

ს.ს.რ. ბანკთა ბიუროს სანაღებო კომისიის
ყრველთვიური ანგარიშობრივი უწყისი

წილ. VI

**ახალ
საქონლსავე**

№ 1-2
თქმობები-საქმობები
1928.

ს.ს.ს.რ. განათლების სახალხო ამოცანათის
ყოვანთვიური პარამეტრიული ჟურნალი

წიგ. VI

ახალ სკოლისაკენ

4873

№ 1-2

ოქტომბერ-ნოემბერი
1928.

თბილისი

ტფილისი, ს. ს. მ. უ. ს. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა. პლენანოვის პრ. № 91.

შეკვ. № 240

მთავარლიტი № 1970

ტირაჟი 4000.

**მ. პოპროვსკი, როგორც საბჭოთა განათლების
მოდერნი და ხელმძღვანელი.**

მოხსენება 60 წლის საიუბილეო სხდომაზე.

მიხეილ ნიკოლოზის ძის შესახებ, როგორც რევოლუციონერი
ბოლშევიკის, როგორც მარქსისტი ისტორიკოსის და რევოლუცი-
ონური მეცნიერების საუკეთესო წარმომადგენლის შესახებ, — უკვე

სთქვეს სხვებმა და ამიტომ საჭირო არ არის მეც ვილაპარაკო ამაზე. ჩემი ამოცანაა ამ პატარა მოხსენებაში გავაშუქო მისი დიდი და მრავალფეროვანი მოღვაწეობის ერთ-ერთი მხარე—მისი როლი, როგორც პროლეტარიატის დიქტატურის ეპოქის სახალხო განათლების სისტემის შემქმნელის და ხელმძღვანელის, როგორც ძალა-უფლების ხელში ჩამგდები პროლეტარიატის ნებისყოფის საუკეთესო შემსრულებლის და ახალი სოციალისტური კულტურის საძირკვლის ჩამყრელის.

პოკროვსკიმ ნხოლოდ და მხოლოდ იმიტომ შესძლო ამ როლის ასე მშვენივრად შესრულება, რომ ის ერთსადამიანვე დროს იყო კონუნისტი, მებრძოლი და რევოლუციონერი მეცნიერი.

მას, ოქტომბრის დღეებში მოსკოვის მუშათა და წითელარმიელთა საბჭოს პირველ თავმჯდომარეს, რასაკვირველია, არ შეეძლო სავსებით, სწორედ, მთელი სიგრძე-სიგანით არ დაეყენებია სოციალისტური საკითხები საერთოდ და კერძოდ კი სახალხო განათლების სისტემის საკითხები.

ძველი ბურჟუაზიული კულტურა ორგანიულად იყო დაკავშირებული მთელ ძველ წესწყობილებასთან და მის ყოფაცხოვრებასთან. ის ამ წესწყობილებამ წარმოშვა და აღზარდა, და ბურჟუაზიული კულტურა მრავალსაუკუნოვანი ისტორიით მჭიდროდ გადაეჯაქვა ძველ წესწყობილებას, გაიდგა ფესვი მის ყოველ სერეტში, ამ წესწყობილების განმტკიცებას უწყობდა ხელს მთელი თავისი აპარატით, მას ჰხდიდა სათაყვანებლად მთელი ტრადიციითა და ავტორიტეტით. ამ კულტურის მატერიალური და იდეური ღირებულებანი არაჩვეულებრივად მძლავრი იარაღს წრმოადგენდენ გაბატონებული ბურჟუაზიის ხელში და, ბოლოს და ბოლოს, მათი დანიშნულება იყო სამარადისოდ განემტკიცებიათ ეს ბატონობა, რომელსაც მშრომელი მასების უუფლებობა ედვა საფუძვლად.

ოქტომბრის რევოლუციამ, რომელმაც წამოაყენა ძირითადი ამოცანა—საზოგადოების ძირიან ფესვიანად გარდაქმნა და სოციალიზმისა და კომუნისმის დამყარება, პროლეტარიატს, რომელიც მოექცა ხელისუფლების სათავეში, მეტის-მეტად დიდი ამოცანა დაუსახა: მას უნდა აეღო ძველი კულტურის აუარებელი მაგარი პოზიცია და დაპატრონებოდა მთელ მის

იარაღს, რომ გარდაექმნა მთელი საზოგადოება ახალ, სოციალისტურ საფუძვლებზე, რომ ახალი კულტურის ყველა მიზანი და ამოცანა მტკიცედ და ურყევად დაექვემდებარებია პროლეტარიატის ისტორიული ამოცანების განხორციელებისათვის.

ხანგრძლივი სასტიკი ბრძოლა იყო საჭირო ამისათვის. ამიტომ მუშათა კლასის ხელმძღვანელმა ორგანოებმა მოახდინეს კულტურისა და განათლების მთელი საქმის ცენტრალიზაცია (ნაციონალიზაცია), თვითონ აიღეს ეს საქმე ხელში და ამ ფრონტზე ერთ-ერთ პირველ და მთავარ მებრძოლად მოიწვიეს რევოლუციის ყველა ფრონტზე არა ერთხელ ნაცადი მეგობარი და თანამოსახარე—ამხ. პოკროვსკი. დღეს, ამხ. პოკროვსკის ღვაწლის აღნიშვნის დღეს, უნდა ითქვას, რომ პროლეტარიატი არ შემცდარა, ის მართალი იყო, როდესაც დაენდო ამხ. პოკროვსკის და ჩააბარა მუშათა კლასისთვის ესოდენ საჭირო, დიდი და ძნელი საქმე.

ამხ. პოკროვსკი არის სახალხო განათლების ახალი, საბჭოთა, სისტემის შემქმნელი, ის არის მთელი საგანმანათლებლო მუშაობის საუკეთესო ხელმძღვანელი, როგორც სახელმწიფო სამეცნიერო საბჭოს პოლიტიკური სექციის თავმჯდომარე,—მთელი ჩვენი სასკოლო აღმშენებლობის წმინდა მარქსისტული ხასიათის დაცვის მეთვალყურე და კონტროლი.

ვინაიდან პოკროვსკი ძალიან კარგად იცნობდა ძველ სკოლას, მის მსოფლმხედველობას და მასში გამეფებულ მეთოდებს,—კარგად ესმოდა, რომ ამ მოვლენასთან მხოლოდ და მხოლოდ უარყოფითი მეთოდებით ბრძოლა არ იყო საკმაო და არც შეიძლებოდა.

ძველი იდეალისტური სარწმუნოებრივი მსოფლმხედველობის ნაცვლად, რომელსაც საფუძვლად ედვა შიში, ნონობა და ძალდატანება,—მან ამოცანად დაისახა სკოლაში შეეტანა—და კიდევ დაიწყო ამის განხორციელება—„მებრძოლი კომუნიზმის—მარქსიზმის მსოფლიოს შემეცნება, რომელიც ბრმა რწმენას და მორჩილებას კი არ ეყრდნობა, არამედ ყოველივე მის, რაც ქვეყნად არსებობს, უშიშარ ანალიზს და ადამიანის ძალ-ღონის ღრმა რწმენას“.

ასეთი მარქსისტული მიდგომით არის სავსე მთელი მისი მუშაობა ახალი კულტურის აღმშენებლობის დარგში, ამ კულტურის პირველადი უჯრედიდან, ე. ი. ჩვენი ოთხწლედიდან, დაწყებული.

ოქტომბრის რევოლუციამ წამოაყენა ძირითადი ამოცანა—საზოგადოების ძირიან-ფესვიანად გარდაქმნა და სოციალიზმისა და კო-

მუნიციპის დამყარება; ამავე დროს წამოაყენა მეორე ამოცანა — ისეთი ახალი ადამიანის აღზრდა, რომელსაც უნდა ექნეს ახალი მსოფლმხედველობა, ახალი მისწრაფებანი, ცოდნა და ჩვევანი.

მოხერხებული აღმშენებელი-კოლექტივისტი და სოციალიზმისა და მუშათა კლასის იდეოლოგიისათვის თავდადებული მებრძოლი, — აი, როგორი ახალი ადამიანია საჭირო ოქტომბრის რევოლუციის პრაქტიკული ამოცანებისათვის, და სწორედ ასეთ მოთხოვნებს უყენებს ეს რევოლუცია ახალ ადამიანს. ასეთ მოთხოვნებს, ასეთ ამოცანებს აღზრდის ისტორია წინათ არ იცნობდა. ამიტომ ოქტომბრის რევოლუცია იყო ძირითადი გარდატეხა, ის იყო რევოლუცია აგრეთვე აღზრდის თეორიისა და პრაქტიკის დარგშიც. ოქტომბრის რევოლუცია არის ის თარიღი, საიდანაც იწყება მარქსის, ენგელსის და ლენინის რევოლუციონურ-პედაგოგიური იდეების რეალიზაცია და ეყრება საფუძველი ნამდვილ და ხრთაღ-ერთ მეცნიერულ პროლეტარულ პედაგოგიკას.

პროლეტარიატს, რომელიც აწარმოებდა საზოგადოების გარდაქმნას ახალ საფუძვლებზე, რომელიც ჰქმნიდა ახალ ეკონომიკას და ახალ ცხოვრებას, ამავე დროს სასწრაფოდ უნდა დაეორგანიზებია და განემტკიცებია კულტურული ფრონტი, რომ გამოეყედა ახალი ადამიანი, ახალი მასები, რომ მოემზადებია რევოლუციის და სოციალისტური აღმშენებლობის ახალი ძალა; კულტურული ფრონტი, როგორც რაოდენობით, ისე თვისებით უნდა შეეფერებოდეს ოქტომბრის დიად ამოცანებს, ის უნდა იყოს აღმშენებლობისა და ბრძოლის ყველა დანარჩენი ნაკვეთების იდეოლოგიური დასაყრდენი.

მუშათა კლასს, რომელიც დაადგა ახალი საზოგადოების შექმნის გზას, კულტურული ფრონტის ორგანიზაციისა და სახალხო განათლების პრაქტიკულად ჩამოყალიბების დროს რევოლუციამდე არსებული პედაგოგიკიდან ძალიან მცირე რამით თე შეეძლო ესარგებლნა: აღზრდის მიზნებისა და ამოცანების ძირიან-ფესვიანად შეცვლა აყენებდა საკითხს, რომ ასევე ძირიან-ფესვიანად უნდა შეცვლილიყო აღზრდის საშუალებანი და მეთოდები, ვინაიდან ახალი ადამიანის შექმნა, აღზრდის ახალი მიზნების მიხწევა ახალ საშუალებათა და ახალ მეთოდთა გამოყენებაზეა დმოკიდებული. ამრიგად, საჭირო იყო საძირკვლის ჩაყრა და ახალი მარქსისტულ-ლენინური პედაგოგიკის თეორიისა და პრაქტიკის რევოლუციონური ტემპით შექმნა.

კონკრეტულად ეს შემდეგს ნიშნავს:

ა) აღზრდის მწყობრი მარქსისტული თეორია დასაბუთებულად უნდა დაყრდნობოდა მეცნიერების ურყევ დებულებებს, სოციალიზმისა და კომუნიზმის დამყარების ამოცანების შესატყვისად; მკაფიოდ უნდა მოხაზულიყო სახალხო განათლების მთელი სისტემა, საგანმანათლებლო დაწესებულებათა ყველა ტიპი და განსაზღვრულიყო თითოეული მათგანის მუშაობის მიმართულება, შინაარსი და მეთოდები, ახალი ადამიანის—აღმშენებლისა და მებრძოლის—აღზრდის ამოცანების შესატყვისად.

ბ) საპროგრამო მასალა უნდა ჩამოყალიბებულიყო და მოწესრიგებულიყო კომუნისტური აღზრდის თვალსაზრისით, აგრეთვე უნდა გამომუშავებულიყო აღზრდის მეთოდები.

გ) საჭირო იყო კომუნისტური აღზრდის ახალი მატერიალური ბაზის შექმნა და განმტკიცება (შექმნა სასწავლო და სხვა ლიტერატურის და სხვ.).

დ) საჭირო იყო ძირიან-ფესვიანი გარდატეხის მოხდენა განათლების მუშაკთა ფართო მასის საერთო და პედაგოგიურ შეგნებაში და მათი გადაქცევა კომუნისტური აღზრდის საიმედო ხელმძღვანელებად და

ე) ხელმძღვანელთა ახალი კადრების შექმნა სოციალისტური აღმშენებლობის ყველა დარგისათვის.

საბჭოთა პედაგოგიკა, რომელსაც წარმოუდგენელი სიძნელების გადალახვა უხდებოდა, მაგრამ მუდამ გადაუხვევლად მიჰყვებოდა მარქსისა და ლენინის ანდერძს, ოქტომბრის 11 წლის თავისთვის გაიზარდა და განმტკიცდა და პროლეტარიატის ხელში ამჟამად წარმოადგენს მძლავრ მეცნიერულ იდეოლოგიურ ძალას, და ბურჟუაზიულ პედაგოგიურ ბანაკში მოკალათებული მტრებიც იძულებული არიან ანგარიში გაუწიონ მას. ბევრი ამოცანა საბჭოთა პედაგოგიკამ უკვე დაამუშავა მეცნიერულად და გადასჭრა, ბევრი ამოცანა კი ჯერ ისევ გადაჭრის პროცესში იმყოფება. მეცნიერული აზროვნების მეთოდი,—დიალექტიური მატერიალიზმის მეთოდი,—საბჭოთა პედაგოგიკაში განმტკიცებული, უზრუნველყოფს ჩვენს გამარჯვებას და უდავო წარმატებას კომუნისტური აღზრდის თეორიული და პრაქტიკული საკითხების გადაჭრის დროს.

მარქსისტული პედაგოგიკის უდიდეს მოღვაწეთა რიგებში ერთ-ერთი პირველი ადგილი მ. ნ. პოკროვსკის უჭირავს.

პროფესიით პედაგოგმა, გამობრძმედილმა რევოლუციონერმა, სპეციალობით მეცნიერმა ისტორიკოსმა, რომელსაც ფრიად დიდი

ერუდიცია აქვს და მშვენივრად სარგებლობს აზროვნებისა და კვლევა-ძიების უნივერსალური მარქსისტული მეთოდით, — პოკროვსკიმ ძალიან ბევრი რამ გააკეთა სახალხო განათლების საბჭოთა-სისტემის ორგანიზაციის მხრივ, როგორც რ. ს. ფ. რ. განათლების სახალხო კომისარიატის ერთ-ერთმა ხელმძღვანელმა (გან. სახ. კომისრის მოადგილე), როგორც სახელმწიფო სამეცნიერო საბჭოს თავმჯდომარემ, როგორც თეორეტიკოსმა პედაგოგმა და მეთოდისტმა ისტორიკოსმა. მისი მეტად დიდი და სხვადასხვაგვარი პედაგოგიური დამსახურებიდან შემდეგი უნდა აღინიშნოს:

ა) სრულიად საკავშირო კომპარტიის (ბ) ცეკას დავალებით მ. ნ. პოკროვსკიმ გარკვეულ წმინდა მარქსისტულ დებულებებში დაასაბუთა ის პრინციპები, რომლებიც დაედვა საფუძვლად სახალხო განათლების საბჭოთა-სისტემას, მოგვცა სახელმძღვანელო მითითებანი კულტურული აღმშენებლობის საქმეში, შინაარსი და მეთოდები, თანაც ძირითად პრინციპად წამოაყენა და განამტკიცა პოლიტექნიზმის იდეა;

ბ) როგორც პროლეტარიატის დიქტატურის უშუალო და აქტიურმა მონაწილემ, საგსებით ნათლად შეიგნო მუშათა კლასის როლი საბჭოების სახელმწიფოს სამეურნეო, კულტურული და პოლიტიკური ცხოვრების ხელმძღვანელობის საქმეებში; მუშათა კლასს თავისი წრიდან უნდა მოეცა კადრები რევოლუციონური, მცოდნე სპეციალისტების, მეთაურების და სოციალისტური სახელმწიფოს სხვადასხვა დარგის ხელმძღვანელების; იმ მიზნით, რომ გაეადვილებია მუშათა კლასისათვის ამ პასუხსაგები ამოცანის შესრულება, პოკროვსკიმ აიღო ინიციატივა და იკისრა მუშათა განათლების იდეის წამოყენება და განხორციელება, მუშებისათვის სპეციალური ტიპის სკოლის — მუშფაკის ჩამოყალიბება, და ჩვენ ვიცით, რომ მუშფაკების მეოხებით მრავალმა ათასმა პროლეტარმა გაიკაფა გზა უმაღლესი სპეციალური სასწავლებლისკენ, ისინი მოემზადნენ და შეიქნენ პროლეტარული სახელმწიფოს სამეურნეო და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების ხელმძღვანელები; ამავე დროს პოკროვსკი იგივეთონ უშუალოდ უწევდა ხელმძღვანელობას მუშფაკს, სანამ ის არ მომავრდა და სახალხო განათლების სისტემის ერთ-ერთ სრულიად უდავო და აუცილებლად საჭირო რგოლად არ გადაიქცა.

გ) როგორც პედაგოგი და სახელმწიფო სამეცნიერო საბჭოს ხელმძღვანელი, პოკროვსკი უშუალო და აქტიურ მონაწილეობას იღებდა სახელმწიფო სამეცნიერო საბჭოს მიერ შრომის სკოლების ახალი პროგრამების შედგენაში, ამ პროგრამე-

ბის გამოქვეყნება კი სრულიად სამართლიანად ითვლება რევოლუციის მოხდენად პედაგოგიკაში: ახალ კომპლექსურ პროგრამებში პირველად ჩამოყალიბდა მკაფიოდ და გარკვევით საბჭოთა სკოლის მიზნები და მუშაობის ფორმები, მკაფიოდ აისახა კომუნისტური აღზრდის მეთოდება.

სახელმწიფო სამეცნიერო საბჭოს პროგრამები—ეს არის მარქსიზა და ლენინის პედაგოგიური იდეების რეალიზაცია.

მწყობრი მარქსისტული მსოფლმხედველობის შემუშავება ბუნებისა და ცხოვრების მოვლენათა კომპლექსის ანალიზისა და შესწავლის მიზნით,—თანაც ამ მოვლენათა შორის არსებული მიზეზობრივი, დიალექტიკური კავშირი, უნდა იქნეს შესწავლილ-განხილული; თეორიასა და პრაქტიკას შორის განუყოფელი კავშირის იდეის გატარება; მოთხოვნა, რომ მიღებული ცოდნა გამოყენებულ იქნეს ბუნებისა და ცხოვრების პრაქტიკულად გარდაქმნა-გადაკეთების საქმეში, რასაც საზოგადოებრივი შრომისა და ცხოვრების გაუმჯობესების ინტერესები უნდა ედევას საფუძვლად; აღზრდა სოციალიზმის ყოველმხრივად განვითარებული მშენებლისა და მისთვის შებრძოლისა—ახალგაზრდობის მიერ მუშათა კლასის აღმშენებლობასა და ბრძოლაში დაორგანიზებული, კოლექტიური მონაწილეობის მიღების მეოხებით,—აი, კომუნისტური აღზრდის ძირითადი იდეები, რომლებიც სახელმწიფო სამეცნიერო საბჭოს ახალ პროგრამებშია განხორციელებული, დასაბუთებული და გამართლებული, ეს არის ამხ. პოკროვსკის მეტად დიდი დამსახურება.

პოკროვსკის მიერ შექმნილი კომპლექსური პროგრამები განსაკუთრებით იმით არის ძვირფასი, რომ მთელი სწავლება, ცოდნის შექმნა და ჩვევების გამომუშავება, ამ პროგრამების მიხედვით, საჭიროა დიალექტიკური მეთოდით. პოკროვსკის ამით სურს მასწავლებელთა მასებს შეათვისებინოს, რამდენად დიდი საზოგადოებრივი მნიშვნელობა აქვს დიალექტიკას.

მაგრამ საჭიროა დიალექტიკა არა აბსტრაქტული თეორიის სახით, არა პოლიტ-ანბანის დასწავლის სახით, არამედ მით უნდა იყოს გაქვინთილი სკოლის მთელი მუშაობა,—განსაკუთრებით ძვირფასი კი არის კომპლექსურ პროგრამებში დიალექტიკური დაკავშირება საზოგადოებათმეცნიერებისა და ბუნებისმეტყველებისა, რომლებსაც ასწავლიან მოწაფეებს.

პოკროვსკის, როგორც პედაგოგ თეორეტიკოსს, დაწერილა აქვს შესანიშნავი ნაშრომები, — „მარქსიზმი სკოლაში“, „მარქსიზმი პირველი და მეორე საფეხურის სკოლის პროგრამებში“, რომლებშიც ის,

ახალი მარქსისტული პროგრამების ავტორი, იძლევა ამ პროგრამების ანალიზს, თანაც იშვიათი მოხერხებულობით და საკითხის ღრმა ცოდნით გვიშლის თვალწინ სახელმწიფო სამეცნიერო საბჭოს პროგრამების მარქსისტულ რაობასა და მნიშვნელობას. ამ ნაშრომების მეოხებით მრავალი ასიათასი განათლების მუშაკი სწავლობს და შემდგომაც ისწავლის სარქსიზმს პედაგოგიკის დარგში გამოყენებით.

პედაგოგი ლენინელი და კულტურული ამღშენებელი, ამხ. პოკროვსკი არა ერთხელ შეჩერებულა და აუხსნია ლენინის შეხედულება განათლების ამოცანების შესახებ, როგორც, მაგ., თავის ნაშრომებში: „ლენინი და განათლება“, „ლენინი და უმაღლესი სკოლა“.

თავისი ბეჭდვითი და ზეპირი გამოსვლებით ის ხელს უწყობდა მშრომელი ინტელიგენციის რიგებში რევოლუციის სასარგებლოდ პოლიტიკური გარდატეხის მოხდენას და ამით ამრავლებდა და ამარგებდა ახალი წესწყობილებისათვის მებრძოლთა კადრებს (წერილები: „მასწავლებელთა ყრილობის გამო“ და სხვ.

ვ) როგორც საზოგადოებათმეცნიერმა-მეთოდისტმა, პოკროვსკიმ განსაკუთრებული როლი ითამაშა სასკოლო საზოგადოებათმეცნიერების ჩამოყალიბებისა და განმტკიცების საქმეში: მარქსისტული პროგრამების შედგენა საზოგადოებათმეცნიერებაში, თანადროულობაზე განწყობით, მაგრამ თანადროულობის გაშუქებით ისტორიულ პროცესში (ისტორიზმი); პროგრამებში თანადროულობის საკითხების შეხამება მეცნიერულ-ისტორიულ მასალასთან; ხელმძღვანელობის გაწევა საზოგადოებათმეცნიერების სამუშაო წიგნების შედგენის დროს,—ეს წიგნები კი მარქსისტული სიღრმისა და პედაგოგიური ცოდნა-უნარის ნიშნებს წარმოადგენენ, ხელმძღვანელობა და უშუალო მონაწილეობის მიღება სასკოლო საზოგადოებათმეცნიერების მეთოდების შემუშავებაში; ხელმძღვანელობის გაწევა საზოგადოებათმეცნიერების მასწავლებელთა გადამზადებაში (როგორც გადამზადებელი, პოკროვსკი 1927 წელს ჩვენშიც იყო, კოჯორის კურსებზე); ხელმძღვანელობის გაწევა ნიჭიერ საზოგადოებათმეცნიერთა, მარქსისტ-მეთოდისტთა მთელი სკოლისათვის, — აი მრავალმხრივი მოღვაწეობა ამხ. პოკროვსკის, როგორც სასკოლო საზოგადოებათმეცნიერების შემქმნელის და მთავარი ხელმძღვანელის მთელ საბჭოთა კავშირში. ამავე დროს პოკროვსკი არის შესანიშნავი პედაგოგი და თავისი მოწაფეების დამოუკიდებელი მუშაობის ორგანიზატორი,

პოკროვსკის იუბილე, ეს ზეიმი, — ჩვენს პედაგოგიურ ენაზე ნიშნავს მასიურ, საერთო-საგანმანათლებლო, საერთო-კულტურულ ზეიმს მარქსისტულ საფუძვლებზე განმტკიცებული პროლეტარული პედაგოგიკის, როგორც სოციალიზმისა და კომუნისტური საზოგადოების მშენებელთა და ამ საქმისათვის მებრძოლთა ახალ-ახალი კადრების აღზრდის მძლავრი იარაღის.

პოკროვსკი არის მარქსისტული პედაგოგიკის ერთ-ერთი უდიდესი შემქმნელი და სწორედ ამიტომ ვაფასებთ და გვიყვარს იგი.

ყოველი პატიოსანი საბჭოთა მშრომელი ინტელიგენტის გზა — ამხ. პოკროვსკის გზა უნდა იყოს, იმ პოკროვსკის, რომელიც მოვიდა პროლეტარიატთან მაშინ, როდესაც ეს უკანასკნელი გამძაფრებულ ბრძოლას აწარმოებდა, მოვიდა მთელი თავისი ცოდნით, მთელი თავისი ენერგიით და ნებისყოფით, რომ ყოველივე ეს შეეწირა პროლეტარიატის დიდი მიზნებისა და ამოცანებისათვის. პოკროვსკის გზის არჩევა ნიშნავს ბრძოლას საერთაშორისო პროლეტარული რევოლუციისათვის, იმ რევოლუციისათვის, რომელიც მარქსიზმისა და ლენინიზმის მოძღვრებაზე აღმოცენდა დედამიწის ერთ მეექვსედ ნაწილზე.

მ. ორახელაშვილი.

ისტორიკოსი-მარქსისტი.

მ. პოკროვსკის იუბილეს გამო.

მიმდინარე წლის 25 ოქტომბერს მთელმა საბჭოთა კავშირმა დიდის ზეიმიზ გადაიხადა პროფ. მ. ნ. პოკროვსკის დაბადების 60 წლის თავი. ამიტომ სრულიად ბუნებრივია ქართველი საზოგადოების სურვილიც, რათა გაიგოს, თუ რა დამსახურება მიუძღვის პროფ. პოკროვსკის ქვეყნის წინაშე ისეთი, რომ ასეთი არაჩვეულებრივი პატივი და სიყვარული ჰხვდა მას წილად. ყველამ იცის, რომ მ. ნ. პოკროვსკი დიდი პოლიტიკური მოღვაწეა, იციან, რომ რუსეთის საბჭოთა რესპუბლიკის ფარგალში ის ხელმძღვანელობს სწავლა-განათლების საქმეს, იციან ისიც, რომ ის ისტორიკოსია, მაგრამ რა დამსახურება მიუძღვის მას, როგორც ისტორიკოსს, რა შესძინა მან კერძოდ რუსეთის და საზოგადოდ კი მსოფლიო ისტორიულ მეცნიერებას, ეს შეიძლება იცოდნენ მხოლოდ მასთან პირადად დაახლოვებულმა პირებმა, ან ისტორიის სპეციალისტებმა. რუსეთის ისტორიას არ აკლდა მეცნიერები და მკვლევარები პროფესორ პოკროვსკიმდეც-

ისეთი სახელები, როგორც სოლოვიოვი, კლიუჩევსკი და სხვანი — ყოველი ერის ისტორიოგრაფიას დაამშვენებდნენ თავის დროზე. მით უფრო ძნელი იყო მათ შემდეგ რამე ახალი შეეტანა ისტორიკოსს მეცნიერებაში. პროფ. პოკროვსკიმ კი არა თუ რამე შეიტანა, მან სრულიად გადაამუშავა და გარდაქმნა რუსეთის ისტორია და დაგვანახვა რუსეთის წარსულის ისეთი სიღრმეები, რომელსაც უწინდებურად მოაზროვნე ხალხი გრძნეული ძალის გავლენას მიაწერდა. აქ კი ჩვენ საქმე გვაქვს იშვიათ ნიჭთან, ამასთანავე საუკეთესო კვლევა-ძიების იარაღით აღჭურვილთან, ისეთი იარაღით, რომელიც ერთსადაიმთხვე დროს რთული და ნაზიკ არის და ბასრიც. ეს იარაღი არის პროლეტარული მიდგომა მოვლენათა ახსნისადმი. მარქსისტული მეთოდი კვლევა-ძიებისა.

მ. ნ. პოკროვსკიმ თავისი სამეცნიერო მოღვაწეობა დაიწყო მეცხრამეტე საუკუნის ბოლოში. პოლიტიკური რწმენის გამო არა მარტო მთავრობის მიერ, არამედ ლიბერალური პროფესორების მიერაც დევნილს, მას არ ჰქონდა საშუალება გამხდარიყო მაშინდელ მეცნიერების კერაზე ერთ-ერთი სრულყოფილებოვანი წევრთაგანი. ამიტომ მას ხელთ არ ჰქონდა ყველა პირველწყარო, რომელიც მისთვის საჭირო იყო რუსეთის ისტორიის გადასამუშავებლად, მაგრამ სამაგიეროდ მას ჰქონდა მარქსისტული ალღო საზოგადოებრივი მოვლენების ანალიზისა, რომელიც მან შეიძინა თავის პოლიტიკურ მოღვაწეობაში. მ. ნ. პოკროვსკი თვითონვე ამოწმებს, რომ თანამედროვე ცხოვრების აუკარგის და ინტერესთა კვანძის ამოცნობა მას ყველაზე მეტად შველიდა ისტორიული მომენტების გაშუქებაში. ოღონდ ამ პირობებში საჭიროაო, რომ მეცნიერი არ შეუშინდეს პოლიტიკას, არ შეუშინდეს იმ უფსკრულს, რომელიც მის წინაშე იხსნება მწვავე პოლიტიკურ მომენტებში, და ჩაიხედოს შიგ. იქ ის ამოიკითხავს ბევრ ისეთ რასმე, რასაც მას ვერ მისცემს თავისთავად ვერც მეცნიერება, ვერც სკოლა. წითელმა ნიაღვარმა, — ამბობს პროფესორი პოკროვსკი, — ისეთი სიღრმეები გახსნა ჩვენ წინაშე, რომ მეცნიერთ თავბრუ დაესხათ და უმეტესობამ ამ საშიშ სანახაობას ვერ გაუძლო და ისევ წინანდელ ნაპირს მიაშურა, ჩამოშორდა რევოლუციას, რომელსაც წინათ თითქოს თანაუგრძნობდა და ვერც გაიგო ცხოვრების ამოცანაო. მ. ნ. პოკროვსკი არ შეუშინდა არც წითელ ნიაღვარს, არც უფსკრულს, გაბედულად ჩაიხედა შიგ და შემდეგ ამ გამოცდილებით აღჭურვილი შეუდგა რუსეთის ისტორიის დამუშავებას.

ჯერ კიდევ ძველი რეჟიმის დროს მან გამოსცა დიდი კურსი რუსეთის ისტორიისა. ეს ის დრო იყო, როდესაც კლიუჩევსკის კურ-

ი ახალი გამოცემული იყო და მისი სახელი, როგორც ისტორიკოსისა, გრგვინავდა რუსეთის საზოგადოებაში. როგორ გაბედა ჯერ საზოგადოებისათვის უცნობმა მეცნიერმა კლიუჩევსკის კურსის თითქმის პარალელურად თავისი კურსი გამოეცა? გაბედა იმიტომ, რომ მის კურსში სულ სხვაგვარი ახსნა იყო რუსეთის ისტორიული განვითარებისა. ეს პირველი კურსი იყო ისეთი, რომელიც რუსეთის ცხოვრების განვითარებას ხსნიდა სამეურნეო განვითარების და მის მიერ გამოწვეულ კლასობრივ ინტერესთა წინააღმდეგობის ნიადაგზე.

თუ როგორ შეხვდა ოფიციალური, საუნივერსიტეტო მეცნიერება პროფ. პოკროვსკის ახალ შრომებს, იქიდანა ჩანს, რომ მას არასოდეს მტკიცედ ფეხი არ შეუდგამს უნივერსიტეტში, ვიდრე 1917 წლის რევოლუციამ არ მისცა ამის საშუალება. როდესაც მისი პირველი შრომა გამოვიდა რუსეთში ბატონყმობის წარმოშობის შესახებ, რომელშიც ის ამტკიცებდა, რომ ბატონყმობა შედეგი იყო არა მეფეების განკარგულებებისა, არამედ სახალხო მეურნეობის ნიადაგზე წარმოშობილ ურთიერთობისა, — ყველა ცნობილმა მეცნიერმა განაცხადა, ეს ახსნა არამეცნიერულიაო, და დაჰკმო მ. ნ. პოკროვსკი, როგორც მეცნიერების შემარცხვენი და დამამცირებელი. ერთად ერთი სემევესკი იყო, რომელმაც გაბედა და თქვა, რომ თუმცა მე პოკროვსკის არასოდეს არ დავეთანხმები მის თვალსაზრისში ბატონყმობის წარმოშობის შესახებ, მაგრამ იმისი შრომა მაინც საინტერესოა, მის დამწერს უდავოდ დიდი ნიჭი ეტყობაო. მეორე ამგვარი შემთხვევა მოხდა მაშინ, როდესაც მ. ნ. პოკროვსკიმ სცადა დეკაბრისტების აჯანყება აეხსნა ისე, როგორც ეკონომიურ ნიადაგზე კლასობრივ ინტერესების გამოჩვენების შედეგი. ის ამტკიცებდა და ახლაც ამტკიცებს, რომ რუსეთის ბურჟუაზია, როგორც ევროპის ბურჟუაზიასთან შედარებით ჩამორჩენილი და სუსტი, კარჩაკეტილობის და შეუზღუდავი ეკონომიური პოლიტიკის მომხრე იყო, ვინაიდან უცხოეთის და განსაკუთრებით ინგლისის ბურჟუაზიის კინკურენციის ეშინოდა. მსხვილი მიწათმფლობელები კი, რომელთაც დიდძალი პური ჰქონდათ გასაყიდი, ევროპასთან დაახლოვების მომხრე იყვნენ, ვინაიდან პურის გაყიდვა მოეწყობოდა მხოლოდ საერთოდ საზღვრების გახსნის და ვაჭრობის თავისუფლების პირობებში. ამიტომ რუსეთის მიწათმფლობელი არისტოკრატია ითვისებს ბურჟუაზიის ფსიქოლოგიას და ეხმარება ფართო რეფორმებს, რომლის პროექტებიც მან წინასწარ შეიმუშავა და რომლის განსახორციელებლადაც გადატრიალების მოხდენა განიზრახა. მანამდე კი ისტორიკოსები ფიქრობდნენ, რომ დეკაბრისტების

გამოსვლა წმინდა იდეოლოგიური მოვლენა იყო და გამოხატავდა ევროპის გავლენას იმ არისტოკრატიულ ახალგაზრდობაზე, რომელიც ნაპოლეონის წინააღმდეგ ლაშქრობის დროს ევროპის კულტურას გაეცნო. როდესაც მ. ნ. პოკროვსკიმ თავისი აზრი პირველად გამოსთქვა, ისტორიული მეცნიერების ოფიციალური წარმომადგენელნი საშინლად აღაშფოთა ამნაირმა კადნიერებამ. სემევესკი ამბობდა, რომ ის არავითარ შემთხვევაში დეკაბრისტების გამოსვლის ამგვარ ახსნას არ დაეთანხმება. იმ დროს ცნობილი და სახელოვანი მეცნიერი კიზევეტერი, კონსტიტუციონურ-დემოკრატიული პარტიის მეთაურთაგანი, მ. ნ. პოკროვსკის ამგვარ გამოსვლაში დიადი ისტორიული მომენტის დამცირებას და რევოლუციონური მოღვაწეების შეურაცყოფას ჰხედავდა. თვით მარქსისტი-ისტორიკოსმა როჟკოვმაც ვერ დააფასა მ. ნ. პოკროვსკის სამეცნიერო ღვაწლი. იმისი თვალსაზრისის რულიად არ უდგებოდა ისტორიის ახსნას ფართო მასების ეკონომიური განვითარების ნიადაგზე. სხვა ისტორიკოსებთან ერთად მასაც ეს პროცესი წარმოდგენილი ჰქონდა ისე, როგორც მოწინავე წოდების და მთავრობის პოლიტიკის შედეგი.

მთელი ისტორიული აზროვნება იმ დროს იმ თეორიის გავლენის ქვეშ იყო, რომელიც საბოლოოდ ყველაზე მკაფიოდ გამოჰხატა მილიუკოვმა. ეს თეორია იმაში მდგომარეობდა, რომ რუსეთის მთავრობა არ იყო დაუქმნებელი კლასობრივ ნიადაგზე. ჯერ სამხრეთის ველში მოხეტიალე ხალხის წინააღმდეგ თავდაცვის მოწყობა, შემდეგ დასავლეთ სახელმწიფოების წინააღმდეგ ბრძოლა აიძულებდა ხალხს, რომ მას შეექმნა თავდაცვის მთავრობა. ამიტომ რუსეთის მთავრობა ზეკლასიური ხასიათისა იყო. ის ერთნაირად იმორჩილებს ყველა წოდებას, ერთნაირად ავალებს მათ ვალდებულებებს და ამაგრებს მასზე. ბოიარები-მემამულეები, ვაჭრები, გლეხები—ყველა თავის მოვალეობაზე იყო მიმაგრებული და ყველა ესენი ებრძოდნენ მას თავისი წოდებრივი ინტერესების დასაცავად. ამგვარი პოლიტიკის შედეგი იყო აგრეთვე ბატონყმობაც და ამიტომ მთავრობის წინააღმდეგ ბრძოლაში ყველას თანაბარი წილი უძევს. ამ დებულებას დიდი პოლიტიკური მნიშვნელობა ჰქონდა მეოცე საუკუნის პოლიტიკურ მოძრაობაში.

ეს თეორია იქამდე უდაოდ და ურყევად ეჩვენა ყველას, რომ ამას მხარს უჭერდა თვით მარქსისტი პლენხანოვიც და შემდგომ ტროცკიც.

ყველა ამათ წინააღმდეგ გამოილაშქრა მ. ნ. პოკროვსკიმ და დაამტკიცა, რომ ამ თეორიას არავითარი მეცნიერული საფუძველი

არა აქვს. იმ აზრის დასამტკიცებლად, რომ რუსეთის თვითმპყრობელობა კლასობრივი ხასიათისა იყო, პოკროვსკის მოუხდა თითქმის რუსეთის მთელი ისტორიის გადამუშავება, რისთვისაც საჭირო აღმოჩნდა უკვე გამოყენებული პირველწყაროების ხელახლად გადარჩენა და ახალი წყაროების გამოყენებაც. თავის მუშაობის ამ სტადიაში მ. ნ. პოკროვსკი აწარმოებს წყაროების დეტალურ გარჩევას, როგორც ემპირისტი-მეცნიერი, მაგრამ, წინააღმდეგ ძველი სკოლის ზოგიერთ წარმომადგენლისა, არ ავიწყდება თავისი მარქსისტ-ისტორიკოსის პოზიცია, არ ავიწყდება, რომ კლასთა ეკონომიური წინააღმდეგობა საფუძველია ყოველი საზოგადოების არსებობისა, ხოლო დიალექტიკა არის მიმართულება ისტორიული განვითარებისა. ამიტომ ამ მუშაობის შედეგი ის იყო, რომ პროფესორმა პოკროვსკიმ დაამტკიცა სავაჭრო კაპიტალის არსებობა რუსეთში იოანე მრისხანეს დროიდან დაწყებული. რუსეთის ისტორიკოსებს ეუცხოვებოდათ ასეთი დასკვნა, იმათ ფიქრდაც არ მოსდიოდათ ამ დროს სავაჭრო კაპიტალის არსებობის შესაძლებლობა, მაგრამ დიალექტიკური თვალსაზრისი სრულიად ადვილად ხსნიდა ამ მოვლენას. მთავარი აქ ის იყო, რომ ვაჭრობას რაოდენობითაც და თვისებითაც სხვადასხვა სახე აქვს კულტურის განვითარების სხვადასხვა პერიოდში. არის ისეთი ფორმა ვაჭრობისა, რომელიც არ ეწინააღმდეგება ნატურალურ, კარჩაკეტილ ვოტჩინურ მეურნეობას, არის ისეთი ვაჭრობაც, მაგალითად, კიევის რუსეთში, რომელიც სასოფლო მეურნეობის მეტისმეტად მარტივ ფორმებსაც კი შეეფერება. საქმე აქ ისაა, თუ რას ჰყიდის ვაჭარი. ცვილი და ბეწვეული, რომელსაც ვაჭრები ჰყიდდნენ კიევის პერიოდში, ახოს აღების სამეურნეო სისტემას სავსებით შეეფარდება. იოანე მრისხანეს დროის ვაჭრობაც ბევრით არ წასულა წინ შედარებით კიევის პერიოდის ვაჭრობასთან. მაგრამ ვაჭრობის ამ ფორმებსაც დიდი გავლენა ჰქონდა სახელმწიფოზე და ხელისუფლებაც ძლიერ ზრუნავდა მასზე. მიწათმფლობელობის მოწყობის საკითხშიც მთავრობა ხელს უწყობს ისეთ პოლიტიკას, რომელიც ავითარებს ვაჭრობის ხელსშემწყობ სასოფლო მეურნეობას. თვით ამ პერიოდის ომებიც — ლივონიის ომი — მიზნად სწორედ სავაჭრო ინტერესებს ისახავდა.

ეს პოლიტიკა განსაკუთრებით მკაფიოდ გამოიხატა პეტრე პირველის დროს, რომლის მეფობის პერიოდიც პროფ. პოკროვსკიმ სრულიად სხვა სახით წამოუყენა მკითხველებს, ვიდრე მილიუკოვმა თავის სპეციალურ შრომაში. აღმოჩნდა, რომ მთელი პოლიტიკა ამ კაცისა იმით კი არ აიხსნება, რომ იგი სახელმწიფოს ფინანსიურ საჭიროე-

ბას უმორჩილებს და ანაცვალებს წოდებათა ინტერესებს, არამედ იმითი, რომ სწორედ ეკონომიურად მოწინავე წოდების ინტერესები მოითხოვდა ამას. ამიტომაც მართვა-გამგეობის რეფორმების გატარებაში მას არ დაეწიებია ცენტრალურ ორგანოებს შორის სავაჭრო დაწესებულებებიც დაეარსებინა, ისე რომ პეტრე პირველის მთავარი მიზანი მდგომარეობდა იმაში, რომ ხელი შეეწყო ვაჭრობა-მრეწველობის განვითარებისათვის რუსეთში და შეექმნა საშუალება რუსეთიდან უცხოეთში საქონლის გაზიდვისა და გაყიდვისა. ამით აიხსნება მისი მერკანტილისტური პოლიტიკაც. ალბათ ამით აიხსნება ის მერყეობა რუსეთის მთავრობის პოლიტიკისა, რომელიც იხატება ისტორიის სხვადასხვა პერიოდში. პოლიტიკა ხან თავად-აზნაურების კონსერვატიული ინტერესებისაკენ იხრება, ხან ისევ ბურჟუაზიულისაკენ, როგორც, მაგალითად, ალექსანდრე II ის და ალექსანდრე III-ის პოლიტიკა. აქან თუ მისცა ისტორიკოს როეკოვს საბაბი, რომ რუსეთის ისტორია დაეყო პერიოდებად ისტორიული განვითარებას მიმართულების მიხედვით: სტატიკის და დინამიკის პერიოდებად. ამგვარი დაყოფა მეცნიერულად სრულიად არანაყოფიერია და არც სწორე. პროგრესიულიც და რეგრესიული პოლიტიკაც არ შეიძლება ხალხის ეკონომიური ურთიერთობით არ აიხსნებოდეს. ამ ახსნას უნდა მოძებნა და არა მთავრობის პოლიტიკის მიმართულების მიხედვით დაყოფა ისტორიისა პერიოდებად.

როდესაც მ. ნ. პოკროვსკი შეცხრამეტე საუკუნის ისტორიის კვლევა ძიებაზე გადადის, იქაც მთელ რიგ ახალ საკითხებს აყენებს, რომელიც ნათელს ჰფენს აქამდე სრულიად ბუნდში გახვეულ მეცნიერულ საკითხებს. ასეთი საკითხია, მაგალითად, გლეხების „განთავისუფლების“ საკითხი. მ. ნ. პოკროვსკი ამ სიტყვას ფრჩხილებში ათავსებს და ხსნის ამას იმით, რომ სამხრეთ რუსეთში სავაჭრო კაპიტალიზმმა განავითარა შავმიწაზე მცხოვრები მემამულე პლანტატორის ტიპი, რომელიც გლეხების განთავისუფლებას თავის ინტერესების თვალსაზრისით ზომავდა. ჩრდილო რუსეთში იმავე სავაჭრო კაპიტალიზმმა შექმნა მეორე ტიპი მემამულისა— მემამულე-მანჩესტერელისა, რომელიც აგრეთვე თავისი ინტერესების თვალსაზრისით იყო დაინტერესებული გლეხთა განთავისუფლებით. ამათ შორის ბრძოლა მშექმნა ისეთი პირობები, რომელთაც „გლეხთა განთავისუფლების“ საკითხი გადასწყვიტეს ისეთნაირად, რომ იგი არ ჰგავდა განთავისუფლებას.

ამგვარად სავაჭრო კაპიტალის განვითარებამ პირველში გამოიწვია ბატონყმობის უმწვავესი ფორმები, გაართულა იგი ყმების,

როგორც მაღაროებში და ფაბრიკებში მომუშავეების, ექსპლოატაციით შექმნა თავისებური ექსპლოატაცია მუშებისა მარილის ვაჭრობაში და თევზის ჭერაში სამხრეთ აღმოსავლეთ რუსეთში და ყველა ამან შექმნა პუგაჩოვის აჯანყებაც, რომელიც მ. ნ. პოკროვსკის გაშუქებით სრულიად ახალი სახით გვევლინება. იმავე სავაჭრო კაპიტალიზმმა თავისი განვითარების შემდეგ სტადიაში შექმნა ბატონყმობის უმწვავესი ფორმების მოსპობის აუცილებლობა. ესეც სინამდვილის დიალექტური განვითარებაა. აქაც მ. ნ. პოკროვსკის ამ სინამდვილის არცნობაში დიალექტური განვითარების თვალსაზრისი შევლის.

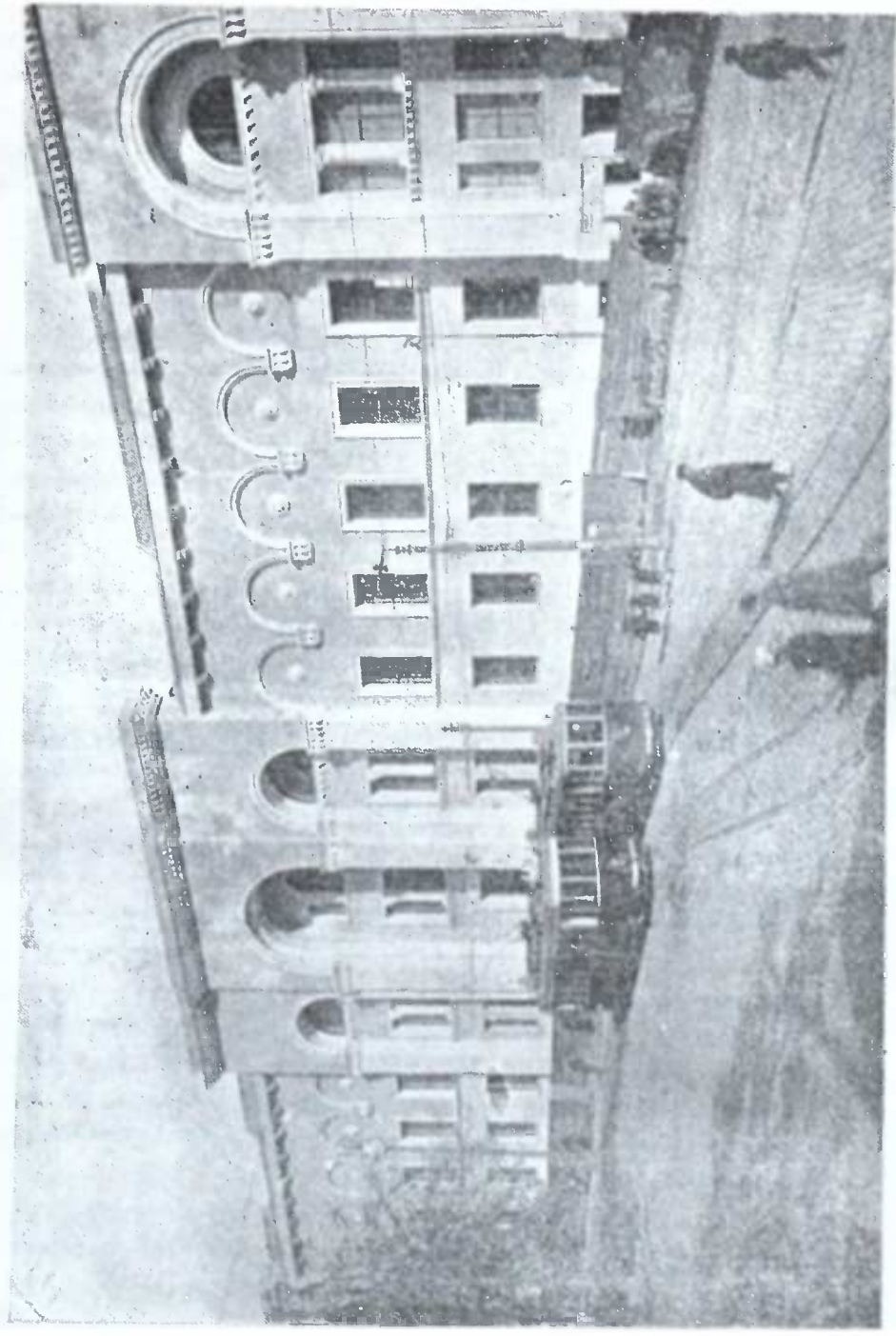
ამგვარად ძირიან-ფესვიანად გადამკმევებული რუსეთის ისტორია ძვირფას მასალას იძლევა მსოფლიო ისტორიისათვისაც, სადაც ამჟამად დასმულია საკითხი აგრეთვე სავაჭრო კაპიტალის არსებობისა ფეოდალიზმის დროის ვოტჩინურ ნატურალურ მეურნეობის პირობებში, რომელშიც აგრეთვე კვლევა-ძიების საშუალებათა ფარგალში მეცნიერების კრიზისის შესახებ არის საუბარი.

მ. ნ. პოკროვსკის შრომა უჩვენებს ახალ კვლევა-ძიების გზას, რომელიც მეცნიერებას ამ კრიზისიდან გამოიყვანს, ვინაიდან რამდენადაც მეტია დაბნეულობა და კრიზისი მსოფლიო ისტორიაში ბურჟუაზიულ მეცნიერთა შორის (იხ. დოპშის შრომები), იმდენად უფრო ძლევამოსილია მ. ნ. პოკროვსკის მეცნიერული შემოქმედება, მით უფრო ადვილად იპყრობს მ. ნ. პოკროვსკის კალმის მეოხებით მარქსისტული კვლევა-ძიების მეთოდი მეოცე საუკუნის ისტორიას, რომლის ასპარეზი აქამდის სრულიად თავისუფალი იყო. 1905 წლის მამოძრავებელი ძალები, თვითმპყრობელობის შექრა ჩიხნი, შემდეგ ისევ მისი გამარჯვება, შემდეგ ახალ სარევიოლუციო ძალების ზრდა, ყველა ეს უპირველეს ყოვლისა მ. ნ. პოკროვსკის დამუშავებულია.

ამას თუ დაუშაბტეთ ის, რასაც ამ ბოლო დროს განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცივენ, რომ პროფ. პოკროვსკი მეცნიერი-მხატვარია, რაც განსაკუთრებით ჩანს ისტორიულ პირობა მხატვრულ დახასიათებაში, მაგ. იოანე მრისხანე, ალექსანდრე მესამე, — მაშინ ეს მეცნიერი თვალწინ წარმოგვიდგება მთელი მისი არაჩვეულებრივი პიროვნებით და ნათელი იქნება ჩვენთვის მისი მნიშვნელობა არა მხოლოდ როგორც რუსეთის ისტორიკოსისა, არამედ როგორც მსოფლიო ისტორიკოსისაც, რომელმაც ახალი კვლევა-ძიების მეთოდები განამტკიცა და რუსეთის ისტორიის მაგალითზე უჩვენა ყოველ მეცნიერს, თუ როგორ უნდა იწერებოდეს ისტორია.

გ. ნათაძე

ჩვენი მშენებლობა

ტფილისი. საქართველოს მუზეუმი

ოქტომბრის რევოლუციის 11 წლის თავი და კულტურული რევოლუციის საკითხები.

თერთმეტმა წელმა განვლო დიდი ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ. საბჭოთა კავშირის მშრომელი მოსახლეობა დღესასწაულობს პროლეტარიატის დიქტატურის არსებობის 11 წლის თავს.

თუ კაპიტალისტური მეურნეობის განვითარების პირობებში შეიქმნა იმაზე უფრო მეტი ნივთიერი და სულიერი კულტურა, რაც ერთად აღებულ კაპიტალისტურ მეურნეობამდე არსებულ საზოგადოებაში, ოქტომბრის რევოლუციით კაცობრიობამ ისეთი ნაბიჯი გადასდგა, რომელიც შეუძლებელი იყო და არის კაპიტალისტური საზოგადოების პირობებში.

თუ საფრანგეთის დიდმა რევოლუციამ რამდენიმე ათეული წლის ბრძოლის შემდეგ წვრილბურჟუაზიული დიქტატურის ნანგრევებზე, 9 ტერმიდორის შემდეგ, მთელი ძალაუფლება მსხვილბურჟუაზიას გადასცა,—ოქტომბრის რევოლუციით შესაძლებელი გახდა პროლეტარიატის დიქტატურის გამარჯვება, და საბჭოთა კავშირის მშრომელი მოსახლეობა თავის მიწაწყალზე ძალაუფლების სათავეში პოექცა.

ყოველ წელს ჩვენ ვაფასებთ იმ მიღწევებს, რომელიც მოგვეპოება სახალხო მეურნეობის ყოველ დარგში და კულტურულ ფრონტზე. ამ შემოწმებას არა აქვს მარტოოდენ მშრალი შეფასების ხასიათი, არამედ ყოველი სამეურნეო წლის ბოლოს ჩვენი საგეგმო ორგანოები ისახავენ ახალ ამოცანებს ძველი გამოცდილების საფუძველზე და შესაფერის ღონისძიებებს იღებენ შემჩნეული ნაკლის აღმოსაფხვრელად.

საბჭოთა კავშირის სახალხო მეურნეობაში ერთმანეთს ებრძვის სოციალისტური და კერძო კაპიტალისტური სექტორი, გეგმიან მოწესრიგებას—ბაზარი. ამ ეკონომიური ჭიდილის გამოსახვას ჩვენ ვპოულობთ კერძოდ იდეოლოგიურ და საერთოდ კი კულტურულ ფრონტზე. ჩვენი მუშაობის უპირველეს ამოცანას მიმდინარე პერიოდში წარმოადგენს გამარჯვება იდეოლოგიურ ფრონტზე, რომელიც თავისი ბუნებით უაღრესად კონსერვატორულია. იდეოლოგიის კონსერვატორული კედლების დამსხვრევა და ახალი სამეურნეო ურთიერთობის საფუძველზე ახალი ადამიანისა და ახალი ყოფაცხოვრების შექმნა ჩეტად მნიშვნელოვანი და ძნელი ამოცანაა.

ამ მიმართებით საბჭოთა კავშირში ოქტომბრის რევოლუცი-
იდან დღემდე ბევრი რამ არის გაკეთებული, მაგრამ როდესაც ჩვენს
კულტურას ვუფარდებთ დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოების კულ-
ტურას, ცხადი ხდება, რომ ჯერ კიდევ ბევრი რამ გვაქვს გასაკე-
თებელი იმისათვის, რომ სოციალისტურ საზოგადოებას საფუძველი
მოუემზადოთ. ბრძოლა კულტურისათვის ყოველთვის კაცობრიობის
სასიცოცხლო ძალების შემწეობით სწარმოებდა. ბურჟუაზიული კულ-
ტურა იმიტომ კვდება (სხვა მრავალ მიზეზთან ერთად), რომ ბურჟუაზი-
ას, როგორც კლასს, აღარ შესწევს ძალა პროგრესიული კლასის როლი-
ეთამაშოს კაცობრიობაში.

იწყება ახალი ეპოქა. სრულდება კაცობრიობის ისტორიის შე-
სავალი და იწყება კაცობრიობის ნამდვილი ისტორია. ჩვენ გარდა-
მავალი ეპოქის შვილები ვართ და ამიტომ უნდა განვიცადოთ ძველი
ურთიერთობის ნგრევის და ახლის შექმნის სიმწვავენი.

სამეურნეო ზრდის საფუძველზე კულტურულადაც ვიზრდებით.
ჩვენი სახალხო მეურნეობის განვითარება მშრომელი მოსახლეობის
კულტურული დონის ამაღლების საფუძველია. სახალხო მეურნეობის
5-წლიანი საპერსპექტივო გეგმა სოციალისტურ მშენებლობის ამო-
ცანებთან დაკავშირებით ითვალისწინებს ქალაქისა და სოფლის მშრო-
მელი მოსახლეობის კულტურული დონის ამაღლებას. ნაციონალური
კულტურის განვითარება დაკავშირებულია ქვეყნის ინდუსტრიალი-
ზაციის საკითხებთან, როგორც საერთო სოციალისტური მშენებლო-
ბის გეგმის განუყოფელი ნაწილი. კულტურული მშენებლობის გეგმას
საფუძვლად დაედო სახალხო განათლების ისეთი საკითხები, როგო-
რიცაა: საყოველთაო სავალდებულო სწავლება, წერა-კითხვის უცო-
დინარობის ლიკვიდაცია, მასიური პროფტექნიკური განათლება, კვა-
ლიფიციური მუშაკების მომზადება და სხვ.,—რაც უზრუნველყოფს
მშრომელთა ფართო მასების კულტურულ ზრდას.

ახალი საზოგადოებრივი ურთიერთობის გამარჯვებისათვის აუ-
ცილებელია შრომის ნაყოფიერების ზრდა, რასაც შედეგად უნდა მო-
ჰყვეს ხელფასის გადიდება, საქონლის ხარისხის გაუმჯობესება და
თვითღირებულების შემცირება.

შრომის ნაყოფიერების გადიდება შესაძლებელია მშრომელთა
ფართო მასების სოციალისტური რაციონალიზაციის საკითხებით და-
ინტერესების გზით.

მეურნეობის რაციონალიზაციით დაინტერესებული არიან ევ-
როპის სახელმწიფოები და ამერიკის შეერთებული შტატები. ბურჟუ-
აზიული ევროპა წარმოების რაციონალიზაციის გატარებას მარტო-

ოდენ მუშათა კლასის ხარჯზე ახდენს. ამის მაჩვენებელია სამუშაოდროს გადიდება სხვადასხვა წარმოებებში. წარმოების რაციონალიზაციას ასეთი წესით კაპიტალისტურმა სახელმწიფოებმა მნიშვნელოვან მიღწევებს მიაღწიეს.

„ამერიკის შეერთებულ შტატებში დამზადებულ ელექტრონული ენერჯის რაოდენობა 1926 წელს, 1912 წელთან შედარებით, სამჯერ გაიზარდა და მიაღწია 65 მილიარდ კილოვატ-საათს—500 კილოვატსაათზე უფრო მეტს ერთ კაცზე წელიწადში. მთელი ქვეყანა დაფარულია ელექტრობის ვადამცემი ქსელით, რომლის სიგრძეც 900 ათას მილს უდრის, ე. ი. ცოტათი უფრო ნაკლები სიგრძე აქვს, ვიდრე რკინის გზას. დამზადებულ ელექტრიულ ენერჯის საერთო რაოდენობა გერმანიაში გაიზარდა 5,1 მილიარდ კილოვატ საათიდან (1913 წ.) 12 მილიარდამდე 1924 წელს. ინგლისში ელექტრონის მოხმარება 1919 წლიდან 1925 წლამდე ორჯერ გაიზარდა.“¹⁾

ეს ციფრება იმის მაჩვენებელია თუ როგორი სისწრაფით იზოდება კაპიტალისტურ სახელმწიფოებში ელექტროფიკაცია და მისი გამოყენების საქმე წარმოებაში.

ჩვენში ამ მხრივ ადგილი აქვს საგრძნობ მიხწევებს. მაგალითისათვის ავიღოთ ამიერკავკასიის სინამდვილე. 1913 წელს ამიერკავკასიაში მოსახლეობის თვითეულ სულზე 3,5 კილოვატ-საათის ენერჯია მოდიოდა, ხოლო 1927 წელს კი 7, ე. ი. 2-ჯერ უფრო მეტი. ხუთწლიანი საპერსპექტივო გეგმის გატარების შემდეგ ჩვენ გვექნება 35 კილოვატი-საათი, ე. ი. 10-ჯერ უფრო მეტი ომის წინა დროსთან შედარებით.

ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ ჩვენს წინაშე პრაქტიკულად დაისვა საკითხი აგრარულ-ინდუსტრიალური ქვეყნის ინდუსტრიალურ-აგრარულ ქვეყნად გარდაქმნის შესახებ. ამ მიმართულებით ჩვენივე საკუთარი ძალებით ბევრი რამ გავაკეთეთ. 1926—27 სამეურნეო წელს ძირითადი კაპიტალი 410%-ით გადიდდა და ამავე წელს მთელ, ცენზიანი მრეწველობის ძირითად კაპიტალს 35 მილ. მანეთი შეადგენდა. 27—28 სამეურნეო წელს, მიუხედავად პურის დამზადების დარგში მიღებული კრიზისისა, საბჭოთა კავშირის სახალხო მეურნეობაში საგრძნობ მიღწევებს აქვს ადგილი. ასე, მაგალითად, მრეწველობის პროდუქცია გაიზარდა 20%-ით, შრომის ნაყოფიერება—13%-ით, ხოლო შრომის ხელფასი კი 11%/. საქონლის თვითღირებულება შემ-

¹⁾ М. Рубинштейн. „Капиталистическая рационализация.“

ცირდა საშუალოდ 5,3⁰/₁₀₀. სახელმწიფო შემოსავალი, გასულ წელთან შედარებით, გაიზარდა 100 მილიონი მანეთით.

საინტერესოა ვიცოდეთ, თუ როგორია 28/29 სამეურნეო წლის პერსპექტივა. მძიმე ინდუსტრიის პროდუქციის გადიდება ნავარაუდევია 21, 8⁰/₁₀₀-ით, ხოლო მსუბუქი ინდუსტრიისა კი 17⁰/₁₀₀-ით. წარმოებაში ჩაბმულ მუშების საერთო რაოდენობა აყვანილ უნდა იქნას 2.076.000 კაცამდე. ამრიგად მრეწველობაში ჩაბმული იქნება 93.000 ახალი სამუშაო ძალა, რომელიც მოგვეცემს 4,7⁰/₁₀₀-ით ზრდას. მძიმე ინდუსტრიის დარგში საქონლის თვითღირებულება უნდა შემცირდეს 6,5⁰/₁₀₀-ით, ხოლო მსუბუქი ინდუსტრიის პროდუქციის თვითღირებულების შემცირება ნავარაუდევია 5,6⁰/₁₀₀-ით.

სასოფლო მეურნეობის გაუმჯობესებული სასოფლო-სამეურნეო იარაღებით უზრუნველყოფის საქმეს მნიშვნელოვანი ყურადღება ექცევა.

ამიერკავკასიის მასშტაბით ამჟამად ჩვენ მოგვეპოვება 1000 ტრაქტორი, 8500 ახალი ტიპის გუთანი, 420 რთული ამკრეფი მანქანა, 152 რთული საღეწი.

სოკლის მეურნეობის კოლექტივიზაციის საქმე, პურის დამზადების კამპანიის ჩაშლასთან დაკავშირებით, მეტად აქტუალური საკითხია; ამიტომ საბჭოთა და კოლექტიური მეურნეობის შექმნის საქმეს სათანადო ყურადღება აქვს მიქცეული.

უახლოესი 3-4 წლის განმავლობაში კოლექტიურ მეურნეობას შეუძლია მოგვეცეს 40—50 მილიონი ფუთი პური, ხოლო საბჭოთა მეურნეობას კი უახლოეს 4—5 წელში—100 მილიონი ფუთი პური. საერთოდ, მომავალი წლისათვის პურის მოსავლის ზრდა ნავარაუდევია 300—400 მილ. ფუთით.

ასეთია, მოკლედ, გასული სამეურნეო წლის სინამდვილე და მომავლის პერსპექტივა, ანუ კულტურული რევოლუციის ეკონომიური საფუძვლები.

ოქტომბრის რევოლუციამ შესცვალა ძველი საზოგადოების ეკონომიური საფუძველი, მან მოსპო კლასობრივი ბატონობის კაპიტალისტური ფორმა და შექმნა ახალ სამეურნეო ურთიერთობაზე აშენებული საზოგადოება, რომელიც ჯერ კიდევ არ არის სრულქმნილი სოციალისტური საზოგადოება. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მიმდინარე პერიოდის სოციალური ცხოვრებისათვის საინტერესოა კულტურული რევოლუციის საკითხები.

ეს საკითხები მთელი თავისი სიმწვავეით ისმება დღეს და მათი გადაწყვეტა, რასაკვირველია, არ არის ერთი ან ორი წლის საკითხი.

კულტურული რევოლუციის მნიშვნელოვან საკითხს შეადგენს საყოველთაო-სავალდებულო სწავლების საკითხის მოგვარება.

ამ მხრივ საინტერესოა ჩვენი უკულტურობის მაჩვენებელი ზოგიერთი დამახასიათებელი ციფრები, რომელიც გამოაქვეყნა ამხ. ბოგლანოვმა თავის წერილში საყოველთაო-სავალდებულო სწავლების შესახებ:

„1920—23 წ.წ. ყოველ 1000 კაცზე დაწყებით სკოლაში მოდიოდა მოსწავლე: ამერიკის შეერთებულ შტატებში—206, ინგლისში—187, ბელგიაში—152, გერმანიაში—149, იაპონიაში—148, ბულგარეთში—118, საფრანგეთში—107.

საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებიდან: რ.ს.ფ.ს.რ-ში — 75, უკრაინაში — 102, ბელორუსიაში — 113, ა.კ.ს.ფ.ს.რ-ში — 119, უზბეგისტანში—41, თურქესტანში—53 და მთელ კავშირში კი—83“.

ამ ცნობების მიხედვით, ამიერკავკასიის რესპუბლიკები პირველ ადგილს იჭერს მთელს საბჭოთა კავშირში.

ინტერესს მოკლებული არ არის აგრეთვე ცნობები იმის შესახებ, თუ მოსახლეობის თითოეულ სულზე რამდენ მანეთს ხარჯავს განათლების დარგში ესა თუ ის სახელმწიფო. „ინგლისმა 1922 წ. განათლების დარგში მოსახლეობის თითოეულ სულზე დახარჯა სახელმწიფო და ადგილობრივი ბიუჯეტიდან 16 მ. და 46 კ. ამავე წელს ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა ყველა სახის სასკოლო განათლებისათვის—95 მ. 55 კ. 1925 წელს ახალმა ზელანდიამ გაიღო 20 მ. და 80 კ. შვეციაში—14 მ. და 15 კ. და ა. შ. საბჭოთა კავშირში 26/27 წელს ყველა ხარჯი განათლების საქმეზე შეადგენს—4 მ. 79 კ. 1).

საყოველთაო-სავალდებულო სწავლების საქმის მოგვარებას ქვეყნის კულტურულად განვითარების დარგში უდიდესი მნიშვნელობა აქვს.

ამ საკითხის მოგვარების ეკონომიური აუცილებლობის შესახებ ამხ. სტრუმილინი სწერს:

„ამ რეფორმის გატარებისათვის 10 წლის განმავლობაში საჭირო იქნება 160 მილ. მანეთი. ეს თანხა, რასაკვირველია, დიდია. მაგრამ ეფექტი, რომელიც მოყვება ამ თანხის დახარჯვას ქვეყნის ცოცხალი სამუშაო ძალის კაპიტალური შეფასების აწვევის დარგში, უნდა შევაფასოთ 69 მილიარდად მაინც, ე. ი. 43-ჯერ უფრო მეტად.“ 2)

1) Вопросы всеобщего обучения, стр. 149—50 стат. тов. Им. Богданова.

2) Струмилин. „Хозяйственное значение народного образования“.

როგორც ვხედავთ, შრომის ნაყოფიერების ზრდის ხარჯზე, რომელიც უნდა მოჰყვეს საყოველთაო სწავლების გატარებას, სახელმწიფო მიიღებს 27,6-ჯერ უფრო მეტს, რასაც ის დახარჯავს სასკოლო განათლებაზე.

მოვიყვანოთ კიდევ რამდენიმე მაგალითი, რომელიც ახასიათებს ჩვენი ქვეყნის სახალხო განათლების მდგომარეობას.

საქართველოში სახალხო განათლების საქმეზე მოსახლეობის თვითეულ სულზე იხარჯება 3 მ. 46 კ. (აზერბაიჯანში 3—89). გარდა აზერბაიჯანისა, ამ რაოდენობის თანხა არ იხარჯება, პროცენტული შეფასება რომ მოვახდინოთ, საბჭოთა კავშირის არცერთ რესპუბლიკაში.

„საქართველოსა და აზერბაიჯანს შორის ასეთი განსხვავება აიხსნება აზერბაიჯანში სკოლების რიცხვის სიმცირით, ხოლო საქართველოში მე-II საფეხურის სკოლების სიმრავლით“¹⁾.

თუ გამოვარკვევთ, რამდენი გვიჯდება თითოეული მოწაფე ჩვენში, 27/28 სასწავლო წლის ცნობების მიხედვით ასეთ სურათს მივიღებთ:

აზერბაიჯანში		სომხეთში		საქართველოში		ა. კ. ს. ფ. ს. რ.	
სკოლები		სკოლები		სკოლები		სკოლები	
I საფეხ.	II საფეხ.	I საფეხ.	II საფეხ.	I საფეხ.	II საფეხ.	I საფეხ.	II საფეხ.
47-66	97-96	21-44	56-78	12-15	59-67	23-33	65-17

საქართველოში შედარებით უფრო ნაკლები-ხარჯები პირველი საფეხურის სკოლების მოწაფეებზე აიხსნება პირველი საფეხურის შრომის სკოლების მასწავლებელთა ხელფასის სიმცირით.²⁾ ამერიკის შეერთებულ შტატებში თითოეულ მოწაფეზე 120 მ. 07 კ. იხარჯება.

შედარებით უფრო უმნიშვნელოა ის ხარჯები, რომელსაც სახელმწიფო ეწევა ერთი სტუდენტის შენახვაზე.

„რ. ს. ფ. ს. რ.-ში ერთი სტუდენტის მომზადება ყველა იმ ხარჯის გათვალისწინებით, რომელიც კი საჭიროა სასწავლო მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად, ჯდება 345 მანეთი, გერმანიაში კი

1) Местное хозяйство и местные финансы ЗСФСР.

2) ibid.

ერთი სტუდენტის შენახვაზე 725 მანეთი იხარჯება“¹⁾. ყველა ეს ციფრი მაჩვენებელია როგორც მიხწევების, ისე იმ ნაკლის, რონელიც ჩვენ გაგვაჩნია კულტურულ ფრონტზე. ამ ნაკლის, ანუ, უკეთ რომ ვთქვათ, დანაკლისის გამოსწორება შესაძლო იქნება ქვეყნის სამეურნეო განვითარების დონის აწევასთან ერთად.

კულტურული რევოლუციის გადაუდებელ ამოცანას შეადგენს სახალხო მასწავლებლის მატერიალურად უზრუნველყოფის საკითხი.

„სახალხო მასწავლებელი ჩვენ ისეთ სინაღლებზე უნდა დავაყენოთ, რომელზედაც ის არასოდეს არ იღვას, არ სდგას და არ შეუძლია რომ იღვეს ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში“, სწერდა ამხ. ლენინი²⁾.

ამ მიმართულებით ჩვენ საკმაო მიღწევები გვაქვს, მაგრამ მდგომარეობა მაინც არ არის დამაკმაყოფილებელი. ომის წინა დროსთან შედარებით ხელფასი აღწევს: პროფესორთა — 16⁰/₁₀₀ ს, პირველი საფეხურის სკოლების მასწავლებელთა — 45⁰/₁₀₀ და სოციალური აღზრდის მე-II საფეხურის სკოლების მასწავლებელთა კი — 30⁰/₁₀₀-ს.

ყველაზე უურო საჭირბოროტო საკითხი, რომელიც სოციალისტური რევოლუციის მეორე დღესვე დაიწვა ჩვენი ქვეყნის წინაშე პრაქტიკულად, არის წერაკითხვის უცოდინარეობის ლიკვიდაციის საკითხი.

თუ ჩვენ ავიღებთ ციფრებს მთელი კავშირის შესახებ, მეტად არასასურველ სურათს მივიღებთ: 445 წერაკითხვის მცოდნე მოდის 1000 კაცზე მხოლოდ მაშინ, თუ შევადრებთ ციფრებს ქალაქისა და სოფლის შესახებ. 1926 წელს ქალაქში ყოველ 1000 კაცზე იყო წერაკითხვის მცოდნე — 690 კაცი, სოფელში — 391. აქედან ყოველი 1000 კაციდან ქალაქში — მამაკაცი 758, სოფელში — 527 და ყოველი 1000 ქალიდან ქალაქში — 626 და სოფელში 274.

ეს ციფრები აშკარა მაჩვენებელია, თუ ქალაქი რამდენად წინ უსწრებს სოფელს და რამდენად ჩამორჩებიან მამაკაცებს ქალები.

ამ მდგომარეობის გამოსასწორებლად საჭიროა განსაკუთრებული ყურადღება მიექცეს, როგორც ეს ზემოთ უკვე იყო ნათქვამი, საყოველთაო სავალდებულო სწავლების საქმის მოგვარებას, რომ წერაკითხვის უცოდინართა ახალი კადრი ყოველწლიურად არ იქმნებოდეს.

1) ამხ. ლენინის მოხსენებიდან საბჭოების ყრილობაზე.

2) ლენინი, თხზულებათა მე-XVIII ტომი, ნაწილი 2, გვ. 107.

კულტურული ზრდის მაჩვენებელია აგრეთვე ჩვენი ნიღწევები გამომცემლობის დარგში. ამ უკანასკნელ ხანებში სოფლისათვის საჭირო ლიტერატურის გამოცემის საქმეს შესაფერისი ყურადღება ექცევა. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს პერიოდულ გამოცემათა მოწესრიგების საქმე. კერძოდ საქართველოში გაზეთი „ახალი სოფელი“ ჩვენს სოფლებში გამოწერილია 55000 ცალის რაოდენობით. ეს საკმაოდ დიდი მიხწევაა.

ამ მიხწევამ ჩვენ არ უნდა წაგვახალისოს. თუ ერთის მხრივ, პერიოდულ გამოცემის დარგში მნიშვნელოვანი ნაბიჯია გადადგმული ჩვენს ქვეყანაში, სამაგიეროდ მოიკოჭლებს არაპერიოდული ლიტერატურის გამოცემის საქმე, რასაც სათანადო ყურადღება უნდა მიექცეს.

ერთ-ერთი საკმაოდ დიდი ნაკლი, რომელიც მომავალში აუცილებლად უნდა გამოსწორდეს, ნაციონალურ უმცირესობათა სკოლების ქსელით უზრუნველყოფის საქმეა.

როგორც ციფრები გვიჩვენებს, პირველი საფეხურის სკოლებში სწავლება სწარმოებს (საკავშირო რესპუბლიკებში) 62 სხვადასხვა ენაზე, მეორე საფეხურის სკოლებში მხოლოდ 25 ენაზე, 7-წლედში — 29 ენაზე, ცხრაწლედში — 15 ენაზე, ტექნიკუმებში — 29; სალიკვიდაციო პუნქტებში 63, მაღალი ტიპის სკოლებში — 17, კლუბებში — 33, ქობ-სამკითხველოებში კი 53 ენაზე.

ეს ციფრები აშკარა მაჩვენებელია, რომ ნაციონალური უმცირესობანი არ არიან უზრუნველყოფილი თავიანთ ენაზე საშუალო განათლების მიღების დარგში.

ჩვენი მეურნეობის რეკონსტრუქციის საკითხებთან დაკავშირებით ოქტომბრის რევოლუციის 11 წლის თავზე პრაქტიკულად ისმება წითელი სპეციალისტების ახალი კადრის მომზადების აუცილებლობის საკითხი. ეს აუცილებლობა ქვეყნის სამეურნეო განვითარებასთან ერთად წამოაყენა მაღაროს ამბებმა.

სპეციალისტების ახალი კადრის მომზადებასთან ერთად მეტად აქტუალური საკითხია სათანადო კვალიფიკაციის მქონე მუშათა კადრის მომზადება.

დღევანდელ გერმანიაში ტარდება სავალდებულო კანონი წარმოებაში ჩაბმულ სამუშაო ძალის გადამზადების შესახებ.

ჯერ კიდევ 1918 წელს ერთი გერმანელი სწერდა: „გერმანია სათანადო კვალიფიკაციის მქონე სამუშაო ძალით უზრუნველყოფის მხრივ ყველა ქვეყანაზე წინ იდგა და შესაფერის შედეგებსაც მიაღ-

წია. დღევანდელ პირობებში ჩვენს მტრებს აუცილებლად სურთ, რომ ჩვენ გაგვასწრონ—ამის დაშვება არ შეიძლება“¹⁾).

ინჟინერ-ტექნიკოსების კასელის ყრილობამ ხაზი გაუსვა იმ გარემოებას, რომ პროფესიონალური განათლება სახელმწიფოს უახლოეს სავალდებულო ამოცანად უნდა ვადაიქცეს.

თუ ტექნიკურად საკმაოდ განვითარებული გერმანიისათვის პროფესიონალური განათლება აქტუალურ საკითხად ითვლება, — გასაგებია, თუ რაოდენი მნიშვნელობა აქვს მას ჩვენი ქვეყნისათვის. ჩვენს ქვეყანაში ამ საკითხს შესაფერისი ყურადღებით მოეპყრო საკავშირო კომპარტიის ცეკას აპრილის პლენუმი. მან გამოიძუშავე მთელი რიგი პრაქტიკული ღონისძიებანი, რომელიც აკისრებს სახალხო განათლების კომისარიატს შესაფერისი ყურადღებით მოექცეს პროფესიონალური განათლების საქმეს.

კრიზისი, რომელმაც 27/28 სამეურნეო წელს თავი იჩინა პურის დამზადების დარგში, კოლექტიურ და საბჭოთა მეურნეობის გაჯანსაღების აუცილებლობას აყენებს. სწორედ ამ მიმართებით უნდა გაათვართოოს ჩვენმა სკოლებმა თავისი მუშაობა. სკოლების პროგრამებში მეტი ადგილი უნდა დაეთმოს საბჭოთა, კოლექტიურ მეურნეობისა და კოოპერაციის საკითხებს. ეს ამოცანა, რომელსაც მამდინარე მომენტი აყენებს ჩვენი სკოლების წინაშე, უაღრესად პრაქტიკული ამოცანაა, რომლის გადაჭრაში სოფლის ახალგაზრდობის სკოლებს შეუძლიათ დიდი როლი ითამაშონ.

კულტურული რევოლუციის საკითხების რიგს ეკუთვნის ყოფაცხოვრების გარდაქმნის საკითხი. ყველაზე უფრო კონსერვატორული ბუნების მქონე არის ყოფაცხოვრების ზოგიერთი საკითხი, რომელთა ახალ საფუძველებზე გარდაქმნა მიმდინარე მომენტის გადაუდებელ ამოცანას შეადგენს.

თუ ჩვენ ავიღებთ ცნობებს იმის შესახებ, თუ როგორ აწესრიგებს მუშა თავის თვითრბიუჯეტს, შემდეგს დავინახავთ: მაგარ სასმელებზე მუშა ხარჯავდა 3,0%, რომელიც გაიზარდა 3,7%-დე, თუთუნზე— 1,5, დღეს კი 1, 6%, კულტურულ-საგანმანათლებლო ხარჯები უდრიდა 2,7%, რაც შემცირდა 1,7%-მდე. ეს ციფრები გვიხატავს მოსკოვის მუშების ყოფაცხოვრებას. ასეთსავე სურათს აქვს ადგილი ლენინგრადში და სხვა სამრეწველო რაიონებში. „სამაგონის“ გამოხდა მავნებელია ორი თვალსაზრისით. ის ძლიერ უარყოფითად მოქ-

¹⁾ Г. М. Крижановский. Социалистическая реконструкция и культурное строительство.

მედობს ადამიანის ორგანიზმზე და ასუსტებს შრომის ნაყოფიერებას, ხოლო, მეორეს მხრივ, მავნებელია სამეურნეო თვალსაზრისითაც. მხოლოდ 1923 წელს, სახელმწიფო საგემო კომისიის განმარტებით, „სამაგონის“ გამოხდაზე დაუხარჯავთ 808.000 ფუთი პური.

ბრძოლა ლოთობასთან და მაგარი სასმელების წინააღმდეგ არა მარტო რუსეთის, არამედ ნაწილობრივად ჩვენი ქვეყნის საჭირბოროტო საკითხსაც წარმოადგენს. ჩვენ არ გამოვუდგებით ამ დარგში მდგომარეობის ციფრებით დასურათებას.

ყოფა-ცხოვრების საკითხის განუყრელ ნაწილს შეადგენს საბინაო საკითხი.

მუშებისა და მშრომელი მოსახლეობის შესაფერისი ბინით უზრუნველყოფა მეტად მნიშვნელოვანი საკითხია. მეფის დრაინდელი მდგომარეობის გამოძახატეელი ციფრი 1:6 დაყვანილია 1:2, მაგრამ ესეც არ არის სასურველი მდგომარეობა.

ამ საკითხის მოსაგვარებლად სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ყოველწლიურად იხარჯებოდა გარკვეული თანხა. კერძოდ 27-28 საბიუჯეტო წელს ამ საკითხის მოსაგვარებლად დაიხარჯა 455 მილიონი მანეთი. ამას უნდა მივუმატოთ აგრეთვე 50 მილიონი მანეთი, რომელიც გაიღო ცაკის საიუბილეო სესიამ.

როგორც ვხედავთ, იქტომბრის რევოლუციის 11 წლის თავზე ჩვენი ცხოვრების პრაქტიკული სინამდვილე მთელ რიგ საჭირბოროტო საკითხებს აყენებს. ამ საკითხების გადაჭრა შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, თუ შესაფერისი ეკონომიერი საფუძველი და მშრომელთა ფართო მასების სოციალისტურ მშენებლობაში დაინტერესება გვექნება. ამ ორი ამოცანის გადაწყვეტისათვის ბრძოლა არის და იქნება ბრძოლა სოციალისტური საზოგადოების შესაქმნელად.

შ. სიხარულიძე.

რევოლუციონური დღესასწაულების საკითხი სკოლებში.

თანამედროვე შრომის სკოლამ რევოლუციონურ დღესასწაულებს აღმზრდელობითი როლი მიაკუთვნა და ამიტომ მათ მოწყობა-ჩატარებას დიდ მნიშვნელობას აძლევს.

უკანასკნელ ხანებში რუსეთის პრესა რევოლუციონურ დღესასწაულების საკითხს ფართოდ გამოეხმაურა. ეს გასაგებია არის, რად-

გან, მიუხედავად მისი დიდი მნიშვნელობისა, დღესასწაულების რიგინადად მოწყობას ჯერ კიდევ ბევრი რამ აკლია.

ყველა ჩვენგანს გაუტარებია ნეტარი ყმაწვილობა და სიამოვნებით გვაგონდება დღესასწაულებით გამოწვეული სიხარული და დროსტარება. ცხადია, რომ ქრისტიანული დღესასწაულის შინაარსი ბავშვებს სრულიად არ გაეგებოდათ, რადგან საეკლესიო სარწმუნოება თავის მძიმე დოგმებით და მისტიურ-ზღაპრული სასწაულებით ბავშვის გონებისათვის დაუძლეველი იყო. მაგრამ ვარეგანი ფორმით დღესასწაულები ისე სასიამოვნოდ ეწყობოდა, რომ ბავშვებს იტაცებდა და სიხარულს აღუძრავდა. ბავშვს უყვარს სანახაობანი, გართობა, მრავალფეროვანება...

შრომის სკოლა მარტო ფორმით ვერ დაკმაყოფილდება. მისი მიზანია არა ზერელე, წყალწყალა ადამიანების აღზრდა, რომელთაც ძველი სკოლის მეოხებით ჩახშული ჰქონდათ კრიტიკის და განსჯის უნარი, არამედ ისეთი მოქალაქის, რომელმაც იცის—რას, რატომ და როგორ აკეთებს და რა გამართლება აქვს მის საქმიანობას. შრომის სკოლაში მომუშავე ზოგი პედაგოგები ფიქრობენ, რომ ძველი რელიგიური მიდრეკილების აღმოფხვრა შეიძლება მაშინ, თუ ჩვენ სრულიად გაეჩუმდებით და რელიგიის საკითხებს გვერდს ავუვლით. ეს დიდი შეცდომაა! ჩვენი სკოლა ვერც ერთ საკითხს უხმოდ ვერ შეხვდება. ბავშვის წინაშე ჩვენ უნდა გადავშალოთ კარგი და ავი, თეთრი და შავი, მაგრამ ისე კი, რომ ბავში ჩვენთვის იდეოლოგიურად გამართლებულ დებულებას იღებდეს. ამაშია პედაგოგის დიდი როლი! ბავშმა უნდა იცოდეს, თუ როგორი იყო და რაზე შენდებოდა ძველი რელიგია. მან უნდა გაიგოს, რა მიზანი ამოძრავებდა ეკლესიას და როგორ იყო ის დაინტერესებული ხალხის დაბრმავებაში. ეს იქნება ანტირელიგიური აღზრდა (და არა ურელიგიო!), რომელიც ჩვენმა სკოლამ მთელი სიგრძე-სიგანით წამოაყენა. რევოლუციონურ დღესასწაულებთან ერთად ჯერჯერობით კიდევ საეკლესიო დღესასწაულებიც არსებობს. ამ ფაქტის გამოყენება სკოლას შეუძლია რევოლუციონურ დღესასწაულების სასარგებლოდ. ყოველი საეკლესიო დღესასწაულის დროს უნდა ვცდილობდეთ მისი ყალბი შინაარსის გახსნას და ბუნებისმეტყველების, ფიზიკის, ქიმიის და საზოგადოებათმეცნიერების საშუალებით მათი დოგმების დასხვრევას. ჩვენ უნდა დავამტკიცოთ, რომ ღმერთი ადამიანმა გააჩინა და არა წინაუქმო, რომ ჯოჯოხეთი, სამოთხე და „იმკვეციური“ ცხოვრება გამოგონილია იმ კლასის მიერ, რომელიც თავის საკეთილდღეოდ მონებს მოთმენას და თვინიერებას აჩვენდა. ეკლესია ასწავ-

ლიდა, რომ ვინც მოითმენს და ამ ქვეყნად შიმშილს და სიტიტვლეს აიტანს, ის სამოთხეში დამკვიდრდება. ვინც მდიდარია, ის წაწყმდება. გაუთვითცნობიერებელი კლასები ითმენდენ, შიმშილობდენ, რომ სამოთხეში მოხვედრილიყვნენ და სამუდამოდ გამაძლარი და ბედნიერი ყოფილიყვნენ.

როგორია პროლეტარული იდეოლოგია? ყოველად მიუღებელია მოთმენა და თვინიერება! სასტიკი ბრძოლა და გამარჯვებამდე ომი მკვლეველებს. ეს ქვეყანა მშრომელებისაა! ვინც შრომობს, ის კმაყოფილი უნდა იყოს. დაჩაგრულმა კლასმა ბევრი ბრძოლა გადაიხადა და დედამიწის $\frac{1}{6}$ -ზე გამარჯვება მოიპოვა. პროლეტარიატმა უკუაგდო მატყუართა დღესასწაულები და ბრძოლებში გამარჯვების დღეები ზეიმად აღიარა. ცხადია, შრომის სკოლა, რომელიც მშრომელთა გამარჯვების პირმშო შეილია, საეკლესიო დღესასწაულებს უკუაგდებს და რევოლუციონურ დღესასწაულებს აღიარებს. ამრიგად, საეკლესიო დღესასწაულებს ჩვენ რევოლუციონური დღესასწაულები უნდა დაეუპირდაპიროთ და ამ დღესასწაულების შინაარსის ჯეროვანი განმარტებით ბავშვების შემეცნებაში რევ. დღესასწაულების სიყვარული უნდა ჩავჭედოთ.

წლის განმავლობაში ჩვენ მრავალ დღესასწაულთან გვაქვს საქმე. მიუხედავად იმისა, რომ ყველა მათგანს თავისი შინაარსი აქვს გაფორმების მხრივ, სკოლა ვერ ახერხებს შაბლონს ასცდეს და ცალკე შემთხვევაში ახალ ყალიბში ჩამოასხას ყოველი მათგანი.

ყველა დღესასწაულის ერთნაირად ჩატარება ბავშვებს თავს აბეზრებს, და ვერავითარ ეფექტს ვერ მივიღებთ.

ჩვენის ფიქრით, დღესასწაულები შეიძლება 4 ნაწილად დაეყოს:

I. გადახდილ ბრძოლებში მშრომელთა გამარჯვების დღეები: ოქტომბრის რევოლუცია, 25 თებერვალი და 1 მაისი.

II. ხსოვნის დღეები: 21 და 22 იანვარი, 26 კომუნარის დახვრეტის დღე, ლენინის დღე და სხვა.

III. ძალთა გადახედვის ანუ სააგიტაციო დღეები: 8 მარტი, ახალგაზრდობის კვირეული, წითელი არმიის დღე ¹⁾ და სხვა.

IV. სხვადასხვა კამპანიები: თესვის, სესხის, არჩევნების და სხვა.

¹⁾ წითელი არმიის დღე 25 თებერვალს იმიტომ დავაცვლეთ, რომ ამ ორი დღის შეერთებით ერთი რომელიმე მათგანი ყოველთვის უყურადღებოდ რჩება. წითელი არმიის დღე შეიძლება პირველ კათეგორიაშიაც მოვაქციოთ.

თავისი მნიშვნელობით ოთხივე კათეგორიის დღეები თანაბარია, მაგრამ დახარისხება გამოწვეულია ყოველი მათგანის მოსაწყობად საჭირო თავისებურობით.

ოქტომბრის რევოლუციის დღეები არა თუ ჩვენი კავშირის განთავისუფლების დღეა, არამედ მსოფლიო რევოლუციის სიმბოლოა. განა ყველა დაჩაგრული ერი საკუთარ „ოქტომბერზე“ არ ოცნებობს? „ოქტომბერმა“ კაცობრიობის მოწინავე და საღად მოაზროვნე ნაწილისათვის გარკვეული ერა შეჰქმნა და მათ ჩვენ სხვა დღესასწაულებს ვერ გავუთანასწორებთ.

1 მაისი საერთაშორისო პროლეტარიატის სოლიდარობის დღეა. თუმცა ჩვენი მუშათა კლასი მყველფელებსაგან თავისუფალია, მაგრამ ბურჟუაზიულ ქვეყნებში მშრომელები ჯერ კიდევ მონობაში გმინდვენ. ჩვენ ვზეივობთ რა საკუთარ გამარჯვებას, ძმურ ხელს ვუწოდებთ ჩაგრულებს. თავისი მნიშვნელობით **1 მაისი** ღირსია, რომ „ოქტომბერს“ გვერდს უმშვეცნებდეს, როგორც ფართო ხალხური დღესასწაული და მშრომელთა მასების საზეიმო დღე.

25 თებერვალი საქართველოს მშრომელებისათვის დიდი პოლიტიკური აქტია და გამარჯვების დღეებში მას თავისი საპატიო ადგილი უნდა ექნეს.

თუ როგორ უნდა ჩავატაროთ ზემოაღნიშნული დღესასწაულები, ამაზე ქვევით. ჯერ შევეხებით მეორე, მესამე და მეოთხე კათეგორ. დღეებს. რევოლუციის დღესასწაულები საზოგადოდ ჩვენს პროგრამაში მასალად უნდა შევიდენ და მათი შესწავლა ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით უნდა ხდებოდეს. ეს არ კმარა. ბავშის აზროვნებაში მათდა განსამტკიცებლად საჭიროა ემოციონალური შეგრძნებაც. მაგალითად:

მეორე კათეგორიის დღეები შეიძლება შემდეგნაირად აღვნიშნოთ: გაიმართოს მოგონებათა დღეები ან საღამოები, სადაც ჩატარდება მხატვრული თხრობა, მხატვრული კითხვა, მელოდეკლამაცია, გუნდური სამგლოვიარო სიმღერები. დაიდგმება შესაფერი კინო-სურათი, პატარა სცენები და სხვა.

ა) მესამე კათეგორიის დღეები. ქალთა დღეს მოეწყოს: მიტინგი, სადაც სიტყვებით გამოვლენ მოწაფეები, მასწავლებლები, მოწვეული მშრომელი ქალები და გააშუქებენ ქალთა საკითხს ძველად და ეხლა. ქალთა თანასწორობის საკითხის გასაცნობად დისკუსია, კითხვა-პასუხის საღამოები, რევოლუციონერ ქალთა შესახებ ბრძოლის ამბების თხრობა, რომელიმე ქარხანაში მშრომელ ქალებთან მისვლა და საჩუქრად საკუთარი ნახელავის მიტანა, მთელი

დღით ტექნიკურ მომუშავე ქალთა განთავისუფლება და მათი სამუშაოს ბავშვების მიერ შესრულება, ოჯახებში ქალთა განთავისუფლების შესახებ აგიტაციის გადატანა, მშობელი და ნათესავი ქალების სკოლაში მოწვევა და სალამოს გამართვა, სადაც დაიდგმება პატარა სცენები ქალთა ცხოვრებიდან და სხვა.

ბ) წითელი არმიის დღე. რომელიმე ნაწილთან კავშირის გაბმა მათთან ერთად, ან მათთვის კედლის გაზეთის სპეციალური ნომერის გამოშვება, არმიელების სკოლაში მიპატიჟება და მათთვის სკოლის (ცხოვრების გაცნობა, რეგოლუციაში და სამოქალაქო ომებში მონაწილე წითელარმიელებისგან გადახდილი ბრძოლების შესახებ ამბების გამოკითხვა. საჩუქარის გაკეთება და მიტანა. ვარჯიშობა და სამხედრო თამაშობის გამართვა, წლის განმავლობაში მიწერ-მოწერა და სხვა.

გ) ბავშთა კვირეული. ჩვენმა სკოლებმა დღემდე ვერ მოახერხეს, რომ ამ დღეებში ქალაქ გარეთ გასვლა ორგანიზაციულად მოაწყონ¹⁾ და იქ გამართონ მასიური თამაშობანი, ვარჯიში და შეჯიბრი. თუმცა ყოველწლივ ეწყობა სკოლების დანიშნულ პუნქტზე თავის მოყრა, მაგრამ მუდამ უხერხულად. ჯერ არის და არჩეული ადგილი გამოუდგვარია დასვენების მხრივ (ბავშვებს აწუხებს მზე და მტვერი), მეორე — შესაკრებ პუნქტზე მისვლის შემდეგ, დროზე მისულ ბავშვებს უხდებათ ლოდინი, სანამ ყველა სკოლა მოიყრის თავს. ლოდინით დაღლილი ბავშვები მიემგზავრებიან ქალაქ გარეთ უკვე ქანცა-მოლეულნი და უხალისონი. ამ უწესრიგობას თვით სკოლებმა უნდა მოუღონ ბოლო. ჩვენი ფიქრით, უკეთესი იქნება, თუ თვითელი სკოლა დამოუკიდებლად გაემგზავრება წინასწარ დაწესებული მარშრუტით და ქალაქ გარეთ შეუერთდება სხვა სკოლებს. ამას გარდა აუცილებელია აღნიშნულ დღეებში მოწაფეები გაეცნონ უცხოელ ბავშთა ცხოვრებას; გაიგონ, თუ რა პირობებში უხდებათ მცირეწლოვანებს ქარხანაში ნუშაობა, როგორ დევნიან უცხოეთში პიონერებს და კომკავშირელებს, რა პირობებში იზრდებიან მუშის შვილები, როგორია გაფიცულა მუშების შვილების მდგომარეობა. შეისწავლონ ახალგაზრდობის მოძრაობის ისტორია, მოუსმინონ დავაჟუცებულ თაობას, თუ როგორ და რა პირობებში უხდებოდათ სწავლა-ქარხანაში მუშაობა, ბრძოლა და სხვა.

მე-IV კათეგორიის დღეები ანუ კამპანიები სკოლებმა უნდა ჩაატარონ წინასწარ დასახული გეგმით და მისცენ მას საზოგადოებ-

¹⁾ ლაპარაკია ტფილისის სკოლებზე.

რიგ-სასარგებლო შრომის ხასიათი. კამპანიის ჩატარება სკოლის რაიონში უნდა ხდებოდეს. ბავშვებს უნდა გადაჭონდეთ სკოლაში შეძენილი ცოდნა და ცნობები ოჯახში, იწვევდენ მშობლებს სკოლაში და მართავდენ საუბრებს, მოხსენებებს და დილა-სალამოებს. ეს იმის მიხედვით, თუ რა სახის კამპანიაა ჩატარებული. ყოველგვარი კამპანია უნდა დაუკავშირდეს საპროგრამო მასალას, რომ მისი მნიშვნელობა კარგად იქნეს გაგებული.

როგორც ვხედავთ, ზემოდასახელებულ დღეებს დიდი აღმზრდელითი მნიშვნელობა აქვს და მათ ჩატარებას დიდი ყურადღებით უნდა მოვექცეთ. ხშირად ვაფიგონებთ სკოლების წუხილს, რომ რევოლუციონური დღეები პრაქტიკის გავლას ხელს უშლიან და სკოლის ნორმალურ ცხოვრებას არღვევენ. ჩვენი ფიქრით, პროგრამის გავლას ხელს ვერ შეუშლის, რამდენადაც ოფიციალური პროგრამით ეს დღეები გათვალისწინებულია. რაც შეეხება მათ მხატვრულ გაფორმებას და საზოგადოებრივ-სასარგებლო მუშაობის ჩატარებას, ამას უნდა მიეცეს საკლებო მუშაობის ხასიათი და გადატანილ იქნეს სალამოს საათებში.

ეხლა გადავიდეთ პირველი კათეგორიის დღესასწაულების მოწყობაზე. მასიური ხასიათის რევ. დღესასწაულების ჩატარებას მასების იდეოლოგიური შემჭიდროების მნიშვნელობა აქვს.

კაცობრიობის კულტურის ისტორიაში არ შეიძლება დავასახელოთ არცერთი ისეთი კულტურა, რომელსაც არ ჰქონოდეს თავის საკუთარი დღესასწაულები. მმართველი კლასები დღესასწაულებს მუდამ ემოციონალური ზეგავლენის იარაღად ხმარობენ და მათი საშუალებით ხალხში გამოწვეულ ენტუზიაზმს თავის სასარგებლოდ იყენებენ. მუშათა კლასი კი, დღესასწაულებით იგნებს რა საკუთარ ბრძოლებს, სიყვარულით და პატივისცემით მოიხსენიებს საერთო საქმისათვის თავდადებულთ, უხარია განვლილი ბრძოლებიდან გამარჯვებული გამოსვლა, ემზადება ახალი ბრძოლებისთვის—კომუნიზმის დასამყარებლად—და ბრძოლის ენტუზიაზმით ანთებს ახალი თაობის სულს. მუშათა კლასი საკუთარ გამარჯვებას დღესასწაულობს!

მიუხედავად დღესასწაულების მიზნის სხვაობისა სხვადასხვა ეპოქაში, ყველგან და ყოველთვის დღესასწაულების გაფორმება მუდამ ხელოვნების საშუალებით ხდებოდა. ამას ვერც რევოლუციონური დღესასწაულები აცდებია. საუბედუროდ, ჩვენ სკოლებში ხელოვნებას ვერ კიდევ ვერ აქვს სათანადო ადგილი მოპოებული. ხატვას, პლასტიკას, მუსიკას, სიმღერას სკოლები უცქერაინ ზერეულად და მა-

თი ჯეროვანად დაყენებისათვის ჯერ ლაპარაკის მეტი არაფერი გაკეთებულა. ზოგჯერ ეს საგნები იწყება და თავდება ხალტურით, რაც ბავშვებს სამუდამოდ აძლებს ხელოვნებას. ნამდვილად კი ხელოვნება უნდა აკეთილშობილებდეს და აფაქიზებდეს გრძნობებს, უმელავენებდეს ესთეტიურ გემოვნებას და აყვარებდეს და ათვისებინებდეს მმართველი კლასის იდეოლოგიას. ჩვენი ხელოვნება პროლეტარული იდეოლოგიის იარაღია, მაგრამ, სამწუხაროდ, ჩვენი ხელოვნების ქურუმნი (არა ყველა, რასაკვირველია!) ჯერ კიდევ ვერ განთავისუფლებულან ბურჟუაზიული თვალთახედვისაგან.

ჩვენი ფიქრით, შრომის სკოლამ ამ მხრივაც უნდა გადადგას დიდი ნაბიჯი და გაამაგროს ხელოვნების სათავეებზე.

ამ წერილის მიზანი არ არის შრომის სკოლებში ხელოვნების საკითხის გაშუქება, მაგრამ, რამდენადაც რევოლ. დღესასწაულების ჩატარება შეუძლებელია წარმოვიდგინოთ ხელოვნების გარეშე და ხელოვნების გამოყენება კი ხელოვანის გარეშე, ამდენად ჩვენ აღვიარებთ, რომ: ადამიანი, რომელსაც თვით არ სწამს საქმე, რომელსაც აკეთებს, ვერაფერს შექმნის! ხელოვნება კი ქმნადობის გარეშე წარმოუდგენელია. ამიტომ არის, რომ რევოლ. დღესასწაულები ხშირად ზვრელე, ნაჩქარე, ზევიდან ნაკარნახევის იერს ატარებს და არა წრფელ და სასიხარულო მოვლენის სახეს.

დღესასწაულის მოსაწყობად საჭიროა: კარგად მოფიქრებული მხატვრული გაფორმების გეგმა და მონაწილეთა შემოქმედებითი ფაქტობის გამომყვანება. ყველაფერ ამას კი შესძლებს მაგარი, მტკიცე და კლასიური იდეოლოგიით გამჭვალული ხელოვანი.

1 კათეგორიის დღესასწაულებისათვის მზადება ორი-სამი კვირით ადრე უნდა იწყებოდეს. როგორც ზემოთ ვთქვით, მუშაობის მთავარი სიმძიმე (პროგრამული ნაწილის გარდა) საღამოს საათებში უნდა გადავიტანოთ. დილა-საღამოების მოწყობაზე არაფერს ვიტყვით, რადგან ამ მხრივ ჩვენ სკოლებს საკმაოდ დიდი გამოცდილება აქვთ: პლაკატები და ლოზუნგების შედგენა, ჟურნალის და გაზეთის გამოშვება, სპეციალური ახალი პიესის და სცენების დაწერა, სცენის მოწყობა და სხვა ყოველწლიურად ახალ სახეს უნდა ატარებდეს. შევხებით სხვა მხარეებს:

ა. დღესასწაულის წინა საღამო. აუცილებელია დღესასწაული იწყებოდეს წინა საღამოთი. ყველა დამეთანხმება, რომ საღამოს, ხელოვნური განათების შუქზე, ქუჩებში დემონსტრაციების მოწყობა მეტად ლამაზი და ეფექტიანი იქნება. საღამოს ჟამს მასიური სვლა დოლით, სიმღერით, მუსიკით და დროშებით ბავშვებში შექმნის სა-

ზეიმო განწყობილებას, მით უმეტეს, თუ ქალაქის ან სოფლის გარემოცვა და განწყობილებაც საზეიმო იქნება. თვითჯლი ორგანიზაცია ოამოუკიდებლად გამოდის წინასწარ დასახული, მარშრუტით, რომ სვლაში ერთმანეთს ხელი არ შეუშალონ და ზედმეტ შეჯგუფებას ადგილი არ ექნეს.

კარგი იქნება აგრეთვე სვლის დროს ჩირალდნების და სანათურების გამოყენება. სვლა დამთავრდება სკოლაში მისვლით. იქ გაიმართება ცეკვა, თამაში, სიმღერა, სცენები, ოხუნჯობა და ბოლოს საერთო ვახშამი. ვახშამი სრულიად არ მოითხოვს დიდ მზადებას, ყოველი ბავში შინიდან მოიტანს თუნდაც მცირე ულუფას. ყველასთვის გაიშლება სუფრა და შეუდგებიან დანაყრებას (ლაპარაკი მეტია იმაზე, რომ სუფრაზე არც ერთი ჭიქა სასმელი არ უნდა იყოს, გარდა წყლის). სკოლაში, სადაც არის მოწყობილი ცხელი საუზმე, შეიძლება ამ საღამოს გაიმართოს საერთო ვახშამი საუზმის ხარჯზე. სადაც ცხელი საუზმე არ არის, იქ შეიძლება ვახშამი მუშკოოპპა თვითღირებულების ფასებში მოაწყოს (ამას მეტი გამართლება ექნება, ვიდრე აღდგომის კვირაში წითელი კვერცხების და პასკების დამზადებას).

ვახშმის შემდეგ ბავშვები დაიშლებიან.

ბ. კარნავალი და დემონსტრაცია. ზევით დაგვაფიწყდა გვეთქვა, რომ სკოლა უნდა იყოს მორთული სანათურებით, ღროშებით, სურათებით, ნოხებით, მწვანით, პლაკატებით და ლოხუნგებით. შენობის გარეგანი და შინაგანი მორთულობა დიდად უწყობს ხელს ადამიანის განწყობილებას.

ბავშვებსაც უნდა ეცვათ უბრალო, მაგრამ სუფთა, ლამაზი სამოსი. პიონერები აუცილებლად ფორმაში უნდა იყვენ გამოწყობილი.

დარაზმული ბავშვები გადიან სკოლიდან და მონაწილეობას იღებენ დემონსტრაციაში. კიდევ უნდა განვიმეოროთ, რომ დემონსტრაციის დროს ერთს ადგილას დიდხანს ლოდინი ნერვიულ მდგომარეობას ჰქმნის და განწყობილებას აფუჭებს.

ამიტომ ყოველგვარი ზომა უნდა იქნეს მიღებული, რომ დემონსტრაცია ორგანიზაციულად კარგად ჩატარდეს. ეს კი მაშინ მოხდება, თუ ყოველი სკოლა დაუგვიანებლად მივა დანიშნულ ადგილზე.

დემონსტრაციის დროს კარნავალი მეტად კარგი საშუალებაა ხალხის და აღფრთოვანების გამოსაწვევად. კარნავალის მოწყობა

არ არის ადვილი საქმე, რადგან ცუდი გემოვნებით მოწყობილი კარნავალი მიზანს სრულიად ვერ აღწევს.

კარნავალს მხატვრული სახე უნდა ექნეს. ხელოვნება, რომლის მიზანია დემონსტრაციის დროს მასებზე ემოციონალური ზეგავლენის მოხდენა, მოითხოვს სახეებს, კონკრეტ გამოსახულებას. ამისთვის შეიძლება გამოყენებულ იქნეს არა თუ წარსული ცხოვრების ტიპების თუ ისტორიული მოქმედებების ასახვა, არამედ ჩვენი აწმყოსიც თავი-ვი მიღწევებით და წარმატებით. პოლიტიკურ მომენტებს გარდა უნდა ავიღოთ სკოლის წარსული ცხოვრება: ნაციონალური შუღლი, ცემა-ტყეპა, „კლასის დამები“, ორდენებიანი და ჩინ-ტემლაკიანი დირექტორ-ინსპექტორები და მასწავლებლები, „ზუბრიაკი“—კრეტიანი, საღეთო სჯულით და დაბადებით თავგამოქედილი მოწაფეები, მასწავლებელი—მღვდელი, სახანავეებით და წკეპლებით მოწაფეების გამანსპიძლება, „კონდუიტი“ და მრავალი სხვა, რაც ჩვენი ახალი თაობისთვის სრულიად უცნობია. კარნავალის დროს რაც შეიძლება ნაკლებ უნდა იქნეს გამოყენებული ისეთი სწრაფი გადასახიდი საშუალებანი, რომელიც შთაბეჭდილების მიღებას ხელს უშლის. კარგია ქუჩებში მოეწყოს ღია სანახაობანი ინსცენირობით, ლაპარაკით, წარმოდგენებით. კარნავალისთვის უვარგისია რამდენჯერმე გადაღეჭილი სურათების გამოტანა—მაყურებელს თავს აბეზრებს.

გ. საღამოს გასართობები. დემონსტრაცია დაიშლება და ბავშვები წავლენ თავის სახლებში იმ გადაწყვეტილებით, რომ საღამოს თავს კვლავ მოიყრიან. საღამოს ბავშვებისათვის უნდა ეწყობოდეს კინოები, თეატრები, ბალეტი, გუნდები, ორკესტრები, დეკლამაცია, მასიური სიმღერები, მხატვრული კითხვა, „პეტრუშკა“ და სხვა.

მართალია ქალაქში ასეთი სანახაობანი ეწყობა დახურულ ოეატრებში, მაგრამ, გარდა ამისა, ჩვენის აზრით, საჭიროა ქალაქებში მაინც საზხატვრო კომისიებმა მოახერხონ სანახაობათა ცის ქვეშ გამართვა.

ჩვენი თეატრები ვერ აკმაყოფილებენ მსურველების მეთადასედსაც, რადგან მათი ტევადობა მცირეა. ესეც არ იყოს, განწყობილებაც ამ დღეს ისეთია, რომ ადამიანს დახურულ შენობაში ყოფნა არ სურს. მას უნდა ყველაფერი ნახოს, განიცადოს, შეიგრძნოს. თეატრში ის სხვა დროსაც წავა. მას ქუჩა იზიდავს. ყველანი ქუჩებში გამოდიან და ქუჩა კი ცარიელია, ილიუმინაციის მეტს ვერაფერს ვხედავთ. ცხადია, თუ ქუჩაში იქნება სანახაობანი, ყველა სიამოვნებით შეჩერდება. ამას გარდა, განაპირა უბნები მონაწილეობის გარეშე რჩება, ყველაფერი ცენტრში იყრის თავს, ცენტრალური ქუჩები მრავ-

ვალი ათასეული ხალხით ისე იჭედება, რომ გავლა შეუძლებელია. გარე უბნებში, ოჯახზე მიმაგრებული მრავალი ხალხი ცენტრში ვერ მიდის და დღესასწაულის გარეშე რჩება. დღესასწაული კი ყველამ უნდა შეიგრძნოს. მით უმეტეს, მუშათა უბნებში ხშირად გესმის, რომ ძველადაც ცენტრი იყო მოწონებული და ესლაც ცენტრია პატივცემულიო. მართლაც, ამ დღეს თუ ცენტრიდან გარე უბნებში მოხვდებით, გაგაკვირვებთ ყოველდღიური, შეურყეველი ელფერი, თითქო მათთვის არ იყოს დღესასწაული, თითქო ისინი არ არიან ჩვენი რესპუბლიკის მცხოვრებნი. საკიროა დღესასწაული გადატანილ იქნეს გარე უბნებშიც ილიუმინაციით, სანახაობით, ტრიბუნებით და მფრინავი მიტინგებით, ხმამალა მოლაპარაკე რადიო-აპარატებით, რომ ყველამ იგრძნოს არაჩვეულებრივი მდგომარეობა. ვინაიდან 1 კათეგორიის დღესასწაულები ორ დღეს გრძელდება, უნდა ვიფიქროთ მეორე დღეზედაც. ვფიქრობთ, ამ დღეს დღესასწაული შეიძლება გადავიტანოთ ქალაქ გარედ გაშლილ მოედნებზე, ბაღებში და გაიმართოს შეჯიბრი: სროლაში, სირბილში, ხტუნვაში, ბურთის თამაშში, ველოგადარბენაში, დოლში, ჯირითში, კიდაობაში და სხვა. შეჯიბრის დროს მონაწილეობას იღებს ყველა სკოლა, მაგრამ ერთი უეჭველი პირობით, ყოველგვარი შეჯიბრი მოითხოვს მტკიცე ორგანიზაციულ ფორმებს და შეჯიბრის დროს უნდა იყოს შერჩეული ერთნაირი ძალები ასაკისა და ფიზიკური ჯანმრთელობის მიხედვით. აუცილებელია აგრეთვე მაყურებლებისა და მონაწილეების გამიჯვნა, რომ არეულობას და უსიამოვნო შეჯგუფებას ადგილი არ ექნეს. ამ დღისთვის შეიძლება გამოყენებულ იქნეს მასიური გუნდი, მასიური მხატვრული კითხვა, მოგონებების თხრობა და საერთო სადილი. საღამო დასვენებას უნდა დაეთმოს, რომ მეორე დღეს სკოლებში ნორმალურ მუშაობას ხელი არ შეეშალოს.

ამ წერილით დღესასწაულების ჩატარების ყველა სახის ამოწურვა ძნელია. ასეთი პრეტენზიები ჩვენ არც ევკონია, მაგრამ ჩვენს დაკვირვებას მკითხველს იმ განზრახვით ვუზიარებთ, რომ მომწიფებული საკითხის გადასაკრელად სხვა ამხანაგებზე გამოგვეხმაურონ.

ესლა ორიოდ სიტყვა „დღესასწაულზე“. ჩვენი ღრმა რწმენით, სიტყვა „დღესასწაული“, რომელიც წარმოიშვა სიტყვა „სასწაულისაგან“ და აქვს უალრესად რელიგიური ხასიათი, ჩვენითვის სრულიად გამოუდევარია. პროლეტარული „დღესასწაულები“ ბრძოლის შედეგებია. ჩვენი დღესასწაულის დამახასიათებელი სწორედ ისაა, რომ მასში სრულიად წაშლილია რელიგიის ყოველგვარი ცრუმორწმუნებრივი ფანტაზიის ჩანასახი. რევოლუციონური დღესასწაულები შენ-

დება რეალურ, ისტორიულ ბრძოლებზე და ამ ბრძოლებიდან გამა-
 რჯვებული პროლეტარიატის განწყობილებაზე. რა მოსატანია აქ სი-
 ტყვა: „დღესასწაული“ თავისი გამოფიტული და წყალწყალა შინა-
 არსით? ჩვენ სხვა სიტყვა უნდა ვეძიოთ. ახალი ყოფა, ახალი ცხოვ-
 რება თავის აზრის გამოსახატავად ახალ ლექსიკონს, ახალ სიტყვას
 თხოულობს. ჩვენ არ ვიცით, რა სიტყვით შეიცვლება „დღესასწაუ-
 ლი“, მაგრამ მისი დატოვება ყოვლად დაუშვებელია. უთუოდ სატერ-
 მინოლოგიო კომისია ამ სიტყვას ყურადღებას მიაქცევს და შეცვ-
 ლის, მაგრამ ჩვენ შეგვიძლია საკითხის დასმისთვის შემოვიტანოთ
 შემდეგი წინადადება: 1 კათეგორიის დღეებს ვუწოდოთ „დღეები“,
 მეორე კათეგორიის დღეებს — „ხსოვნის დღე“ და მესამე კათეგორი-
 ისას კი — უბრალოდ „დღე“, რომელსაც ემატება სიტყვა: „ქალთა“,
 „ახალგაზრდობის“, „წითელი არმიის“ და სხვა.

არც „დღესასწაული“ და არც „უქმი“ (რომელიც წარმომდგა-
 რი იყო უქმად ყოფნიდან და რომელიც ჩვენ ყოფასსრულიად არ შე-
 ეფერება) არ შეიძლება ჩვენ ხმარებაში დავტოვოთ.

ნ. ძ.

სოფლის კინოფიკაცია.

ხელოვნებიდან, ჩემის აზრით, ყველაზე
 ღირსშესანიშნავი რუსეთისათვის კინოა.
 ლენინი.

1927 წელს საქართველოს მოსახლეობის თითოეულ წევრს რომ
 ერთხელ მაინც ენახა კინო სეანსი, საჭირო იყო ექვსი წელი. ასეთი
 არასასიამოვნო სურათის მიზეზი იყო კინოების რიცხვის სიმცირე,
 მით უმეტეს მოძრავი კინოების, რომელიც უფრო იოლად სწვდება
 ე. წ. მიკარგულ ადგილებს. სახკინმრეწვის ცნობების თანახმად, გა-
 სულ წელს საქართველოში (ავტონომიური ერთეულების ჩათვლით)
 სულ მუშაობდა 12 მოძრავი კინო (აქ არ შედის ე. წ. არმ. ნაწილები).
 როგორც ვხედავთ, ეს რიცხვი მეტად მცირეა. მოძრავი კინოების
 ასეთი სიმცირით ჩვენი სოფლის კინოფიკაცია შორს ვერ წავიდოდა,
 რომ ხელმძღვანელ ორგანოებს (ს. კ. პ. (ბ) მე-XV ყრილობა და საქ.
 კ. პ. (ბ) ცეკას თებერვლის პლენუმი) თავის დროზე არ მიექციათ
 ამისათვის სათანადო ყურადღება და ეს რიცხვი საგრძნობად არ
 გაზრდილიყო. დღეს მარტო პოლიტგანათლების სახით საქართვე-
 ლოში (ავტონომიურ. რესპ. არ შედის) სამუშაოდ არის გასული 16

მოძრავი კინო (გასულ წელს იყო მხოლოდ 6); აქედან 9— მაზრპო-ლიტგანებთან და 7 კი პ. გ. მ. მართველობასთან, ე. წ. კინო-ბრი-გადა. როგორც ვხედავთ, შედარებით მოკლე ხნის განმავლობაში კარგა დიდი მიღწევები გვაქვს.

როგორ მუშაობს კინო სოფლად.

გადაჭრით უნდა ითქვას, რომ ჩვენ მუშაობას ჯერჯერობით მრავალი დეფექტი და ნაკლი ახასიათებს. პირველი ნაკლი, რომელიც მეტად საგრძნობი შეიქნა, არის ქართული ენის მცოდნე მექა-ნიკოსების სიმცირე. მეორე არა ნაკლები დამაბრკოლებელი მიზეზია კინო-სურათების ქირის სიძვირე (4—5 და 6 მანეთი დღეში) და კინო-მუშაობის მოუწყესრიგებლობა. მესამე მიზეზია ადგილობრივი (თემებში) პარტიული და საბჭოთა ორგანოების კინოსადმი შედარებითი უყურადღებობა. ამ ორი უკანასკნელი დაბრკოლების დაძლევა დიდ სიძნელეს არ წარმოადგენს, თუ სათანადო ყურადღებით მოექცევა სახკინმრეწვი სოფლად მომუშავე მოძრავ კინოს და კინო-სურათების ქირას მინიმუმამდე დაიყვანს, თუ ადგილობრივი პარტიული და საბჭოთა ორგანოები სათანადო ზომებს მიიღებენ, რომ ჩასულ კინოს შესაფერი დახმარება გაუწიონ (მაგალითად, თემიდან თემში გადასატან საშუალებათა უფასოდ მიცემა, კინოს პოპულარიზაციისათვის აგიტაცია-პროპაგანდაში მასების მიზიდვა და სურათის ახსნა-განმარტებაში დახმარების აღმოჩენა). რაც შეეხება პირველ საკითხს, მისი მოგვარება შეიძლება მხოლოდ მექანიკოსთა კადრის მომზადებით, რაც აუცილებელია ჩვენს სინამდვილეში. ეს საკითხი მით უფრო არის საინტერესო, რომ მოძრავი კინო აუცილებლად თვითანაზღაურების პრინციპზე უნდა იყოს აგებული, რისთვისაც მექანიკოს-ლექტორის მოვალეობის შეთავსებას გადამჭრელი მნიშვნელობა აქვს. რუსეთის მაგალითი ამ დებულებას სავსებით ადასტურებს. ამრიგად, ჩვენი ქვეყნის კინოფიკაციამ მთელი თავისი სიგრძე-სიგანით წამოაყენა კინო-მექანიკოს-ლექტორთა მომზადების საკითხი. ამ საკითხის დროზე გადაჭრაზეა, ნაწილობრივ, დამოკიდებული კინოფიკაციის საკითხის შეუჩერებლივ წინსვლა.

მოსახლეობის ინტერესი კინოსადმი.

კინოს ჩასვლა ახალი მოვლენაა მოსახლეობისათვის. ძნელია იმ ენტუზიაზმის აღწერა, რომელსაც იწვევს კინოს გაჩენა. ვინც კი გაიგებს, რომ კინო-სურათი იქნება ნაჩვენები, ყველა, — განურჩევლად

წლოვანებისა და სქესისა, — ესწრება სეანსს. მექვენაში (ლეჩხუმის მაზრა) ერთ ოჯახს უბედურება სრულიად შემთხვევით ასცდა. დიდი და პატარა, ქალი და კაცი სურათის სანახავად წასულა, ოჯახის მეთვალყურეობა მიუნდვიათ 3—4 წლის მძინარე ბავშვისათვის, ბავშვს გაღვიძებია და რადგან ვერავინ დაუნახავს სახლში, ქუჩაში გამოსულა. რომ შემთხვევით გამვლელთ არ ეპატრონათ მისთვის, კლდეში ან რიონში გადავარდნა მას არ ასცდებოდა. სოფელ ღარში (რაჭა) მოსახლეობა სიხარულით ნადიმს მართავს, რის შემდეგაც „საპატიოდ“ აპატიმრებს კინომექანიკოსს, დინამოს სახელურს „ჰპარავენ“, რომ მის წასვლას ხელი შეუშალონ და მეორეჯერ აჩვენოს სურათი. სოფელ დნორისში (ლეჩხუმის მაზრა) მცხოვრებლებმა 8—10 კილომეტრი გაიარეს და პინც ნახეს კინო-სურათი. აუდიტორიიდან ხშირად გაიგონებთ (უწერაში) — „გაგვანათლეთ, გაგინათლდათ მამის სული“ (მამის სული განათლდება თუ არა, ეს საინტერესო არ არის, მაგრამ ყველასათვის გასაგებია, თუ რა სიტყვა ამით გლეხმა). დააპირებ წასვლას თუ არა, შეხედულება ეცვლება, უმადური თვალით გიყურებს ყველა. გამომშვიდობებისას უკანასკნელი სიტყვებია: „როდის ჩამოხვალთ?“ „ნუ დაგვივიწყებთ“, „ხშირად მოდიოთ“. მოსახლეობის ინტერესი კინოსადმი, თუ შეიძლება ასეთ ითქვას, აუწერელია.

ფრონტი გარღვეულია.

ამ მცირე ხნის განმავლობაში ბევრ ისეთ სოფელს ეწვია კინო, რომ მათთვის პირველი იყო კინოს ნახვა. რაჭა-ლეჩხუმი და სვანეთი ნახევრად დაპყრობილია კინოს მიერ. შეკითხვაზე „რას იტყვით კინოს მუშაობის შესახებ?“ — სვანეთის აღმასკომის თავმჯდომარე ანხ. ნავერიანი სწერს: „უშგულიდან დაწყებული, თქვენი მექანიკოსი გადადის თემიდან-თემში დასავლეთის მიმართულებით და კინო-სეანსებს უფასოდ აჩვენებს, მოსახლეობა ძლიერ (ხაზი ჩემია. პ. ხ.) გახარებულია და ხალისით იკრიბება. მექანიკოსმა, სხვათა შორის, ბეჩოში შეაკეთა ჩვენი დანამოც. სამი დღის განმავლობაში მექანიკოსი მოათავებს სვანეთის ყველა თემის და უმთავრესი სოფლების შემოვლას“.

ასეთივე ზღვომარეობაა სხვა მაზრებშიც. ადგილობრივ კინოებთან ერთად „ახალი სოფლის“ სახელობის ბრიგადის მოძრავემა კინოებმაც გაარღვიეს ფრონტი და განაგრძობენ მოძრაობას როგორც დასავლეთის მიმართულებით, აგრეთვე სხვა მიმართულებითაც, როგორც მოითხოვს მათი სტრატეგია. საჭიროა ახალი ძალების მიშვე-

ლება, რომ მიღწევებს მიღწევები მიემატოს. აღნიშნული მიღწევები, მიუხედავად იმისა, რომ ის დიდმნიშვნელოვანია, მაინც არ არის საკმარისი, საჭიროა მისი გაფართოვება და განმტკიცება.

არსებული კინო-სურათების ჩვენებით ვაღწევთ თუ არა მიზანს?

თავისთავად ცხადია, ეს კინო-სურათები აღწევს თავის მიზანს. მაგრამ კიდევ ბევრი რამ გვაკლია. ჩვენი სურათის იდეოლოგიური მძლეობის დახასიათებას აქ არ შევეუდგებით, მაგრამ ერთი რამ აშკარაა: კინო-სურათების ჩვენება კულტურულ რევოლუციას დიდათ უწყობს ხელს, ხოლო რაც შეეხება სპეციალურ აგრონომიულ, კოოპერატიულ, სანიტარულ და სხვა პროპაგანდას, ეს ჯერჯერობით ვერ არის დაყენებული სათანადო სიმაღლეზე. ამის მიზეზი ისაა, რომ 1) ასეთი კულტ-ფილმები საქ. სახკინმრეწვს ძლიერ ცოტა შოეპოვება და 2) სათანადო ორგანოები: მიწსახკომი, ჯანსახკომი, კოოპერაცია და სხვანი არ უწყევენ შესაფერის დახმარებას ხსენებული ფილმების შეძების საქმეში. რუსეთში ეს საკითხები ნაწილობრივ მოგვარებულია. საჭიროა აქაც სასწრაფოდ მოგვარდეს. კულტ-ფილმები რუსული წარწერით მრავალია, მხოლოდ საჭიროა შეძენა და ქართული წარწერის გაკეთება, ამისათვის კი აუცილებელია ზემოხსენებულმა ორგანოებმა ამ საკითხს ჯეროვანი ყურადღება მიაქციონ. კულტ-ფილმები სწორედ დღეს არის საჭირო, სოფლის მეურნეობის კოლექტივიზაცია და კულტურული რევოლუცია გადაჭრით მოითხოვს ამას.

სკოლა და კინო.

როგორც პირადი დაკვირვება, აგრეთვე მექანიკოს-ლექტორების ცნობები ნათლად ადასტურებენ, რომ სკოლა განსაკუთრებულ ინტერესს იჩენს კინოსადმი. „მასწავლებლობა ჩემი მარჯვენა ხელია, ის მიწვევს დახმარებას სურათის ახსნა-განმარტებაში, ბილეთების გაყიდვის მოწესრიგებაში და სხვა“, — სწერს მექანიკოს-ლექტორი. ხშირია შემთხვევა, როდესაც სკოლა საკუთრად აწყობს კინო-სეანსებს (ონი, ამბროლაური) და შემდეგ ნახულს იყენებს, როგორც მასალას. ონის ცხრაწლედმა თემაც დასწერა კინო-სურათის „სამი სიცოცხლის“ მიხედვით. სკოლის ინტერესი კინოსადმი უდავოა, მხოლოდ საკითხი იბადება, — რამდენად უსრულდებათ მათ ეს სურვილი. სკოლა სავსებით მოუწყობელია ტექნიკურად, რომ დღისით მოაწყოს კინო-სურათი და ჩვენი კინო-აპარატი არ არის ისე მოწყობილი, რომ სეანსის გაშვებასთან ერთად აწარმოონ მისი ახსნა-განმარტება (ჩვენს

სინამდვილეში სურათის ახსნა შეიძლება ან სურათის გაშვების წინ, ანდა სურათის გაშვების შემდეგ) და, რაც უმთავრესია, არა გვაქვს სკოლისათვის მოხდენილი ფილმები (საბავშვო ფილმებზე ხომ ლაპარაკიც ზედმეტია). 1928 წელს დროა ამ გარემოებას ღრმად ჩაუკვირდენ სათანადო ორგანოები და სკოლებს საჭირო ფილმები მიაწოდონ. რაც შეეხება აპარატურას, არც ისე ცუდად არის საქმე; ჯერჯერობით არსებული მოძრავი კინოს გამოყენება შეიძლება, მხოლოდ სკოლებისათვის ჯერჯერობით თითოეულ მაზრაში თითო სპეციალური აპარატი მაინც უნდა შევიძინოთ. სკოლა და მოწაფეობა საუცხოვო ბაზაა აგიტაცია-პროპაგანდისათვის. მათ შორის მუშაობა იმას ნიშნავს, რომ მათ მშობლებშიაც სწარმოებს მუშაობა, რადგანაც უდავოა, რომ მოწაფე სკოლაში რასაც ახალს ნახავს, აუცილებლად მშობლებს უზიარებს, — ასეთია მოწაფის ფსიქოლოგია. მექანიკოს-ლექტორებს სათანადო ღირებულებები აქვთ მიცემული სკოლის მიმართ. მასწავლებლობაც განსაკუთრებული ყურადღებით უნდა მოეკიდოს ამ საქმეს და მოახერხოს ჩასული კინოს გამოყენება.

არსებული კინო-აპარატურის ხარისხი და როგორ იყენებენ კინოს მაზრაპოლიტგანები.

1927 წლამდე შეძენილი აპარატების უპირველესობა „გოზის“ სისტემისაა, შედარებით მდარე ხარისხისაა. მხოლოდ ახლადშეძენილი აპარატები „პატე რუსი“ და „პატე ნორდ-“ის სისტემისაა და ხარისხით გაცილებით უმჯობესია, ვიდრე „გოზი“.

„პატე რუსი“ ამჟამად ბაზარზე იშოვება და შედარებით იაფიც ღირს (815 მან.).

არის შემთხვევა, როდესაც მაზრაში (ახალქალაქი) კინომ საგნებით გაიტეხა სახელი, მიზეზი კი ის არის, რომ ვერ შესძლეს მუშაობის სათანადო დონეზე დაყენება. ხსენებული მაზრაპოლიტგანის ხელმძღვანელი გამოუვალ მდგომარეობაში ჩავარდა. ის იქამდე მივიდა, რომ ამტკიცებს კიდევ, მოსახლეობას არ აინტერესებს კინო და არ ესწრება კინო-სეანსებსო. მოსახლეობას შორის ინტერესი კინოსადმი უზომოა, მაგრამ ნამდვილად კი თვითონ ხელმძღვანელია მიზეზი მოსახლეობაში ასეთი ატმოსფერის შექმნისა. მან ისე დააყენა თავისი საქმე, რომ სახკინმრეწვის გასაქირავებელ განყოფილებაში ვერ შედის, რადგან თუ შევიდა, 250 მანეთი უნდა გადაიხადოს დავალიანების დასაფარავად, ისე ძას არ ენდობიან სურათს. ყველა ამის შემდეგ ამ გვირმა გადასწყვიტა კინო გადაეცა პ. გ. მ. მ.

და იქ უნდა შეათაროს თავი. კინო დღესაც დგას. საინტერესოა, დიდხანს გაგრძელდება ასეთი მდგომარეობა? ამ ფაქტს ღრმად უნდა ჩაუფიქრდენ მაზრპოლიტიკანები და კინოს ხელმძღვანელები კინო-აპარატს და კინო-ლენტს მოვლა უნდა, ის სახელმწიფო ქონებაა. დაუშვებელია კინო-სურათისადმი უდიერად მოპყრობა, ეს სახელმწიფო ქონების უდიერად მოპყრობის ერთი ნიმუშთაგანია. ხშირად მაზრიდან დაბრუნებული სურათი ისეა დაზიანებული, რომ ის ხმარებიდან გამოდის (ახალციხე, დუშეთი), რაც დაუშვებელია. უნდა ვერიდოთ ასეთი ამბის განმეორებას.

კინო მშრომელი მასისათვის.

მოძრავი კინო სოფლად, პირველად ყოვლისა, უნდა ემსახუროს მოჯამაგირეს, უღარიბეს და საშუალო გლეხობას. მოჯამაგირეს რომ გაუადვილდეს კინო-სენსზე დასწრება, საჭიროა ის სრულიად უფასოდ იქნეს დაშვებული. აგრეთვე საჭიროა ასეთივე პირობებში სურათის ჩვენება სამხედრო ნაწილებისათვის (როგორც რეგულიარულ, აგრეთვე ტერ წერტებისათვისაც). კინოს მიზანი არ უნდა იყოს მოგება. ზემოხსენებულ ფენებს უნდა გავუადვილოთ სურათზე დასწრება. ბილეთების ფასიც სწორედ მასზე არის შეფარდებული (5 კაპ. 25 კაპეიკამდე). ჩვენი მიზანი უნდა იყოს აგრეთვე ამ ფასების არა სტაბილიზაცია, არამედ თანდათანობით დაკლება,—ლოზუნგი „კინო მშრომელი მასისათვის“ არ უნდა დაივიწყონ კინოს ხელმძღვანელები.

საჭიროა ძალების გაერთიანება და გეგმიანი მუშაობა.

სოფლის კინოფიკაცია უგეგმოდ ვითარდება. ყველა ამ საკითხით დაინტერესებული ორგანოები დამოუკიდებლად განაგრძობენ მუშაობას. საჭიროა გაერთიანება, შეთანხმებული მუშაობა, გეგმიანობა. პოლიტიკანათლების მთავარსამართველოსთან ჩამოყალიბებული კინოსექცია, სხვა დანარჩენი დაინტერესებული ორგანოების ერთგული დახმარებით, იმედია, შესძლებს ამ საკითხის მოგვარებას.

პ. ხობუა.

რა უნდა გააკეთოს ქობ-სამკითხველს გამგეობაში და მოჯამაგირეთა შორის წერაკითხვის ლიკვიდაციის საქმეში.

ქობ-სამკითხველს კარგ გამგეს სოფლად არ უნდა ჰყავდეს არცერთი ღარიბი და მოჯამაგირე—წერაკითხვის უცოდინარი.

წერა-კითხვის უცოდინარობის ლიკვიდაციის საქმეს მთავარი ყურადღება ექცევა საბჭოთ ხელისუფლების მიერ. ლიკ-სკოლების ორგანიზაციისათვის გადადებულია თანხა საკმაო რაოდენობით; ქობ-სამკ. გამგემ განსაკუთრებული ენერჯია იმაზე უნდა დახარჯოს, რომ წერაკითხვა შეისწავლონ ღარიბებმა და მოჯამაგირეებმა.

რა უნდა გაკეთდეს აქ?

პირველ ყოვლისა, წინასწარ აღრიცხული უნდა ჰყავდეს ქობ-სამკითხველს გამგეს მის რაიონში მყოფი წერაკითხვის უცოდინარი ღარიბები და მოჯამაგირენი.

მიწა-ტყის კავშირთან ერთად მან უნდა მოაგვაროს საკითხი მათი ლიკ-პუნქტში ხარისხის შესახებ. უმეტეს შემთხვევაში სოფლად მოჯამაგირეები გაფანტული არიან, ანდა, დროს უქონლობის გამო, ვერ ახერხებენ სისტემატიურად სიარულს ლიკპუნქტში. ასეთ შემთხვევაში უნდა მოეწყოს ინდივიდუალური-ჯგუფობრივი სწავლება, რაშიც გამოყენებული უნდა იქნენ, ინდივიდუალურად მიმავლებისათვის, ადგილობრივი ძალები: „წერაკუმის“-ს, ქობ-სამკითხველს აქტივი, კომკავშირი და სხვა. ინდივიდუალურ-ჯგუფობრივი მეცადინეობის წარმატებისთვის, სასწავლო ნივთებით უზრუნველყოფისათვის ზომები უნდა მიიღოს (დახმარების აღმოჩენა) „წერაკუმს“-მა, გლეხკომმა და სხვა ნებაყოფლობითმა ორგანიზაციებმა. წერაკითხვის უცოდინართა სწავლების პერიოდი ქობ სამკითხველომ უნდა გამოიყენოს მოჯამაგირეებთან, ღარიბ და საშუალო გლეხებთან პირდაპირი და მუდმივი კავშირის გასაძლიერებლად.

თემის ქობ სამკითხველოსთან არსებულ მოჯამაგირეთა კუთხეში ბშირად უნდა წარმოებდეს საუბრების ჩატარება და მეთოდური საკითხების გარჩევა (მოჯამაგირეთა შორის წერაკითხვის ლიკვიდაციასთან დაკავშირებული საკითხების შესასწავლად).

სოფლის ქობ-სამკითხველს და წითელ კუთხეების საშუალებით ფართოდ უნდა იქნეს გაშუქებული წერაკითხვის ცოდნის მნიშვნელობა.

დასასრულ უნდა აღვნიშნოთ, რომ წერაკითხვის ლიკვიდაცია ლარიბებსა და მოჯამაგირეთა შორის ქობ-სამკითხველოსათვის ძირითად მუშაობას წარმოადგენს.

ი. ძიძიგური.

ტფილისის პოლიტგანის ინსტრუქტორი.

როგორი უნდა იყოს ქობ-სამკითხველოს მუშაობა გლეხ-ქალთა შორის.

ქობ-სამკითხველო თემის ფარგლებში ხელმძღვანელობს მთელ კულტურულ-პოლიტგანმანათლებელ მუშაობას, მის მიზანს შეადგენს სოფლის მოსახლეობის პოლიტიკური და კულტურული დონის ამაღლება, მაგრამ ზოგიერთი ქობ-სამკითხველო უმეტეს შემთხვევაში ჯერ კიდევ მამაკაცთ ემსახურება. ქალთა შორის მუშაობის შინაარსი და მეთოდი ვერ არის გაგებულნი, როგორც ეს საჭიროა და ამის გამო გლეხი ქალი ძალიან იშვიათად მიდის ქობ-სამკითხველოში.

სპეციალურად გლეხ-ქალთა შორის მუშაობას აწარმოებენ ადგილობრივ ქალთა სადელეგატო პუნქტი, ქალთა განყოფილება, კომუჯრედი და სხვა. მიუხედავად ამისა, ქობ სამკითხველო თავის მხრივ უნდა აწყობდეს თავის მუშაობას ისე, რომ ემსახუროდეს სოფლად როგორც მამაკაცებს, ისე დედაკაცებსაც. რომ ქობ-სამკითხველო გლეხ-ქალისათვის საყვარელი ადგილი შეიქნეს, საჭიროა ვიცოდეთ, რა გორ ჩავაბათ ქალები სამკ. მუშაობაში. საჭიროა, რომ ქობ-სამკითხველომ გამოარკვიოს, არსებულ მომენტში რა აინტერესებთ თემში მცხოვრებ ქალებს. ქობ-სამკითხველოს კალენდარულ სამუშაო გეგმაში შეტანილ უნდა იქნეს ქალთა შორის მუშაობის მომენტები. ხშირად შეხვედებით ზოგიერთ ქობ-სამკითხველოს სამუშაო გეგმაში: ჩაბმულ იქნენ ქალები ქობ-სამკითხველოს მუშაობაში და სხვა. მაგრამ როცა წინასწარ არ არის გათვალისწინებული გლეხ-ქალთა შორის მუშაობის განსაკუთრებული პირობები, სწორი მეთოდი არ არის აღებული ხელმძღვანელობაში, ამის გამო ძნელი ხდება ქალების ჩაბმა ქობ-სამკითხველოს მუშაობაში. არადაამინტერესებელ მუშაობას, როდესაც გლეხი-ქალი არ მიდის ქობ-სამკითხველოში, შედეგად ის მოჰყვება, რომ მომავალ სამუშაო გეგმაში ქალთა შორის მუშაობის შეტანას არ მიაქცევენ სათანადო ყურადღებას, რაც არასასურველად უნდა იქნეს ცნობილი.

როგორ უნდა დავიწყოთ მუშაობა?

საჭიროა, რომ ქობ-სამკითხველომ გაამართლოს თავისი ამოცანა ქალთა შორის მუშაობაში; მან უნდა აამაღლოს გლახ-ქალთა კულტურული დონე, შეცვალოს ძველი უკულტურო ყოფა-ცხოვრება ახლით, ჩააბას სოფლად საზოგადოებრივ მუშაობაში და სხვა. პირველ ყოვლისა. ქობ-სამკითხველოში, იქ, სადაც ეს საჭიროა, გამოყოფილი უნდა იქნეს სპეციალური „დღე“ გლახ-ქალთათვის. ახალი დღის ორგანიზაციული მოწყობა დიდ გარდატეხას მოახდენს მუშაობის განვითარებაში. ამ დღეს უნდა ტარდებოდეს საუბრები სპეციალურად ქალთა საკითხთან დაკავშირებით. გლახ-ქალმა იცის, რომ ეს „დღე“ მას ეკუთვნის და თუ ამ დღის მიზან-შინაარსი და მუშაობის მეთოდი კარგად იქნება შესწავლილი, ეს გაადვილებს გლახ-ქალის ჩაბმას ქობ-სამკითხველოში. გამოყოფილ დღეს გლახ-ქალთათვის საინტერესო საკითხები უნდა გაშუქდეს, მაგ.: ექიმმა უნდა გააცნოს ბავშვების ავადმყოფობა, მისცეს დარიგება, როგორ უნდა მოუარონ ავადმყოფ ბავშს. საჭიროა ქორწინების ახალი კანონისა და ქალის უფლებების შესახებ საუბრის ჩატარება და სხვა. ქობ-სამკითხველოსთან უნდა მოეწყოს ქალთა წრე, სადაც შეისწავლიან შინაური საქონლის და ფრინველების წესიერ მოვლას. ქობ-სამკითხველოსთან არსებობს სასოფლო-სამეურნეო წრე; სწორედ აქ იქნება შესაძლებელი თანდათანობით გახდეს აღნიშნული წრის წევრად გლახ-ქალების უფრო აქტიური ნაწილი.

გლახ-ქალთა შორის წერა-კითხვის უცოდინარობის ლიკვიდაციაში უმჯობესი იქნება მასწავლებელი ქალი გამოვიყენოთ. ქალთა შორის ქობ-სამკითხველოს მუშაობამ ერთგვარი შედეგი რომ მოგვცეს, მასში უშუალო მონაწილეობა უნდა მიიღოს ქალთა ორგანიზატორმა. ქალთა განყოფილების მუშაკი სოფლად ყოველთვის ახლო დგას გლახ-ქალთან, დაწვრილებით იცის გლახ-ქალის ქირ-ვარამი და ამიტომაც არის მნიშვნელოვანი, რომ მან თვით მიიღოს მონაწილეობა ქობ-სამკითხველოს ქალთა შორის მუშაობაში.

სწორედ ქალთა შორის ასეთი მუშაობის წარმოებით მიეჩვევა გლახ-ქალი სამკითხველოს, რომელიც გადაიქცევა მის თვალში მასთან ახლო მდგომ, მისთვის საინტერესო და სასარგებლო დაწესებულებად.

ი. ძიძიგური.

ტფილისის პოლიტგანის ინსტრუქტორი.

კაპინუტის გახსნისათვის.

ყველასათვის ცხადია, თუ რა სატანჯველია მეტყველების ნაკლი, მაგალითად ენაბლუობა (ischnopia), ენაჩლუნგობა (traolofes) და გამოურკვეველი მეტყველება (afasia).

ენაბლუობას უწოდებენ მეტყველების ისეთ შერყევას, როდესაც ნორმალური ლაპარაკის დროს ადამიანი უცებ კრთება.

მეტყველების ნაკლის მეორე შემთხვევაა ენაჩლუნგობა, როდესაც სიტყვას აკლებენ ბგერას, ან მარცვალს, ანდა საჭირო ბგერის მაგივრად ხმარობენ სხვას, ე. ი. ადამიანი მოკლებულია ბგერის დიფერენციაციას, მაგ. ცხენის მაგიერ ამბობს — თხენი, სურა — შურა, კარი — არი, რუკა — უკა — ლუკა.

მესამე ნაკლი მეტყველებისა არის აფაზია. აფაზია ორგვარია: მოტორული და სენსორული. პირველ შემთხვევაში აზრის შემეცნება სწორია, მხოლოდ გამოთქმას არა აქვს ალაგი, მეტყველება გამოურკვეველია, ის ბავშვის ტიტინს მოგვაგონებს. დიდი კამათია ამ დეფექტის გასწორების გარშემო. ზოგს სრულებით არ სჯერა ამგვარი ნაკლის გამოსწორება, მაგრამ არა ერთმა მაგალითმა დაგვარწმუნა, რომ მოტორული აფაზიის გამოსწორება შესაძლოა, მხოლოდ ენერგიასა და დროს მოითხოვს, როგორც ლოგოპათისაგან, ისე ლოგოპედისაგან ¹⁾.

მეცნიერებას, რომელიც გვასწავლის, თუ რა საშუალებით შეიძლება ენაბლუობა, ენაჩლუნგობა და აფატიკების გამოსწორება, ლოგოპედია ეწოდება.

მეტყველების ზემოაღნიშნული დეფექტები კაცობრიობისათვის შორეული დროიდანვეა ცნობილი.

მთელი რიგი ცნობები მოეპოება ამ საკითხის გარშემო ჰეროდოტეს, პიპოკრატს და არისტოტელს.

ისტორიკოსი პლუტარხი გადმოგვცემს ალკივიადის, ბერძენთა სარდლის შესახებ, რომ იგი „რ“-ს მაგივრად „ლ“ ამბობდა. ენაბლუ იყო დემოსთენი, ძველი საბერძნეთის ორატორი. მან გაითავისუფლა თავი ამ სატანჯველისაგან დიდი ცდის და შრომის მეოხებით, რის შემდეგ მისი სახელი, როგორც საუკეთესო ორატორის, უკვდავი გახდა.

¹⁾ ლოგოპათი: ენაბლუ, ენაჩლუნგი და აფატიკი. ლოგოპედი — მეტყველების დეფექტის გამომსწორებელი.

ისტორიას არ ახსოვს ისეთი ხანა, როდესაც ლოგოპედიის საკითხი არ მდგარიყოს მწვავედ. საშუალო საუკუნეებშიც-კი, რომელიც მეცნიერების დაქვეითების ხანად ითვლება, ცდილობდნ ამ საკითხის გამორკვევას. თუმცა უნდა ითქვას, რომ მაშინ ამ დარგში ბევრი არა გაკეთებულა რა, რადგან ბრძოლას მეტყველების დეფექტებთან კლასიკური მედიცინის მიზაძვით აწარმოებდნ, ე. ი. ქირურგიული და ფარმაცევტიული ზომებით.

მე-18 საუკუნეში ფრანგი პეტი დიდი მოწინააღმდეგე იყო ლოგოპათების ქირურგიული გზით მკურნალობისა, რადგან არაერთი ადამიანი იმსხვერპლა ამგვარმა მკურნალობამ. მე-19 საუკუნეში ლოგოპათების მკურნალობა დაკანონებულ იქნა. იმ ხანებში ენაბლუობის საკითხმა დიდი ინტერესი გამოიწვია.

ეს იყო ის ხანა, როდესაც ამერიკელი ექიმის ცოლმა ლიმ ზოარჩინა 18 წლის ენაბლუ ქალი. 1925 წელს ლიმ ნიუ-იორკში დააარსა ენაბლუთა ინსტიტუტი და ორი წლის განმავლობაში განკურნა 150 ავადმყოფი. ამ ამბავმა დიდი სენსაცია მოახდინა მთელ ევროპაში. ლიმ ენაბლუთა მკურნალობის საიდუმლოება გადასცა ძმ. მალბუშებს. ეს ახალი მეთოდი მათ გადაიტანეს ევროპაში და მათგან იგი (მკურნალობის მეთოდი) შეიძინა ჰოლანდიის მთავრობამ.

რაც შეეხება რუსეთს, იქ მხოლოდ ათი წელია, რაც დიდი მუშაობა სწარმოებს მეტყველების გასწორების დარგში. 1922 წელს მოსკოვში მეორე უნივერსიტეტთან დაარსდა ლოგოპედიის კათედრა, რომელსაც სათავეში უდგას პროფესორი რაუ. წელს უკვე მეორე წყებამ დაამთავრა დეფექტოლოგიის კურსი, გარდა ამისა, როგორც მოსკოვში, ისე ლენინგრადში დაარსდა მრავალი დანხმარე სასწავლებელი. ამ სასწავლებლებში უყრიან თავს სუსტ მოწაფეებს. მათ შორის უმრავლესობას ლოგოპათები წარმოადგენენ. მოწაფეები გამოსწორების შემდეგ გადაჰყავთ ნორმალურ სასწავლებლებში. იქვე დააარსეს მეტყველების გასაჯანსაღებელი კოლექტივები. უკანასკნელნი იმყოფებიან მოსკოვის ჯანმრთელობის განყოფილების გამგებლობაში. ამ კოლექტივებში მოთავსებულია მრავალი ახალგაზრდა (16—24 წლ.). მეთოდი მუშაობისა, ერთი მხრით, ფსიქოტერაპიულია, მეორე მხრივ—ბგერისა, სიტყვისა და ფრაზის გაგრძელებითი დაკავშირებული წარმოთქმა, ე. ი. როგორც რითმი, ისე ტემპი უნდა იყოს დაკული. ფსიქოტერაპიის დანიშნულება შემდეგია: ლოგოპედი ცდილობს ჩაუნერგოს ლოგოპათს რწმენა, რომ მას შეუძლია ნაკლის გამოსწორება. ამ მეთოდს უწოდებენ კოლექტიურ ფსიქოლოგიურ მეთოდს: „ჯანსაღი ფსიხიკით ჯანსაღი მეტყველება“. რაოდენობა

ლოგოპათების, უკანასკნელი სტატისტიკით, 17⁰/₁₀ უდრის. აი ამიტომ მრავალი ლოგოპათი რჩება სასწავლებლის კედლებს გარეთ. ევროპაში არ არის ისეთი პატარა ქალაქი-კი, სადაც არ არსებობდეს ლოგოპედების კურსები. გარდა ამისა, ლოგოპედია ითვლება სავალდებულო საგნად ყოველივე ფაკულტეტზე, როგორც უმაღლეს სასწავლებლებში, აგრეთვე ტექნიკუმებში; რაც შეეხება ლიტერატურას, ევროპა ძლიერ მდიდარია ლოგოპედის ლიტერატურით. ლიტერატურა რუსულ ენაზე ჯერჯერობით მცირეა, რადგან რუსეთში ლოგოპედიას მხოლოდ რევოლუციის შემდეგ მიექცა ყურადღება.

საქართველოში ამ მხრივ, სამწუხაროდ, არაფერია გაკეთებული. (არა თუ საქართველოში, არამედ ამიერკავკასიის სხვა რესპუბლიკებშიაც). საჭიროა თუ არა საქართველოში ამგვარი მუშაობა? დათვალაიერეთ სასწავლებლები და დარწმუნდებით, რომ საჭიროა, რადგან ვერ ნახავთ ვერცერთს სასწავლებელს, სადაც 12—15 პროც. ლოგოპათები არ შეადგენდენ. მეტყველების დეფექტთა შორის ჩვენში ენაბლუობა მეტად გახშირებულია, აი ამიტომაც მინდა მასზე შევჩერდე.

როგორც ზემოთ აღვნიშნე, ენაბლუობა წარმოადგენს არანორმალურ, უთანასწორო, უკავშირო მეტყველებას, ამ მოვლენის დამახასიათებელია მეტყველების ამა თუ იმ აპარატის კუნთების შეკრუნჩხვა. კუნთების შეკრუნჩხვის დროს მეტყველების მექანიზმი კრთება. ენის და ტუჩების კუნთების შეკრუნჩხვა ავადმყოფისათვის ხშირია, ამ დროს ის ვერ წარმოსთქვამს ბგეოსს, სიტყვებს აჭიანურებს: ბ... ბ... ბრმა, კ... კ... კოვზი,—ამბობს ის: რბილი სახის კუნთების შეკრუნჩხვა იშვიათია. კუნთების შეკრუნჩხვას სხვადასხვა მიზეზები იწვევს: შიში, გაუბედაობა და ეჭვი... ენაბლუები განსაკურებით კრთებიან სიტყვებზე, რომლებიც იწყები თანხმოვან ბგერებზე: ს, პ, ბ, ტ, კ, დ, ტრ, პტ და სხვა. ენაბლუ ხშირად გაურბის იმ სიტყვის თქმას, რომლის გამოთქმაც უჭირს. მაგალითად, ბებიას მაგივრად ამბობს დედაჩემის დედა. ეს იმიტომ, რომ ბ-ს გამოთქმა არ ეხერხება. ენაბლუობა ფსიქონერვული მოვლენაა. ფსიქონერვოზობა არის ისეთი ანორმალური ფუნქცია ორგანოებისა, როდესაც ფსიქიურ გავლენას აქვს ალაგი და არა ანატომიურ პათოლოგიას. მეტყველების ნაკლი შთამომავლობით კი არ არის, ის უფრო სოციალური სენია. ნოჩი არსება ტოლ-ამხანაგისაგან ითვისებს ამ სენს მიბაძვით და საჩუღამოდ აკლდება საზოგადოებას.

გუცმანი ამბობს, რომ მიბაძვით ენაბლუობა 55% შეადგენს. ამ აზრისა არიან ბებტერევი და ნეტკაჩევიც.

ჯანსაღი აზროვნება, შემკული ინტელექტი შორდება კულტურის ასპარეზს და რაღაც გამოურკვეველი ტანჯვით მოცული ესალმება მეგობარს, კოლექტივს და აგრეთვე საზოგადოებას. მაშასადამე ეს ნაკლი არ არის ინდივიდუალური, არამედ სოციალური. მაშ რით აიხსნება ასეთი გულგრილობა ამ საკითხისადმი, რატომ არავითარ ზომებს არ იღებენ ამ დეფექტის წინააღმდეგ მშობლები, პედაგოგები და ექიმები? საჭიროა, რომ ევროპისა და რუსეთის მიბაძვით დავაარსოთ სკოლები, კოლექტივები და სხვადასხვა დაწესებულება მეტყველების გასაჯანსაღებლად. საჭიროა განათლების და ჯანმრთელობის კომისარიატის თაოსნობა და დახმარება. აი ამ ორმა დაწესებულებამ უნდა ჩაუყაროს საფუძველი მეტყველების გაჯანსაღების საქმეს და მით აამაღლოს კულტურა, დაიხსნას ავადმყოფი არამც თუ განსაცდელისაგან, არამედ მორალური ტკივილებისა და ტანჯვისაგან, დაუბრუნოს ისინი საზოგადოებას, როგორც მომქმედი წევრნი მისცეს მათაც საშუალება იცხოვრონ და საზოგადოებრივ ასპარეზზე იმოქმედონ საზოგადოების სასარგებლოდ.

ანანტასია კაიშაური.

ქართული ენის და ლიტერატურის მასწავლებელთა პირველი კონფერენციის მასალებიდან.

ა/წ. ზაფხულზე ტფილისში ჩატარებული შრომის სკოლის მეორე საფეხურის ქართული ენისა და სიტყვიერების მასწავლებელთა კონფერენცია მეტად მნიშვნელოვან მოვლენას წარმოადგენს ჩვენის სკოლის ცხოვრებისა და, კერძოდ, ქართული ენისა და ლიტერატურის დაყენების საქმეში. განათლების ხელმძღვანელი ორგანოების წარმომადგენელი, სკოლის მუშაკები-პრაქტიკოსები და მეცნიერების წარმომადგენელი ამ კონფერენციაზე ერთსულოვნად შეხვდნენ ერთმანეთს პასუხსაგები მუშაობის ნიადაგზე. სკოლაში ლიტერატურისა და ენის დაყენების პრობლემა, ქართული ენის ნორმების შემუშავების საქმეობა, ლიტერატურისა და ენის პროგრამების განხილვა დაშუშავება, ენის კულტურის ამაღლებასთან დაკავშირებულ მეთოდურ და საორგანიზაციო საკითხების გარკვევა—აი ის ძირითადი საკითხები, რომლებზედაც კონფერენციამ თავისი სიტყვა სთქვა. მუშაობის მიმართულება სწორად არის აღებული; მორიგი ამოცანები, რომ-

ლებიც აუცილებელ პირობას წარმოადგენენ ქართული ენისა და ლიტერატურის დაყენების გაუმჯობესებისათვის, გარკვეულად არის დასმული. საჭიროა კონფერენციის ერთსულოვანი და ღრმად შეგნებულ პასუხისმგებლობაზე დამყარებული მუშაობის გადატანა მასწავლებელთა მასებში იმ პირობით, რომ ეს მუშაობა სისტემატიურად, მოწესრიგებულად და გეგმიანად მიმდინარეობდეს, და კიდევ იმ პირობის დაცვით, რომ საშუალო და უმაღლესი სკოლის მუშაკებს შორის კონფერენციაზე განხორციელებული საქმიანი კავშირი გაღრმავდეს და განმტკიცდეს. ნაყოფიერი მუშაობის ცეცხლი უნდა დაინთოს საბჭოთა საქართველოს ყოველს კუნჭულში ახალი ცხოვრების ასაშენებლად, ახალი სკოლის შესაქმნელად და, კერძოდ, ქართული ენის კულტურის დონის ასამაღლებლად! ასეთი დავალება მისცა კონფერენციამ თავის დელეგატებს და მთელს მასწავლებლობას. ამ დავალების შესასრულებლად მზად უნდა ვიყოთ.

გ. გ.

ლიტერატურა და მშობლიური ენა მე-11 საუკუნურის ურომის სკოლაში.

გ. გოგუაძის მოხსენების თეზისები¹⁾.

ზაზგასმით უნდა იქნას აღიარებული, რომ ლიტერატურის მცოდნეობა და მშობლიური ენა ვერ დგას იმ დონეზე, რომელიც მათ მართებულად უნდა ეჭიროთ მეორე საფეხურის სკოლაში: იმის მიუხედავად, რომ სწავლება მშობლიურს ენაზე წარმოებს და, კერძოდ, ლიტერატურას და ენას საკმაოდ დრო აქვთ დათმობილი, მოსწავლე ახალგაზრდობას ლიტერატურის მცოდნეობაში სუსტი მომზადება აქვს, მისი ლიტერატურული მსოფლმხედველობა მეტად ვიწროა; ენის შესახებაც იგივე უნდა ითქვას: ახალგაზრდობა მოკლებულია ენის მეცნიერული საფუძვლების ელემენტარ ცოდნას, არ გააჩნია ზეპირი და წერიტი ენის კულტურა.

ეს გარემოება ყურადღების დამახვილებას და სათანადო ღონისძიებათა გამოყენებას მოითხოვს.

1. ჩვენი მთლიანი პედაგოგიური პროცესი — მისი მიმართულება, შინაარსი და მეთოდები — სოციალიზმის მშენებლობისა და კულტურული რევოლუციის ამოცანებით განისაზღვრება; პედაგოგიური პროცესის წინაშე ახალი ადამიანის აღზრდის გადაუდებელი ამოცა-

¹⁾ მიღებული კონფერენციის მიერ.

ნაა დასმული. ახალი ადამიანი — მოწესრიგებული შეგნებით და ემოციებით, ადამიანი — კოლექტივისტი, ძლიერი შემოკმედებითი ნებისყოფით, სოციალიზმის და კომუნიზმის მშენებელი და დამცველი — ასეთი ადამიანის აღზრდის თვალსაზრისით უნდა შეფასდეს და მოწესრიგდეს მთლიანი პედაგოგიური პროცესი და ყოველი მისი ცალკე ელემენტი. ლიტერატურის დაყენებაც იმავე ძირითად ამოცანასთან უნდა იქნას შეფარდებული და ახალი ადამიანის მომზადების მიზნებს ემსახურებოდეს.

2. რევოლუციის შემდგომ წლებში მხატვრული ლიტერატურის სწავლებას მე-11 საფეხურის სკოლაში თვალსაჩინო ნაკლი დასჩემდა: ლიტერატურამ დაჰკარგა თავისი დამოუკიდებელი მნიშვნელობა და ობიექტიურად მან საზოგადოებათმცოდნეობის დამატების სახე მიიღო. გასაგებია, რომ ამის შემდეგ ლიტერატურა ვეღარ ემსახურება მის წინაშე დასმული პირდაპირი ამოცანების გადაწყვეტას, ვერ სარგებლობს თავისი სპეციფიურობით, თავისთავადი მნიშვნელობით, თავისი საკუთარი მასალით, შინაარსით, მიდგომით და მეთოდებით ახალი ადამიანის შექმნის საქმეში თავის როლის შესასრულებლად. სხვათა შორის, მხატვრული ლიტერატურის დაჩრდილვის მიზეზად უნდა ჩავთვალოთ: 1) რევოლუციის შემდეგ საზოგადოებათმცოდნეობის ინტერესის ბუნებრივი გაძლიერება ჩვენს სკოლებში და ამ ინტერესის განაღდების ცდა საზოგადოებათმცოდნეობასთან დაკავშირებულს. სხვადასხვა დარგებშიც, 2) ლიტერატურული მოვლენების გარჩევა-გაგეზბისათვის სავალდებულო ისტორიულ-მატერიალისტური თვალსაზრისის უმართებულო და ცალმხრივი გაგება-გამოყენება და 3) მხატვრული სახეების სწორი მარქსისტული ანალიზის სიძნელე ლიტერატურის მასწავლებელთა მოზრდილი ნაწილისათვის.

3. ლიტერატურისმცოდნეობა საზოგადოებათმცოდნეობის განუყოფელი ელემენტია. საზოგადოებათმცოდნეობა არ არის დაინტერესებული მარტო საზოგადოების საწარმოო ძალთა განვითარებით, წარმოების წესებით და საწარმოო ურთიერთობით, სოციალ-პოლიტიკური წყობილებით, სხვადასხვა სახის იდეოლოგიის გამოკვლევით და სხვ., არამედ იმითაც არის და კიდევ უნდა იყოს დაინტერესებული, თუ როგორია სოციალური ადამიანის განცდები მოცემულ სოციალ-ეკონომიურს საფუძველზე, საზოგადოებრივი ცხოვრების რა მოვლენები, რატომ და როგორ ასახულა ადამიანის შეგნებაში, როგორ გადატეხილა მის განცდებსა და გრძნობებში და, მხატვრულ სახეებში ჩამოყალიბებული, როგორ გავლენას ახდენს იმ სოციალურ გარემოზე, რომლის ნაყოფსა და ზედნაშენს თვითონ წარმოადგენს. რამდე-

ნადაც მხატვრული ლიტერატურა სოციალური ადამიანის განცდათა კომპლექსს წარმოადგენს და საზოგადოებრივი ცხოვრების მოვლენებს მხატვრულ სახეებში შლის, იმდენად ის საზოგადოებათმცოდნეობაში იქერს ადგილს, როგორც მისი ელემენტი.

4. მხატვრულ-ლიტერატურული მოვლენების განცდა-გაგება ისტორიულ ფონზე დაყრდნობით არის შესაძლებელი: ნათელი უნდა იყოს სოციალური არე, მისი ეკონომიური, სოციალ-პოლიტიკური და კულტურული ვითარებით, რომ გასაგები გახდეს მხატვრული ლიტერატურა, როგორც ზედნაშენი. რამდენადაც სოციალურ არეს საზოგადოებათმცოდნეობა იკვლევს და აშუქებს, იმდენად უკანასკნელი ლიტერატურისმცოდნეობის საყრდენს წარმოადგენს; ამიტომ ლიტერატურის კავშირი საზოგადოებათმცოდნეობასთან აუცილებელია, მაგრამ შემდეგი პირობის დაცვით: რაკი საზოგადოებათმცოდნეობამ სოციალური არე მოხაზა და ლიტერატურული მოვლენის ფონი მოკლედ და ზოგადათ გააშუქა, ამის შემდეგ ლიტერატურისმცოდნეობა თავის მუშაობას ლიტერატურულ ფაქტებზე, მხატვრული სახეების ანალიზზე ამყარებს, აქ უნდა იყოს გადმოტანილი მისი ყურადღების ცენტრი. არა ლიტერატურის გამო წმინდა საზოგადოებათმცოდნეობითი საკითხების ანალიზი და გაღრმავება, როგორც ეს დღეს არის გავრცელებული, არამედ; საზოგადოებათმცოდნეობითი ფაქტის გამო — ლიტერატურული მოვლენების გაღრმავებული ანალიზი მისი მიმართულების, შინაარსის და ფორმის გასაგებად. ასეთი მუშაობის თვალსაზრისითაც ლიტერატურის მასწავლებლისათვის სავალდებულოა იმდენი მომზადება საზოგადოებათმცოდნეობიდან, რომ მას შეეძლოს ლიტერატურული მოვლენის გაგებისათვის საჭირო სოციალური ფონის მოცემა. ყოველს შემთხვევაში, საზოგადოებათმცოდნეობის და ლიტერატურის მასწავლებელთა შეთანხმებული მუშაობა აუცილებელია: პირველი — სოციალური ფონის ანალიზს ახდენს და მხატვრული ლიტერატურის გაგებას ნიადავს უმზადებს, მეორე — მხატვრულ-ლიტერატურული მოვლენების განცდით და ანალიზით, სხვათა შორის, საზოგადოებრივი ცხოვრების მოვლენების მხატვრულ სახეებში აღქმა-გაგებას ეხმარება.

5. მეორე საფეხურის სკოლაში მხატვრულ ლიტერატურაზე მუშაობის წინაშე, უმთავრესად, შემდეგი ამოცანები დგას:

ა) ახალგაზრდობაში -- ახალი ადამიანის აღზრდის მიზნებთან შეფარდებული ემოციების გამოწვევა-ორგანიზაცია, მუშათა კლასის იდეალებით გატაცება, ინტერნაციონალური გრძნობების გამოწვევა და

გაძლიერება, კოლექტიური შრომის და ცხოვრების გრძნობების გა-
მტკიცება, სილამაზისა და მშვენიერების გრძნობის შემუშავება და სხვ.;

ბ) მდიდარი, ყოველმხრივად წესიერი, მკვეთრი, სხარტი, მხატვ-
რული, ლამაზი ზეპირი და წერიითი ენის შემუშავება;

გ) მხატვრულ სახეთა კომპლექსში საზოგადოებრივი ცხოვრების
მოვლენათა გარჩევა-გაგების უნარის შემუშავება და ამ მოვლენების
მხატვრულ სახეებშივე ათვისება.

6. მხატვრული ლიტერატურის ემოციონალურ მხარეს განსაკუთ-
რებით დიდი მნიშვნელობა აქვს მეორე საფეხურის სკოლაში, სადაც
12-16 წლის ახალგაზრდობა უმრავლესობას შეადგენს, ე. ი. იმ ასა-
კის ახალგაზრდობა, რომელიც ფართოდ და მრავალფეროვნად გა-
მომქლავნებული ემოციონალობით ხასიათდება; ამ ასაკში ახალგაზრ-
დობა უმთავრესად „გრძობით აზროვნობს“. ეს გარემოება თუ სხვა-
დასხვა დისციპლინის მასწავლებლებს უყენებს გარკვეულს მოთხოვ-
ნილებას შუშაობაში ემოციონალური მომენტების ფართოდ შემოტანის
შესახებ, პირველ რიგში და უფრო ფართოდ ეს მოთხოვნა ლიტერა-
ტურის მასწავლებლის წინაშე უნდა იქნას დასმული.

7. ლიტერატურული მოვლენების გარჩევა-გაშუქება დიალექტუ-
რი და ისტორიული მატერიალიზმის მეთოდით ხდება როგორც ში-
ნაარსის, ისე ფორმის მხრივ—მხატვრულ-ლიტერატურული ნიმუში,
როგორც მასში ასახულ იდეების, ისე კომპოზიციის, სტილის, ენის
მხრივ—განხილული უნდა იქნას მის სოციალურ არეზე, სოციალ-ეკო-
ნომიური საფუძვლის თავისებურობის თვალსაზრისით. კლასობრივ სა-
ზოგადოებაში მხატვრულ-ლიტერატურული შემოქმედება საბოლოოდ
ამა თუ იმ კლასის იდეოლოგიის მხატვრულ ასახვას წარმოადგენს:
ხელოვანი-მწერალი კლასობრივ საზოგადოებაში, აშკარად თუ ფა-
რულად, შეგნებულად თუ შეუგნებლად, უეჭველად კლასობრივ ნია-
დაგზე დგას და თავის კლასის იდეოლოგიას, მის იდეალებს, განც-
დებს და გულისხმადებს მხატვრულ სახეთა კომპლექსში იძლევა: ხე-
ლოვანი - მწერალი — თავის კლასის „საყვირია“. ამიტომ ლიტერა-
ტურული მოვლენების მარქსისტულმა, კლასობრივმა ანალიზმა—
მხატვრულ სახეებში კლასობრივი მომენტი უნდა ამხილოს, სხვადა-
სხვა ლიტერატურულ მიმართულებაში და ცალკე ნიმუშებში კლასობ-
რივი ბრძოლის იდეოლოგიური გამოძახილი უნდა გამოამჟღავნოს,
ლიტერატურული ნიმუშის შინაარსსა და ფორმაში მარქსისტული
სოციოლოგია უნდა გამოჩინდეს (სადაც ეს მეტად ძნელი არ იქნება).

8. მხატვრულ ლიტერატურის შესწავლის მარქსისტულ მეთო-
დოლოგიაზე დაყრდნობას საფუძვლად პლენხანოვის ხუთწევრიანი

ფორმულა უნდა დაედოს. მხატვრულ-ლიტერატურული მოვლენის გასაგებად მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული:

ა) საწარმოო ძალთა ვითარება, ბ) საწარმოო ძალთა ვითარებათ განსაზღვრული საწარმოო ურთიერთობანი, გ) მოცემულ სოციალ-ეკონომიურ საკუთველზე ჩამოყალიბებული სოციალ-პოლიტიკური წყობილება, დ) ნაწილობრივად ეკონომიკით, ნაწილობრივად მასზე აღმოცენებული სოციალ-ეკონომიური წყობილებით საზოგადოებრივი ადამიანის განსაზღვრული ფსიქიკა და ე) ამ ფსიქიკის გამომსახველი სხვადასხვა იდეოლოგია (ამ შემთხვევაში—მხატვრული ლიტერატურა).

9. მეორე საფეხურის სკოლაში მარქსისტული მეთოდოლოგიის გამოყენებამ უნდა მოგვცეს: ა. ლიტერატურული გმირების სოციალური ბუნების მხელა, რომ მოსწავლემ ესა თუ ის გმირი სოციალური გარემოს ნაწარმოებად დააფასოს და მასში ესა თუ ის კლასი გასჭვრიტოს; ბ. მხატვრული ნაწარმოების, როგორც მწერლის განცდათა მთლიანი სისტემის გაგება და ამ სისტემაში კლასობრივი ფსიქოლოგიის ანარეკლის ნათელყოფა; გ. ლიტერატურული ნაწარმოების ფორმის — კომპოზიციის, სტილის, ენის — გაგება სოციალოლოგიურის თვალსაზრისით. (თუ რომელიმე ნაწარმოებში ამ ნიშნებს არ იძლევა აშკარად და მოწაფეთათვის გასაგებად, ძალდატანებას და, ამ გზით, მარქსიზმის გაუზღვარებას აღგილი არ უნდა დაუჩიეს).

10. მარქსისტული მეთოდოლოგია მიზანი არაა—საშუალებაა, რომლითაც მხატვრული ნაწარმოების მთლიანი ბუნება სწორად და სრულად უნდა იქნას გაგებული; არჩეული ლიტერატურული ფაქტიცენტრალურ მომენტს უნდა წარმოადგენდეს, რომელზედაც წარმოებს კვლევა და ანალიზი—თვითონ ნაწარმოები, დედანი უნდა წარმოადგენდეს ანალიზისა და კვლევის ობიექტს და არა სხვადასხვა სახის სუროგატი, როგორიცაა შემოკლებული შინაარსი, სხვადასხვა „გარჩევა“ დამხმარე წიგნებსა და საექვო ღირსების „კრიტიკულ ეტიუდებში“; თვითონ ნაწარმოების მხატვრულ სახეებში უნდა იქნას გადაშლილი საზოგადოებრივი ცხოვრების მოვლენათა და ადამიანის განცდათა მრავალფეროვანობა, უნდა გამომქლავდეს მწერლის ოსტატობა, რომ ლითაც ის მოვლენებს, იდეებს, განცდებს და გრძობებს მხატვრულ ახეებში ამეტყველებს.

11. ლიტერატურაზე მუშაობის დროს მოსწავლეებს სხვადასხვა მიმართულებისა და სხვადასხვა იდეოლოგიის მწერლებსა და მხატვრულ ნიმუშებთან აქვთ საქმე; ხშირად მოცემულია ძირითადად მოწინააღმდეგე საზოგადოებრივი იდეალები, ინტერესები, შეხედულებანი, მისწრაფებანი; სახიფათოა, რომ იდეოლოგიურად სრულიად უცხობ

და მიუღებელმა, მაგრამ მხატვრობის მხრივ მეტად ძლიერმა მწერალმა არ დაიპყროს ახალგაზრდობა და მის შეხედულებებში, ემოციებში და ქცევაში ისეთი ელემენტები არ შეიტანოს, რაც აღზრდის ჩვენს მიზნებს არ შეეფერება და სოციალიზმის მშენებლისა და მებრძოლის აღზრდას ხელს არ უწყობს; ლიტერატურულ ნიმუშებზე მუშაობა — თავისებურს ბრძოლას უნდა წარმოადგენდეს; ამ ბრძოლაში მოსწავლეები, მასწავლებლის ხელმძღვანელობით, იპყრობენ სოციალისტური და კომუნისტური აღზრდის თვალსაზრისით გამოსადეგ მხატვრულს ღირებულებას, თუნდაც ეს ბურჟუაზიული მწერლის შემოქმედებაში იყოს მოცემული, და, პირიქით, უკუაქცევენ უცხო და მიუღებელს. ამისათვის არის საჭირო ლიტერატურული მოვლენის კლასობრივი ბუნების მხელის უნარი — მარქსისტული მეთოდით შეიარაღება: **სწორი გაგებისათვის, რომ დაიმორჩილონ და არა ემორჩილონ.** პოლიეტარიატის რევოლუციონური ბრძოლის, სოციალიზმის მშენების, კულტურული რევოლუციის და ახალი ადამიანის აღზრდის ამოცანების თვალსაზრისით უნდა შეფასდეს ძველი და ახალი — მშობლიური და უცხო — ლიტერატურის ნიმუშები; ამ თვალსაზრისით უნდა მოხდეს მხატვრულ-ლიტერატურულ ღირებულებათა შერჩევა დამათი გამოყენება ახალი ადამიანის მომზადების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საშუალებად.

12. ქართული ენის კულტურის დონე სკოლაში დაბალია: გაეროვნებული სკოლები, პირველი საფეხურიდან უმაღლესამდე, ქართულს ენაზე მუშაობს; მაგრამ წესიერი, დახვეწილი, ნათელი, სხარტი და ლამაზი მეტყველება, ზეპირი და წერილობითი, სკოლაში ჯერ კიდევ არ გვაქვს; მეტყველების რაციონალიზაცია შინაარსის და ფორმის მხრივ მორიგ ამოცანად უნდა იქნას მიჩნეული.

13. ენის სათანადო დაყენებას აბრკოლებს: **ა.** ქართული ენის ყველასათვის სავალდებულო ნორმების უქონლობა, რაც სხვადასხვა მიმართულებას და შეხედულებას გასავალს აძლევს და ისედაც მოუწესრიგებელს ენაში მეტს უწესობას და არეგ-დარეგას ქმნის; **ბ.** ქართული ენის მასწავლებელთა ხშირად არასაკმაო მომზადება ქართულს ენაში, ასე რომ მასწავლებლობის მოზრდილ ნაწილს არ შეუძლია ენის შემუშავებაში ხელმძღვანელობის გაწევა; იშვიათი გამონაკლისი არ არის, რომ თვით ქართული ენის მასწავლებლის ზეპირი და წერილი ენა წარმოადგენს უწესრიგობისა და ყოველმხრივი სისუსტის ნიმუშს; **გ.** ენის წესიერება ძლიერ სუსტად და, ხშირად, სრულიად არაა დაკული პერიოდულ გამოცემებში, სახელმძღვანელო და საკითხავ წიგნებში, აფიშებში, მოწოდებებში, განცხადებებში, პლა-

კატებსა და ლოზუნგებში, საქმიან მიწერ-მოწერაში, რომლებიც უწესო ენობრივ გარემოცვას ქმნიან და დიდ როლს თამაშობენ ენის დამახინჯებაში. აღნიშნულ გარემოებათა შესახებ მართებული დასკვნა უნდა იქნას გამოტანილი და პრაქტიკული ღონისძიებანი გამოყენებული მდგომარეობის გამოსასწორებლად.

14. შემცდარად უნდა იქნას აღიარებული შეხედულება, თითქოს შესაძლებელი და დასაშვები იყოს ერთხელ და სამუდამოდ საყოველთაო ლიტერატურული ენის დამკვიდრება და მასზე შეჩერება; ლიტერატურული ენა არაა უცვლელი და საყოველთაო; ის დინამიურია საზოგადოებრივი ცხოვრების დინამიურობასთან ერთად; ლიტერატურაში მშრომელი ფენების მოსვლით და ამ ფენების გავლენით ენა იცვლება, მდიდრდება, ივსება, ახალ სიტყვიერ ფორმებს იძენს; სასიცოცხლოს და საღს გზა ფართოდ უნდა გაეხსნას, მაგრამ იმავე დროს ენის სისუფთავისა და წესიერების სადარაჯოზე მუდამ ფიზიკურად დგომა და დაუნდობელი ბრძოლაა საჭირო.

15. რევოლუციის წლებში სკოლიდან სამართლიანად გაიდევნა საზეპირო, მშრალი, პრაქტიკულ ღირებულებას მოკლებული ლოგიური გრამატიკა—გრამატიკა გრამატიკისათვის, როგორც საშუალო საუკუნეებიდან ჩვენამდე მოსული ანაქრონიზმი, მაგრამ მასწავლებელთა რიგებში მეორე უკიდურესობამ იჩინა თავი: პრაქტიკული გრამატიკისა და ენაზე მუშაობის მნიშვნელობა საექვოდ იქნა მიჩნეული და ძველს გრამატიკას საღი აზრიც კინალამ თან გადაჰყვა. უკანასკნელ წლებში მდგომარეობა გამოსწორდა: სკოლაში პრაქტიკული გრამატიკა იქნა შემოღებული; ამ მიმართულებით მუშაობის გაძლიერება გეგმარტებს; სკოლაში ფორმალური გრამატიკა უნდა შევიდეს: ცოცხალი ენის ანალიზი და შესწავლა, ენის ფაქტების დაკვირვება და, ინდუქტიურის გზით, ენის ბუნებისა და ნორმების ნათელყოფა, რათა მოსწავლე ამ ნორმებს დაეპატრონოს და თავის აზროვნება-მეტყველების გაუმჯობესება-განვითარების პრაქტიკულ იარაღად გამოიყენოს. ასეთ ამოცანას უნდა ისახავდეს პრაქტიკული, ფორმალური გრამატიკა და ამ მიმართულებით მიდიოდეს ენაზე მუშაობა. დაკვირვებისა და ანალიზისათვის აღებული უნდა იქნას არა მარტო ლიტერატურული ნიმუშების ენა, არამედ მოსახლეობისა და მოსწავლეების ცოცხალი ზეპირი და წერიტი ენა.

16. წესიერი ენის შემუშავებაზე ზრუნვა მარტო ქართული ენის მასწავლებლის მოვალეობა არ არის—ეს ყველა მასწავლებლის და ყველა კულტურული ძალის ზრუნვის საგანს შეადგენს, ვისაც სათანადო მომზადება გააჩნია. ქართული ენის მასწავლებელთა გადა-

მზადება — მისი ენობრივი კვალიფიკაციის ამალღება — მორიგ ამოცანად უნდა ჩაითვალოს.

17. ქართული ენის გარშემო სამეცნიერო მუშაობას სახელმწიფო უნივერსიტეტი აწარმოებს. მისი მიხწევები ამ მხრივ უკვე მნიშვნელოვანია. მაღალი კვალიფიკაციით აღჭურვილი ქართული ენის ახალი მასწავლებლობა უნივერსიტეტებმა უნდა მოგვცეს. ამ მიმართულებით მას ჯერ კიდევ ბევრი აქვს გასაკეაებელი. უნივერსიტეტი საშუალო სკოლიდან მანამ ვერ მიიღებს ქართულს ენაში ძლიერს ახალგაზრდობას, სანამ თვითონ არ შეაესებს მასწავლებელთა რიგებს სათანადო ცოდნით და მუშაობის უნარით შეიარაღებული ახალი პედაგოგიური ძალებით.

კამათი ამხ. გ. ზოგუაძის მოხსენების გამო 1).

ყურაშვილი. ლიტერატურისა და საზ.-მეცნიერების კავშირს ვერავინ გაექცევა, რადგან ლიტერატურა საზოგადოებრივი ცხოვრების ანარეკლია. ლიტერატურის მხატვრულ მხარეზე საკმაოდ არ არის თქმული მოხსენებაში, მიუხედავათ იმისა, რომ მომხსენებელი ამაზე მიგვითითებდა. მართალია, ენა შებილწულია, მაგრამ ამ ბრალდებას ჩვენ მარტო ენის მასწავლებელს ვერ მოვახვევთ. ყველამ იცის, რომ ჩვენი ენა ძალისენად იყო მონათლული (თვითმპყრობელობის დროს), დღეს კი დიდი ყურადღება ექცევა მშობლიურ ენას, მაგრამ საჭიროა კიდევ მეტი ყურადღება. არის შემთხვევა, როდესაც თვით მასწავლებელი ამახინჯებს ენას და, რა თქმა უნდა, ეს ცუდ გავლენას ახდენს მოწაფეზე. კარგია არსებობდეს ყველასათვის სავალდებულო ენა, რაც გაუადვილებს მასწავლებლობას მუშაობას. ცხადია, სხვა საგნების მასწავლებელთა ენას დიდი მნიშვნელობა აქვს.

სეხნიაშვილი (თელავის მაზრა). ოთხწლედში ქართული ენის სუსტი დაყენება არის საშუალო სკოლაში ქართული ენის სავალდებულო მდგომარეობის მთავარი მიზეზი, ყურადღება უნდა მიექცეს სახელმძღვანელოებს და მეთოდს ოთხწლედში. ერთ-ერთი მიზეზი პროვინციაში ქართული ენის არაჯეროვანი დაყენებისა სახელმძღვანელოების დაგვიანებით მიღებაა (მაგ. დეკემბერში). მეორე და უმთავრესი მიზეზია თვით ენის მასწავლებელთა სისუსტე ენაში, ამისათვის კი საჭიროა გადასამზადებელი კურსების მოწყობა.

მ. კელენჯერიძე (ქუთაისი). ორატორი არ ამყარებს იმედებს ქართული ენის მცოდნეთა კონგრესზე, რადგან მასალა დაუმუშავე-

1) ანგარიში შედგენილია კონფერენციის სამდივნოს მიერ, ამხ. ეკ. ბერიძის, ს. ვაჩნაძის და ი. თოდუას შემადგენლობით.

ბელია. საჭიროა სპეციალისტების წინასწარი მოსამზადებელი მუშაობა. ნაკლები იმედი აქვს აგრეთვე პედაგოგიური სასწავლებლების, რადგან იქ ქართული ენა სუსტად არის დაყენებული. მომხსენებელმა არაფერი გვითხრა, როდის მოელება ბოლო მასწავლებელთა მოუმზადებლობას. სხვა საგნების მასწავლებელთა მონაწილეობა ქართული ენის სწავლებაში ყინულზეა დაწერილი. ორატორი აღნიშნავს ჩვენი კლასიკოსების გამოცემაში ენის მხრივ ნაკლს (კორექტურულ შეცდომებს), არ უარყოფს უცხო ლიტერატურის მნიშვნელობას, მაგრამ შიშს გამოსთქვამს—მან არ ჩაყლაპოს ჩვენ ლიტერატურაო. ორატორის აზრით, სოციოლოგიურ-მარქსისტული მიდგომა ყველა ნაწარმოებისადმი არ შეიძლება.

ზანდუკელი. ირკვევა ორი ხაზი—ენის და ლიტერატურის დაყენება. მათი გამოყოფა მეთოდური თვალსაზრისით საჭიროა. ლიტერატურის შესწავლისათვის ორატორს საჭიროდ მიაჩნია ორი მეთოდის—სოციოლოგიურის და ფორმალურის—შეგუება. თუმცა, მისი აზრით, ფორმა სოციოლოგიის გარეშე არ იგულისხმება: ორატორი მოითხოვს მხატვრული ნაწარმოების შესწავლის დაწყებას თვით ნაწარმოებიდან. მოწადის მიერ შინაარსის გადმოცემის წინააღმდეგია. წინააღმდეგია აგრეთვე ნაწარმოების შეკვეცისა. მოითხოვს ცალკე ნაწარმოებთა სერიების გამოცემას.

ლაპარტყავა (სენაკი). საზ.-მეცნიერება ნაკლებად აძლევს ცნობებს საქართველოს სინამდვილიდან და სწორედ ეს არის ლიტერატურის საზ.-მეც. შეკრის მიზეზი. პროგრამების თემატიურობა ხელს უშლის პოეტის შემოქმედების მთლიანად შესწავლას. მიზანშეწონილად მიაჩნია ნაწარმოების მთლიანად შესწავლა. ამ შესწავლას უნდა უსწრებდეს სოციალური პირობების გარკვევა: სასურველია ყველა ნაწარმოები კლასში იკითხებოდეს, მაგრამ ზოგიერთი მოზრდილი ნაწარმოების წაკითხვა კლასში არ მოხერხდება, ამიტომ სახელმძღვანელო ღირექტივებისა და კლასში შემუშავებული კითხვების მიხედვით ასეთი ნაწარმოებით შესაძლებელია მოწადეებმა შინ წაკითხონ, მხოლოდ ნაწარმოების კითხვა კლასში უნდა დაიწყოს.

საჭიროა ერთი სავალდებულო მართლწერის ჩამოყალიბება, რაც უნდა მოაგვაროს მომავალმა კონგრესმა.

ხუროძე (ტფილისი). აღნიშნავს კონფერენციის ისტორიულ მნიშვნელობას. მხოლოდ საჭირო იყო, მისი აზრით, სათანადო წინასწარი მოსამზადებელი მუშაობის ჩატარება, რომ დელეგატები მომზადებულნი ჩამოსულიყვნენ. იზიარებს მომხსენებლის დებულებას

ენის სავალალო მდგომარეობის შესახებ და ხსნას მომზადებულ მასწავლებლებში ხედავს.

ამ ხნის განმავლობაში არცერთ კონფერენციაზე არ დასმულა ქართული ენის საკითხი, რაც დიდ მინუსად უნდა ჩაეთვალოს ხელმძღვანელ ორგანოს.

ორატორი ლაპარაკობს ტფ. გან. განყოფილების მიერ დაარსებულ ქართულ ენის კაბინეტის მუშაობაზე. მუშაობა ორი წლის განმავლობაში წარმოებს, მოსალოდნელი შედეგი ამ მუშაობისა მაინც ნაკლებად ჩანს. ამის მიზეზია საკითხის სიძნელე და, ნაწილობრივ, მასწავლებელთა გულგრილობა. ნაწარმოების გარჩევა ლიტერატურული მოვლენების გაშუქებით უნდა იწყებოდეს, ვინაიდან ყოველი ნაწარმოები ხელოვნურია. ხელოვნებას არ უნდა დაეკარგოს თავისი სახე და ღირსებები. ჯერ ფორმა, მხატვრული სახეები, და შემდეგ ლოდიკა. ჯერ ლიტერატურა, შემდეგ საზოგადოებათმცოდნეობა.

ნაწარმოების ნაწილიც შეიძლება მივაწოდოთ, მაგრამ უკანასკნელი უნდა იყო მთლიანი აზრის შემცველი.

გრიგოლ შანიძე (ტფილისი). მისი აზრით, პირველ რიგში ენას უნდა მიექცეს ყურადღება და შემდეგ ლიტერატურას. კონგრესის საჭიროებას ისიც აღიარებს.

არნოლდ ჩიქობავა (ტფილისი). არ შეიძლება ყველა ნაწარმოებზე გაშუქება კლასობრივი თვალსაზრისით. მარქსისტული ანალიზისათვის საჭიროა გარკვეული ობიექტური საზომი. დეტერმინიზმსა და მარქსიზმს შორის ტოლობის ნიშნის დასმა შეუძლებელია. დეტერმინიზმი უფრო ფართო ცნებაა, ვიდრე მარქსიზმი. ნაწარმოების მთლიანი შინაარსი უფრო ფართოა, ვიდრე მისი კლასობრივი შინაარსი. ორატორი იზიარებს მომხსენებლის დებულებას ენის სუსტი დაყენების შესახებ და ამის მთავარ მიზეზად ასახელებს სკოლაში ჰუმანიტარული სექტორის სუსტად წარმოდგენას. სხვა საგნის მასწავლებლის დახმარება ენის საკითხში მანამდე, სანამ უნივერსიტეტის პედაგოგიური ფაკულტეტის ყველა დარგზე არ იქნება შემოღებული ქართული ენის სავალდებულო სწავლება, ცალიერი სიტყვა იქნება.

სიმონია (რაჭის მაზრა). უპასუხებს კელენჯერიძეს. და აღნიშნავს, რომ ასეთი პესიმიზტური აზრი ქართული ენის პერსპექტივებზე არაფრით არ არის გამართლებული. უეჭველია, პედაგოგიური სასწავლებლები წინ მიდიან და კონფერენციასაც, რა თქმა უნდა, თავისი დიდი დადებითი შედეგები ექნება.

თოფურია — (ტფილისი). მომხსენებლის მიერ აღნიშნული იყო ქართული ენის იმდენად აბუჩად აგდება, რომ ყველას, ვისაც კი გაკვეთილები აკლდება, დანაკლისს ქართული ენის ხარჯზე უნაზღაურებენ; ამ მოვლენაში ბრალი განათლების კომისარიატს მიუძღვის. ქართული ენის უცოდინარობის მიზეზებად ორატორი ასახელებს: ლიტერატურა მიჩნეულა დამხმარე დისციპლინად — საზ.-მეცნიერებისათვის; ენას არა აქვს დათმობილი ცალკე დრო და მასზე დაკვირვება განისაზღვრება მხოლოდ ორთოგრაფიის მიზნებით; ლიტერატურული ნაწარმოების — თანამედროვესი — არაქართული ენით წერა; ლიტერატურული ნაწარმოებნი აჭრელებულია დიალექტიზმებით; განცხადებები და პლაკატები საჯარო ადგილებზე დაწერილია ყოველგვარი წესის გარეშე. სხვა მასწავლებელნი ანგრევენ ქართული ენის მასწავლებლის ნშენებლობას; ჩვენი სკოლები ღარიბია ლიტერატურით; არ არის შესაფერისი სახელმძღვანელოები; ოთხი საათი ქართული ენისათვის არ კმარა; სპეციალურ პედაგოგიურ გამოცემებში ნაკლები ადგილი აქვს დათმობილი ენის სწავლების საკითხებს. რომელი ენა შევასწავლოთ: აკაკის, ნინოწვილის, ყაზბეგის თუ სხვ. რა თქმა უნდა, როგორც მწერლის, ისე მისი გმირების ენაც. მასწავლებელმა უნდა იცოდეს ქართული ენის ნორმები. სასტიკი ყურადღება ენას უჭრნალ-გაზეთებში. საჭიროა მასწავლებელთა გადამზადება — უნდა ისწავლებოდეს ძველი ენაც ახალთან შესადარებლად.

ბრეგაძე (თელავის მაზრა). აღნიშნავს მასწავლებელთა სუსტ მომზადებას მარქსიზმის საკითხებში. მარქსიზმი ესთეტიზმის წინააღმდეგი არ არის; საზოგადოებათმეცნიერების ელემენტების შექრას ლიტერატურაში ხსნის იმით, რომ ისტორიული ელემენტები უკუგდებულა საზ.-მეცნიერების მიერ. მოითხოვს ენის დაკვირვების წარმოებას ოთხწლედინანვე. აღნიშნავს კულტურული თქმისათვის დიალექტების მნიშვნელობას.

თარჯიკია. მოითხოვს გარკვეულ საზღვარს საზოგადოებათმეცნიერებასა და ლიტერატურას შორის. ჩვენ უნდა ვიხედებოდეთ გარემოში და გამოვდიოდეთ პრაქტიკიდან. ხშირია შემთხვევა, რომ მასწავლებელნი ნაკლები ყურადღებით ეკიდებიან ენის სიწმინდის დაცვას, ზოგჯერ არც იციან ენა სათანადოდ, ამიტომ ჯერ ჩვენ უნდა ვისწავლოთ, და შემდეგ სხვას ვასწავლოთ.

სიხარულიძე (ტფილისი). საქართველოს სინამდვილეში არა აქვს ადგილი ლიტერატურის დაჩაგვრას საზ.-მეცნიერების მიერ. ნაწარმოების ნაწილიც შეიძლება მიწოდებულ იქნეს. ჰუმანიტარული სექ-

ტორის მუშაობის გაფართოვება არ არის სავჭირო. თემატიურობას გვერდს ვერ ავუხვევთ. სახელმძღვანელოების ხარისხი გაუმჯობესებულ იქნა და იქნეს.

ირ. ფერაძე (აქარისტანი). ხშირია შემთხვევა, რომ მეთოდი სკოლაში სრულიად არ არსებობს. თუ არსებობს—სხვადასხვა. პირველ საფეხურზე მასწავლებელთა კვალიფიკაციის დონე დაბალია, რის შედეგიც არის ახალგაზრდობის სისუსტე. ამის გამოსწორება შეადგენს კონფერენციის მთავარ ამოცანას. საჭიროა ოთხწლედის გადასამზადებელ კურსებზე დაისვას საკითხი: რა ადგილი უკავია კომპლექსში ქართულ ენას. საჭიროა მეთოდოლოგიური და მეთოდური საკითხების გაშუქება ჟურნალში. ინსტრუქტაჟის გაძლიერება აუცილებელია.

ილია სიხარულიძე (ტფილისი). ენის კულტურის აწევის ამოცანებს ჩვენში და საბ. რუსეთშიც დიდი ყურადღება აქვს მიქცეული. ორატორს მოჰყავს ლენინის და ენგელსის სიტყვები, რომლითაც მულაენდება ენის დიდი მნიშვნელობა. მაგრამ ჩვენს სინამდვილეში ენა მოიკოქლებს, რის დამადასტურებელიც არის ჩვენი გაზეთები, საიდანაც მას მოჰყავს მთელი რიგი მაგალითებისა. გაზეთის ენის გაწმენდა დიდ სამსახურს გაუწევს ენას. იმ საკითხის შესახებ, თუ რა უნდა უსწრებდეს ლიტერატურის შესწავლისას—მხატვრული ნაწარმოები, თუ სოციოლოგიური მომენტი, სიხარულიძე გარკვეულად პირველ გზას უჭერს მხარს.

მარიამ ორახელაშვილი. ენის რევიანად დაყენებას ყურადღებით ვეპყრობით; ამ მხრივ უკვე გვაქვს წარმატება, მიღწევები. მართალია, გაბატონებულია ის აზრი, რომ, ვინც სხვაგან არ ვარგა, ის მასწავლებლად გამოდგება, მაგრამ ჩვენ უნდა ვებრძოლოთ ამ უარყოფით მოვლენას და განვამტკიცოთ აზრი მასწავლებლის პროფესიის მნიშვნელობის შესახებ. ლიტერატურის ურთიერთობა საზოგადოებათმეცნიებასთან დღევანდელ სკოლაში ნორმალური არ არის: ენას არ ექცევა სათანადო ყურადღება. ნორმალური ურთიერთობა გულისხმობს კორელიაციას; საზოგადოებრივ ურთიერთობაში ჩვენ ვარჩევთ ორ მხარეს: ფუძეს და ზედნაშენს; საზ. მეცნიერება იძლევა ფუძეს, ლიტერატურის მასწავლებელი კი ზედნაშენს. ასეთ პირობებში ქართული ენის მასწავლებელს ცოტა დრო დასჭირდება საზ. მეცნიერებითი ელემენტებისათვის.

ოთხწლედში, ქართული ენის ნორმალური დაყენებისათვის ყურადღება მიექცევა ქართულ ენას კონფერენციებზე. ორატორი იმედინად შესცქერის ახლო მომავალს; მისი აზრით, ენის განვითარე-

ბას ხელს უწყობს სკოლაც და ახალი ეკონომიური ვითარებაც: ინდუსტრიალიზაცია, ელექტროფიკაცია და სხვ... ამავდროს ანგარიში უნდა გაეწიოს იმ გარემოებასაც, რომ ჩვენში წარმატებით მიმდინარეობს სატერმინოლოგიო კომიტეტის მუშაობა. რაც შეეხება ენის დამახინჯებას გაზეთებში, საჭირო იყო მასწავლებელთა ხმა პრესაში და, რა თქმა უნდა, ყველა ზომა იქნება მიღებული ამ ნაკლის თავიდან ასაცილებლად, თუნდაც რედაქციებში სტილისტების დანიშვნით.

მარგველა შვილი (შორაპანი). საჭირო იყო კონფერენციაზე მოწვეული ყოფილიყვნენ საზოგადოებათმეცნიერების მასწავლებლები. ლაბორატორიული მუშაობის წესიერად დაყენებისათვის მოითხოვს კლასიკოსების გამოცემას. აღნიშნავს მარქსისტული კრიტიკის უქონლობას. გაეროვნებული სკოლიდან გამოსული მასწავლებელი უმეტეს შემთხვევაში ვერ ერკვევა ლიტერატურის რთულ საკითხებში, რადგან აკლია მსოფლმხედველობის სიფართოვე. ამის მიზეზია უცხო ენის უცოდინარობა. ჩვენს პირობებში სავალდებულოა რუსული ენის იმდენად ცოდნა, რომ ახალგაზრდას შეეძლოს მსოფლიო ლიტერატურის გაცნობა, ჩვენი სკოლა კი ამას არ იძლევა.

გ. გოგუაძის საბოლოო სიტყვა. მოხსენებაში წამოყენებულ მოსაზრებათა წინააღმდეგ არსებითად არაფერი თქმულა. მაშასადამე, კონფერენცია იზიარებს ამ მოსაზრებებს. დღეღვატ მასწავლებლებმა და ენათმეცნიერების წარმომადგენლებმა თავის გამოსვლებით ხელი შეუწყეს მოხსენებაში წამოყენებული საკითხების გარშემო კონფერენციის ყურადღების კიდევ უფრო დამახვილებას. ქართული ენისა და ლიტერატურის დაყენების მტკიცეული საკითხები და მდგომარეობის გაუმჯობესების გადაუდებელი ამოცანები ქმნის კონფერენციის იშვიათ ერთსულოვნობას. ეს გაუმჯობესებისაკენ სწრაფად დაძვრის საწინდარია.

რამდენიმე განმარტება მაინც საჭიროდ მიმაჩნია, რადგან მოსალოდნელია ზოგი ამხანაგის სიტყვამ გაუგებრობა და გაურკვეველობა დასტოვოს. ერთი საყვედური გავიგონე — მოხსენებას დეკლარატიული ხასიათი ჰქონდაო. ალბათ, ამის მთქმელი ჩემს მოხსენებაში პრაქტიკულ-მეთოდური საკითხების გაშუქებას ელოდებოდა. ეს ამოცანა მე არ დამისახავს. ჩემი მიზანი იყო ხაზი გამესვა ძირითადი ნაკლისათვის, რაც ლიტერატურისა და ენის სწავლებას ახლავს, და მარქსისტული მეთოდოლოგიის რამდენიმე პრინციპული საკითხი გამეშუქებინა. ვფიქრობ, მოკლევადიან კონფერენციას საკითხების სწორედ ასე დასმა შეეფერება — ძირითადი საკითხების დასმა და მათზე გარკვეული სახელმძღვანელო შეხედულებების შემუშავება. ბევრი

ეთქვით, რომ ლიტერატურა საზოგადოებათმეცნიერებას შეეწირა და თავისი სახე და მნიშვნელობა დაჰკარგა. ამ უკიდურესობას თავი უნდა დავახწიოთ. მაგრამ სიფრთხილე გვმართებს,— მეორე უკიდურესობაში არ გადავიჩნხოთ და ლიტერატურა საზოგადოებათმეცნიერების ვარგეში არ დავაყენოთ, მისგან დამოუკიდებლად არ წარმოვიდგინოთ: ეს იმის მომასწავებელი იქნებოდა, რომ ლიტერატურაზე, როგორც საზოგადოებრივ მოვლენაზე, სწორს შეხედულებას დავკარგავთ და მის დიალექტურ—მატერიალისტურ გაგების საფუძველს მოვშორდებით, ე. ი. დიდს შეცდომას ჩავიდენთ. არ მითქვამს და არ ვამბობ—ყველა ლიტერატურული ნაწარმოები, ყველა მისი ელემენტი უეჭველად, შეგიძლია—არ შეგიძლია, მარქსისტულად გააშუქეთო. მარქსისტული მეთოდოლოგია სავალდებულოა; დიალექტურ-მატერიალისტური მეთოდი უნივერსალური მეთოდია; მაგრამ მისი დაპატრონება და მომარჯვება ისე, რომ ყოველივე და ყველაფერი ახსნა,—არც ისე ადვილი საქმეა. ამიტომ იყო აღნიშნული: ყოველ კონკრეტ შემთხვევაში, სადაც ძნელი და მოსწავლეთათვის გაუგებარია ლიტერატურულ მოვლენათა დეტერმინისტული ხასიათის მარქსისტული გაშუქება და მისი კლასიურობის მხელა, იქ გაჩუმება სჯობს და არავითარ შემთხვევაში მარქსიზმის ვაგულგარებას ადგილი არ უნდა ექნეს. რა თქმა უნდა, ეს იმას არ ნიშნავს, თითქოს მოცემული ლიტერატურული მოვლენა მიზეზობრივობის ვარგეში იდგეს და დიალექტიურ-მატერიალისტური მეთოდით გამოკვლევის ობიექტს არ წარმოადგენდეს. აქ ითქვა, რომ დეტერმინიზმსა და მარქსიზმს შორის ტოლობის ნიშანა არ დაიშვებოთ, რომ პირველი მეორეზე უფრო ფართოა. არ ვიცი რომელ დეტერმინიზმზეა ლაპარაკი—დეტერმინიზმზე იდეალისტური თვალსაზრისით, თუ დეტერმინიზმზე დიალექტიურ-მატერიალისტური თვალსაზრისით. პირველ თვალსაზრისს მარქსიზმთან არაფერი საერთო არ აქვს, ასე რომ, არა თუ ტოლობის ნიშანზე, მათ შორის არავითარ სიახლოვეზე ლაპარაკი არ შეიძლება, გარდა იმისა, რომ მარქსიზმი უღმობელად ამხელს იდეალისტური მსოფლმხედველობის და მისი დეტერმინიზმის სიყალბეს და რეაქციონურ ხასიათს. თუ ლაპარაკია დეტერმინიზმზე დიალექტიურ-მატერიალისტური თვალსაზრისით, მაშინ დეტერმინიზმსა და მარქსიზმის დაპირისპირება ან მათ შორის შეფარდებითი ურთიერთობის ძიება არაა საჭირო, რადგან დეტერმინიზმი დიალექტიური მატერიალიზმის ერთ-ერთი პრინციპთაგანია და მარქსიზმისა და დიალექტიური მატერიალიზმის ურთიერთობა კიდევ საკმაოდ ცნობილი.

გაუგებრობად მიმაჩნია ერთი ამხანაგის განცხადება, თითქოს ლიტერატურისადმი მარქსისტული მიდგომა უარყოფდეს მხატვრობას, უარყოფდეს და ვერ ხსნიდეს ესთეტიურ მომენტს. როგორც მოხსენებაში იყო აღნიშნული, მხატვრულ ლიტერატურაში ჩვენ სწორედ მხატვრულ სახეთა კომპლექსით ვართ დაინტერესებული, ნაწარმოების მხატვრულობა და ესთეტიური მხარე მეტად მნიშვნელოვან მომენტად გვაქვს მიჩნეული. ასე რომ მარქსიზმი არ არღვევს და არ უარყოფს ესთეტიკას, მხოლოდ ხსნის მას და ამხელს მის სოციალურ-კლასობრივ რაობას.

ასეთი მეთოდური კითხვაც დაისვა—როგორ სჯობს: ჯერ სოციალური ფონი დახასიათდეს და შემდეგ გადავიდეთ ლიტერატურულ ნაწარმოებზე, თუ ნაწარმოებიდან დავიწყოთ და მით გავაშუქოთ სოციალური ფონი. ვფიქრობ, ერთი რომელიმე მიდგომის წესად მიღება სწორი არ იქნება; ეს დამოკიდებულია ნაწარმოებზე: თუ მისი კითხვა და გაგება შეუძლებელია წინასწარი შესავალისა და სოციალური ფონის მოხაზვის გარეშე, მაშინ პირველი გზა უნდა ვარჩიოთ: სოციალური ფონიდან მხატვრულ ნაწარმოებზე (ჩვენი პროგრამის თემატიურობას ეს გზა უფრო უდგება), და პირიქით. მართალია, ენის მდგომარეობის გამოსწორება მარტო მეორე საფეხურის სკოლის მუშაობით არ შეიძლება, საფუძვლიდან უნდა დავიწყოთ: ოთხწლედში უნდა ჩაეყაროს მართლმეტყველებას და მართლწერას საინფო საძირკველი. ენის კულტურაზე მუშაობა იქაც უნდა გახდეს ერთ-ერთ მთავარ ამოცანად. ენის დაკვირვება, წმინდა პრაქტიკული თვალსაზრისით, ოთხწლედშიც უნდა შევიტანოთ. ყველა საფეხურის პედაგოგიურ სასწავლებლებს გარკვეული მოთხოვნა უნდა წაუყენოთ—უზრუნველჰყონ ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლის სათანადო მომზადება. სრულიად არ გავაჩნია მეთოდური ლიტერატურა ენისა და ლიტერატურის სწავლის შესახებ. ის უნდა შევქმნათ. ზოგადი პრინციპები არ გვეყოფა, მუშაობის ტექნიკის დაპყრობა მორიგ ამოცანად დგას ჩვენს წინაშე.

სწორი იყო შენიშვნები, რომ კონფერენციას წინ არ უსწრებდა სათანადო მოსამზადებელი მუშაობა. საამისო დრო არ იყო. ეს ჩვენი ნაკლია. მაგრამ საკითხები მომწიფებულია; ყველა მასწავლებელი გრძნობს ამ საკითხის სიმწვავეს, მათი გადაწყვეტის აუცილებლობას; გამოცდილებით იცის, თუ რა ღონისძიებაა საჭირო მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად, ეს არის. ეს ცხადჰყო აქ გამართულმა კამათმა. ყველა საბუთი გვაქვს ვიფიქროთ, რომ კონფერენცია მასწავლებლობას მუშაობის სწორ გზას დაუსახავს და ენერგიული კოლექტიური მუშაობით ყველა სიძნელეს და დაბრკოლებას გადავლახავთ.

ჩეზოლუსია: I. ქართული ენის დაყენების შესახებ.

გ. გოგუაძის მოხსენების გამო.

I. შრ. სკოლის მეორე საფეხურის ქართულ ენის და სიტყვიერების მასწავლებელთა სრულიად საქართველოს პირველი კონფერენცია აღნიშნავს, რომ ყველა საფეხურის შრომის სკოლაში ქართული ენის სწავლება ვერ არის სასურველად დაყენებული, ხოლო ქართული მართლწერისა და მართლმეტყველების ცოდნის დონე დაბალია.

ეს გამოწვეულია შემდეგი მიზეზებით:

1. სკოლებში ქართული ენისა და ლიტერატურისათვის გადაღებული დრო (4 საათი კვ.) არ შეიძლება საკმაოდ ჩაითვალოს.

2. სკოლას არ მოეპოება შესაფერი სახელმძღვანელო (გრამატიკა) და სამუშაო წიგნი.

3. ქართული ენის მასწავლებელთა უმეტესობის საგრაამატიკო მომზადების დონე არ არის დამაკმაყოფილებელი.

4. მართლწერისა და მართლმეტყველების წარმატებით შეთვისებას საგრძნობლად აბრკოლებს სხვა საგნების მასწავლებელთა სუსტი მომზადება ქართულში.

5. მკვიდრად დადგენილი სალიტერატურო ნორმების უქონლობის გამო მოწაფეთა მართლწერისა და მართლმეტყველებაზე უარყოფით გავლენას ახდენს ზოგიერთ შემთხვევაში პირდაპირ შეუწყნარებელი ენა სახელმძღვანელოებისა, ჟურნალ-გაზეთებისა და სახელმწიფო თუ საზოგადოებრივ დაწესებულებათა მიწერ-მოწერისა.

II. ითვალისწინებს რა ყოველსავე ამას, კონფერენცია აუცილებლად სთვლის:

1. ქართული ენის სწავლებას ყველა საფეხურის შრომის სკოლაში სათანადო ადგილი მიეცეს; კერძოდ, გადიდდეს საათების რიცხვი წერთისა თუ ზეპირი მუშაობისათვის (ენასა და ლიტერატურაში).

2. ამთავითვე მიღებულ იქნეს ზომები, რომ შრომის სკოლებს მიეწოდოს სათანადო სახელმძღვანელოები როგორც მასწავლებელთა, ისე მოწაფეთათვის.

3. საპედაგოგო პრესაში დაარსდეს ცალკე განყოფილება მეთოდური და სამეცნიერო ხასიათის წერილებისათვის ქართული ენის

შესახებ; ამას გარდა იმავე ორგანოებში დაეთმოს ადგილი საგრამატიკო საკითხების შესახებ შეკითხვა-პასუხს.

4. მოეწყოს ქართული ენის მასწავლებელთა გადასამზადებელი კურსები.

5. მიექცეს განსაკუთრებული ყურადღება ქართული ენის მასწავლებელთა მომზადების საქმეს ყველა ტიპის პედაგოგიურ სასწავლებელში.

კერძოდ, აღიძრას შუამდგომლობა განათლების კომისარიატისა და უმაღლეს სასწავლებელთა გამგეობის წინაშე, რომ ქართული ენა სავალდებულო საგნად იქნეს მიჩნეული იმ მსმენელთათვის, რომელთაც მოუწევთ ქართულ სკოლებში მასწავლებლობა (სულ ერთია, რა საგნისაც არ უნდა იყოს).

6. აღიძრას შუამდგომლობა სათანადო ორგანოების წინაშე, რომ მიღებული იქნეს შესაფერი ზომები ქართული ენის სისწორის დასაცავად (უდავო ფორმების ფარგლებში) ჟურნალ-გაზეთებში, სახელმძღვანელოებში, სახელმწიფო დაწესებულებათა ყოველგვარი ხასიათის მიწერ-მოწერაში, განცხადება-აფიშებში და სხვ.

7. ამას გარდა კონფერენცია საგანგებოდ აღნიშნავს: ვინაიდან დღევანდელ ქართულ სალიტერატურო ენაში მოიპოვება მრავალი სადავო საკითხი, აუცილებელ საჭიროებად იქნეს მიჩნეული სალიტერატურო ნორმების დასადგენად დაარსდეს სპეციალისტთა და ენის მკოდნეთა საგანგებო კომისია, რომელსაც დაევალება ახლავე შეუდგეს წინასწარ სამზადის საორთოგრაფიო საკითხების მოსაწესრიგებლად სალიტერატურო ქართულში. ამ კომისიამ აღნუსხოს, ყოველმხრივ შეიწავლოს და გამოარკვიოს სადავო საკითხები ახალი სალიტერატურო ქართულისა იმ ვარაუდით, რომ 1929 წლის იანვრისათვის შესაძლებელი იყოს სათანადო პროექტის წარმოდგენა დაბეჭდილი სახით. ეს პროექტი ფართოდ იქნეს გავრცელებული, რომ ყველას, ვინც კი დაინტერესებულია ქართული სამწერლობო ენის ბედით, საშუალება ექნეს თავისი აზრი გამოსთქვას პროექტის ამა თუ იმ მუხლის ავ. კარგიანობის შესახებ. პროექტის დაბეჭდვის შემდეგ ხუთი თვის განმავლობაში (ვარაუდით 1929 წლ. მაის-ივნისში) მოწვეულ იქნეს კონგრესი საორთოგრაფიო საკითხების მოსაგვარებლად და ენის ნორმების დასადგენად.

III. რაც შეეხება ქართული გრამატიკის პროგრამას, საჭიროდ იქნეს ცნობილი:

1. დარჩეს კონცენტრული ხასიათი სწავლებისა.

2. მასალა დალაგდეს გარკვეული თანამიმდევრობით, რომელსაც მოითხოვს სათანადო მოვლენათა მეტნაკლები სირთულე.

3. სინტაქსის რთული საკითხების სწავლება გადატანილ იქნეს მერვესა და მეცხრე ჯგუფში.

ამავე ჯგუფების პროგრამაში შეტანილ იქნეს ძველისა და საშუალო ქართულის სალიტერატურო მასალათა გასარკვევად საჭირო ელემენტები ქართული ენის ისტორიიდან.

4. პროგრამის დეტალური დამუშავება მიენდოს საგანგებო კომისიას შემდეგი შეზღვევებით: პროფ. გ. ახვლედიანი, პროფ. აკ. შანიძე, ს. გორგაძე, მ. კელენჯერიძე, არნ. ჩიჭობავა, ვარ. თოფურია, ილ. სიხარულიძე, მ. ხუბუა — გ. გოგუაძის თავმჯდომარეობით¹⁾.

5. პროგრამას წარემძღვაროს, განმარტების სახით, ძირითადი საფუძვლები იმ თვალსაზრისისა, რომელიც აუცილებელია ქართული ენის დამუშავებისათვის თანამედროვე მეცნიერულ მოთხოვნათა მიხედვით.

რეზოლუცია II. ლიტერატურისა და ენის დამუშავების საორგანიზაციო საკითხების შესახებ.

გ. გოგუაძის მოხსენების გამო.

1. ითვალისწინებს ოა ქართული ენის და ლიტერატურის სწავლების დაბალ დონეს, ქართული ენის მასწავლებელთა კონფერენციას საჭიროდ მიაჩნია აღნიშნული საგნის მასწავლებელთა ყრილობის მოწვევა წელიწადში რამდენჯერმე თუ არა, ერთხელ მაინც. ასეთი კონფერენციები ავტონომიური რესპუბლიკების და მაზრების მასშტაბითაც უნდა იმართებოდეს. სასურველია კონფერენციებს თან ახლდეს სათანადო გამოფენები.

2. რომ მომავალი კონფერენციების მუშაობა თავისი შედეგებით უკრო ნაყოფიერი იყოს, კონფერენციას საჭიროდ მიაჩნია წინასწარი მოსამზადებელი მუშაობის ჩატარება ხელმძღვანელი ორგანიზაციების მიერ და გასარჩევი საკითხების ადგილებზე წინასწარ დაგზავნა.

3. ვინაიდან ქართული ენის მასწავლებელთა წინაშე ახალი მიზნები დაისახა, ამის გამო კონფერენცია საჭიროდ სცნობს, რომ

¹⁾ კომისიის მირ შემუშავებული ენის დაკვირვების პროგრამები გან. სახ. კომისარიატის მიერ დამტკიცებულია და სკოლებს მიეცათ სახემძღვანელოდ.

განათლების სახალხო კომისარიატმა იზრუნოს ზაფხულში კურსების მოწყობის შესახებ ქართული ენის მასწავლებელთა კვალიფიკაციის ამაღლების მიზნით.

4. ითვალისწინებს რა იმ გარემოებას, რომ ქართული ენის სათანადო სიმაღლეზე დაყენებისა და მისი წარმატებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს სხვა საგნების მასწავლებელთა მიერ ენის სათანადო ცოდნას, კონფერენციას სასურველად მიაჩნია სხვა საგნების კონფერენცია-კურსებზეც ენის სწავლების საკითხი დღის წესრიგში იყოს დასმული.

5. მომავალ კონფერენციებზე აუცილებლად დაისვას მოხსენებები ადგილებიდან, რის შესახებაც წინასწარ უნდა ეცნობოს სათანადო მაზრებსა და ავტონომიურ ერთეულებს.

6. კონფერენცია აღნიშნავს, რომ ქართულ ენაზე არ მოიპოვება სათანადო მეთოდური ლიტერატურა ენის და ლიტერატურის სწავლების შესახებ, ამიტომ საჭიროდ აღიარებს ასეთი ლიტერატურის შექმნის აუცილებლობას.

7. არსებულ პედაგოგიურ ჟურნალებში მეტი ადგილი დაეთმოს ენისა და ლიტერატურის სწავლების მეთოდიკის საკითხებს.

8. გამოსული სახელმძღვანელოები ენის სისწორის მასალის, სტილის, დალაგების და შინაარსის მხრივ მეტ ყურადღებას საჭიროებს.

9. მიღებულ იქნეს ზომები, რომ პროგრამის მოთხოვნა ძთლიანად იქნას დაკმაყოფილებული სათანადო სახელმძღვანელოების ან მოძრავი ბიბლიოთეკების გაძოცვით.

10. განათლების სახალხო კომისარიატის მეთოდურ ორგანოებში გაძლიერებულ იქნეს მუშაობა, რომ ადგილებზე მეტი ხელმძღვანელობა ეწეოდეს ენისა და ლიტერატურის სათანადო სიმაღლეზე დაყენების საქმეში.

11. კონფერენციაზე გამოიკვია, რომ ადგილებზე საბიბლიოთეკო ნაწილი ღარიბია. ამიტომ მას სავალდებულოდ მიაჩნია ამ ნაკლის აღმოფხვრა იაფი წიგნების გამოცემით; ლიტერატურული განათლების საფუძვლის გასაფართოებლად მიღებული უნდა იქნას ზომები უცხო მწერლობის ნიმუშების გადასათარგმნად და გამოსაცემად.

12. სკოლის გარეშე კითხვის მოსაწესრიგებლად, კონფერენციას საჭიროდ მიაჩნია არსებული საბავშო ჟურნალების ხარისხობრივი გაუმჯობესება და საერთოდ საბავშო ლიტერატურის გამოცემის გაძლიერება.

13. გაძლიერებულ იქნას მეთოდური და საბავშვო ლიტერატურის რეცენზია საერთო პრესაში და კერძოდ პედაგოგიურ ჟურნალებში.

13. ადგილებზე მეთოდბიუროებთან დაარსდეს ქართული ენის და ლიტერატურის მასწავლებელთა სექციები.

15. მხარეთმცოდნეობის საზოგადოებათა და პედაგოგიური წრეების სამუშაო პროგრამებში სათანადო ადგილი დაეთმოს ხალხური შემოქმედების ნიმუშების და ფოლკლორის შეგროვებას და ამ მუშაობაში ფართოდ იქნეს გამოყენებული მოწაფეთა ძალები.

16. სასურველად იქნეს მიჩნეული კონფერენციის მუშაობის შედეგების გამოცემა ბიულეტენის სახით.

კამათი კონფერენციაზე წარღვნილი 7-წლედის პროგრამების პროექტის შესახებ¹⁾.

მარგველაშვილი აღნიშნავს პროგრამის სიდიდეს, ლექსების სიჭარბეს და საჭიროდ სცნობს მასალების შემცირებას. „გველის მკამელი“ ამოღებული უდა იქნეს.

სახელმძღვანელოები ქრესტომატიების სახით მიუდგომელია სიძვირისა და სხვა მიზეზების გამო.

ლაპარტყავა. მოლაპარაკეს საათებში გამოუანგარიშებია, თუ რამდენი დრო დაჭირდება პროგრამების გავლას და ამტკიცებს, რომ მისი გავლა ვერ მოესწრება; სასწავლო წელში არსებულ დროს გარდა საჭირო იქნება 65 საათი. საჭიროდ სცნობს პროგრამების განტვირთვას საერთოდ და ლექსების შემცირებით—განსაკუთრებით.

შავგულიძე. პროგრამა მეტად დატვირთულია. ვალდებულების საკითხი გარკვეული უნდა იყოს, თორემ საშიშოა, რომ არეგდარევა, აღრევა მოხდეს მასალების გავლაში: ვინ რას ჩაუმატებს და რას მოაკლებს,—არ ვიცი. თემები ზოგადი ხასიათისაა და ამიტომ უნდა გამრავლდეს. მისი აზრით, პროგრამებიდან გამოტოვებულ უნდა იქნეს „ქამუშაძის გაჭირვება“, „ბერუა ქრისტესიაშვილი“, „ქართლის გასაჭირი“, „ჯვორ-ზაქარა“ და სხ.

¹⁾ კონფერენციის მითითებათა საფუძვლებზე გადამუშავებული პროგრამები უკვე გამოცემულია.

გრამატიკის საკითხს სიტრთხილით უნდა მოვეპყროთ. პოეტიკა—VII ჯგუფში.

ბ. გორგაძე. პოეტიკიდან რიტმისა და მეტრის საკითხი გადატ. უნდა იქნეს VII ჯგ-ში. „სურამის ციხე“ უნდა გადავიტანოთ V ჯგუფში. ეს საჭიროა ქრონოლოგიური მოსაზრებითაც („კაკო ყაჩაღი“-ს წინ უნდა იქნეს გავლილი). „ხევის ბერი გოჩა“, „სტუმარ-მასპინძელი“ და „ალუდა ქეთელაური“, როგორც კაპიტალიზმთან (თემა) შეუსაბამო, ამოღებულ უნდა იქნეს. კლდიაშვილზე—ძალიან პატივსაცემი მწერალია, — მაგრამ მაინცდამაინც კბილს ნუ მოვაკვეთინებთ ბავშებს; „სოლომონ მორბელაძე“ და „დარისპანის გასაჭირი“ უნდა ამოვიღოთ. VII ჯგ. — „აჩრდილი“ და „მგზავრის წერილები“ უნდა ამოვიღოთ. „ჩემო კალამო“ ამ ჯგუფს არ შეესაბამება, როგორც ინდივიდუალი, რომანტიული განცდა ავტორისა და ამიტომ მას ადგილი არ უნდა ქონდეს თემაში „საკაცობრიო ჰანგები“. „ქართლის გასაჭირი“ და „ბახტრიონი“ — ამოსაღებია.

VIII ჯგ-ში ჩამატებულ იქნეს ზღაპრები და გამოცანები (ხალხური); ამოღებულ იქნეს „ვარდ-ბულბულიანი“.

ზანდუყელი. პროგრამები ჩიხში გვამწყვდევენ (შვიდწლედ). 9-წლედში უფრო კარგადაა საქმე. თემები ისეა დანაწილებული და დალაგებული, რომ უფრო მეტი სიძლიერით, ვიდრე ძველ პროგრამებში, გადავვარდებით სოციოლოგიზმში.

კოტა VI ჯგუფის მასალებისათვის 2 თემა, თენები შედარებით მრავალრიცხოვანი უნდა იყოს, რომ ნაკლებ აღრევას ექნეს ადგილი.

„სურამის ციხე“-ს გვერდით „დედა მათა“ ყოვლად შეუძლებელია.

თემების დაჯგუფებაში არ არის კონკრეტიზაცია. ყველაფერი მოქცეულია ერთ ქვაბში. ხალხური ნიმუშების (მოცემულების) წინააღმდეგია.

რ. ნიკოლაძე. შვიდწლედში პირველ რიგში ენის კულტურას უნდა მიექცეს ყურადღება, შემდეგ ლიტერატურას. ლიტერატურულ ენას უპირისპირებს კულტურულს და უკანასკნელს აძლევს უპირატესობას. საჭიროა თემების მეტი სიმრავლე, რომ მეტი კონკრეტულობა იყოს. V ჯგუფში მეტი დრო ენას უნდა დაეთმოს, ლიტერატურას — $\frac{1}{3}$. პროგრამების მასალა მეტად დიდია.

თოფურია. პროგრამები უნდა იყოს გარკვეული, სხარტი და ჩამოყალიბებული.

ენა სხვაა, ლიტერატურა სხვა. გაუგებარია ზღვარის დადება კულტურულ და ლიტერატურულ ენათა შორის.

პროგრამა რთულია; თანდათანობა სირთულე-სიმარტივის მიხედვით არ არის დაცული.

ძველი გრამატიკა (ხუნდაძე, ნიკოლაიშვილი) მიუღებელია, რადგან ბევრ რამეს (აღმატებითი ხარისხი—„უუმშვენიერესი“) ხალხის ხმარებაში არა აქვს ადგილი. საჭიროა დაკვირვება ლიტერატურულ მასალებზე და ხალხის ენაზე; ინდუქცია და არა დედუქცია; აპოსტროფი და არა აპრიორი.

ორთოგრაფია გრამატიკის ზედნაშენია და არა ცალკე მეცნიერება.

ორთოგრაფია შეთანხმების საკითხია და გრამატიკა კი—არა.

სასვენი ნიშნების სწავლებაში ინტონაციით უნდა ვიხელმძღვანელოთ.

შემდეგ მოლაპარაკე ანაწილებს საგრამატიკო მასალას და აუცილებელ საჭიროებად აღიარებს მის გაშლას მთელ შრ. სკოლაში მე-V ჯგუფიდან მე-IX ჯგუფამდე.

სინტაქსი უნდა მოიხსნას შვიდწლედინიდან და გადატანილ იქნეს ცხრაწლედში.

სეხნიაშვილი. წარმოდგენილი პროგრამა მძიმე ტვირთია, მისი გავლა ყოვლად შეუძლებელია. მისაღებია შენიშვნები ზოგიერთი მასალის ამოღების შესახებ. მოითხოვს განტვირთვას: ნაწილი 4-წლედში უნდა იქნეს გადატანილი და ნაწილი—ცხრაწლედში.

მოითხოვს შეტანილ იქნეს „ჯანყი გურიაში“ და „სოფლის სურათები“.

სახელმძღვანელოში აუცილებლად მთელი პროგრამული მასალა უნდა იყოს მოთავსებული.

ხურაძე. წარმოდგენილი პროექტი გადასამუშავებელია, რაც აქ არ მოხერხდება, ამისთვის საჭიროა კომისიის არჩევა. ლიტერატურის შესწავლის მეთოდი მარქსისტული უნდა იყოს. კლასობრივი პრინციპი თითქოს არ არის გათვალისწინებული პროგრამებით. შვიდწლედში საჭიროა მუშაობა მწერლის შემოქმედებაზე.

ქრესტონატიც დაარჩეს, მხოლოდ გაიადფდეს.

ი. სიხარულიძე. იცავს შვიდწლედში სინტაქსს, მხოლოდ პრაქტიკული მიზნებით:

ფორმალური გრამატიკის შემოღების მომხრეა. გრამატიკის საკითხებში ლოლიკურ მომენტებსაც უნდა მიექცეს ყურადღება.

კელენჯერიძე. ბუნების აღწერა ძველ პროგრამებში უხვად იყო, წარმოდგენილ პროექტში ძალიან ნაკლებად არის გათვალისწინებული, რაც ნაკლად უნდა იქნეს მიჩნეული. საქართველოს ბუნებას.

მარტო მთა ვერ სწურავს. საჭიროა ბარის ბუნებაც. თემატიზაციის და სისტემატიზაციის შეთავსება მოუხერხებელია; თემატიზაციის ხარჯზე უნდა მოვიკიდოთ ხელი სისტემატიზაციას.

გრამატიკა სალიტ. მასალებთან უნდა იყოს.

შემდეგ მოლაპარაკე ეხება ლოლიკურ და ფორმალ გრამატიკას და მიუთითებს უკანასკნელის ბევრ ნაკლზე.

კალანდაძე. პროგრამები არ არის დოგმა, როგორათაც ზოგერთებს მიაჩნიათ. ლიტ. და საზ.-მეცნ. კავშირის საკითხში პროგრამებში სოციალიზმისაკენ გადახრა მოჩანს. „სურათი“ და „ივანე“ ამოღებული უნდა იქნეს თემიდან „თანამედროვე სოფელი“. რთულია VII ჯგ. პროგრამა. აქ მოცემულია ინდივიდუალიზმი და კოსმიზრობა. ვახტანგ ორბელიანი უნდა შეეტანათ პროგრამაში. სიმბოლიზმი უნდა იყოს მოცემული.

ხუბუა. მორფოლოგიის შესწავლა გულისხმობს სინტაქსურ ელემენტებზე მუშაობასაც. ამიტომ ადგილი უნდა ექნეს შვიდწლედში სინტაქსსაც. საჭიროა მეტი სისტემატიზაცია, გარკვეულობა და თანამიმდევრობა. „წინადადება“-ს მაგივრად ვიხმაროთ „ფრაზა“.

პოეტიკის ელემენტები საჭიროა 7-წლედშიაც.

გრამატიკა წარმოდგენილი პროექტის სახით არ უნდა დარჩეს.

გ. ჭუმბურიძე—საბოლოო სიტყვა.

კონფერენციის შენიშვნები უეჭველად სამართლიანია, ზოგი მასალა მართლა შეუსაბამოა თემასთან. თემატიურობა დარჩება. გადაჯგუფება მოხდება. საკითხი მარტო ენა თუ ლიტერატურაც—უნდა გადაიჭრას თანაბარი მნიშვნელობით.

შვიდწლედში უმთავრესად თემატიურობა, და ცხრაწლედში მასთან ერთად მწერლის ვინაობა და შემოქმედება—ასეთია პროგრამების მიზნები.

განტვირთვის და თემების სხვანაირად დალაგების მომხრე ვართ. თუ საჭიროა, გამოიყოს ცალკე თემებიც.

რეზოლუცია 7-წლედის ლიტერატურის პროგრამების შესახებ.

გ. ჭუმბურიძის მოხსენების გამო

1. თემატიურობის პრინციპი დარჩეს ძალაში.
2. ვინაიდან ზოგიერთი აემა გაუგებრობას და ერთგვარ გაურკვევლობასაც კი იწვევს, გადაისინჯოს თემები თითოეულ ჯგუფში და სათანადოდ შესწორდეს.

3. თვით თემები, წარმოდგენილ მასალასთან დაკავშირებით, დანაწილდეს საკიროებისამებრ, რომ ერთბუნებოვანი მასალა გამოიყოს მათ (თემების) ირგვლივ; ასეთი დანაწილება გააადვილებს მუშაობას და მეტ გარკვეულობას მიანიჭებს მასწავლებელსაც მუშაობის პროცესში.

4. თემატიურობა მისაღებია როგორც აღრიცხვის გასაადვილებლად, აგრეთვე იღვის ნათელსაყოფადაც.

5. მე-V ჯგ.—ძალაში ღარჩეს ორივე მთავარი თემა—„ქალაქი“, „სოფელი“,— შეიცვალოს მხოლოდ ქვეთემები და მათი თანამიმდევრობა; ხსენებულ ჯგუფში თემებს შემდეგი სახე მიეცეს:

1 თემა—„ქალაქი“—ქალაქის შრომა და ყოფა-ცხოვრება;

1 ქვეთემა—„ქალაქი რევოლუციამდე“.

2 ქვეთემა—„თანამედროვე ქალაქი“.

შენიშვნა: ქვეთემების ასეთი გადაჯგუფება იმით დასაბუთდა, რომ საერთოდ თემა „ქალაქი“ მე-V ჯგ. მოწაფეთათვის უცნობი არ არის; თანამედროვე ქალაქს იგინი საკმაოდ იცნობენ; ამიტომ, ხსენებული თემა რომ მოსაბეზრებელი არ გახდეს, უფრო მიზანშეწონილი იქნება დავიცვათ თანდათანობა, ე. ი. დავიწყით ძველიდან და გადავიდეთ თანამედროვე ქალაქზე.

ასეთივე თანდათანობა უნდა იქნას დაცული შემდეგი თემის („სოფელი“) ირგვლივაც, რაც შემდეგ სახეს მიიღებს:

II თემა—„სოფელი“.

1. ქვეთემა—„სოფელი რევოლუციამდე“ (ქვეთემა იყოფა ორ საკითხად).

ა. ბატონყმური სოფელი.

ბ. სოფელი ბატონყმობის შემდეგ.

2 ქვეთემა—„თანამედროვე სოფელი, მისი ყოფა-ცხოვრება“.

3 ქვეთემა—„სოფლის ბუნების სურათები“.

ხსენებული ჯგუფის პროგრამიდან, განტვირთვის მიზნით, ამოღებულ იქნა შემდეგი ნიმუშები:

1. მიქელა

2. შერისხვა

} დ. კლდიაშვილისა.

3. 9 იანვარი—ურუშაძისა.

4. ქაჯი (ნათარგმნი გაფრინდაშვილის მიერ).

5. სესიას ფიქრები.

6. ბერუას ჩაფიქრება

} რ. ერისთავისა.

7. ივანე—გ. ქუჩიშვილისა.

- 8. ზაფხული სოფელში—**კ. ლორთქიფანიძისა.**
- 9. ნათავადარის ჩივილი (ხალხური).
- 10. ფესვები
- 11. ქუჩი
- 12. ხმელი წიფელი

ვაჟა-ფშაველასი.

- 13. განთიადი—**გ. ორბელიანისა.**
- 14. სამზითვო—**რ. ერისთავისა.**

ჩაემატა:

- 1. იმერული ნანიჩა—**აკ. წერეთლისა.**
- 2. დილა ომის წინ (ნაწყვეტი „თონიკე ერისთავი-“დან) აკაკისა.
- 3. სამეგრელოს ბუნება—**ლექსი იასამანისა.**

მე-VI ჯგ. თემებმა, გადახალისების შემდეგ, მიიღო შემდეგი სახე:

I თემა—„კაპიტალიზმის შემოკრა და ნატურალური მეურნეობის რღვევა“.

II „ „სოციალური ურთიერთობა კაპიტალიზმის დროს“.

III „ „კლასთა შორის ბრძოლა და რევოლუცია“.

ამავე ჯგუფის პროგრამიდან, განტვირთვის მიზნით, ამოღებულ იქნა:

- 1. დედამაია—**ს. მაგლობლიშვილისა.**
- 2. ფირალი დავლაძე—**ალ. ლალიონისა.**
- 3. სოლომონ მორბელაძე—**დ. კლდიაშვილისა.**
- 4. დარისპანის გასაჭირი „ „
- 5. ოქროს ვერძი—**ვ. რუხაძისა.**
- 6. შემთხვევა—**ლალიონისა.**
- 7. საპირველმანისო ჰიმნი—**ს. ეულისა.**
- 8. მერე რიღათი იცხოვროს?—**შ. არაგვისპირელისა.**

ჩაემატა სამი ნაწარმოები:

- 1. გაყრა—**გ. ერისთავისა.**
- 2. გლეხის აღსარება—**აკ. წერეთლისა.**
- 3. მუშა—**ილ. ჭავჭავაძისა.**

მე-VII ჯგ. თემებმა შემდეგი სახე მიიღო:

I — „სოციალური ურთიერთობა და ეროვნული ჩაგვრა კაპიტალიზმის ხანაში“.

II — „კლასთა ბრძოლის გამწვავება და რევოლუცია“.

III — „საერთო-საკაცობრიო საკითხები ჩვენს მწერლობაში“.

IV — „მთა და ადამიანის პიროვნება ყაზბეგისა და ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში“.

ხსენებული ჯგუფის პროგრამიდან იმავე (განტვირთვის) მიზნით ამოღებულ იქნა:

1. გაყრა—გ. ერისთავისა.
2. ქართლის გასაჭირი—დ. გურამიშვილისა.
3. ბედი უბედურთა—ნ. ლომოურისა.
4. ქრისტიანი ლეკები—ნ. ლომოურისა.
5. ჯორ-ზაქარა—ს. მგალობლიშვილისა.
6. ზღვა—ჭ. ლომთათიძისა.
7. სახრჩობელას წინაშე—ჭ. ლომთათიძისა.
8. ბახტრიონი—ვაჟასი.
9. შევარდნის სიმღერა—მ. გორკისა.
10. ზღვის ნიაფი—ირეთელისა.
11. აჩრდილი—ილ. ჭავჭავაძისა.
12. ჩემო კალამო—ილ. ჭავჭავაძისა.
13. გველის მჭამელი—ვაჟა-ფშაველასი.

შენიშვნა: უკანასკნელი ნაწარმოები კომისიას სასურველად მიაჩნია მე-IX ჯგუფისთვის.

მე-VII ჯგ. პროგრამას დაემატა სამი ნიმუში:

1. ელეგია—ილ. ჭავჭავაძისა.
2. მუსიკას—ირ. ევლოშვილისა.
3. სული ობოლი—ნ. ბარათაშვილისა.

გ. ხუროძის მოხსენება „წერიტი სამუშაო შეიდწლედსა და ცხრაწლედში¹⁾“.

მოხსენების შემდეგ იყო შეკითხვები; 1. როგორ ესმის მომხსენებელს შეცდომების არიდება. 2. რამდენად მიზანშეწონილია მუშაობის შეფასება. 3. გვეყოფა თუ არა დრო, რომ კვირაში ერთხელ მოვაწყოთ წერა. 4. როგორ უნდა გავასწოროთ ლოდიკური შეცდომები. 5. გრამატიკაში როგორ უნდა გასწორდეს სადავო ფორმები. 6. სამგვარი შეცდომა თუ არის ერთ სტრიქონზე, როგორ აღნიშნავს (ხაზები) მომხსენებელი. 7. რა ადგილი ეთმობა მოწაფეთა თავისუფალ შემოქმედებას. 8. რას უნდა მიექცეს მეტი ყურადღება—საკლასო თუ საშინაო წერით სამუშაოს. 9. წითელი თუ ის მელანი, რომლითაც არის დაწერილი. 10. დასაშვებია თუ არა წერა სხვა

¹⁾ ამ მოხსენების თეზისები მოწოდებული იქნება შემდეგ ნომერში

საგნებში, როცა ის არ სწორდება. 11. ცუდი დამწერლობის პატრონმა მასწალებელმა როგორი ნიშნები უნდა მისცეს მოწაფეს?

პასუხი:

1. რაც თავისთავად იგულისხმებოდა, ის მოხსენებაში არ მითქვამს; ცხადია, შეცდომების არიდებაზე დიდი მუშაობა უნდა იქნეს გაწეული წერის წინ.

2. შეფასება საჭიროდ მიმაჩნია, მხოლოდ რეცენზიის სახით.

3. შეცდომების გასწორებაც წერითი სამუშაოს სახედ უნდა ჩაითვალოს და მაშინ დრო გვეყოფა.

4. ძირს უნდა გაისვას ხაზი, და ბავშვებმა უნდა ეძიონ და გამოარკვიონ შეცდომა.

5. სადაო ფორმები გაუსწორებლად უნდა დარჩეს.

6. სამგვარი საშუალებით უნდა აღინიშნოს.

7. მოწაფეთა თავისუფალ შემოქმედებას დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს.

8. მეტი ყურადღება უნდა მიექცეს საკლასო მუშაობას.

9. 4-წლედში იმავე მეღნიტ უნდა გასწორდეს, რომ მოწაფეებმა დაშვებული შეცდომა არ შეამჩნიონ. შვიდწლედში კი შეიძლება განსაკუთრებული მეღნიტაც.

10. დასაშვებია წერა, მხოლოდ უნდა სწორდებოდეს.

11. მასწავლებელმა აუცილებლად უნდა გაისწოროს თავისი დამწერლობა.

კამათი:

ვაჩნაძე. აქ წარმოდენილ სახეებზე არაფერს ვიტყვი, რადგანაც, ჩემი აზრით, დღევანდელ პირობებში ამას მნიშვნელობა არა აქვს. აქ დასახელებული მიზეზები არ არის საკმარისი. ამის დასამტკიცებლად ორატორს მოჰყავს ადგილები რუს. პედაგოგიური ლიტერატურიდან, სადაც ნაჩვენებია ერთ-ერთ მთავარ მიზეზად ის, რომ მოწაფეებს ყველა საგანში უხდებათ წერა, წერენ ბევრს ნაჩქარევად და უთავბოლოდ. გარდა ამისა, დღევანდელი ჩვენი ბეჭდვითი სიტყვის ენა მოიკოჭლებს, რაც ცუდ გავლენას ახდენს მოწაფეობაზე.

ნ. ძიძგური. მოითხოვს ქართული ენის გაკვეთილების რაოდენობის გადიდებას (კვირაში 8 საათი). სანამ ეს არ მოხდება, ქართული ენის კარგად დაყენების შესახებ ლაპარაკი ზედმეტია. მოითხოვს დენების შემოღებას კალიგრაფიის გასწორებისათვის. გასწორება განსხვავებული მეღნიტ ნამუშავერის შემდეგ ახალ სტრიქონზე, შიგ ნამუშავერში—არავითარი ხაზი და ნიშანი.

თოდუა. ყოფს შეცდომებს ორ ჯგუფად: ინდივიდუალური და ტიპური-დამახასიათებელი. ინდივიდუალური იქვე უნდა გასწორდეს (ახ. სტრიქონზე) მასწავლებლის სწორი ნიმუშით და დამწერლობით და ტიპური შეცდომები დატაზე. შეცდომების გასწორების საკითხი მეორეხარისხოვანია. მასწავლებლის მთელი ენერგია უნდა იყოს მიმართული, რომ ბავშმა შეცდომა არ დაუშვას.

კალანდარაშვილი. მომხრეა, რომ სხვა საგნის მასწავლებლებმაც აწარმოონ წერა, მაგრამ უნდა ასწორებდენ და პასუხისმგებელნიც უნდა იყონ.

მიქაბაძე. ნაწარმოების მოკლე შინაარსის დაწერინება სახიფათოა, რადგან შეიძლება ბავშმა მთავარი დატოვოს და არასაყურადღებო ფაქტები მოიხსენიოს. საჭიროა დამწერლობას თავიდანვე (4 წლედინ) მიექცეს ყურადღება.

გოგუაძე. არ ეთანხმება თოფურიას, რომელსაც სინტაქსი ცხრაწლედში გადააქვს. ჩვენ პრაქტიკულად გვჭირდება სინტაქსური ფორმები შვიდწლედში, თორემ თუ სინტაქსურ ფორმებს არ გავაცნობთ, როგორ მოვთხოვთ მათ სწორ შესიტყვება-შეთანხმებას.

ლაპარტყავა მოითხოვს, რომ სხვა საგნის მასწავლებლებს აეკრძალოთ წერიითი სამუშაოების წარმოება; გასწორების შესახებ არცერთ გამოთქმულ აზრს არ იზიარებს; სამუშაოების რიცხვი უნდა შემცირდეს; მხედველობაში მივიღოთ მოწაფეთა სიმრავლე ჯგუფებში.

გაჩეჩილაძე წერიითი სამუშაოების მთავარ მომენტს შეცდომების არიდებაში ხედავს; წერიითი ენის სათანადოდ დასაყენებლად ოთხწლელი უნდა მივიღოთ საფუძვლად. ამიტომ ორატორი საჭიროდ სთვლის, კონფერენციაზე მოწვეულ ყოფილიყვნენ ოთხწლელის გამოცდილი მასწავლებლები; კალიგრაფიას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს.

სეხნიაშვილი ცუდი დამწერლობის მიზეზად სთვლის უხაზო რვეულებში წერას; სამუშაო მასალა შაბლონურ თემებში არის მოცემული.

წიფურია საკლასო და საშინაო შრომებს შორის პირველ ადგილს საშინაოს უთმობს, რადგან აქ მოწაფეს იმდენი დრო აქვს, რამდენიც მას სჭირდება, და ამიტომ შრომა მოწაფის გონების ნამდვილი პროდუქტია; სხვა საგნებში წერა დასაშვებია, მაგრამ მასწავლებელმა ენა კარგად უნდა იცოდეს; მომხსენებელმა ვერ მოგვცა ერთი გარკვეული სისტემა წერიითი სამუშაოების სახეებისა და აგრეთვე გასწორებისაც.

გოგუაძე წერის უკეთ დაყენების მიზნით მოითხოვს მეტ ყურადღებას წესიერ ზეპირმეტყველებისადმი; აუცილებლად საჭიროა წინასწარი ბრძოლა შეცდომებთან; ამის შესახებ გარკვეულად არის გამოთქმული აზრი განათლების კომისარიატის ცირკულარში, რომლისადმიც მეტი ყურადღება უნდა გამოეჩინათ როგორც მომხსენებელს, ისე მოკამათებელსაც; საკლასო და საშინაო სამუშაოებს თანასწორი უფლება უნდა ჰქონდეთ, ოღონდ საშინაო სამუშაოები ისეთი ხასიათის უნდა იყოს, რომ შეცდომების არიდება შეიძლებოდეს; თემები უნდა ამჟღავნებდნენ მოწაფის და სკოლის ცხოვრებას; მოთხრობების გაგრძელების პრაქტიკულ მნიშვნელობას უარჰყოფს; წერიტი სამუშაოების რიცხვის შესახებ ორატორი იმ აზრისაა, რომ უნდა იწერებოდეს ხშირად, მხოლოდ ცოტ-ცოტა.

საბოლოო სიტყვა მომხსენებლის—**გ. ხუროძის**: მოხსენების მიზნად მეორე საფეხურის წერიტი სამუშაოები მქონდა მხედველობაში; ოთხწლელი მიზნის გარეშე დარჩა; შეცდომების არიდებაზე მოხსენებაში არაფერი ვთქვი, რადგან ეს ახალი საკითხი არ არის, იგი თავისთავად იგულისხმება; შინაარსის გადმოცემა, როგორც წერიტი სამუშაოს ერთ-ერთი სახე, მიზანშეწონილად მიმაჩნია, ოღონდ მას ნუ მიეცემა ტრაფარეტული სახე; მოთხრობის გაგრძელებაც ერთ-ერთი საინტერესო სახეთაგანია, რადგან იგი საფუძველია მისი შემდეგი შემოქმედებითი მუშაობის; წერა ხშირად, შეიძლება სხვა საგნებშიც, მხოლოდ მოწესრიგებულად; სიტყვის მიწოდება შეცდომით დაუშვებელია; წერიტი ვარჯიშობის დროს გარემოს არ უნდა გაეუბრბოდეთ, მაგრამ გამოსავალი წერტილი ლიტერატურა უნდა იყოს; გასწორების წესში მომხსენებელი არ ეთანხმება არც ძიძიგურს და არც ლაპარტყაყას; ამ უკანასკნელმა ჩვენი წესი უარჰყო, თავისი კი არ მოგვცა; მომხსენებელი ზოგიერთი მოკამათის საპასუხოდ აცხადებს, რომ იგი თავის მოხსენებაში ხელმძღვანელობდა თავისი პირადი და განათლ. განყოფილების სკოლების პრაქტიკით, და არა ჰქონია პრეტენზია ახალი სიტყვის თქმისა.

ქართული ენის კაბინეტი ტფილისში.

მომხსენება 1).

მესამე წელია, რაც, სხვა საგნობრივ კაბინეტებთან ერთად, ტფილისის ქალაქის განათლების განყოფილების ქართული ენის კაბინეტი მუშაობს.

1) ქართული ლიტერატურისა და ენის მასწავლებელთა კონფერენციაზე 1928 წლის ივლისში.

საგნობრივი კაბინეტის მიზანია მასწავლებლობა ჩააბას მუშაობაში მთელი სასწავლო წლის განმავლობაში მათი კვალიფიკაციის ასამაღლებლად.

საზაფხულო მოსამზადებელი კურსების პრაქტიკამ ნათელჰყო შემდეგი: თუ მასწავლებლობა მთელი წლის განმავლობაში არ ეწევა მუშაობას თავისი სპეციალობის გასავითარებლად, მისთვის საზაფხულო მოკლევადიანი კურსები ცოტაა. გარდა ამისა, საზაფხულო გადასამზადებელი კურსები, მიზანსაც რომ აღწევდეს, ყველა მასწავლებლისათვის მიუწოდებელია. საგნობრივი კაბინეტები მთელი წლის განმავლობაში მუშაობენ და, რაც მთავარია, ყველა მასწავლებელი მუშაობს იქ თავისი სპეციალობის მიხედვით.

ქართული ენის კაბინეტის მუშაობა ორ მთავარ მიზანს ისახავს: მასწავლებელთა კვალიფიკაციის ამაღლებას და დიალექტიურ-მატერიალისტური მსოფლმხედველობის შემუშავებას ენისა და ლიტერატურის ფაქტების შეფასებაში. ჩვენს სინამდვილეში დღეს შეუძლებელია სხვა თვალსაზრისით მიუდგეს მასწავლებელი თავისი საგნის სწავლებას. და ეს უნდა ხდებოდეს არა ცირკულიარულად და განკარგულებით, არამედ ამ მსოფლმხედველობის ძირითად საფუძვლებში გარკვევით, შეგნების და რწმენის გამომუშავების გზით, რომ ჩვენი მუშაობა ნაყოფიერი იყოს. ამ ორი მიმართულებით მიმდინარეობს მუშაობა ქართულ კაბინეტში.

კაბინეტში არის სამი სემინარი: 1. ლიტერატურის შცოდნეობის მარქსისტულ-მეთოდური, 2. ფორმალური გრამატიკისა და 3. ქართული ენის სემინარი არაქართული სკოლების მასწავლებელთათვის. ქართული ენისა და ლიტერატურის ყოველი მასწავლებელი ვალდებულია იმუშაოს ამ სემინარებში. თვითეულ სემინარს ჰყავს მასწავლებელი ან ხელმძღვანელი. კაბინეტის ბიურო, რომელიც შესდგება მასწავლებელთაგან ამორჩეულ აქტიური პირებისა, კაბინეტის ხელმძღვანელისა და კაბინეტთან მიმაგრებულ ქალაქის სკოლების ინსტრუქტორისაგან, წლის დასაწყისშივე იმუშავებს საწარმოო გეგმას თითოეული სემინარისათვის. საწარმოო გეგმა მუშავდება ტრიმესტრულ სამუშაო—კალენდარულ პროგრამად. პროგრამაში აღნიშნული საკითხები ნაწილდება დასამუშავებლად რგოლებად მასწავლებელთა შორის ¹⁾.

¹⁾ ისეთი საკითხი, რომელიც ვიწრო სპეციალურ ცოდნას მოითხოვს და მასწავლებელთა ძალღონეს აღმატება, ვარედან მოწვეული სპეციალისტის მიერ უუქდება.

დასამუშავებელი საკითხების შინაარსი ზოგადად შემდეგნაირია. ენისა და ლიტერატურის ბუნების ცხადყოფა დიალექტიურ-მატერიალისტური თვალსაზრისით; ენისა და ლიტერატურის სწავლებაში მარქსისტული დიალექტიური მეთოდის ნომარჯვება, სწავლების ამ გზით დაყენებისათვის სათანადო მეთოდური და კრიტიკული ლიტერატურის გაცნობა-შესწავლა; სხვადასხვა თვალსაზრისის გაცნობა ენისა და ლიტერატურის ფაქტების შეფასებაში: იდეალისტურისა, ისტორიულ ბიოგრაფიულის, გეოგრაფიულისა და სხვათა; ენის მოვლენების მარქსისტული თვალსაზრისით გაშუქება, ლოლიკური და ფორმალური გრამატიკის საკითხები; ფორმალური გრამატიკის კურსის შეთვისება და სხვ.

ცალკე სემინარში მუშავდება ქართული ენის სწავლების საკითხები არაქართულ სკოლებში (როგორც უცხო ენის).

სემინარები იმუშავებენ ენის და ლიტერატურის პროგრამებს. კაბინეტმა დაამუშავა გასულ წელს ენის დაკავშირების სამუშაო წიგნი „ენის დაკვირვება“ ოთხწლედისათვის, პროგრამა იმავე საფეხურისათვის გრამატიკაში, წერითი სამუშაოების სახეები და სხვ. კაბინეტმა მოაწყო გამოფენა მიმდინარე წლის გასულს. ამ გამოფენაზე წარმოდგენილი ენისა და ლიტერატურის სწავლების პროდუქცია ნათელ სურათს იძლეოდა ქალაქის სკოლებში ამ საგნის მიღწევა-დეფექტებზე. კაბინეტი ახდენს გამოკვლევას ადგილებზე, სკოლებში, თუ როგორ მიმდინარეობს ენისა და ლიტერატურის სწავლება. არსებობს კაბინეტში პრაქტიკუმები, სადაც ირკვევა საგნის სწავლების პრაქტიკული საკითხები. არსებობს სარეცენზიო კომისიები, რომელნიც არჩევენ ბაზარზე გამოსულ სახელმძღვანელოებს, მეთოდურ—ლიტერატურული ხასიათის წიგნებს და სხვას. კლასგარეშე კითხვის კომისია იმუშავებს პროგრამას კლასგარეშე კითხვის საქმის მოსაწესრიგებლად; მუშავდება სასტანდარტო განაკვეთი ლაბორატორული და საკლასო წესით მუშაობისათვის.

კაბინეტს აქვს ბიბლიოთეკა. ბიბლიოთეკა ყოველწლიურად ივსება სათანადო მეთოდურ-კრიტიკული, მხატვრული ლიტერატურით და ჟურნალებით, მასწავლებლობა წიგნებით სარგებლობს როგორც საწავლო წლის განმავლობაში, ისე საზაფხულო არდადეგებზე.

რა შედეგები მივიღეთ? ენისა და ლიტერატურის სწავლება მკვდარი წერტილიდან დაიძრა, დიალექტიურ-მატერიალისტური თვალსაზრისით ამ საგნის სწავლებამ ფეხი აიღვა*). მართალია, მარ-

*) მასალის ანალიზი ხდება როგორც შინაარსის, ისე ფორმის მხრით აღნიშნული თვალსაზრისით.

ქსისტული მეთოდის გავლენას შეიძლება ბევრგან ჰქონდეს ადგილი, მაგრამ უამისობა პირველ ხანებში არ ხერხდება. სანამ მასწავლებლობა საფუძვლიანად შეითვისებდეს, შეიგნებდეს მარქსისტული მიდგომის გზებს, მანამდე გაურკვევლობას და შეცდომებს გვერდს ვერ ავუხვევთ.

ფორმალი და ლოლიკური გრამატიკის ვანსხვაება ნათელი ხდება მასწავლებლობისათვის. ენის გრამატიკის ფორმალი თვალსაზრისით სწავლება ცუდადგმულია ქალაქის სკოლებში, თუმცა აქაც იგივე ითქმის, რაც ზემოთ ვთქვით. მეტყველების კულტურას უკვე სერიოზული ყურადღება ექცევა, წარმოებს მასწავლებელთა მიერ მოწაფეთა ზეპირი და წერიტი მეტყველების დეფექტების საფუძვლიანად შესწავლა-აღრიცხვა, მეტყველების სტილის გამართვა და სხვა.

რას ვაპირებთ მომავალში?

კაბინეტში მომავალ სასწავლო წლებში იწარმოებს მუშაობა დაწყებული მიმართულებით, დაწყებული საქმის განვითარება გარმავეებისათვის.

ენისა და ლიტერატურის ფაქტების მარქსისტული თვალსაზრისით გაშუქებაში გაზაბლონების და გავლენების თვიდან ასაცილებლად მოხდება საკითხების კონკრეტიზაცია, ამ მსოფლმხედველობის უფრო საფუძვლიანად გაცნობა-შესწავლა. ყველა მასწავლებლისათვის საჭიროდ იქნება აღიარებული დიალექტიურ-მატერიალისტური მსოფლმხედველობის ძირითადი საკითხების ცოდნა, არა როგორც სავალდებულო, გინდ „მოდის“ საკითხი, არამედ როგორც ერთადერთი საღი და სწორი თვალსაზრისი მოვლენების და ფაქტების შეფასებაში. შეთვისებული საღად და სწორად უნდა იქნეს გამოყენებული ენისა და ლიტერატურის სწავლების საქმეში.

არ უნდა დარჩეს არცერთი მასწავლებელი საგნობრი კაბინეტის მუშაობის გარეშე: ვისაც გვაკლია სათანადო ცოდნა-გამოცდილება, აქ უნდა ვეცადოთ მის შეძენას, ვინც მომზადებულეხი ვართ, სხვებს უნდა დავუხმაროთ და ავამუშაოთ თანამშრომლობის ნიადაგზე.

ოთხწლედში ქართული ენისა (გრამატიკის) და ლიტერატურის სწავლების საქმე უნდა მოგვარდეს. ამ საქმისათვის პირველი საფეხურის მასწავლებლებმა ქართული ენის კაბინეტში უნდა იმუშაონ, რომ ენამ და ლიტერატურამ კომპლექსური მეთოდით სწავლებაში ჰპოვოს თავისი დრო, ადგილი, თავისი „მე“ და არ იქნეს ის მიჩქმალული. ოთხწლედშივე უნდა იწყებოდეს როგორც ენის, ისე

ლიტერატურის სწავლება საღ ნიადაგზე, ჩამოყალიბებული ენისა და ლიტერატურის პროგრამების მიხედვით, ისე, როგორც მეორე საფეხურის სკოლებშია, ვინაიდან „თუ საძირკველი დანგრეულია, მაშინ კედლების აშენებისათვის ყოველი საქმე დაკარგულია“. ოთხწლედისათვის ენობრივი და ლიტერატურული მასალების მიწოდება-შერჩევა დღეს თითოეული სახელმძღვანელოს ავტორის თუ მაწავლებლის პირადი გემოვნების საკითხია.

ეს შემდგომ ასე არ უნდა იყოს, თუ გვინდა პირველი საფეხური მართლა საფეხური იყოს შემდეგი საფეხურისათვის.

ილ. სიხარულიძე.

ქართული ენის კაბინეტის ხელმძღვანელი

ენისა და ლიტერატურის სწავლების შესახებ.

1. მეთოდოლოგიური საკითხები.

ლიტერატურის მეთოდოლოგია ძრავალნაირ მიდგომას იცნობს ლიტერატურის შესასწავლად. ესა თუ ის მიმართულება, თავისი განსაზღვრული მსოფლმხედველობისა და გაბატონებული იდეების მიხედვით, ამ მეთოდებს შორის მხოლოდ იმას იყენებს და ემყარება ლიტერატურულ მოვლენათა გარკვევის დროს, რომელიც უფრო შეეფერება მის განსაზღვრულ მიზნებს.

ამ მეთოდებში ყოველთვის თვალსაჩინო ადგილი ეკირა ორ მთავარ მიმართულებას—სუბიექტურს და სოციოლოგიურს. პირველის მიმდევრები ხელოვნებას საერთოდ და ლიტერატურას კერძოდ უმთავრესად გართობა-თავშესაქცევ საგნად სთვლიან. იმათ, უკანასკნელად ძილებული ფორმულის მიხედვით, მიზნობრივად განმარტეს იგი, როგორც „ხელოვნება ხელოვნებისათვის“. ასეთი შეხედულება ხელოვნებაზე გაბატონდა იმ კლასთა შორის, რომელნიც გართობა-სიამოვნებაში ატარებდნ თავის დროს. პოეზია რომ გართობა-„სალალობოდ“ არ არის შექმნილი, ამას ხალხური შემოქმედების ფსიქოლოგიური საფუძვლებიც ნათლად მოწმობს. გავიხსენოთ თუგინდ არასებობისათვის ბრძოლა, როგორც ძირითადი მამოძრავებელი ძალა ხალხური შემოქმედებისათვის, სადაც სულ ორიოდ სიტყვით არის გამოთქმული მზის მნიშვნელობა სიკვდილ-სიცოცხლის საკითხში, ან გუთნის დანიშნულება და მისი სასიცოცხლო მნიშვნელობა და სხვა მრავალი. ეს გარემოება ცხადპყოფს იმ შეხედულების შეუსაბამობას და სიყალბეს, რომელსაც ეწოდება „ხელოვნება ხელოვნებისათვის“.

ლიტერატურული ნაწარმოების სოციალური ბუნება გამომჟღავნდა მხოლოდ იმ მიდგომით, რომელმაც მასში რეალური ცხოვრების მრავალნაირი სახე და სურათი აღმოაჩინა, და როცა ასეთი ნაწარმოები ვაგებულ იქნა, როგორც სისტემა აზროვნებისა მხატვრულ სახეთა საშუალებით. ამრიგად, მხატვრული ლიტერატურა, როგორც არსებულ ურთიერთდამოკიდებულებებზე შექმნილი კატეგორია, თვალწინ გვიშლის, თავის გმირთა უტყუარი დახასიათებით, სოციალური ცხოვრების ემა თუ იმ სურათს, ავტორის სულიერ შემოქმედებაში აღბეჭდილს და თავისებურად გარდატეხილს.

ეს არის ის ქვაკუთხედი და მთავარი დებულება, რომელზედაც აგებულ უნდა იქნეს მთელი მსჯელობის დანარჩენი შენობაც ლიტერატურის შესწავლის მეთოდების ირგვლივ, რაც შეიძლება გამოითქვას ასე: ლიტერატურა არის ფუნქცია სოციალური ცხოვრებისა ისე, როგორც თვით ავტორი-შემოქმედი არის არსებული პირობებისა და საერთო გარემოს შედეგი, ე. ი. ავტორსა და ნაწარმოებს ჰქმნის ის სოციალური ცხოვრება და გარემო, რომელთაც აქვთ მათზე უშუალო გავლენა. დროისა და ადგილს სივრცე-მანძილი აქ უმნიშვნელოა. ამ კატეგორიათა შორის,—ერთსადაიმავე ადგილზე და ერთსადაიმავე დროს,—შეიძლება განვითარდეს სოციალურ-ეკონომიური თვალსაზრისით და მსოფლმხედველობის მიხედვით რამოდენიმე, ერთიმეორის მოწინააღმდეგე ტიპი. ასეთია საზოგადოებრივი კლასების დიფერენციაცია და მათ შორის არსებული დაუცხრომელი ბრძოლა ერთ-ერთი მოწინააღმდეგის საბოლოო დამარცხება-გამარჯვებამდე

მხატვრული შემოქმედება ანგარიშს უწევს არსებულ ბრძოლას ერთსა და იმავე კლასის შიგნითაც, საზოგადოებრივი ჯგუფების სხვადასხვა იდეოლოგიას და აღსახავს მათ თავისი მხატვრული სიტყვის საშუალებით.

ამნიარად, მხატვრული ლიტერატურის ნაწარმოები უნდა შესწავლილ იქნეს იმ თვალსაზრისით, რომ ის არის წმინდა კლასიური, წარმოებით დამოკიდებულებათა ზედნაშენი; მაგრამ, ამავე დროს, საზოგადოებრივი ადამიანის ფსიქიკა განისაზღვრება, ერთის მხრივ, უშუალო ეკონომიური დამოკიდებულებით და, მეორეს მხრივ, მთელი სოციალურ-პოლიტიკური წყობილებით. ამის გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა ზოგიერთი მწერლის შემოქმედების ვაგება, მაგალითად, ბარათაშვილის ან ილია ჭავჭავაძისა, რომელთა შორის პირველის ნელ პესნიმისტურ განწყობილებას ასაზრდოებდა ნაწილობრივ ამკვეციური ცხოვრების უმინარსობა, უმთავრესად კი საკუთარი ხვედრი და ქართლის ბედი, ხოლო ი. ჭავჭავაძის თავისუფლებათა იდე-

ას — რუსეთის სამოციანი წლების იდეები. მთლიანად კი მათ მდგომარეობას და გარემოებასთან წარმოებით დამოკიდებულებას — როგორც თავად-ფეოდალებისას — განსაკუთრებით უკანასკნელისას, სულ სხვა პერსპექტივები უნდა გადაეშალა ჩვენთვის იმასთან შედარებით, რაც მათ მოგვცეს თავისი მხატვრული შემოქმედებით; ისინი უნდა ყოფილიყვნენ ფეოდალური ბურჟუაზიის იდეოლოგიის გამტარებლები ქართულს მწერლობაში.

ლიტერატურისადმი ასეთი მიდგომა იწვევს მეორე საკითხს, საკითხს ავტორთა ბიოგრაფიის შესახებ. მხატვრული ნაწარმოების ამნაირი გაგებით მკვლევარისათვის რამდენიმედ ეკარგება მნიშვნელობა ავტორის პიროვნებას. ნაწარმოების ყოველმხრივ შესასწავლად და დასათვსებლად განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა გასარჩევ ტექსტს და არა მწერლის პიროვნებას, არა მის ბიოგრაფიას, რომელიც, პირიქით, თვით უნდა იქნეს შესწავლილი და ახსნა-განმარტებული იმ მოვლენათა კომპლექსის მიხედვით, რომელმაც მოახდინა ზეგავლენა და შეჰქმნა ესა თუ ის პიროვნება.

აუცილებელია აგრეთვე ანგარიში გაეწიოს იმ გარემოებასაც, რომ ხშირად თვით მწერალიც განიცდის ევოლუციას თავისი განვითარების საფეხურებზე.

2. როგორი იყო დღემდე ლიტერატურის მდგომარეობა რუსეთისა და ჩვენს სკოლებში?

ყველასათვის ცხადია, რომ ოქტომბერმა სკოლას დაუყენა ახალი ამოცანები და დაუსახა ახალი მიზნები. ეს არის აღზრდა ახალი ადამიანისა, სოციალისტური ცხოვრების მომწყობისა და მისი განმტკიცების დამცველის. ცხადია ისიც, რომ ამასთან დაკავშირებით პირველი ადგილი სკოლაში დაიჭირა საზოგადოებათმეცნიერებამ, როგორც ეკონომიური და პოლიტიკური განვითარების საკითხთა შემსწავლელმა საგანმა. ლიტერატურა კი, როგორც ასეთი, უკანარიგში იქნა დაყენებული. „სკოლაში მოხდა ჯოხის გადახრაო“, — ამბობს ნ. კ. კრუპსკაია, — და განაგრძობს: „ლიტერატურა გადაიქცა საზოგადოებათმეცნიერების სხვადასხვა ნაწილის ილიუსტრაციად. მისი თავისებური მიზნები და მეთოდები სრულიად დაიჩრდილა, წაიშალა. ასეთი მიდგომა ლიტერატურის შესასწავლად შემცდარი იყო. ლიტერატურამ დაჰკარგა ემოციონალური ძალა და უნარი, რომელიც ასე აუცილებელია მოზარდი თაობისათვის თვით საზოგადოებათ-

მეცნიერების გასაგებად და რომელიც ხდის ლიტერატურას ახალგაზრდობის აღზრდის უებარ საშუალებად და იარაღად¹⁾.

„ამასთანავე, — განაგრძობს კრუპსკაია იქვე, — ლიტერატურა უნდა ისწავლებოდეს საზოგადოებათმეცნიერების ფონზე, მის საფუძველზე. ლიტერატურის მასწავლებელი კი უნდა იყოს საზოგადოებათმეცნიერი, რომელიც მარქსისტულად ერკვევა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, მაგრამ ლიტერატურის მასწავლებლად არ ვარგა ისეთი საზოგადოებათმეცნიერი, რომელსაც ლიტერატურა არ შეუსწავლია სპეციალურად და არ იცნობს სხვადასხვა ეპოქის მხატვრულ შემოქმედებას, მათ თავისებურებას, ადამიანთა განცდებს და ვერ ითვისებს სიტყვის საშუალებით გადმოცემულ ცოცხალ მხატვრულ სახეებს. აქ საჭიროა სპეციალური ცოდნა. კარგი ეკონომისტი შეიძლება სრულიად უვარგისი იყოს, როგორც ლიტერატურის მასწავლებელი. ამგვარად, საზოგადოებათმეცნიერების ცოდნა აუცილებელი პირობაა ლიტერატურის მასწავლებლისათვის, მაგრამ ეს კიდევ არ არის საკმარისიო“²⁾.

ლიტერატურის დანიშნულების ასეთმა გაგებამ, მისთვის დამხმარე როლის მითვისებამ და საზოგადოებათმეცნიერებისათვის დამორჩილებამ უკან დასწია და ჩამოაქვეითა ენისა და ლიტერატურის ცოდნის დონე როგორც რუსეთის სკოლებში, ისე ჩვენში. ამას ადასტურებს იგივე კონფერენცია რუსეთისათვის, ხოლო ჩვენთვის სკოლების მრავალგზით დათვალიერება და ის შედეგები, რომელიც მქლავნდება საშუალო და უმაღლეს სასწავლებლებში სწავლადამთავრებულ ახალგაზრდობის სიტყვიერსა და წერილობითს ცოდნა-საქმიანობაში: მათ არც ლაპარაკი იციან ხეირიანად და არც წერა ეხერხებათ შესაფერისად.

ლიტერატურული ენა ერთი საშუალებათაგანია, — ამბობს კრუპსკაია, — რომელსაც მიჰყავს მოწაფე ცოდნისაკენ. ამ ცოდნის მისაღებად უნდა მიექცეს უმთავრესი ყურადღება ერთ გარემოებას, რომელიც ახლა უარყოფილია და მივიწყებული. ეს არის წაკითხულის დამახსოვრება, დაკვირვებაში ვარჯიშობა, დაკვირვებათა სისტემის გამომუშავება და ცოცხლად და მხატვრულად გამოთქმა მოწაფის მიერ საკუთარი განცდებისა. მას უნდა ვასწავლოთ მხატვრული სახეებით აზროვნება. ამის გარეშე ვერასოდეს ვერ შევქმნით ნამდვილს, ხალხის მასებთან დაახლოვებულს ლიტერატურას³⁾.

1) იხ. ჟურნალში „На путях к новой школе“, 28 წ. № 3. წერილი: „Конференция преподавателей русского языка и литературы“.

2) იქვე, გვ. 88.

3) იქვე, გვ. 89.

ასეთსავე აზრს გამოსთქვამს ან. ვ. ლუნაჩარსკი ამავე კონფერენციაზე. ის ამბობს: საჭიროა გამოირკვეს არა მარტო ადგილი ლიტერატურისა საზოგადოებრივი განვითარების ისტორიაში, არამედ უნდა გამოვავაშკარაოთ ლიტერატურული ნაწარმოების მთელი სირთულე, საჭიროა ვეძებოთ ლიტერატურულ ნაწარმოებში მისი მასიური და საზოგადოებრივი იმპულსი, უნდა ნათელვყოთ მისი აშკარა და ფარული მიზნები, რომ გადავსწვეით:—წარმოადგენს თუ არა ესა თუ ის ნაწარმოები რაიმე მხატვრულ ძალას, როგორიც არის ტოლსტოის „ომი და ზავი“, ან პუშკინის ნაწარმოებნი, თუ იგი უკვე მიცვალებულია, რომელიც ჯერ კიდევ არ დაუსაფლავებიათ.

ლიტერატურული ენის დაძლევიით და შეოვისებით,—განაგრძობს ლუნაჩარსკი,—ჩვენ გადავდგამთ იმ პირველ ნაბიჯს, რომელიც აუცილებელია ჩვენი დროის ხელოვნებისა და ლიტერატურის შესაქმნელად. პარტიამ იცის და დარწმუნებულია იმაში, რომ პროლეტარიატმა უნდა შექმნას თავისი ლიტერატურა, რომელიც ჩამოაყალიბებს თავის იდეოლოგიურ პრობლემებს მხატვრულ-ტიპიურ სახეებში. ეს მხაერულ-ტიპიური სახეები კი მთელი ხალხის ორგანიზაციის უდიდესი საშუალებაა. ამიტომ ლიტერატურის სწავლების ჰიყვანა სასწავლებლებში იმ დონემდე, რომელიც აგვისნის მხოლოდ მის კლასიურ სახეს და დასაბამს და განმარტავს მარტო ეპოქის ეკონომიკას, სრულიად მიზანშეუწონელი იქნებოდა და ძირიან-ფესვიანად აღმოფხვრიდა ლიტერატურის ემოციონალურ-ესთეტიურ მნიშვნელობას.

მართალია, სკოლამ უნდა გაურკვიოს მოწაფეს, თუ რატომ არის ლიტერატურა მიზეზობრივად დაკავშირებული საზოგადოებრივ განვითარებასთან და ისიც, თუ როგორ გარდატყდება და აისახება კლასობრივი ინტერესები ლიტერატურაში, მაგრამ მარტო ამით დაკმაყოფილება იქნებოდა უკიდურესი ცალმხრივობა და დამახინჯება ლიტერატურის დანიშნულებისა.

3. პროგრამული საკითხი და სწავლების მარქსისტული მეთოდი.

პროგრამულ საკითხებზე დიდხანს შეჩერება საჭირო არ იქნება, მიუხედავად იმისა, რომ მათ, მიზანშეწონილობისა და გაუმჯობესების თვალსაზრისით, რამდენჯერმე განიცადეს ცვლილება. აღენიშნავ მხოლოდ იმ მთავარ შეუსაბამო მომენტს, როცა 1925-26 წელს ენისა და ლიტერატურის პროგრამებში რუსეთში და ჩვენშიც უდგებოდნენ ლიტერატურას და აფასებდნენ მას, როგორც საზოგადოებათმეცნიერების დამხმარე საგანს. ამის გამო ლიტერატურაც საზოგადოებათმეცნიერების ლერზე იყო აგებული და ისწავლებოდა როგორც

მისი საილუსტრაციო მასალა წმინდა ილუსტრაციული მეთოდით. ამის მიხედვით პროგრამებიც ისეთი მასალით იყო დატვირთული, რომელიც ხშირად მარტო სახ.-მეცნიერების საჭიროებას ემსახურებოდა. მაგრამ ასეთი მდგომარეობა დიდხანს არ გაგრძელებულა. მალე გამოიჩინა შესაძლებლობა სწორი გზა ლიტერატურისა და შემდეგი წლის ჩვენს პროგრამებშიც სათანადო ცვლილებები იქნა შეტანილი.

დღეს ეს პროგრამები ერთხელ კიდევ გადაამუშავდა და მიმდინარე სასწავლო წლისათვის სკოლებს უკვე აქვთ სახელმძღვანელოდ ამ ახალს პრინციპებზე აგებული ენისა და ლიტერატურის ისეთი პროგრამები, რომლებიც, ვფიქრობთ, სრულიად დააკავშირებენ სკოლის პრაქტიკულ-მეთოდურ მოთხოვნილებებს. მართალია, ჩვენს პროგრამებს აქვთ უახლოესი კავშირი სახ.-მეცნიერებასთან. რაც, გარეგნულად, მათ თემატიკობაში გამოიხატება, ხოლო არსებითად მის შინაარსისა და დამუშავების სოციოლოგიურ-მარქსისტული მეთოდით მქლავდება.

ლიტერატურული მასალის დასამუშავებლად, თანახმად ლიტერატურის დანიშნულებისა და მისი სასკოლო მნიშვნელობის თანამედროვე გაგებისა, გამოყენებულ უნდა იქნეს ისეთი მეთოდი, რომელიც უაღრესი სისწორით გამოარკვევს მის აზრსა და შინაარსს. მაგრამ, როგორც აღნიშნავს ლუნაჩარსკი თავის სიტყვაში ზემოთ დასახელებულ კონფერენციაზე, „ჯერ კიდევ არ არის შემუშავებული მარქსისტული მეცნიერება ლიტერატურაზე. არის მხოლოდ პლენაროვის მიერ მოცემული ლიტერატურის მკოდნეობის ზოგადი პრინციპები. პლენაროვის მიმდევარმა ლიტერატურის ისტორიკოსებმა ჯერ მხოლოდ ცოტა რამ მოგვეცეს ლიტერატურის ისტორიისა და მისი მეთოდოლოგიისათვის. მხოლოდ ახლახან გამოჩნდა ზოგიერთი ნაშრომი, რომელიც ცდილობს აავოს მეთოდური მოსაზრებანი მომავალი მარქსისტული ლიტერატურის ისტორიისთვის“— ამიტომ ლუნაჩარსკი ურჩევს კონფერენციას ლმობიერად მოეკიდოს კერძო მკვლევართა იმ ორიგინალურ შეხედულებებს, რომლებიც გამოდგებიან სამუშაო ჰიპოთეზად და ხელს შეუწყობენ მარქსისტული მეცნიერების განვითარებას ლიტერატურის შესახებ.

ყოველს შემთხვევაში ლიტერატურული ნაწარმოების გარჩევის დროს პირველ ადგილს იჭერს თვით ტექსტის ანალიზი და შესწავლა, მაგრამ ამას წინ უნდა უსწრებდეს სოციალ-ეკონომიური, ბიოგრაფიული და ლიტერატურული კომენტარიები. ამნაირად, დედუქტიური წესი წაემძღვარება ტექსტის ანალიზს, სადაც მოწაფეებს წინასწარ მიეცემათ ცნობები სოციალური გარემოს შესახებ, მწერლის

ბიოგრაფიის ირგვლივ და მისი შემოქმედების საერთო დახასიათება ეპოქის გაცნობასთან ერთად.

ჩვენი პროგრამებიც სწორედ ასეთს პრინციპებზეა აგებული: მასალის თემატიურ-ეპოქალური დალაგება თავისთავად შეიცავს და გულისხმობს ამა თუ იმ გარეშოსა და ეპოქის ზოგად დახასიათებას.

გ. ჭუმბურიძე.

ქართული გრამატიკის სწავლების საკითხი ჩვენს სკოლებში.

ქართული ენის გრამატიკის სწავლება ჩვენს შრომის სკოლებში ჯერაც ვერ არის მოგვარებული. ამიტომაც იყო, რომ ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელთა პირველ ყრილობაზე (ტფილისში, 1928 წლის ივნისში) გრამატიკის სწავლების საკითხი სხვა საკითხთა შორის დიდ ყურადღებას იქცევდა.

სიმაართლე უნდა ითქვას, რომ ბევრი ჩვენთაგანის ცნობიერებაში ენისა და ლიტერატურის სწავლება იგივეობას წარმოადგენს, ენა და ლიტერატურა არ არის გამიჯნული ერთმანეთისაგან. რასაკვირველია, ენის შესწავლა ხელს უწყობს ლიტერატურის შეთვისებას და პირიქით, მაგრამ ენის სწავლება არ ნიშნავს ლიტერატურის სწავლებას და ლიტერატურის სწავლება—ენისას. ჩვენ თავს ქართული ენის მასწავლებლად ვთვლით, ნამდვილად კი ლიტერატურის მასწავლებელი ვართ; ენის კი—ნაკლებად; ყოველ შემთხვევაში, დღემდე ასე იყო.

ამიერიდან ენისა და ლიტერატურის სწავლება განსხვავებულად უნდა წარმოვიდგინოთ. აქ რამდენიმე სიტყვა ენის კულტურაზე.

უნდა აღინიშნოს ენის კულტურის უაღრესი მნიშვნელობა საერთოდ და განსაკუთრებით დღეს, სოციალისტური აღმშენებლობის ხანაში. ენა საზოგადოებრივი ურთიერთობის უძლიერესი იარაღია.

ენა წარმოშვა ამ ურთიერთობის მწვავე მოთხოვნილებამ. ის იქედება და ვითარდება ამგვარ ურთიერთობაში და საფუძველია აზროვნების: ენა აზროვნების იარაღია. განვითარებული ენა—განვითარებული აზროვნებას მოასწავებს.

სკოლის ცხოვრებაში ენა უაღრესი მნიშვნელობის ფაქტორია. ის საფუძველია, „წარმოების იარაღია“, სწავლა-განათლების, ყოველი სასკოლო საგნის შეთვისების და ამავე დროს თავისებური იარაღიც.

ავილოთ რაიმე უბრალო საწარმოო იარაღი, ვთქვათ, ხერხი. სანამ ეს ხერხი სრულიად მზად არ არის, მანამ ის არ შეგვიძლია ვიხმაროთ. ამ ხმარებაში ის თანდათან ფუჭდება, ჩლუნგდება და ბოლოს უკარგისი ხდება. ენა, როგორც წარმოების იარაღი, სულ სხვაგვარია: ენის სრულიად განვითარებას, ჩამოყალიბებას ადამიანი არ უცდის: ბავში ერთ სიტყვას შექმნის, დაისწავლის თუ არა, მაშინვე ხმარობს მას „წარმოებაში“—ცხოვრებაში, ის წარმოების საშუალებაც არის და აზროვნების განვითარების აუცილებელი პირობაც: ორპირიანი იარაღია, მით „კიდევ ვჭრით და კიდევ ვკერავთ“, როგორც იტყვიან,—ორ საქმეს ვაკეთებთ. ის ამგვარ ურთიერთობაში, ხმარებაში ვითარდება, მახვილდება და კი არ ჩლუნგდება, როგორც სხვა „უსულო“ იარაღი წარმოებაში.

ენის ამგვარი ბუნება ყოველი საგნის მასწავლებელს ავალებს განსაკუთრებული ყურადღებით მოეპყრას მას, რადგანაც ის იარაღია ამა თუ იმ საგნის შეთვისებისა და თუ ამ იარაღს არ ვანვითარებთ, საგნის შეთვისება, პროდუქციაც ვერ იქნება სასურველი საერთოდ, ენის კულტურას რომ თავი დავანებოთ. მაგრამ ენის კულტურის საქმე ჩვენს სკოლებში მარტო ქართული ენის მასწავლებელთ ევალება თითქოს, მარტო ქართული ენის მასწავლებელი კი საქმეს ვერ გააკეთებს, რადგანაც ეს იარაღი—ენა—ხელში აქვთ ყველა საგნის მასწავლებელთ და თუ ყველა სათანადო ყურადღებას არ მივაქცევთ მას, შეიძლება ქართული ენის მასწავლებლის მიერ გაღესილი ეს იარაღი—სხვამ ქვას დაჭკრას, დააჩლუნგოს. უნდა მივაქციოთ ყურადღება არა მარტო იმას, რას გადმოგვცემს მოწაფე, არამედ იმასაც—როგორ გადმოგვცემს.

ახლა გადავიდეთ თვით ამ ენის სწავლების საკითხზე.

ძველი სკოლის ნგრევას თან გადაყვა ძველი, ლოლიკური გრამატიკა. ამ გრამატიკის განყენებულმა, მშრალმა, სქოლასტიკურმა ბუნებამ სამართლიანი პროტესტი გამოიწვია განახლებულ სკოლაში. უამრავი წესის განყენებულად, მშრალად დაზეპირება მოწაფეს საშინლად ტვირთავდა. ეს დაზეპირება არ ატარებდა კვლევა-ძიებითი შრომის ნიშანწყალს. მოწაფეს აზეპირებინებდნენ „გრამატიკულ“ წესებს კატეხიზმოსებურად შედგენილი სახელმძღვანელოების საშუალებით, ცოცხალს, სასაუბრო და გასაველელ მასალას ვერ უკავშირდებოდა ეს წესები და ნორმები და რჩებოდა განყენებულად ბავშვის ცნობიერებაში და თუ რამეს მაინც ვითვისებდით ამგვარ სწავლებაში, ეს ჩვენს, მაშინდელი სკოლის პირობებში წარმოებულ, უმაგალითო შრომასა და ენერგიას მიეწერება.

ძველს სკოლაში გრამატიკის ამგვარად დაყენებამ შესაფერი რეაქცია გამოიწვია. გრამატიკა ჯერ სულ ამოიშალა ახალი სკოლის მუშაობაში, შემდეგ კი შემოღებულ იქნა რუსეთში ეგრეთწოდებული ფორმალური გრამატიკა, გრამატიკა, რომელიც შეასწავლის მოწაფეს ენის ფორმებს, სიტყვაში და „შესიტყვებაში“, წინადადებაში, ეძიებს არა იმას, რა შინაარსს გამოხატავს ის, არამედ როგორ გამოხატავს, რა ფორმათა საშუალებით, ნიშნებით.

ჩვენში ამ მიმართულებით ჯერ ცოტაა გაკეთებული, მაგრამ ეს საქმე უკვე დაწყებულია.

ტფილისის ქალაქის განათლების განყოფილების ქართული ენისა და ლიტერატურის კაბინეტი ორი წელიწადია, რაც აწარმოებს ფორმალური გრამატიკის დანერგვას ქალაქის სკოლებში და ძნელი, ლოდიკური გრამატიკის დასამარებას. ამ მიმართულებით ცოტა რამ მაინც გაკეთდა, რაც არც ისე ადვილი აღმოჩნდა. ქართული ენის ფორმალური გრამატიკა და მისი სწავლების გზები და ხერხებიც ჯერ კიდევ საკვლევ-საძიებელია, მიუხედავად იმისა, რომ ამ საქმეში დახმარებას გვიწვევენ ჩვენი უნივერსიტეტის გნათმეცნიერნი, ამას გარდა ჩვენში, მასწავლებლებში, ჯერ კიდევ მტკიცედ ჩარჩენილია ძველი, ლოდიკური გრამატიკის ტრადიციები, რის ამოფხვრაზედაც აგრეთვე მუშაობს ტფილისის ენისა და ლიტერატურის კაბინეტი. სამწუხაროდ, ამ მუშაობისა პროვინციამ არა იცის რა, მოკლე ანგარიშის სახით კაბინეტის მუშაობას ფართო მასწავლებლობა მხოლოდ ქართული ენის პირველ კონფერენციაზე გაეცნო. ამ კონფერენციაზევე გადაჭრით დაისვა საკითხი ძველი, ლოდიკური გრამატიკის განდევნისათვის სკოლებიდან და მის ნაცვლად ახალი, ფორმალური გრამატიკის შემოსაღებად (იხ. ამ კონფერენციის რეზოლუციები).

ბევრი მასწავლებლისათვის, რომელიც საქმის ვითარებას არ იცნობდა, გაურკვეველი დარჩა, თუ რას ერჩიან ლოდიკურ გრამატიკას და რა უპირატესობას აკუთვნებენ ფორმალს?

ამის საფუძვლიანად გარკვევისათვის კონფერენციას დრო აღარ აღმოაჩნდა. აუარებელი საკითხი, ლიტერატურასა და ენასთან დაკავშირებით წამოჭრილი, ხუთი დღის განმავლობაში შესაძლებელი შეიქნა მხოლოდ ზოგადად გადაჭრილიყო.

არც ამ წერილში მიგვაჩნია შესაძლებლად ამ საკითხის სრული გაშუქება.

აქ გვინდა ვთქვათ რამდენიმე სიტყვა საკითხის დაყენებისათვის.

ძველი სასკოლო გრამატიკა ურევდა ერთმანეთში ენის ლოდიკურსა და გრამატიკულ მხარეს. გრამატიკას თავისი მიზნები აქვს, ის არის მეცნიერება, რომელიც შეისწავლის, იკვლევს და იძიებს სიტყვათა და შესიტყვებათა ფორმებს და არა შინაარსს, ეს უკანასკნელი მისი საქმე არ არის ისე, როგორც გეომეტრიის საქმე არ არის შეისწავლოს გეომეტრიული სხეულების ფიზიკური ბუნება. გეომეტრია, ჩვენ ვიცით, შეგვასწავლის სხეულთა ფორმებს და არა მათ შინაარსს. აქედან ცხადია, რომ გრამატიკის სწავლების დროს უნდა ექცეოდეს ყურადღება სიტყვებისა და შესიტყვების დაკვირვების დროს მხოლოდ ფორმებს, სიტყვებისა და შესიტყვების შინაარსის შესწავლა კი სხვა ხაზით უნდა ხდებოდეს და არა გრამატიკის გაკვეთილებზე.

ამით ჩვენ არ გვინდა იმის თქმა, რასაკვირველია, რომ ხელიავიღოთ მეტყველების ლოდიკურსა და ფსიქოლოგიურ მხარეზე. პირიქით, მეტყველების ამ მხარეს დიდი ყურადღება უნდა ექცეოდეს სკოლაში, მაგრამ ეს არ უნდა ხდებოდეს გრამატიკის გაკვეთილებზე და გრამატიკის სწავლებად არ უნდა საღებოდეს.

ფორმალ გრამატიკა იგივე მეცნიერული გრამატიკაა. მხოლოდ მეცნიერული გრამატიკა აქამდე უნივერსიტეტს ვერ შორდებოდა, სკოლაში ვერ ატანდა, სკოლაში კი ე. წ. „ლოდიკური“, არამეცნიერული, გრამატიკა ისწავლებოდა. წარმოებდა გრამატიკის „შინამრეწველური“, უაღრესად გართულებული და არამეცნიერული გადაცემა ე. წ. „კითხვების მეთოდით“ (იხ. შემდეგი წერილი).

ამიტომაც იყო, რომ ა. პეშკოვსკიმ დაწერა წიგნი „Научная и школьная грамматика“, რომელშიაც მშვენივრად დაამტკიცა, თუ რა უფსკრული არსებობს სასკოლო, ლოდიკურ გრამატიკასა და მეცნიერულს შორის.

რა ძირითადი განსხვავებაა ლოდიკურსა და ფორმალ გრამატიკაში? ლოდიკური გრამატიკისათვის ენის შესწავლაში მთავარია, თუ რას გამოხატავს სიტყვა, შესიტყვება; ფორმალ გრამატიკა კი ეძიებს არა იმას, რას გამოხატავს სიტყვა, ან შესიტყვება, არამედ როგორ გამოხატავს, რა ფორმებით. საილუსტრაციოდ ავიღოთ შემდეგი მაგალითი. ვთქვათ, მოწაფეს სკოლაში გეომეტრიას ვასწავლით, გვინდა შევათვისებინოთ კუბი; ხელში გვიჭირავს კუბი, ნიგვზის ხისაგან გაკეთებული. რას ვასწავლით გეომეტრიის გაკვეთილზე მოწაფეებს, ამ სხეულის ფორმას, თუ შინაარსს? რასაკვირველია, ფორმას, მაპასუხებს ყოველი თქვენთაგანი; აბა, ვის მოუვა აზრად გეომეტრიის გაკვეთილზე მოწაფეებს ესაუბროს იმის შესახებ, რომ კუბი ნიგვზის

ზის არის, ეს ხე მკვრივი, მაგარია და სხვა, და ფორმა ამ კუბისა კი არ გააცნოს!..

აი, სწორედ, რაც გეომეტრიისა, ფიზიკისა, ქიმიისა და სხვა მეცნიერებისათვის უდავოა, ის გრამატიკისათვის სადავოდაა ქცეული. გრამატიკა თუ სიტყვათა და შესიტყვებათა ფორმალ ბუნებას სწავლობს, რა შუაშია აქ ლოლიკა?

აეილოთ, მაგალითად, სიტყვა „ქათამი“. როგორ იხილავს ამას ლოლიკური გრამატიკა?—ქათამი არის „არსებითი სახელი“, რადგანაც ის აღნიშნავს საგანს. ეს საგანი სულიერია, საზოგადო და სხვა.

ასე „ასწავლის“ ყოველ ენას ლოლიკური გრამატიკა: ქართულს, რუსულს, გერმანულს და სხვა. მერე რა არის აქ თავისებური რომელიმე ამ ენისათვის ამგვარ სწავლებაში? განა ქათამი ყოველგან ქათამი არ არის, ყველა ერში ის სულიერი საგანი არ არის? მერე რა შუაშია აქ რუსული, ქართული თუ სხვა ენა? თუ ეს არის ენის სწავლება, გამოდის, რომ არავითარი განსხვავება არ ყოფილა ამ ენათა შორის, მაგრამ ეს ასე არ არის. აი, სწორედ აქ შველის საკმეს ფორმალური გრამატიკა. მას აინტერესებს ამ შემთხვევაში არა ის, რა შინაარსს შეიცავს სიტყვა ქათამი, არამედ ის, თუ ამ შინაარსს როგორ გადმოგვცემს ესა თუ ის ენა. და ფორმალური გრამატიკა გვიჩვენებს: რუსი ამ საგანს „курица“-ს უწოდებს, ქართველი--„ქათამს“ და სხვა ერი კიდევ—სხვას. ფორმალური გრამატიკა იხილავს ამ სიტყვებს და აღნიშნავს: курица—სახელია, ბრუნებადი სიტყვაა, დედრობითი სქესის, მისი ფუძე „куриц“ არის, „а“—ბოლოსართია, სახელობითი ბრუნვის ფორმანტი. ქართული სახელი „ქათამი“ სქესს არ აღნიშნავს. მას სქესის აღმნიშვნელი ნიშანი არა აქვს, ის თანხმობიანი ფუძიანი სახელია (ქათამ-), ი ბოლოსართია,—სახელობითი ბრუნვის ნიშანი. ეს სახელი ზოგიერთ ბრუნვაში მხოლოდით რიცხვში და მრავლობითში ყველგან ფუძისეულ ხმოვანს ა-ს კარგავს (ქათამის, ქათამები) და სხვა და სხვა.

ფორმალური გრამატიკა ყოველი ენის თავისებურებიდან გამომდინარეობს. ლოლიკური გრამატიკა კი ყოველ ენას ერთი საზომით, ერთი ტრაფარეტით უდგება. მისი განმარტებით „თვისების გამომხატველი სახელი“ ყოველ ენაში ზედსართავი სახელია, რიცხვის--რიცხვითი და სხვა. მაგრამ ეს ასე როდია: მაგალითად: სიტყვები სიწითლე, გულწრფელობა, სიძველე—ყველა ეს „თვისების“ გამომხატველი სახელებია, მაგრამ ძველივე გრამატიკის მიხედვით ეს „არსებითი სახელებია“ და არა „ზედსართავი“. ფორმალური გრამატიკა კი სულ

სხვა საზომით უდგება სიტყვების კლასიფიკაციას—სიტყვის ფორმის თვალსაზრისით.

მაგალითად, სიტყვები: კაცი, ერთი, მტკვარი, ჩემი, ყველა, თითო და სხვა ფორმული გრამატიკისათვის მხოლოდ სახელია და მეტი არაფერი, რადგანაც ამ სიტყვებს ბრუნვის კატეგორია გააჩნია, ბრუნებადი სიტყვებია და, რაც თავიდათავია, ერთნაირად იბრუნვის ყველა, ყველას ერთნაირი ბრუნვის ფორმანტები აქვს, სახელდობრ: სახელ.ბრ. კაცი-ი, მტკვარ-ი, ჩემ-ი, ერთ-ი მოთხრ.—კაცმა, მტკვარ-მა, ჩემ-მა, ერთ-მა მიც.—კაც-ს, მტკვარ-ს, ჩემ-ს, ერთ-ს, თეთრ-ს, ბევრ-ს.

და ასე შემდეგ.

ამ სახელებში ძველი გრამატიკით—ზოგი არსებითია, ზოგი ზედსართავი, რიცხვითი და ნაცვალსახელი, მაგრამ განსხვავება ფორმის მხრით არაფერია, ყველა ერთნაირად იბრუნვის. ძველი გრამატიკა ჯერ ლოლიკურად მიუდგებოდა ყოველ სიტყვას, ე. ი. გამოიჩინებდა, რომ ეს არსებითი სახელია, საგნის სახელი, ზოგადი, საკუთარი, სულიერი, უსულო, კრებითი, განყენებული და სხვა და სხვა, რაც არ შეიცავს ფორმის მხრით არაფერს. ამის შემდეგ გადავიდოდა ზედსართავზე, რიცხვითზე, ნაცვალსახელზე, მოყვებოდა შინაარსის მხრით გარჩევას, რაც ზედმეტიც იყო გრამატიკის მიზნებისათვის, მიუწვდომელიც ბავშვის ასაკისთვის.

ამას გარდა, რუსულ და ევროპულ ენების მიხედვით ქართულადაც ცალ-ცალკე შეისწავლებოდა არსებითი, ზედსართავი, რიცხვითი და სხვა სახელების ბრუნება, მაშინ, როცა არავითარი საჭიროება ამას არ მოითხოვს: ქართულად თუ კი არსებითი სახელის ბრუნება ვიცით, რაღა საჭიროა ცალკე ზედსართავის, რიცხვითი, ნაცვალსახელის, მიღების ბრუნების შესწავლა, როცა ყველას იგივე ფორმები აქვს, როგორც არსებითი სახელების ბრუნებას.

სულ სხვაა რუსული ენა. იქ ზედსართავს სხვა ბრუნება აქვს, არსებითს სხვა. ამას გარდა, არსებით საგნებში საჭიროა ვიცოდეთ საკუთარი და ზოგადი სახელები, რადგანაც მართლწერისათვის საჭიროა, რომელი დიდი ასოთი და რომელი პატარაი დაიწეროს, რუსულად საკუთარი სახელები დიდი ასოთი იწერება: Георгий, Купа, Тифлис... ქართულად კი ეს რა საჭიროა: ტფილისი, მტკვარი, გიორგი და სხვა ბრუნვის მხრით ერთგვარი ფორმანტების შემცველია: სახელობით ბრუნვაში ი, მოთხრობითში მა, ან მ, მიცემითში ს და ასე შემდეგ.

რუსულში ზედსართავი სახელი არსებობს, როგორც ცალკე გრამატიკული კატეგორია, რაც განსხვავდება არსებითი სახელისაგან ბრუნვის ფორმანტებით, მას თავისებური სქესიც აქვს, რომელიც უთანხმდება არსებით სახელს და სხვა (старый дом, старая книга, старое дерево და სხვ).

ავილოთ ახლა ზმნის განმარტება. ლოლიკური გრამატიკის მიხედვით: „ზმნა არის სიტყვა, რომელიც გამოხატავს მოქმედებას, ან მდგომარეობას“. მაგრამ ასეთი განმარტების მიხედვით ზმნა გამოდის არა მარტო რბის, ძინავს, წევს, დგას, არამედ სირბილიც, ძილი, წოლა, დგომა, ვინაიდან ეს სიტყვებიც „მოქმედებას, ან მდგომარეობას“ აღნიშნავს. ფორმალი გრამატიკის გაგებით კი ეს ასე არ არის: პირველი ოთხი სიტყვა ზმნა არის, ე. ი. პირის ფორმების მატარებელი ნაცვლად სიტყვა („ზმნა არის სიტყვა, რომელსაც პირის ფორმები აქვს“), ხოლო მეორე ოთხი კი სახელია: მათ ბრუნვის ფორმები აქვს (სახელია სიტყვა, რომელსაც ბრუნვის ფორმა აქვს, რომელიც იბრუნვის). სირბილი, ძილი, წოლა ისეიავე სახელებია ფორმის მხრით, როგორც კაცი, ჩემი, ერთი, ყველა და სხვა.

ამნაირად, ძველი, ლოლიკური გრამატიკის ცხრა ნაწილის (არსებითი სახელი, ზედსართავი, რიცხვითი, ნაცვალსახელი, ზმნა, ზმნისართი და სხვა) ფორმალი გრამატიკა სიტყვებს ფორმის მიხედვით ორ ნაწილად ჰყოფს: ფორმიანებად და უფორმოებად. ფორმიანი ეწოდება სიტყვას, რომელიც შეიძლება დაეშალოთ ფუძედ, ბოლოსართად, ძირად, თავსართად (მაგალითად, ავილოთ სიტყვა ნახწავლი. ამ სიტყვის ფუძეა ნახწავლ—ბოლოსართი ი (ნახწავლ-ი), თავსართი ნა (ნა-სწავლი), ძირი—სწავლ (ნა-სწავლ-ი); სწავლობს: სწავლ—ძირი, ობ—სუფიქსი, ს--ფლექსია (დაბოლოება), პირის მაჩვენებელი (სწავლობ-ს).

ფორმიანი სიტყვები ქართულში ორ ნაწილად იყოფა: ბრუნებად (სახელები) და უღვლილებად (ზმნები) სიტყვებად.

ხოლო ის სიტყვები, რომელნიც არ დაიშლებიან ფუძედ, ძირად, თავსართ-ბოლოსართად, მაგალითად: რომ, თუ, ზეგ, ხვალ, რატომ და მისთანები უფორმოებად იწოდებიან: ასეთი სიტყვები არც იბრუნვიან, არც იუღვლებიან (რუსულ ენაში ფორმიანი სიტყვების კატეგორიაში ზედსართავიც შედის, რომელსაც სქესის ნიშნებიც აქვს და თავისებური ბრუნებაც).

ამნაირად, ფორმალი გრამატიკის თვალსაზრისით, სიტყვების ანალიზი ფორმის მხრით და კატეგორიებად დაყოფა გამარტივებულია:

სიტყვა შეისწავლება მხოლოდ მისი ფორმისა და ფორმანტების მხრით და არა შინაარსის მიხედვით.

არა ნაკლები ცვლილება შეაქვს ფორმალ გრამატიკას სინტაქსის შესწავლაშიც, რასაც აქ მხოლოდ გაკვრით შევხებით, ვინაიდან ამ წერილის მიზანია ზოგადად მოვხაზოთ ფორმალი გრამატიკის განსხვავება ლოლიკურისაგან.

სინტაქსი ფორმალი გრამატიკის თვალსაზრისით იკვლევს არა იმას, რას გამოხატავს ფრაზა, წინადადება, შესიტყვება, არამედ იმას, თუ რა ურთიერთობაშია ფორმის მხრით შესიტყვებაში შემავალი სიტყვები, როგორ არის შეხამებული, შეფარდებული სიტყვა სიტყვასთან.

მისი საგანია შესიტყვების ბუნების ცხადყოფა, შესიტყვების ფორმალი ანალიზი. გაკვრით აღვნიშნოთ შესიტყვების სახეები.

შესიტყვების სახეებია: 1) შეთანხმება (სახელისა სახელთან ბრუნვაში: თეთრ-ი ცხენ-ი, თეთრმა ცხენ-მა, თეთრ-ს ცხენ-ს..., ზმნისა სახელთან რიცხვში:

მოწაფე წერს, მოწაფეები წერენ; 2) მართვა (სახელისა სახელის მიერ ბრუნვაში: კაცის ქული, ხის სახლი...

სახელები: კაცის, ხის მართულია სახელის მიერ ბრუნვაში (ნათესაობითში); ზმნისა—სახელის მიერ-პირში: მოწაფე წერს, მე ვწერ, შენ სწერ... სახელი: მოწაფე, მე, შენ აჩენს ზმნაში პირის ფორმანტს, ანუ მართავს პირში; სახელისა—ზმნის მიერ ბრუნვაში: მოწაფე წერს, მოწაფემ დაწერა; წერს წერილს, დაწერა წერილი. აქ სახელების (მოწაფე, წერილი) ბრუნვის ცვალებადობა ფრაზაში დამოკიდებულია ზმნისაგან; ზმნის (გარდამავალთა) დროის ცვლა იწვევს სახელების ბრუნვის ცვლას, ზმნა მართავს სახელს ბრუნვაში); 3) მიართვა (გლახმა აღრე გაიღვიძა, მოწაფე, კარგად წერს, ამ ფრაზებში აღრე, კარგად მიართული სიტყვაა, ისინი (აღრე, კარგად, ლამაზად, ზეგ...) არც მართავენ სხვა სიტყვებს ფრაზაში, არც ითანხმებენ, არც თითონ იმართვიან და არც ეთანხმებიან, ისინი მიერთვიან მხოლოდ ზმნას აზრის შესავსებად). აი, სიტყვათა ამგვარ ურთიერთობას განიხილავს ფორმალი სინტაქსი ფრაზაში, გაკვრით, ზოგადად რომ აღვნიშნოთ. საფუძვლიანად ფორმალი სინტაქსის ბუნების გაშლა მოითხოვს კერძო, სპეციალურ წერილებს სპეციალისტთაგან, რასაც, ალბად, ჩვენი ჟურნალის შემდეგ, მორიგ ნომრებში ვიხილავთ.

მიმდინარე სასწავლო წელშია მეორე საუბურის სკოლებს ფორმალი თვალსაზრისით შედგენილი გრამატიკის პროგრამა უკვე აქვთ; პროგრამა გადამუშავდა და დაიბეჭდა ლიტერატურის პროგრამას-

თან ერთად. ამ პროგრამის მიხედვით, უნდა ვიგულისხმოთ, სახელმძღვანელოებიც გაჩნდება, როგორც მასწავლებელთათვის, ისე მოწაფეთათვის სამუშაო წიგნების სახით, ისე, როგორც რუსეთშია.

ამრიგად გრამატიკის სწავლება ჩვენს შრომის სკოლებში საღნიადაგზე დადგება, ის ახალ, ძლიერ ნაკადად შეიჭრება შრომის სკოლის კედლებში თვითმოქმედებისა, ბავშისათვის მისაწვდომ კვლევა-ძიებისა, დამოუკიდებელი დაკვირვება-საქმიანობის სახით, რაც ასე ახასიათებს ენის შესწავლას ფორმათა თვალსაზრისით. ამიტომაც დაერქვა მას ენის დაკვირვება. ფორმალი გრამატიკა არის ენის კვლევა-ძიება ისეთ კონკრეტ მასალაზე, როგორიც არის სასაუბრო და ცოცხალი სალიტერატურო ენა. ეს ენის დაკვირვება ხელს შეუწყობს, ერთის მხრით, ენის კულტურას, მეორის მხრით კი შრომის სკოლის პრინციპის—თვითმოქმედების, კვლევა-ძიების განმტკიცებას. ენის დაკვირვებას დიდი მნიშვნელობა აქვს, როგორც სახალისო და საინტერესო სამუშაოს მოწაფეთათვის, მათი გონების ენობრივი ცოდნით გამდიდრებისა და ცნობიერების გაწვრთნისათვის. ენაზე მუშაობის ეს გზა უსათუოდ სათანადოდ უნდა იქნეს გამოყენებული მოზარდი თაობისათვის.

ამისათვის კი საჭიროა თვით მასწავლებლობამ გამოვიჩინოთ სათანადო ინტერესი ენის ფორმალი ბუნების შესწავლაში, ფორმალი გრამატიკის სწავლებას არ უნდა შევხედოთ როგორც მხოლოდ ცირკულარულად დავალებულ საქმეს, არამედ თვით უნდა დავრწმუნდეთ მის უპირატესობაში. საჭიროა ამ საქმეში გამოვიყენოთ ის ახალი, ქართული ენის შესახები ლიტერატურა, რომელიც მოგვეპოება, უმთავრესად ჩვენს ენათმეცნიერთა ნაშრომებში. ამას გარდა, პრინციპული საკითხების გარკვევისათვის დიდ დახმარებას გაგვიწევს მდიდარი რუსული ლიტერატურა ამ დარგში, რომელიც ჩვენშიაც ბლომად მიიპოვება სახელმძღვანელოებისა თუ მეთოდური ნაშრომის სახით.

ილ. სიხარულიძე.

„კითხვების“ მეთოდით გრამატიკის სწავლებისათვის.

ჩვეულებრივს სახელმძღვანელოებში სიტყვათა გრამატიკული კატეგორიები კითხვებით გამოინახება. კითხვების მეშვეობით გრამატიკულ ნორმათა ძიება კი, როგორც ეს ქვევით არის ნაჩვენები, მრავალს უხერხულობას ბადებს. რუს ენათმეცნიერთ კარგა ხანია ამისთვის საგანგებოდ აქვთ ყურადღება მიქცეული და აღნუსხული ყვე-

ლა ის ნაკლი, რაც თან ახლავს ამ მეთოდით სწავლებას. დ. კუდრიაცსკი თავის Введение в языкознание-ში (დურაფევი, 1912, გვ. 114) და ა. პეშკოვსკი Вопрос о „вопросах“ წერილში (Сборник статей, Ленингр., 1925, გვ. 43-59), განსაკუთრებით უკანასკნელი, ამხედრებულნი არიან კითხვების წინააღმდეგ და უარყოფენ მას, როგორც უვარგის საშუალებას.

ამ წერილს საფუძვლად დაედვა ერთის მხრით ზემოხსენებულ ავტორთაგან საკმაოდ დიდი ნაწილი მოსახრებები და მეორის მხრით კითხვების ის საწინააღმდეგო დაკვირვება, რომელიც ჩვენ მოვახდინეთ ტფილისის ყოფ. პედაგოგიურ ინსტიტუტში, სადაც გრამატიკულ კატეგორიათა რკვევა კითხვებით სრულიად უგულებელყოფილი იყო და ადგილი დათმობილი ჰქონდა მხოლოდ ფორმანტების გამოყოფასა და მათ ფუნქციათა აღნიშვნას... აქ წარმოდგენილი როგორც უარყოფითი, ისე დადებითი ხასიათის მსჯელობა შემოწმებულია და, გვგონია, ამდენად სანდოდ უნდა ჩაითვალოს ყოველი წამოყენებული დებულება. მაგრამ ეს მკითხველს ენდობა... ჩვენ კი ჯერ განვიხილოთ, თუ

როგორ ისწავლება კითხვებით გრამატიკა?

საპასუხოდ ავიღოთ განსვენებული სილ. ხუნდაძის ქართული გრამატიკა. ხსენებული სახელმძღვანელო ძალიან გავრცელებული იყო; მას დიდი ამაგი მიუძღვის ქართული ენის წინაშე; მით არა ერთმა და ორმა თაობამ გაიკვლია გრამატიკულ უდაბნოში გზა; მითვე გაიმსჭვალენ ჩვენი ძველი დამსახურებული პედაგოგები და ახლებმაც საკმაოდ მიიღეს გრამატიკული ცოდნა და ჩვევა. ამიტომ ბუნებრივია მისი განხილვით ჩვენი მუშაობის დაწყება. ვნახოთ, თუ რა ფუნქციით არიან აღჭურვილნი ჩვენი კითხვები¹⁾.

1. „ბრუნვები კითხვებით გამოიცნობა—გკითხულობთ წიგნში (გვ. 4) — მაგალითათ: ბავშვის წიგნი მთელია, ბავშვს წიგნი უყვარს, ბავშმა წიგნი კარგათ ისწავლა;—

¹⁾ საილუსტრაციოდ განსვენებული სილ. ხუნდაძის ქართული გრამატიკა იმიტომ კი არ ავიღეთ, რომ მის დამსახურებას არ ვაფასებდეთ ან მას აქ არსებობად ვაკრიტიკებდეთ, არამედ იმიტომ, რომ ამგვარივე ხასიათის სხვა სახელმძღვანელოთა შორის ყველაზე უფრო გავრცელებული ის იყო, რამდენად მით ისწავლთა და აგრეთვე მის მიმდევართა რიცხვი ჩვენში ბლომად მოიპოვება. თვით გრამატიკაში გამონახულა არაგრამატიკული კატეგორიები და შეცთომანი, რა თქმა უნდა, სილ. ხუნდაძეს კი არ მიეწერება, არამედ საერთოდ გრამატიკის წინანდელ გაგებას. ამიტომ აქ ჩამოთვლილი „შეცოდებანი“ ყველა ენის გრამატიკისათვის საზიაროა და არა ქართულის კუთვნილება...

ვისი წიგნია მთელი? — ბავშვის;

ვის უყვარს წიგნი? — ბავშს;

ვინ ისწავლა წიგნი კარგათ? — ბავშმა.

კითხვა ვინ ღვთისა და ადამიანის შესახებ იხმარება, დანარჩენი საგნების შესახებ კი იხმარება კითხვა რა“ (გვ. 4-5. კურსივი ავტორისაა).

ამონაწერთ ორი გარკვეული დებულების წამოყენება შეიძლება:

a. არსობითი სახელების კითხვებია ვინ და რა, და

b. ბრუნვების გამოცნობა კითხვებით-ლა შეიძლება.

დავაკვირდეთ აღნიშნულ კითხვათა ბრუნებას:

სახელ.	ვინ	რა
მოთხზ.	ვინ	რამ
მიცემ.	ვის	რას
მიმართულ. (ვნებითი)	რად	რად
ნათესაობითი	ვისი	რის
მოქმედ.	ვისით	რით

(შენიშვნა I: წოდებითი ფორმა ბრუნვად ვერ მიიჩნევა, ამიტომ იგი მოხსნილია;

შენიშვნა II: ბრუნვები აქ ისეა დალაგებული, როგორც ახლად გამოსულს სახელმძღვანელოებშია შეტანილი. განვაგრძოთ ამოწერა.

II. „ზედსართავი სახელების კითხვებია: როგორი? სადაური? როდინდელი?“ (გვ. 12).

III. „...წყნარათ, ტკბილათ, ხმამაღლა მოქმედების თვისებას გვიჩვენებს (როგორ ზის? როგორ გალობს? და სხვ.); ამისთანა სიტყვა ყოველთვის ზმნას ახლავს, ზმნას დაერთვის — და ამიტომ ზმნისართი ეწოდება“ (გვ. 14); მაშასადამე, ზმნისართის ერთერთ კითხვად როგორ გვევლინება.

IV. გადავიდეთ დროებზე.

1. აწმყო დროის კითხვებია: რას ვშვრები? რას უნდა ვშვრებოდე?

2. ნამყო დროის „ რას ვშვრებოდი? რა ვქენი? რა მიქნია? რა უნდა მექნა? რა უნდა მექნას? რას ვიზამდი? (გვ. 16).

3. „მყოფადი დროის კითხვებია: რას ვიზამ? რას ვიზამდე? რა უნდა ვქნა? (გვ. 18).

V. წინადადების ნაწილებიდან ყურადღებას იქცევს დამატება და განსაზღვრება.

1. „დამატების კითხვებია: რა? რის? რას? რით? რათ? ვინ? ვისი? ვის? ვისით?“ (გვ. 26).

2. „განსაზღვრების კითხვებია: როგორი? რომელი? რამდენი? მერამდენე? სადაური? როდინდელი? ვისი? რის? (გვ. 27)..

და სხვა ასეთები, რომელთაც ყოველი ჩვენგანი კარგად იცნობს. კითხვებით კატეგორიების გარჩევას არც პატივც. ი. ნიკოლაი-შვილის ქართული ენის გრამატიკა (ტფილისი, 1927) გაუბრბის. სამაგიეროდ ი. სიხარულიძისა და პ. მეტრეველის „ძმობა“-ში მათ ვერ იხილავთ, როგორც გრამატიკულ ნორმათა მეძებართ...

ასეთია მდგომარეობა. ჩვენი მიზანია გამოვარკვიოთ: მართლა მიუღებული და უარსაყოფია კითხვები თუ არა? და თუ—რატომ?

1. დავიწყოთ მორფოლოგიით. A. ზევით ამოვწერეთ: ბრუნვები კითხვებით გამოიცნობაო. დავაკვირდეთ ნათქვამის სისწორეს. დავუშვათ, გვაქვს წინადადებები:

1. a. კაცი დგას, b. კაცმა გააკეთა სახლი. დავუსვათ კითხვები: ვინ დგას? პასუხია: კაცი.—რომელი ბრუნვაა?—სახელობითი. რატომ?—იმიტომ რომ ესმის კითხვა ვინ?

ვინ გააკეთა სახლი?—კაცმა. რომელი ბრუნვაა? — მოთხრობითი. რატომ?—იმიტომ რომ ესმის კითხვა ვინ?

შეპირისპირებით ირკვევა, რომ კითხვა (ვინ?) ორსავე შემთხვევაში ერთიდაიგივეა და პასუხი კი სხვადასხვაგვარი (სახელობ. და მოთხ.). გვშველის თუ არა აქ კითხვა? რა თქმა უნდა, არა. სხვა ვზას უნდა დავადგეთ ამ ორი ბრუნვის გასარჩევად, წინააღმდეგ შემთხვევაში კითხვა უძლურად გამოიმზირება, იგი ვერაფერს გვაძლევს ამ ბრუნვათა გამოსაცნობად.

— ეს ერთი ნაკლი.

2. ვკითხულობთ წინადადებებს: a. ყმაწვილი იქცა კაცად, b. მოზვერი იქცა ხარად. ესმის კითხვები:

რად იქცა ყმაწვილი?—კაცად.

რად იქცა მოზვერი?—ხარად. პასუხი მართებულია, მაგრამ კითხვა სწორია? მოვიგონოთ ამონაწერი: „კითხვა ვინ... ადამიანის შესახებ იხმარება, დანარჩენი საგნების შესახებ კი იხმარება რა“. ჩვენი კითხვებით გონიერი და უგონური გავაერთიანეთ, ერთი კითხვის ქვეშ მოვაქციეთ, რაც—მეორე ნაკლად შეიძლება ჩავთვალოთ.

3. ზევით გვქონდა: კაცმა გააკეთა სახლი, ეს თხრობითი—კითხვით წინადადებად რომ გადავაკეთოთ, მივიღებთ: ვინ გააკეთა სახლი? შესიტყვება ქართული ენის ნორმებით გამართლებულია, მაგრამ რომ მოვისურვოთ კაცებმა გააკეთეს სახლი-ს კითხვითი წინა-

დადებით შეცვლა, მაშინ რა შეგვრჩება ხელთ? — ვინ გააკეთეს სახლი?! — ეს ხომ ქართული არაა? სახელი მხოლოდობითში იყოს და ზმნა მრავლობით რიცხვში ქართულს ეს მაინც დამაინც არ ახასიათებს. ასეთი უხერხულობა კი გამოწვეულია იმით, რომ ვინ კითხვას მრავლობითი რიცხვი არ გააჩნია.

— ეს მესამე ნაკლი.

4. სახელთა ბრუნებისას ჩვენ საშუალება მოგვებოვება თითოეულ ბრუნვას საკუთარი ფორმანტი მიუღიწინოთ, სახელდობრ:

სახ.	კაც — ი	შეველაროთ:	ვინ
მოთხ.	კაც — მა		ვინ
მიც.	კაც — ს		ვის
მიმართ. (ვნებითი)	კაც — აღ		[რად]
ნათესაობ.	კაც — ის		ვისი
მოქმ.	კაც — ით		ვისით

რას ვხედავთ? ვინ კითხვის ბრუნების საკმაო თავისებურებას, რაც ასე შეიძლება აღწერს:

a. მოთხრობითისათვის გამოვყავით -მა ფორმატი (კაც-მა), ვინ კი უცვლელი დარჩა: არ განსხვავდა სახელობითისაგან;

b. მიცემითში კაც-ფუძეს-ს ელემენტი დაფურთეთ, ვინ კითხვასაც ეგ-ს გაუჩნდა, მაგრამ მისი წინამავალი თითქოსდა ფუძისეული ნ გაქრა;

c. ვნებითში მისი სახე სულ დაგვეკარგა; სხვა სახელი შემოვიტანეთ;

d. ნათესაობითში -ის ფორმანტი გამოვაცალკევით (კაც-ის), ვინ სიტყვა კი ვისი ფორმით წარმოგვიდგა, თითქოს ნათეს. ბრუნვას -ისი, გნებავთ -სი, სუფიქსი ასხვავებდეს სხვა ბრუნვისაგან;

e. მოქმედ. ბრუნვის აღსანიშნავად ფუძეს-ით ბოლოსართი გაუჩნდა (კაც+ით), აქ კი ნათეს. (ჰგავს მც.ცემითს) ბრუნვას — მიეკრა: ვის+ით.

ამგვარად, გამოდის, რომ ბრუნვის ადვილად გამოსაცნობი ელემენტების რკვევისას უნდა დავემყაროთ თავისებური აღნაგობის ვინ კითხვას, რომლის შესწავლა გაცილებით მეტ დროს მოითხოვს, ვიდრე ბრუნების თითქმის მთელი სისტემის გაცნობა. ამდენადვე ადვილს ვუთმობთ უხეირო მექანიკას და სრულებით ვშლით ენაზე დაკვირვებასა და ანალიზს: ენის ბუნებაში ჩაწვდომის შესაძლებლობას.

— ეს მეოთხე ნაკლი.

5. გვაქვს კითხვითი წინადადება:

როგორმა კაცმა ააშენა სახლი? პასუხია: ჭკვიანმა.

რამდენმა ოსტატმა ააშენა სახლი? „ ოთხმა.

ჭკვიანმა, ოთხმა რომელ ბრუნვაში არიან მოქცეულნი? გვეტყვიან: მოთხრობითში. რატომ? რა გვიჩვენებს. რომ მოთხრობის ბრუნვისანი არიან? აქამდე მაინც კითხვა ვინ, რამ გვირკვევდა მოთხრობითს, ახლა კი მათი დასმა შეუძლებელია; როგორმა, რამდენმა ხომ ბრუნვის კითხვა არ არის; მაშასადამე, ნათელია, ჩვენი კითხვების ასეთ შემთხვევებში უძლურება, ისინი უნივერსალობას საკმაოდ მოკლებულნი ყოფილან; მათი მეოხებით ბრუნებადი სიტყვების მხოლოდ ერთი ნაწილის (ე. წ. არსობითი სახელების) ამათუიმ ბრუნვის გამოაშკარავება შეიძლება და არა ყველასი. უკანასკნელთა რიცხვი კი არც ისე მცირეა.

— ესეც მეხუთე ნაკლად მივუთვალეთ.

6. არის მთელი რიგი თანდებულიანი სიტყვებისა, რომელთა ბრუნვის გაგება კითხვებზე დამყარებით შეუძლებელია; მაგ.:

„გუშინ დილიდან სალამოჰდი იწვიმა“ (გვ. 28).

რომელ ბრუნვაშია : დილიდან, სალამომდი?

ან კიდევ: „ასე იარე მცხეთამდი, მცხეთაში გაგვიაკდება“ (გვ. 28).

რომელი ბრუნვის ფორმაა: მცხეთამდი, მცხეთაში?

კარგად ვიცით, რომ ყოველი თანდებული გარკვეულ ბრუნვას მართავს, მაგრამ რომელს—ამის გასაგებად კითხვები, როგორც სხვა შემთხვევაში, აქაც სრულებით გამოუსადეგარია. მართლაც: დილიდან მოითხოვს კითხვას : საიდან, რა დროიდან? ესენიც ანალოგიური აღნაგობისანი არიან; თუ გვეცოდინება რომელ ბრუნვაშია: საიდან, დროიდან, მაშინ დილიდან ჩვენთვის ხომ გარკვეულია?! აბა რომელი კითხვის დასმით შეგვიძლია გამოვიცნათ, თუ რა ბრუნვისაა მცხეთაში, მცხეთამდი ფორმა? მცხეთაში მოითხოვს კითხვას სად, ან ვნებავთ, რაში: პირველი უფორმო სიტყვაა, მით ფორმიანი სიტყვის ელემენტების გამონახვა მოგვაგონებს X-ით ცნობილი რიცხვის (ვთქვათ, ათის) მიღების ძიებას, ხოლო რაში¹⁾ (მეორე კითხვა) ისეთივეა, როგორც მცხეთაში; თვით რაში რომელ ბრუნვაშია—საძებნია; მას როგორ ძალუძს სხვა გამოაშკარავოს?

არის აგრეთვე რიგი ზმნისართთა, რომელნიც ამათუიმ ბრუნვაში გაქვავებული სახით მოწეულან ჩვენმდე, მაგ.: ქვევით, ზევით, შიგნით, გარეთ (მოქმ. ბრ.); დილას, სალამოს, ამწუთას (მიც. ბრ.);

¹⁾ რა ში კითხვა მცხეთაში სიტყვასთან ვერ გამოდგება, მაგრამ ანალოგიურ ფორმებს: თავში, ტანში, წყალში და სხვათ შეიძლება დაფუძვთ.

ჩქარა, ნელა, კარგა (მიმართ. ბრ.: სრული დაბოლოებით: ჩქარად, ნელად, კარგად) და სხ., მაგრამ ბრუნვების გამომცნობ კითხვებს, ამ შემთხვევაში რით, რას, რად-ს, როდი მოითხოვენ, არამედ სულ სხვა კითხვებს: სად, როდის, როგორ; უკანასკნელთა მეოხებით კი რომლისამე ბრუნვის გაპორკვევა შეუძლებელია.

— ესეც მეექვსე ნაკლი.

კმარა! ამგვარად, ვინ კითხვის თავისებური ბრუნება, მისი მრავლობით რიცხვში უხმარებლობა, ყველა სახელთან ვინ და რა კითხვის მიუყენებლობა საკმაოდ ანელებს მათს დანიშნულებას, რაც ერთი შეხედვით ასე დიდმნიშვნელოვნად გვეჩვენებოდა.

B. ახლა ვსინჯოთ ზმნის კითხვებიც. დროების გასაგებად, როგორც ზევით ამოვწერეთ, კითხვებს ვიშველებთ:

1. ავიღოთ ზმნა ვწერ, სწერ, წერს. რა დროშია დასმული?— აწმყოში. იმიტომ, რომ მიუგებს კითხვას რას ვშვრები? შევეუდროთ ვიწერები, ან ვწევარ, წევხარ, წევს. ესეც აწმყოშია, მაგრამ რას ვშვრები კითხვის დასმა აქ უხერხულია, რადგანაც რას ვშვრები მოქმედებითი გვარის, აქტიური, ზმნაა, პასუხიც აქტივობის გამომხატველი ზმნით უნდა იყოს წარმოდგენილი, აქ კი წევს მდგომარეობას გვიჩვენებს: რას ვშვრები?—ვწევარ, ნამდვილად კი არაფერს არ ვშვრები.

2. ვწერ	მოითხოვს	კითხვას	რას ვშვრები?
დავწერე	„	„	რა ვქენი?
დავწერ	„	„	რას ვიზამ?

ზმნის ფუძე სამსავე დროში (წერ) ერთიდაიგივეა, ხოლო დროების მეძებრად სამი სულ სხვადასხვაგვარი ფუძეა. მაშასადამე, კითხვებად გამოყენებული ზმნა თვით დეფექტურია დროებში, გამოსაცნობი კი უნაკლო. უნაკლოს ნაკლიანით ძიება ბრალდებულის მოსამართლედ დანიშნვას მოასწავებს.

3. არის მთელი წყება საშუალო გვარის ზმნებისა, რომელთა დროების გამოაშკარავებაში ჩვენი კითხვები საკმაოდ სუსტი ძალისანი არიან, მაგ., გვაქვს ზმნა წინადადებაში: კაცი იჯდა, ბავში იწვა, წყალი იღგა, დაფუსვათ კითხვები: რას შვრებოდა კაცი?—კაცი იჯდა; რას შვრებოდა ბავში?—ბავში იწვა; რას შვრებოდა წყალი?—წყალი იღგა. შეუსაბამობა თვალში გეცემათ: რას შვრებოდა წყალი? წყალს არაფერი უქნია: აქ მხოლოდ მისი მდგომარეობაა ასახული, იგი თვით უმოქმედოა, კითხვა კი აქტიურია, მოქმედებითი. — ეს ერთი შეუფერებლობა (შდ. ზემოთ). აგრეთვე: კითხვა რას შვრებოდა ნამყოფს რულს ესმის (რას შვრებოდა?—წერდა, ხატავდა, ანგრევდა), აქ კი

ზმნა იჯდა, იწვა, იდგა აორისტშია (ნამყოსრულშია), მაშასადამე, მისი კითხვა უნდა ყოფილიყო: რა ქნა? ამის ნაცვლად ნამყოუსრულის კითხვა რას შვრებოდა მივუყენეთ. უკანასკნელ კითხვაზე მართებული პასუხი ჯდებოდა, წვებოდა, დგებოდა იქნებოდა, გვაქვს კი იჯდა, იწვა, იდგა.— ესეც მეორე შეუფერებლობა.

II. ეგების კითხვების დასმა სინტაქსში იყოს უებარი წამალი? ვნახოთ იმავე გრამატიკიდან ამოღებული მაგალითები და გარჩევანი:

1. „გულად მეომარს სიკვდილის არ ეშინია“ (გვ. 26); სიკვდილის— დამატებაა.

„მყინვარის წვერზე მუდამ თოვლი ძევს“ (გვ. 27); მყინვარის— განსაზღვრებაა.

სიკვდილის, მყინვარის ორივე ნათესაობ. ბრუნვაშია (გენეზისი ამჟამად არ გვანტერესებს), კითხვები ორსავე ერთიდაიგივე (რის არ ეშინია? რის წვერზე?) ესმის, განსხვავება არაფერშია გარდა იმისა, რომ ერთს ზმნა მართავს და მეორეს სახელი (მართვა მაინც არის), ხ რატომაა პირველი დამატება და მეორე განსაზღვრება?— გაუგებარია.

2. მივყვით კვალდაკვალ:

a. „ხე წალდით გასხვებს“ (გვ. 26); წალდით— დამატებაა.

b. „სანდრო სიზარმაცით დაბრკოლდა სწავლაში“ (გვ. 28); სიზარმაცით— მიზეზის გარემოებაა.

დავუმატოთ: c. ქურდი დადის ღამით; ღამით — დროის გარემოება იქნება.

d. ჯარისკაცა დადის ნაბიჯით; ნაბიჯით — ვითარების გარემოება იქნება.

წალდით, სიზარმაცით, ღამით, ნაბიჯით ფორმით ერთიდაიგივენი არიან, მაგრამ კითხვების დასმამ სხვადასხვა ცხრილში მოაქცია, ნამდვილად კი სინტაქსურად, შესიტყვების თვალსაზრისით, ერთ სიბრტყეზე უნდა იქნან გაშლილნი.

3. a. „თევზი წყალში არ დაფასდებო“ (გვ. 28); წყალში — ადგილის გარემოებაა.

b. „ქართველი ხალხი მეოთხე საუკუნეში გაქრისტიანდა“ (ib.); მეოთხე საუკუნეში — დროის გარემოებაა. დავუპირისპიროთ ასეთი მაგალითი: თვალში ეცა მისი სიკოხტავე. დავუსვათ კითხვა: სად ეცა თუ რაში ეცა? შეიძლება ორივე: პირველი კითხვით (სად ეცა?) თვალში — ადგილის გარემოება იქნება, მეორე კითხვით — ალბათ დამატება.

ანალოგიურია ქვემოჩამოთვლილი შემთხვევებიც: გზაზე არის. სად არის?—გზაზე; გზაზე—ადგილის გარემოებაა. ხელზე დაიხვია. რაზე დაიხვია?—ხელზე; ხელზე—ალბათ დამატებაა.

მაშასადამე, ერთიდაიგივე ფორმა: წყალში, საუკუნეში, თვალში; გზაზე, ხელზე სხვადასხვა კითხვებით წარმოგვიდგებიან და ამის-დამიხედვით წინადადების ნაირ-ნაირ წვერებად გვევლინებიან; სინტაქსური საზომით კი ყველას ერთი სამოსელი ჩაცმისთ.

4. კიდევ შეუსაბამობა: ქვის სახლი დგას. როგორი, რანაირი სახლი დგას? პასუხია—ქვის.

თეთრი სახლი დგას. როგორი, რანაირი სახლი დგას?—თეთრი.

ქვის, თეთრი კითხვების კვალობაზე ორივე განსაზღვრებაა (მოიგონეთ: „განსაზღვრების კითხვებია: როგორი, რანაირი“...), ფორმით კი სხვადასხვანი არიან: ქვის—ნათ. ბრუნვაა, თეთრი—სახელობითი. რა თქმა უნდა, სხვადასხვა ბრუნვაში მოქცეული სახელები განსაზღვრებად მაინც რჩებიან, მაგრამ ამ შემთხვევაში კითხვებით გაერთიანებულნი და განსაზღვრებად მონათლულნი (ქვის, თეთრი) სინტაქსურად ერთი ღირებულებით როდი შეფასდებიან: ქვის სახლი შესიტყვებაში მართლაც აქვს ადგილი (ამდენად ქვის მართული სიტყვაა), ხოლო თეთრი სახლი შესიტყვებაში შეთანხმებაა (მაშასადამე, თეთრი შეთანხმებული სიტყვაა), ამდენად ქვის მართული სიტყვისა და თეთრი—შეთანხმებულის ერთი სახელით შემკობა კოლეგისა და ვასალის ერთუფლებიანობას უდრის.—ეს ერთი ნაკლი.

ქვის სახლი დგას. აქ შეიძლება რის კითხვის მიყენებაც: რის სახლი დგას? კითხვა რის ზემოაღმნიშვნურით დამატებასაც ეკუთვნის და განსაზღვრებასაც. რომელს ვასტუმროთ ქვის სიტყვა: დამატებას თუ განსაზღვრებას? ამათ სადიფერენციაციო პასუხს ჩვენი გრამატიკა დუმილით იძლევა. ალბათ ეს მეორე ნაკლად შეიძლება ჩაეთვალოს.

5. ეგების რთულ წინადადებაში დავინდოთ კითხვები? მივხედოთ:

„სადაც უენი სთქვა, იქ ჩემიც ნუ დაგავიწყდება“. ამ მაგალითში პირველი წინადადება მეორეზეა დამოკიდებული;—მაშასადამე, დამოკიდებულის კითხვა იქნება: სად ნუ დაგავიწყდება ჩემიც? ეს კითხვა გვიჩვენებს, რომ „სადაც უენი სთქვა“ ადგილის გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება ყოფილა. (გვ. 119—120): საჭიროა თუ არა კითხვა? დავაკვირდეთ კარგად: იწყება სადაც სიტყვით („სადაც უენი სთქვა“), და უპიროსპირდება იქ სიტყვას; სადაც—იქ თავისთავად, კითხვის გარეშე, ადვილს არ აღნიშნავს?

კონტექსტით აშკარად ჩანს ის, რის ძიებასაც კითხვას ვანდობთ. ენერჯის ხარჯვაა ფუჭად.

ეგევე გვეუქმის **დროის, მიზეზის, მიზნის** და სხვა დამოკიდებულ წინადადებათა შესახებ. ვიკმაროთ ეს.

ახლა გავითვალისწინოთ კითხვების სხვა უარყოფითი მხარეც.

ზევით აღვნიშნეთ, რომ კითხვების გამოყენებისას უხეირო მექანიკას ეთმობა ადგილიო. მართლაც: ბავშს ვასწავლეთ, რომ მიცემითი ბრუნვის კითხვაა **ვის, რას**. თუ რომელსამე სიტყვას ეს მიუდგა, მაშინ ბრუნვა ამოცნობილია, მაგრამ არის შემთხვევები, როცა მიცემითი ბრუნვაა და ეგ კითხვები ვერ გამოიყენება, მაგ.: **მასში, სახლში, სამს, რამდენს, რომელს...** განა ესენი **კაცს, ხეს, დედას** ფორმისაგან ვანსხვავდებიან?—არა. უკანასკნელთა ბედი ადვილად წყდება, რადგანაც მათ ყოვლის შემძლე კითხვა სწყალობს, ხოლო განკიცხულთა პასპორტს ატარებენ **სამს, თეთრს, რამდენს** და სხვა ასეთნი იმ დროს, როცა მათი გარეგანი სამოსელი-ს (მიცემითი ბრუნვის ნიშანი) იგივეა, რაც **კაც-ს, სახლ-ს, ხე-ს** და სხვათ „აც-ვია“. ყოველი გრამატიკული მოვლენის საძიებლად ხდება დაზებირება კითხვებისა (კითხვების აღნაგობის გაგებაზე ლაპარაკიც კი მეტია!) და მათი ხმარებით ჩლუნგდება ბავშვის დაკვირვებისა და კვლევითი უნარი. ასეთ შემთხვევებში დაკვირვებას, ძებნას, რკვევას კი არ ვახდენთ, არამედ მიხვედრას, მკითხაობას ვემყარებით და ვაჩვენებთ ბავშვსაც მას, რაც ასე მავნებელია მისი გონებისა და კვლევის განვითარებისათვის.

როგორც ნათქვამი იყო, კითხვებად გამოყენებული სიტყვები (მაგ.: **ვინ, რას ვშვრები, რა ვქენი, სად, როგორ, რატომ...**) ზოგი უფორმოა (და მით ვეძებთ ფორმიანს!), ზოგიც თავისებური ბრუნებისაა და ზოგიც დეფექტური დროებში, ასეთი სიტყვების დასაზებირებლად საჭირო ენერჯია და დრო რომ მოვანდომოთ ენის დაკვირვებას, გვგონია, რომ მთელი გრამატიკული მხარე თუ არა, უმეტესი ნაწილი მაინც დაძლეული იქნება და თვით კითხვათა აღნაგობის სახსრებიც მიკვლეული.

დაბეჯითებით შეიძლება აგრეთვე ითქვას, რომ უცხოელთათვის ქართული ენის ბუნების გაცნობა კითხვების მეთოდით ფუჭი ოცნება-ლაიქნება. წარმოვიდგინოთ ასეთი შემთხვევა: უცხოელს ვასწავლეთ ყოველი გრამატიკული კატეგორიისათვის სათანადო კითხვა და გასარჩევად მივეცით შემდეგი წინადადება: **მოწაფე წერს ამბავს**. ქართველი დაუსვაძს კითხვებს: **ვინ წერს, რას წერს და რას შვრება მოწაფე** იმიტომ კი არა, რომ წინადადების წევრები სახელობითა

და მიცემითშია დაყენებული, არამედ ამას მოითხოვს ოვით ქართული ენის კონსტრუქცია, რომელსაც ჩვენ პატარაობითვე შევეჩვიეთ. უცხოელმა რომ ეს კითხვები მართებულად დასვას, მან უნდა იცოდეს, რომ: მოწაფე სახელია და სახელ. ბრუნვაშია, წერს ზმნაა და აწმყო დროშია, ხოლო ამბავს მიცემ. ბრუნვის ფორმაა, და თუ ეს ეკოდინება, მაშინ კითხვების დასმა რაღა საჭიროა?! ჩვენთვის კითხვებს უნდა გამოერკვია ფორმა, აქ კი პირუკუ ხდება!

ამით ვათავებთ კითხვების, როგორც გრამატიკის სწავლების საშუალების, უარყოფას და მკითხველთან ერთად ჩვენც ვსვამთ საკითხს:

აბა რით შეგცვალათ კითხვები? რა გზით, რა ხერხით ვასწავლოთ გრამატიკა?

ხემოდანსმულ კითხვას, თუ რა ხერხით ვასწავლოთ გრამატიკა, გარკვეული პასუხი რომ გავსცეთ, საჭიროა დამუშავებული იყოს საგნის მეთოდოლოგია. გრამატიკის მეთოდოლოგია კი ჯერჯერობით არ არსებობს, ამიტომ მისი ხეირიანი სწავლება მასწავლებლის ცოდნასა და უნარზეა დამოკიდებული. კარგად შედგენილი სახელმძღვანელო, რა თქმა უნდა, სხვა საკითხთან ერთად ჩვენს კითხვასაც გადაგვიჭრიდა, მაგრამ, რადგანაც ჩვენს სინამდვილეში ამასაც მოკლებულნი ვართ, ამიტომ უმჯობესად ვსცანით კითხვების მეთოდი სხვა დადებითი საშუალებით შეგვეცვალა.

თანამედროვე გრამატიკა დაინტერესებულია გამოარკვიოს, ყოველი ენობრივი ფაქტი თუ როგორ არის გადმოცემული. ამისთვის იგი სიტყვათა ანალიზს მიმართავს და გამოყოფს ფორმალ ელემენტებს მათი ფუნქციის დახასიათებით. ფორმანტები რომ სხვადასხვა დანიშნულებისანი არიან, ეს სათანადო ნიმუშებზე დაყრდნობით უნდა გამოაშკარავდეს და ამისდამიხედვით სიტყვებიც შესაფერისად დაჯგუფდეს. ფორმამცვლელი ნიშნები, ცხადია, უნდა დაიმახსოვრონ ბრუნებასა და უღვლილებას დაკავშირებულ ტერმინებთან ერთად¹⁾.

ბრუნვათა და პირთა აღმნიშვნელი ფორმანტების ნათელსაყოფად ისეთი მასალა უნდა იქნას შერჩეული, სადაც თითოეული ნი-

1) სხვათა შორის უნდა აღინიშნოს ზოგიერთი ტერმინის უვარგისობა მისი ცოცხალი შინაარსის გამო, როგორცაა, ვთქვათ, მიცემითი ბრუნვა, მოთხოვითი ბრუნვა და სხვა. ამ ბრუნვებში დაყენებული სახელი არ გამოხატავს სწორედ არც მიცემას, არც მოთხოვას, როგორც ეს ზოგი სახელმძღვანელოს ავტორს ჰგონია. კარგი იქნება რომ ტერმინების „გაჩხრეკაც“ მოხდებოდეს.

შანი სრული სახით იქნება წარმოდგენილი. აგრეთვე მოწაფეთა ყურადღების გარეშე არ უნდა დარჩეს ისიც, რომ ენაში მოიპოვებიან სხვადასხვა ფუნქციით აღჭურვილი, მაგრამ გარეგნულად მსგავსი ელემენტები, როგორცაა, მაგალითად: -ს მიცემითი ბრუნვისა და -ს აწმყო დროის მე-III პ. მხლ. რ. ნიშანი (კაცს, სახლს, შდ. წერს, კეცს); -ის ნათეს. ბრ. და -ი-ს ფუძისეული და აწმყოს მე-III პ. ელემენტები (კაცის, კატის, შდ. ყვირის, ხტის); -ით მოქმ. ბრ. და -ი-თ აორისტის I და II პ. მრ. რიცხვში (კაცით, თვლით, შდ. ჩააცვით, მოკალით) და სხვ. ბრუნვათა და პირთა ძირითადი ნიშნების საფუძვლიანად გათვალისწინების შემდეგ შეიძლება ყოველი სიტყვის ანალიზს შევუდგეთ. დავუშვათ, ცალკე გვაქვს მოცემული ასეთი ფორმები: ბავშს, წერს. გვიანტერესებს მორფოლოგიურად მათი გარჩევა. უწინარეს ყოვლისა უნდა გავიგოთ, თუ მეტყველების რომელს ნაწილს მიეკედლებიან ისინი; ვცვლით მათ მათთვის დამახასიათებელი ფორმების მიხედვით ყოველგვარი კითხვის გარეშე; გამოირკვევა, რომ ბავშს შეიძლება სხვა ფორმაც ამოუდგეს გვერდით, მაგ.: ბავში, ბავშმა, ბავშად და სხვ., ასევე მოვეპყრობით წერს სიტყვასაც; მისი პარალელი ფორმები იქნება: ვწერ, სწერ, წერენ და სხვა. ის ელემენტები, რაც ბავშს სხვა შემთხვევებში აღმოაჩნდა (სახელდობრ: -ი, -მა, -ად), არ შეიძლება წერს ჰქონდეს ისე, როგორც სწერ — ფუძის სხვა ნიშნები (ვ-, ს-, -ენ) ბავშს არა აქვს. მასასადამე, ესენი (ბავშს, წერს), მიუხედავად მათი გარეგანი მსგავსებისა, სულ სხვადასხვ. კატეგორიის სიტყვები აღმოჩნდნენ: პირველი ბრუნებადი სიტყვაა, მეორე კი უღვლილებადი, ე. ი. ბავშს — სახელია და წერს კი ზმნა. ჩვენ შესაფერის მასალაზე დაყრდნობით გამოაშკარავებული გვექონდა -ს'ს მოვალეობა სახელსა და ზმნაში. იგი სახელთან მიცემითი ბრუნვის გამომხატველი იყო, ხოლო ზმნასთან — აწმყო დროის მხ. რ. მე-III პირისა, ამდენად ბავშს — მიც. ბრუნვაშია დაყენებული, წერს კი აწმყო დროის მხლ. რ. მე-III პირში. ასევე შეიძლება ანალოგიური ენობრივი ფაქტების გარჩევა... კითხვები ზედმეტია.

გვეტყვიან, რომ არის ენაში ისეთი შემთხვევები, როდესაც ერთისადაიმავე კატეგორიის სიტყვა ნამდვილად სხვადასხვა ფორმისაა, მაგრამ ფორმანტები ერთიდაიგივე მოეპოვება, მათ გასარჩევად კითხვები უებარი საშუალება იქნებაო. მართლაც არის ასეთი მაგალითები არც თუ იშვიათად; გვაქვს, მაგ.: ნუცას ველაპარაკები ერთის მხრით და მეორის მხრით ნუცას სკოლა. ორსავე შემთხვევაში ნუცას არის ნახმარი. რომელ ბრუნვაშია მოქცეული იგი? დაუუსვათ

კითხვები: ვის ველაპარაკები? პასუხია—ნუცას; კითხვა ვის მიცემით ბრუნვას განეკუთნება. ვისი სკოლაა?—ნუცას. კითხვა ვისი კინათესაობითი ბრუნვის, მაუწყებელია. ან კიდევ: ოქროს ფული და ოქროს ვიძენ. პირველ შემთხვევაში კითხვა ესმის: რის ფული?—ოქროს. რის—ნათესაობ. ბრ. გვიჩვენებს; რას ვიძენ?—ოქროს. რას კი მიცემითი ბრუნვის კითხვაა. ამგვარად, გარეგნულად მსგავსი, ერთი -ს ფორმანტით წარმოდგენილი (ნუცას ველაპარაკები და ნუცას სკოლა) სხვადასხვა ფორმა აღმოჩნდა: პირველი მიცემითი ბრუნვისაა. მეორე კი ნათესაობითის. მათ შორის სხვაობა მხოლოდ კითხვებმა გამოააშკარავეს. ასეთ შემთხვევებში კითხვები უფრო ძალუმიანი არიან, ვიდრე ფორმანტები. ამდენად მათი უგულვებელყოფა მიზანშეწონილი არ იქნება—მართებულად დასკვნის კითხვების მომხრე. ჩვენ კი ფორმათა გამოსაცნობად კითხვები უარყავით მათი შეუფერებლობის გამო, აქ კი ზედგამოჭრილი აღმოჩნდა. როგორ მოვიქცეთ?

ეგების ზოგჯერ მათი მოხმარება საჭირო იყოს, როგორც ამ შემთხვევაში? დავტოვოთ?

კითხვების მეთოდით სწავლებას იმდენი უარყოფითი მხარე აღმოაჩნდა, რომ მისი კვლავ გამოყენება კნების მეტს ვერაფერს მოგვიტანს, ამიტომ იგი ყოველგვარი ფორმის რკვევის დროს უყურადღებოდ უნდა იქნას დატოვებული, ისეთ შემთხვევაშიაც კი, როგორც ნუცას მაგალითი იყო. მაშ როგორ გავასხვავოთ ოქროს ფული და ოქროს ვიძენ შესიტყვებებში ოქროს ერთმანეთისაგან? მოვიგონოთ კითხვებით გარჩევა: რისი ფული? რას ვიძენ? აქ ოქროს სიტყვას შევუყენეთ კითხვა რის, რას. ეგვე ხერხი შეეყენები სა შეიძლება კვლავაც დავიცვათ, მაგრამ არა კითხვებით, არამედ მათ ხარჯზე, მათ ადგილას, სხვა სიტყვებით: ოქროს ფული; იქნება კიდევ: ვერცხლის ფული, ქალაღის ფული, სპილენძის ფული; ვიძენ ოქროს, ვიძენ ფულს, ვიძენ წიგნს, ვიძენ ცოდნას და სხვადასხვა. პირველ შემთხვევაში ოქროს ნათესაობით ბრუნვაში რომ არის, ჩანს იქიდან, რომ მის ნაცვლად შეყენებული ვერცხლის, ქალაღის, სპილენძის ყველა ნათესაობით ბრუნვაშია, ყველას ახასიათებს ფორმანტი -ის; -ის კი ნათეს. ბრუნვის ნიშანია. მეორე შემთხვევაში ოქროს შეენაცვლა: ფულს, წიგნს, ცოდნას ფორმა. ესენი მიცემითი ბრუნვის -ს ელემენტით მოგვევლინენ, მაშასადამე, ოქროს მიცემით ბრუნვაში ყოფილა დაყენებული. ამგვარად, კითხვების დაუსმელადაც შესაძლებელი შეიქნა ამ ფორმათა გამოჩვენება. უთუოდ გვეტყვიან: კითხვების მეშვეობით მაშინვე გავარჩიეთ,

ხოლო უკითხვებოდ მათ შორის განსხვავების აღმოჩენას დიდხანს მოეუნდითო: მეტი დრო დაიხარჯაო. რა თქმა უნდა, დროსაც დიდი მნიშვნელობა აქვს, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ იმ ზარალს, რომელიც კითხვებმა ამ შემთხვევაში მოგვაყენეს, მაშინ მათ დროის ნაკლები დახარჯვის მხრითაც დაეკარგებათ მნიშვნელობა.

1. კითხვების გამოყენებისას ჩვენ ვერ ვახდენთ სიტყვათა ანალიზს;

2. ვერ ვამჩნევთ ერთისადამივე ფორმის სიტყვათა შორის ნიშნების მხრით განსხვავებას;

3. ენის ცვალებადობა ჩვენი ყურადღების გარეშე რჩება;

4. დაზეპირებულ კითხვებს მექანიკურად ვუყენებთ და ამდენად დაკვირვებას, ფიქრს, მსჯელობას, დასკვნას თავიდან ვაცილებთ: არ ვაქტივობთ.

მართლაც და, ჩვენ დავიზები რეთ ნათესაობითი ბრუნვის კითხვა რის და მოცემულ ქალაქის ფული და ოქროს ფული მაგალითებს ვუყენებთ და ვამბობთ: ორივე ნათესაობ. ბრუნვაშია დასმულიო, და სხვა არაფერი. ამით თავდება ჩვენი „შემოქმედება“. ნამდვილად კი აქ არის საჭირო „მთელი არტილერიის ამუშავება“. კითხვების დასმისას:

1. ჩვენ არ გამოგვიყვია -ის ფორმანტი, არაფერი გვითქვამს მის ფუნქციაზე, ფუძეზე და სხვა. ერთი სიტყვით ანალიზი არ მოგვიხდენია.

2. ოქროს ფული შესიტყვებაში—ოქროს ნათესაობით ბრუნვაშია მოქცეული ისე, როგორც ქალაქის, ორივე ერთი ფორმისაა, მაგრამ განსხვავებულნი არიან ერთმანეთისაგან ფორმანტებით, ეს სხვაობა კი კითხვის მოყვარულს ყოველთვის შეუმჩნეველი დარჩება.

3. ოქროს თუ ნათესაობ. ბრუნვისაა, მაშინ მას -ის ფორმანტი ექნებოდა და ოქროის სახით მოგვევლინებოდაო--გვეტყვიან. რომ ოქროის უნდა ყოფილიყო, ამას დღესაც ნათეს. ბრუნვაში ხმარებული დროის სიტყვა დაადასტურებს ერთის მხრით და მეორის მხრით ძველი ქართულის თითქმის ყველა მაგალითი: პეტრეჲს, პავლეჲს და სხვა. მაშასადამე, ყოველ ბრუნებად სიტყვას ნათ. ბრუნვაში -ის ფორმანტი ჰქონია, ახალს ქართულში ზოგიერთს -ის სუფიქსის ნაცვლად -ს აქვს (ოქროს ფული, ნუცას სკოლა, ყრუს შვილი, პეტრეს წიგნი...). იბადება საკითხები: 1. რომელ სიტყვებს აქვსთ ნათ. ბრ.-ის და რომელთა-ს? 2. თუ ძველს ქართულში ყოველთვის -ის იყო, რატომ შეიცვალა იგი ახალი ქართ. ზოგიერთ მაგალითში -ს'დ? 3. როგორ შეიცვა-

ლა-ის-ს'დ და სხვა. ეს საკითხები არ შეიძლება წამოიჭრას კითხვების მეთოდით სწავლებისას. ამ საკითხების წამოყენებასა და მათს გადაჭრას კი უაღრესი მნიშვნელობა აქვს. ვიგებთ, რომ დროთა ვითარებაში ენა იცვლება, მას სცვლის სხვადასხვა ფაქტორი...

4. კითხვების ხმარებას თუ გვერდს ავუვლით, მაშინ მოწაფეობა იძულებული გახდება მის სამეტყველო ენას დააკვირდეს, სიტყვები ერთმანეთს შეუდაროს, მსგავსება და სხვაობა აღმოაჩინოს, შესაფერისი დასკვნა გამოიტანოს; — ამით მათ შევაჩვევთ დაკვირვებას, ფიქრსა და მუშაობას... თანდათანობით ენობრივ მოვლენათა კვლევის ინტერესაც გამოვიწვევთ. ენა კი საკვლევად საინტერესო ობიექტია... ეს კითხვებს, რა თქმა უნდა, არ შეუძლია.

რაც შეეხება სხვა სიტყვების შეყენებას, როგ. მაგ. ზემოთ გვქონდა მოყვანილი, ამას ფორმის გამორკვევის გარდა სხვა დანიშნულებაც აქვს: შესაყენებელ სიტყვათა გამონახვისას მოწაფეს ფიქრი უხდება, მაშასადამე, ის ეჩვენება გონებრივ მუშაობას ერთის მხრით და მეორის მხრით ივითარებს მეტყველებას: მტკიცდება ლექსიკონის მარაგი.

შეყენების მეთოდი იმითაც არის საყურადღებო, რომ შესაძლებელი ხდება ისეთი ფორმების გამორკვევა, რომელნიც კითხვებით „აუღლებელი სიმაკრებში“ იყვნენ. მოვიტანოთ რამდენიმე მაგალითი.

1. კაცთან, სახლთან, ხართან, კედელთან... იშლება კაც, სახლ, ხარ, კედელ და თან თანდებულად. არ ვიცით, თუ რომელ ბრუნვაში დგას: კაც, სახლ და სხ., არც ის ვიცით, თუ რომელ ბრუნვაში მართავს თან თანდებული სახელს. მაგრამ თუ დავუპირისპირებთ ხესთან, დედასთან, ძმასთან, ყრუსთან და სხვა მაგალითებს, მაშინ აშკარა გახდება, რომ: 1. თან თანდებული სახელს მოითხოვს მიცემით ბრუნვაში (ხეს-თან, ყრუს-თან) და 2. კაცთან"ში კაც მიცემ. ბრუნვაშია დაყენებული, ოღონდ მიცემითის ნიშანი-ს ფონეტიკურ ნიადაგზე დაკარგულა.

2. წყალში, სახლში, ჯიბეში, თავში—იშლება წყალ+ში, სახლ+ში, ჯიბე+ში..., მაგრამ არ ჩანს, თუ რომელ ბრუნვაშია წყალ; სახლ, ჯიბე და სხვა. თუ დავუშვებთ, რომ სახელობითშიაო, როგორც ამას ჯიბე გვიჩვენებს, მაშინ წყალ, სახლ სახ. ბრუნვისად უნდა მივიღოთ, სახ. ბრუნვაში ისინი არ დგანან, მაშასადამე, არც ჯიბე შეიძლება იყოს სახ. ფორმა. შევუყენოთ გავრცელებული ფორმა მასში (იშლება: მას+ში) და დავრწმუნდებით, რომ წყალში, თავში და სხვა მიცემითი ბრუნვისანი ყოფილან, ოღონდ -ს ელემენტი შ'ს

წინ (წყალს+ში) დაკარგულა. -ს'ს დაკარგვა კი ფონეტიკამ უნდა აგვიხსნას.

3. სალამოდე, დილამდე, დღემდე იშლება: სალამო+მდე, დღე+მდე, გამოდის, რომ-მდე თანდებული სახელობით ბრუნვას მოითხოვს; შეეუყენოთ: ქალაქამდე, სოფლამდე, სახლამდე... აქ კი -მდე თანდებულის წინ გვაქვს: ქალაქა, სოფლა, სახლა. -მდე'ს სახელობითი რომ მოეთხოვა, მაშინ იქნებოდა: ქალაქიმდე, სოფელი-მდე, ეს კი ქართულში არ იხმარება, ცხადია, ვერც სალამოდე, დილამდე არის სახელ. ბრუნვაში დაყენებული. რომელი ბრუნვაა? სახლა, ქალაქა'ში ფუძეს გამოეყოფა -ა ფორმანტი, რომელიც ვნებითი (მიმართულებ.) ბრუნვის -ად ფორმანტის ნაშთია; მაშასადამე, სახლამდე მიმართ. ბრ. ყოფილა დასმული. სრული სახე იქნებოდა: სახლად-მდე, ქალაქად-მდე, აგრეთვე: სალამოდმდე, დილადმდე და სხვა. აქედან დასკვნა: 1.-მდე თანდებული მიმართ. ბრუნვაში მართავს სახელს; 2.-მდე'ს წინ მიმართ. ბრუნვის-დ ელემენტი იკვეცება...

კმარა მაგალითები. ვფიქრობთ, რომ გრამატიკიდან სრულებით უმტკივნეულოდ შეიძლება კითხვების ამოღება და მათ ადგილას სიტყვათა შეყენების დამკვიდრება.

ვ. თოფურია.

წერაკითხვის სწავლების შესახებ.

ამ ნომრით იწყება ჩვენი ჟურნალის გამოცემ. მე-6 წელი—1928-29 საგამომცემლო წელი, ოქტომბრიდან ოქტომბრამდე. ჟურნალის პირველივე ნომრებიდან („ახალ სკოლისაკენ“, 1924 წ.) დაიწვა საკითხი ქართული წერაკითხვის სწავლების შესახებ ჩვენს ახალ სკოლაში. ამას შემდეგ იმავე საკითხს დავუბრუნდით 1926 და 1927 წელს. სულ ასეთი წერილები მოვათავსეთ, ზოგიერთი მათგანი რედაქციის შენიშვნებით, რადგან ჟურნალში შეგნებულად გატარებულია გარკვეული შეხედულება წერაკითხვის სწავლებაზე, შეჯამებული „მასწავლებლის თანამგზავრის“ წერილში „როგორ ვასწავლოთ წერაკითხვა?“.

წერაკითხვის სწავლების მეთოდების შესახებ. ვ. კუმბურიძე. „ახ. სკ.“ 1924 წ. № 2-3.

წერაკითხვის შესახებ პაწიებისათვის. რ. ნიკოლაძე. „ახ. სკ.“ 1924 წ. № 2-3.

წერაკითხვა საბავშო ბაღში. ნ. უნაფქოშვილი. „ახ. სკ.“ 1924 წ. № 2-3.

წერაკითხვის სწავლება პლაკატებით ი. ოგანეზოვი „ახ. სკ.“ 1926 წ. № 7;

წერაკითხვა ამოჭრილი ანბანით და პლაკატებით. რ. ნიკოლაძე. „ახ. სკ.“ 1926 წ. № 7.

ახალი პლაკატების შესახებ. თ. ბებურიშვილი. „ახ. სკ.“ 1926 წ. № 8.

ამოჭრილი ანბანი საბავშვო ბაღში. ნ. უნაფქოშვილი. „ახ. სკ.“ 1926 წ. № 9

წერაკითხვის სწავლების შესახებ. ნ. კუბულაშვილი „ახ. სკ.“ 1926 წ. № 12.

წერაკითხვის სწავლება და ახალი სახელმძღვანელოები. ვლ. ქუმბურიძე „ახ. სკ.“ 1927 წ. № 2.

წერაკითხვის სწავლება და წიგნი. რ. ნიკოლაძე. „ახ. სკ.“ 1927 წ. № 2.

I ჯგუფის სახელმძღვანელოს „პირველი წიგნი“-ს რეცენზია. ბ. წიფურია. „ახ. სკ.“ 1927 წ. № 2.

შრომის სკოლის პირველი ჯგუფის სახელმძღვანელოს შესახებ. დირექტივე-ბი. „ახ. სკ.“ 1927 წ. № 2.

წერაკითხვის სწავლებისათვის. ინსტრუქტორთა კონფერენციის თეზისები. „ახ. სკ.“ 1927 წ. № 8-9.

წერაკითხვა პლაკატებით და სახელმძღვანელო. პ. ყუფუნია. „ახ. სკ.“ 1927 წ. № 6-7.

წერთი მუშაობის დაყენების შესახებ. ცირკულიარული წერილი. „ახ. სკ.“ 1927 წ. № 1.

წერთი ვარჯიშობა ოთხწლედში. ა. ბახტაძე. „ახ. სკ.“ 1927 წ. № 2.

მეთოდური წიგნის „წერაკითხვა საბავშვო ბაღში და შრომის სკოლაში“ რეცენზია. ვ. ძიძიგური. „ახ. სკ.“ 1926 წ. № 7.

წრეულს წერილები მოგვივიდა წერაკითხვის სწავლების შესახებ, რომელთაც არ ვათავსებთ უადგილობის გამო. მოგვყავს მხოლოდ მათი დედა-აზრი:

1. წერაკითხვის სწავლების თეზისების გარშემო. ნ. კუბულა-შვილი (შორაპნის მაზრა).

ინსტრუქტორთა კონფერენციის თეზისები („ახ. სკ.“ 1927 წ. № 8-9) მისაღებია შემდეგი შესწორებით: საჭიროა ჟურნალში გამო-ქვეყნებულ იყოს ქართული ანბანის თანდათანობა ასოთა მოხა-ზულობის სიძნელის თვალსაზრისით, მიუღებელია წერის დაწყე-ბა უხაზო რვეულში. ყველა ახალ ასოთი ბავშმა უნდა სამ-სამი ბწკა-რი აავსოს.

რედაქცია ამ აზრებს არ იზიარებს, რაც ცხადია ჟურნალში წინად მოთა-ვებული წერილებიდან.

2. წერაკითხვის სწავლების საქმე უნდა მოგვარდეს. ბ. ბოჭო-რიშვილი (შორაპნის მაზრა).

წერაკითხვის სწავლება მთლიან სიტყვათა. მეთოდით უვარ-გისი გამოდგა, სასურველი ნაყოფი არ გამოიღო. „პირველი წიგნიც“ არ გამოდგა ამ მიზნისათვის. უწიგნოდ სწავლებაც არ ვარგა, მშობლები წიგნით სწავლებას მოგვთხოვენ. მიუღებელია აგრეთვე წერის დაწყებინება უხაზო რვეულზე. სასურველია განათლების სახალხო კომისარიატმა მოაწყოს მაზრებში პირველი

ჯგუფის მასწავლებელთა გადასამზადებელი მოკლევადიანი კურსები. პირველი ჯგუფის სახელმძღვანელოც უნდა შეიცვალოს ჩვენი ენის და ბავშვის ბუნების მოთხოვნასთან შეფარდებით.

ამ წერილის პასუხიც ცხადია ჟურნალის წინა წერილებიდან წერაკითხვაზე საწერ ვარჯიშობაზე და პირველი ჯგუფის სამუშაო წიგნზე.

3. წერაკითხვის სწავლება ბგერითი მეთოდით. ლ. მდინარაძე (სენაკის მაზრა).

რამდენიმე წლის ცდამ დაგვარწმუნა, რომ მთლიან სახეთა მეთოდმა არ გაამართლა მასზე დამყარებული იმედები. საუკეთესოდ გვცანიტ ბგერითი ანალიტიურ-სინთეტიური მეთოდი მოძრავი ანბანის დახმარებით.

წერაკითხვისადმი ანალიტიური მიდგომის შესახებ შეად. „მასწავლებლის თანამგზავრი“, წერილი „როგორ ვასწავლოთ ქართული წერაკითხვა?“

4. წერაკითხვის სწავლება და პლაკატები. ვლ. წიკლაური (თელავის მაზრა).

განათლების სახალხო კომისარიატის საწერაკითხო პლაკატების უმრავლესობა ვერ ამართლებს თავის დანიშნულება ამიტომ მათ მაგიერ სხვა პლაკატები დავამზადეთ, ასოების დაყოფით ოთხ ჯგუფად; ბწკარის ასოები (ა, ი, ო, თ), ბწკარხევეთა ასოები (მ, ნ, ს და სხვ.), ბწკარქვეითა (კ, ვ და სხვ.) და გრძელი ასოები (ქ, ჭ, წ). მივიღეთ 30 პლაკატი: ათი, იოთა, თასი, თხა, სამი, მამა, ძნა, ხარი, ქათამი, ჭიქა, წიწილა. ამ პლაკატებზე ბევრად უკეთესი შედეგები მივიღეთ, ვიდრე კომისარიატის პლაკატებით.

როგორც სოცალზრდის მთავარმმართველობის ინსტრუქციაში იყო ხაზგასმული 1925 წელს („წერაკითხვის სწავლება პლაკატებით. ძირითადი დებულებანი“), სასურველია და აუკლებელიც, რომ ყოველმა კუთხემ და სკოლამ თავისი საკუთარი პლაკატებიც მოამზადოს, წერაკითხვის სწავლების დასაახლოვებლად გარემოსთან და ჯგუფის მთლიან მუშაობასთან. მაგრამ თუ ეს ახალი პლაკატები დაახლოვების ნაცვლად აშორებენ ბავშვს ჯგუფის თემატურ მუშაობას, საჭიროა მათი შეცვლა. რედაქციის აზრით, ამ წერილში მოყვანილი პლაკატები ბევრად ნაკლებ აკმაყოფილებენ ზემოხაზგასმულ მოთხოვნას, ვიდრე კომისარიატის პლაკატები, ნავარაუდები საზაფხულო შთაბეჭდილებათა აღრიცხვისა და საშემოდგომო ცხოვრება-საქმიანობის თემის დასამუშავებლად.

განათლების მუშაკთა კავშირის ჟურნალში „განათლების მუშაკი“, 1928 წლის ოქტომბერ-ნოემბრის ნომრებში (№ № 1 და 3) იბეჭდება წერილების წყება: ფანქარი, „წერაკითხვის სწავლება“, რომელშიაც ბევრი გაუგებრობაა. ამ წერილებმა შეიძლება მასწავლებელი გაურკვევლობაში დასტოვოს. ამიტომ რედაქცია გაარჩევს ამ წერილებს, როგორც კი გამოქვეყნებული იქნება, რა მეთოდს აძლევს უპირატესობას იმ წერილების ავტორი დაწუნებული მეთოდების ნაცვლად.

ბიბლიოგრაფია.

ძვირფასო ამხანაგებო!

ეურ. „ახ. სკოლისაკენის“ რედაქციას განზრახული აქვს. ეურ-ნალის ბიბლიოგრაფიულ განყოფილებაში მოათავსოს რეცენზიები იმ წიგნებზე, რომლებიც განსახკომის მიერ გამოცხადებულია სხვადასხვა ტიპის სკოლებში სახელმძღვანელოთ. რედაქცია სთხოვს სკოლაში მომუშავე ამხანაგებს, რომლებსაც პრაქტიკულად უხდებათ ამა თუ იმ სახელმძღვანელოს გამოყენება, მოგვაწოდონ თავიანთი აზრი სახელმძღვანელოს ავ-კარგის შესახებ. რეცენზიების გამოყენებას რედაქცია ორგვარ მნიშვნელობას აძლევს: ა) ავტორებს შესაძლებლობა მიეცემა შეასწორონ თავიანთი შეცდომები წიგნის განმეორებითი გამოცემის დროს, ხოლო ბ) მასიური მაწსაველებლობა თავიდან აიცილებს იმ შეცდომებს, რომელთაც, შესაძლებელია, ხშირად ადგილი აქვთ ამა თუ იმ სახელმძღვანელოებში.

რეცენზიები ავტორებმა უნდა გადმოგზავნონ რედაქციის სახელზე.

რედაქცია.

ახალი სახელმძღვანელოები

ზ. კლიმიაშვილი. საქართველოს გეოგრაფია.

სახელმძღვანელო შრომის სკოლის მე-6 ჯგუფისათვის. სახელგამი, 1928 წ., ფასი 1 მ. 20 კ.

დღემდე საქართველოს გეოგრაფიის საკითხების შესახებ ჩვენს შრომის სკოლებს არ მოეპოვებოდა სათანადოთ დამუშავებული სახელმძღვანელო, თავისი შინაარსით საქართველოს განვითარების უახლოესი ეპოქის დამსახავი.

უნდა ითქვას, რომ ამ მხრივ კლიმიაშვილის წიგნი საშუალებას იძლევა ახალი საქართველოს შესახებ შრომის სკოლის მოწაფეებს შესაფერისი ცნობები მივაწოდოთ.

საქართველოს ეკონომიური გეოგრაფიიდან სპეციფური საკითხების დამუშავებას დიდი კავშირი აქვს საზოგადოებთმეცნიერების საკითხების დამუშავებასთან. გეოგრაფიის სახელმძღვანელოში მოკემული ცნობები, რომლებსაც წმინდა გეოგრაფიული ხასიათი აქვთ,

ამავე დროს მასალად უნდა იქნას გამოყენებული ეკონომიური მდგომარეობის შესწავლის და განვითარების პერსპექტივების ანალიზისათვის.

თუ გეოგრაფიის სახელმძღვანელო ასეთ შესაძლებლობას არ იძლევა, ცხადია, მას დიდი შედეგების მოტანა არ შეუძლია.

დღემდე არსებული სახელმძღვანელოები ამ მხრივ ძალიან ცოტა მასალას იძლეოდა, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ქუთათელაძის სახელმძღვანელოს, სადაც ცდა ამ მიმართებით საჭირო სახელმძღვანელოს შესადგენად აუცილებლად მოცემულია.

რაც შეეხება კეკეყმაძის წიგნს, უნდა ითქვას, რომ ეს წიგნი ძალიან ცოტა ცნობებს იძლეოდა როგორც ეხლანდელი, ისე წარსული საქართველოს ეკონომიური და პოლიტიკური განვითარების შესახებ.

საკითხავია, დასძლია თუ არა ეს სიძნელე კლიმათში? ჩვენის აზრით, ეს სიძნელე გეოგრაფიის ახალ სახელმძღვანელოში საკმაოდ დაძლეულია, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ზოგიერთ დამატებას, რაც, ჩემის აზრით, წიგნში უნდა იქნეს შეტანილი.

სახელმძღვანელო შედგენილია განათლების კომისარიატის მიერ გადამუშავებული გეოგრაფიის ახალი პროგრამების მიხედვით და წიგნში მოყვანილია თითქმის ყველა ის ცნობები, რომელიც გათვალისწინებულია პროგრამის მიხედვით. ამ მხრივ წიგნსა და პროგრამას შორის დიდი განსხვავება არ არის.

სახელმძღვანელო ითვალისწინებს საქართველოს ფიზიკურ-გეოგრაფიულ პირობებს, სადაც განხილულია: ზედაპირის ანაგობა, ზღვა, მდინარეები, ტბები, ჰავა და ნიადაგი.

გეოგრაფიული პირობების შესწავლის შემდეგ სახელმძღვანელოში გარკვეულია სახალხო მეურნეობის განვითარების პირობები, მოსახლეობა და სწავლა-განათლების დონე.

რაც ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანია, სახელმძღვანელოში გარკვევით არის ნაჩვენები საბჭოთა მეურნეობის ორგანიზაცია და მისი სპეციალური თვისებები.

ამ ზოგადი მიმოხილვის შემდეგ ავტორი ეხება საქართველოს სასოფლო მეურნეობის განვითარებას და იმ ღონისძიებებს, რომელსაც მიმართავს პარტია და ხელისუფლება სასოფლო მეურნეობის კოლექტივიზაციის დარგში.

წიგნში მოყვანილია საკმაო რიცხვითი მასალა ამ მდგომარეობის გასარკვევად.

სასოფლო მეურნეობის შემდეგ განხილულია საქართველოს მრეწველობა, ვაჭრობა, შინამრეწველობა და კოოპერაცია. ამ საკითხების შესასწავლად წიგნი იძლევა შესაფერის ცნობებს ჩვენი მრეწველობის და, კერძოდ, ქვეყნის ინდუსტრიალიზაციის შესახებ მიღებული ზომების შესახებ.

დასასრულ წიგნი ეხება საქართველოს რესპუბლიკის მართველობისა და ადმინისტრაციული დანაწილების საკითხებს.

ზოგადად განხილულია აზერბაიჯანისა და სომხეთის რესპუბლიკები.

წიგნს დართული აქვს საინტერესო ცნობები საქართველოში ტურისტული მოგზაურობის შესახებ.

წიგნის განმეორებითი გამოცემის დროს, ჩემის აზრით, შეტანილ უნდა იქნას შემდეგი სახის შესწორებანი და დამატებანი:

წიგნის 75 გვერდზე სწერია: „მიწათმფლობელობის წესი ყველგან ერთნაირი არ არის: არსებობს კერძო მესაკუთრეობითი და საზოგადოებრივი მიწათმფლობელობის (ხაზი ჩვენია. შ. ს.) წესი“.

ნაცვლად „საზოგადოებრივი მიწათმფლობელობისა“ საჭიროავინმართთ გამოთქმა საზოგადოებრივი მიწათსარგებლობა, რადგანაც ცნება მიწათმფლობელობა შეიცავს საკუთრების ცნებასაც, ხოლო ჩვენში კი მიწაზე საკუთრების ცნება არ ვრცელდება.

„ამ უკანასკნელი სამი-ოთხი წლის განმავლობაში საბჭოთა ხელისუფლებამ მრავალი გაუმჯობესებული სასოფლო-სამეურნეო იარაღი (რკინის გუთნები, ტრაქტორები, სალენწი, სანიავო, ხორბლის გასაწმენდი და სხვა) შეიტანა ჩვენი სოფლის მეურნეობაში“ (გვერ. 77).

საჭირო არის ამ დეტალების დასურათება რიცხვითი მასალით, რომ მოწაფეთათვის უფრო გასაგები გახდეს ამ მიმართებით ჩატარებული მუშაობა.

ფაქტიური მასალით უნდა შეივსოს აგრეთვე შემდეგი განყოფილება: „საქართველოს მრეწველობას დიდი მიხწევები აქვს, იზრდება და ვითარდება მისი შემძლეობა, მატულობს ნაწარმოების რაოდენობა, იზრდება წარმოებებში ჩაბმული მუშათა რიცხვი; მატულობს მათი ხელფასი და აგრეთვე შრომის ნაყოფიერება“ (გვ. 108).

კარგი იქნებოდა, თუ წიგნში მოვიყვანდით ცნობებს სამუშაო ხელფასის დინამიკის, საქონლის თვითღირებულების შემცირების და შრომის ნაყოფიერების ზრდის შესახებ.

შავიქვის წარმოება სახელმძღვანელოში შეტანილია ისე, როგორც ეს კონცესიის სახელწოდებით იყო სახელმძღვანელოს გამო-

ცემამდე. მომავალში ეს უნდა შეიცვალოს ისე, როგორც თაქტიურად არის შეცვლილი.

საერთოდ წიგნი, როგორც ზემოთ ვთქვით, საკმაო ცნობებს იძლევა ქვეყნის სოციალ-ეკონომიური მდგომარეობის გასაცნობად და ამდენადვე ის დიდ სამსახურს გაუწევს ჩვენი ქვეყნის ყოველმხრივ შესწავლის საქმეს. რაც შეეხება წიგნის ღირებულებას, უნდა ითქვას, რომ მისი შემცირება აუცილებელია, ეს კი მხედველობაში უნდა მიიღოს სახელმწიფო გამომცემლობამ.

შ. სიხარულიძე.

ოფიციალური ნაწილი

ათწლედის სასწავლო გეგმა.

კედაგოგიურ განხრინანი ათწლედის 1928/29 წლის სასწავლო გეგმა.

№№	ს ა გ ნ ე ბ ი	8 კლ.	9 კლ.	10 კლ.
1	ქართული ენა და ლიტერატურა .	4	3	2
2	რუსული ენა და ლიტერატურა . .	4	4	4
3	ფიზიკა	2	2	2
4	ქედია	—	2	2
5	მათემატიკა	5	5	2
6	საზოგადოებათმეცნიერება	4	3	3
7	ფიზიკური გეოგრაფია	3	—	—
8	ეკონომიური „	—	2	—
9	ბიოლოგია	2	2	—
10	უცხო ენა	5	5	5
11	ჰიგიენა	—	—	2
12	ფიზიკური აღზრდა	2	—	—
13	სიმღერა და მუსიკა	2	—	—
14	პედოლოგია	—	2	2
15	მატერ. ფსიქოლოგ. საფუძველი	3	—	—
16	საბავშო ბაღის და შრომის სკ. პრინციპები და მუშაობის მეთოდი	—	4	6
17	პედაგოგიური პრაქტიკუმი	—	—	4
18	შრომის და მისი მეთოდები	—	2	2
19	სახვითი ხელოვნება	1	1	1
ს უ ლ		37	37	37

სასოფლო-სამეურნეო განხიანი ათწლიის 1928/29 წლის
სასწავლო გეგმა.

№№	ს ა გ ნ ე ბ ი	8 კვ.	9 კვ.	10 კვ.
1	ქართული ენა და ლიტერატურა	4	3	2
2	რუსული ენა და ლიტერატურა	4	4	4
3	ფიზიკა	2	2	2
4	ქიმია	—	2	2
5	მათემატიკა	5	5	3
6	საზოგადოებათმეცნიერება	4	3	3
7	ფიზიკური გეოგრაფია	3	—	—
8	ეკონომიურ გეოგრაფია	—	3	—
9	ბიოლოგია	2	2	—
10	უცხო ენა	5	5	5
II	ჰიგიენა	—	—	2
12	ფიზიკური აღზრდა	2	—	—
13	სიმღერა-მუსიკა	2	—	—
14	საბჭოთა მეურნეობის საფუძვლებ. და განვ. პერესპექტივები (სოციალისტუ- რი სექტორის ზრდა მრეწველობაში და სასოფლო მეურნეობის კოლექტი- ვიზაცია).	2	I	—
15	მემინდვრეობა, მებოსტნეობა, მება- ღეობა, მევენახეობა, ტექნიკური და სუბტროპიკული კულტურები	2	3	6
16	მესაქონლეობა, მცფუტკრეობა, მება- ბრეშუმეობა	—	2	6
17	მუშაობა მეურნეობაში	—	2	2
	ს უ ლ	37	37	37

პოლიტსაგანმანათლებლო განხიანი ათწლიდის 1928/29 წლის
სასწავლო გეგმა.

№№	ს ა გ ნ ე ბ ი	8 კლ.	9 კლ.	10 კლ.
1	ქართული ენა და ლიტერატურა	4	3	2
2	რუსული ენა და ლიტერატურა	4	4	4
3	ფიზიკა	4	4	2
4	ქიმია	2	2	2
5	მათემატიკა	5	5	3
6	საზოგადოებათმეცნიერება	4	3	3
7	ფიზიკური გეოგრაფია	3	—	—
8	ეკონომიური „	—	3	—
9	ბიოლოგია	2	2	—
10	უცხო ენა	5	5	5
11	ჰიგიენა	—	—	2
12	ფიზიკური აღზრდა	2	1	1
13	სიმღერა და მუსიკა	2	1	1
14	პოლიტსაგანმანათლებლო დაწესებუ- ლებათა მუშაობა და მისი მეთოდები	—	4	—
15	წერაკითხვის უცოდინარობისა და მცირემცოდნეობის სალიკვიდაციო მუ- შაობის ორგანიზაცია და მეთოდები .	—	—	4
16	საბიბლიოთეკო და საკლუბო მუშაო- ბის ორგანიზაცია და მეთოდები . . .	—	—	4
17	პრაქტიკუმი საპოლიტგანმანათლე- ბლო დაწესებულებაში (ქოხსამკითხვე- ლოებში, წერაკითხვის უცოდინარო- ბის სალიკვიდაციო სკოლაში, საკრე- ბულოში, წითელ კუთხეში და სხ.ი . .	—	—	4
	ს უ ლ	37	37	37

კოოპერატიულ განხიანი ათწლიდის 1928/29 წლ. სასწავლო
გ ე გ მ ა

№№	ს ა გ ნ ე ბ ი	8 წგ.	9 წგ.	10 წგ.
1	ქართული ენა და ლიტერატურა . . .	4	3	2
2	რუსული ენა და ლიტერატურა . . .	4	4	4
3	ფიზიკა	2	2	3
4	ქიმია	—	2	3
5	მათემატიკა	5	5	3
6	საზოგადოებათმცნეიერება	4	3	3
7	ფიზიკური გეოგრაფია	3	—	—
8	ეკონომიური გეოგრაფია	—	3	—
9	ბიოლოგია	2	2	—
10	უცხო ენა	5	5	5
11	ჰიგიენა	—	—	2
12	ფიზიკური აღზრდა	2	1	1
13	სიმღერა და მუსიკა	2	—	—
14	კოოპერაციის საფუძვლები, საწარ- მოო და მომხმარებ. კოოპერაც. ორგა- ნიზაცია.	4	—	—
15	ზოგადი და კოოპერატიული მონა- გარიშეობა და კომერციული არით- მეტიკა	—	3	3
16	საქონლის მცოდნეობა	—	—	4
17	სტატისტიკის საფუძველ.	—	2	—
18	პრაქტიკუმი კოოპ. დაწესებულებაში	—	2	5
	ს უ ლ	37	37	37

არაქართველი ათწლეულის სასწავლო გეგმა

Учебный план русской десятилетки с педучлоном на 1928-29 уч. год.

№ №	Предметы	8 гр.	9 гр.	10 гр.
1	Русский язык и литература	4	3	2
2	Грузинский язык и литература	4	4	4
3	Физика	2	2	2
4	Химия	—	2	2
5	Математика	5	5	2
6	Обществоведение	4	3	3
7	Физическая география	3	—	—
8	Экономгеография	—	2	—
9	Биология	2	2	—
10	Иностранный язык	5	5	5
11	Гигиена	—	—	2
12	Физическое воспитание	2	—	—
13	Музыка и танец	2	—	—
14	Педагогика	—	2	2
15	Основы материалистической психологии	3	—	—
16	Принципы и методы работы детского сада и трудовой школы	—	4	6
17	Педагогический практикум	—	—	4
18	Труд и его методы	—	2	2
19	Изобраз. искусства	1	1	1
		37	37	37

Учебный план русской десятилетки с сельско-хоз. уклоном на
1928-29 уч. год.

№ №	Предметы	8 гр.	9 гр.	10 гр.
1	Русский язык и литература . . .	4	3	2
2	Грузинский язык и литература . .	4	4	4
3	Физика	2	2	2
4	Химия	—	2	2
5	Математика	5	5	3
6	Обществоведение	4	3	3
7	Физическая география	3	—	—
8	Экономическая география	—	3	—
9	Биология	2	2	—
10	Иностранный язык	5	5	5
11	Гигиена	—	—	2
12	Физическое воспитание	2	—	—
13	Музыка и пение	2	—	—
14	Основы советского хозяйства и его перспективы (рост социалистического сектора в промышленности и коллективизация сельского хозяйства)	2	1	—
15	Полководство, огородничество, садоводство, виноградарство и виноделие, технические и субтропические культуры	2	3	6
16	Животноводство, пчеловодство, шелководство	—	2	6
17	Работа в хозяйстве	—	2	2
		37	37	37

Учебный план русской десятилетки с политпросветительным уклоном
на 1928-29 уч. год.

№ №	Предметы	8 гр.	9 гр.	10 гр.
1	Русский язык и литература	4	3	2
2	Грузинский язык и литература	4	4	4
3	Физика	4	4	2
4	Химия	2	2	2
5	Математика	5	5	3
6	Обществоведение	4	3	3
7	Физгеография	3	—	—
8	Экономгеография	—	3	—
9	Биология	2	2	—
10	Иностранный язык	5	5	5
11	Гигиена	—	—	2
12	Физическое воспитание	2	1	1
13	Пение и музыка	2	1	1
14	Работа и методы политпросветительных учреждений	—	4	—
15	Организация и методы работы по ликвидации неграмотности и малограмотности	—	—	4
16	Организация и методы клубной и библиотечной работы	—	—	4
17	Практикум в политпросветительных учреждениях (в избе-читальне, ликшколе, клубе, красном уголке).	—	—	4
		37	37	37

Учебный план русской десятилетки с кооперативным уклоном на
1928-29 уч. год:

№ №	Предметы	8 гр.	9 гр.	10 гр.
1	Русский язык и литература	4	3	2
2	Грузинский язык и литература	4	4	4
3	Физика	2	2	2
4	Химия	—	2	3
5	Математика	5	5	3
6	Обществоведение	4	3	3
7	Физическая география	3	—	—
8	Экономгеография	—	3	—
9	Биология	2	2	—
10	Иностранный язык	5	5	5
11	Гигиена	—	—	2
12	Физическое воспитание	2	1	1
13	Пение и музыка	2	—	—
14	Основы кооперации (организация производственной и потреби- тельской кооперации)	4	—	—
15	Общее и кооперативное счетовод- ство и коммерческая арифме- тика	—	3	3
16	Товароведение	—	—	4
17	Основы статистики	—	2	—
18	Практикум в соответ. учрежден.	—	2	5
		37	37	37

Учебный план десятилетки нацменьшинств (кроме русских) с педагогическим уклоном на 1928/29 уч. г.

№№	Предметы	8 гр.	9 гр.	10 гр.
1	Родной язык и литература	4	3	2
2	Русский язык и литература	4	4	4
3	Грузинский язык и литература	3	3	3
4	Физика	2	2	2
5	Химия	—	2	2
6	Математика	5	5	2
7	Обществоведение	4	3	3
8	Физич. география	3	—	—
9	Эконом. география	—	2	—
10	Биология	2	2	—
11	Иностранный язык	5	5	5
12	Гигиена	—	—	2
13	Физическое воспитание	2	—	—
14	Музыка и пение	2	—	—
15	Педагогика	—	2	2
16	Основы материалистической психологии	3	—	—
17	Принципы и методы работы детского сада и трудшколы	—	4	6
18	Преддиактикум	—	—	4
19	Труд и его методы	—	2	2
20	Изобразит. искусства	1	1	1
		40	40	40

Учебный план десятилетки нацменьшинств (кроме русских) с сельскохозяйственным уклоном на 1928/29 уч. г.

№№	Предметы	8 гр.	9 гр.	10 гр.
1	Родной язык и литература . . .	4	3	2
2	Русский язык и литература . . .	4	4	4
3	Грузинский язык и литература . .	3	3	3
4	Физика	2	2	2
5	Химия	—	2	—
6	Математика	5	5	3
7	Обществоведение	4	3	3
8	Физическая география	3	—	—
9	Экономическая география	—	3	—
10	Биология	2	2	—
11	Иностранный язык	5	5	5
12	Гигиена	—	—	2
13	Физическое воспитание	2	—	—
14	Музыка и пение	2	—	—
15	Основы советского хозяйства и его перспективы (рост социального сектора в промышленности и коллективизации сельского хозяйства)	2	1	—
16	Полеводство, огородничество, садоводство, виноградарство и виноделие, технические и субтропические культуры	2	3	6
17	Живот., пчеловодство и шелковод.	—	2	6
18	Работа в хозяйстве	—	2	2
		40	40	40

Учебный план десятилетия с политпросветительным уклоном для нацменьшинств (кроме русских) на 1928/29 уч. г.

№№	Предметы	8 гр.	9 гр.	10 гр.
1	Родной язык и литература	4	3	2
2	Русский язык и литература	4	4	4
3	Грузинский язык и литература	3	3	3
4	Физика	4	4	2
5	Химия	2	2	2
6	Математика	5	5	3
7	Обществоведение	4	3	3
8	Физгеография	3	—	—
9	Экономгеография	—	3	—
10	Биология	2	2	—
11	Иностранный язык	5	5	5
12	Гигиена	—	—	2
13	Физическое воспитание	2	1	1
14	Пение и музыка	2	1	1
15	Организация и методы работы по ликвидации неграмотности и малограмотности	—	—	4
16	Работа и методы политпросветительных учреждений	—	4	—
17	Организация и методы клубной и библиотечной работы	—	—	4
18	Практикум в политпросветительных учреждениях (в издательстве, лыжном клубе, красном уголке и т. д.)	—	—	4
		40	40	40

Учебный план десятилетки нацменьшинств (кроме русских) с сельскохозяйственным уклоном на 1928/29 уч. г.

№№	Предметы	8 гр.	9 гр.	10 гр.
1	Родной язык и литература . . .	4	3	2
2	Русский язык и литература . . .	4	4	4
3	Грузинский язык и литература . . .	3	3	3
4	Физика	2	2	2
5	Химия	—	2	
6	Математика	5	5	3
7	Обществоведение	4	3	3
8	Физическая география	3	—	—
9	Экономическая география	—	3	—
10	Биология	2	2	—
11	Иностранный язык	5	5	5
12	Гигиена	—	—	2
13	Физическое воспитание	2	—	—
14	Музыка и танцы	2	—	—
15	Основы советского хозяйства и его перспективы (рост социального сектора в промышленности и коллективизации сельского хозяйства)	2	1	—
16	Полеводство, огородничество, садоводство, виноградарство и виноделие, технические и субтропические культуры	2	3	6
17	Живот., пчеловодство и шелковод.	—	2	6
18	Работа в хозяйстве	—	2	2
		40	40	40

Учебный план десятилетки с политпросветительным уклоном для нацменьшинств (кроме русских) на 1928/29 уч. г.

№ п/п	Предметы	8 гр.	9 гр.	10 гр.
1	Родной язык и литература	4	3	2
2	Русский язык и литература	4	4	4
3	Грузинский язык и литература	3	3	3
4	Физика	4	4	2
5	Химия	2	2	2
6	Математика	5	5	3
7	Обществоведение	4	3	3
8	Физгеография	3	—	—
9	Экономгеография	—	3	—
10	Биология	2	2	—
11	Иностранный язык	5	5	5
12	Гигиена	—	—	2
13	Физическое воспитание	2	1	1
14	Пение и музыка	2	1	1
15	Организация и методы работы по ликвидации неграмотности и малограмотности	—	—	4
16	Работа и методы политпросветительных учреждений	—	4	—
17	Организация и методы клубной и библиотечной работы	—	—	4
18	Практикум в политпросветительных учреждениях (в избе-читальне, ликшколе, клубе, красном уголке и т. д.)	—	—	4
		40	40	40

Учебный план десятилетки нацменьшинств (кроме русских) с кооперативным уклоном на 1928/29 уч. г.

№№	Предметы	8 гр.	9 гр.	10 гр.
1	Родной язык и литература . . .	4	3	2
2	Русский язык и литература . . .	4	4	4
3	Грузинский язык и литература . .	3	3	3
4	Физика	2	2	2
5	Химия	—	2	3
6	Математика	5	5	3
7	Обществоведение	4	3	3
8	Физгеография	3	—	—
9	Экономическая география	—	3	—
10	Биология	2	2	—
11	Иностраный язык	5	5	5
12	Гигиена	—	—	2
13	Физическое воспитание	2	1	1
14	Танцы и музыка	2	—	—
15	Основы кооперации (организация производственной и потребитель- ской кооперации)	4	—	—
16	Общее и кооперативное счетовод- ство и коммерческая арифметика	—	3	3
17	Товароведение	—	—	4
18	Основы статистики	—	2	—
19	Практикум в соответств. учрежд.	—	2	5
		40	40	40

უ ნ ი ნ ა ა რ ს ი

	გვ.
მ. პოკროვსკი, როგორც საბჭოთა განათლების მოღვაწე და ხ. ლმძღვანელი მ. ორახელაშვილი	3
ისტორიკოსი მარქსისტი გ. ნათაძე	11
ოქტომბრის რევოლუციის 11 წლის თავი და კულტურული რევოლუციის საკითხები შ. სიხარულიძე	19
ს. ქართველოს მუზეუმი სურათი	18
რევოლუციონური დღესასწაულების საკითხი სკოლებში ნ. ძიძიგური	28
სოფლის კინოფიკაცია პ. ხობუა	38
რა უნდა გააქეთოს ქოხ-სამკითხველოს გამგემ ღარიბთა და მოჯამაგირეთა შორის წერაკითხვის ლიკვიდაციის საქ- მეში ი. ძიძიგური	44
როგორი უნდა იყოს ქოხ-სამკითხველოს მუშაობა გლეხ-ქალ- თა შორის ი. ძიძიგური	45
მეტყველებს დეფექტების და მათი გამოსასწორებელი კაბი- ნეტის გახსენისათვის ანასტასია კაიშაური	47

ქართული ენისა და ლიტერატურის დაყენებისათვის.

ქართული ენის და ლიტერატურის მასწავლებელთა პირ- ველი კონფერენციის მასალებიდან გ. გ.	50
ლიტერატურა და მშობლიური ენა მე-11 საფე- ხურის შრომის სკოლაში	51
კამათი ამხ. გ. გოგუაძის მოხსენების გამო	58
რეზოლუცია I. ქართული ენის დაყენების შესახებ	66
რეზოლუცია II. ლიტერატურისა და ენის დაყენე- ბის საორგანიზაციო საკითხების შესახებ	68
კონფერენციაზე წარდგენილი 7-წლედის პროგრამე- ბების პროექტის შესახებ	70
რეზოლუცია 7-წლედის ლიტერატურის პროგრამე- ბის შესახებ	73

ენისა და ლიტერატურის სწავლების შესახებ გ. ქუმბურიძე	83
ქართული გრამატიკის სწავლების საკითხი ჩვენს სკოლებში	
ი. სიხარულიძე	89
„კითხვების“ მეთოდით გრამატიკის სწავლებისათვის	
ვ. თოფურია	97
წერაკითხვის სწავლების შესახებ	112

ბიბლიოგრაფია

მიმართვა მასწავლებლებისადმი სარედაქციო კოლეგია .	115
ზ. კლიმაშვილი „საქართველოს გეოგრაფია“ შ. სიხარულიძე	115

ოფიციალური ნაწილი.

ათწლედის 1928/29 წლის სასწავლო გეგმები	119
--	-----

დაუსწრებელი კურსები პედაგოგიური თვითგანვითარებისთვის

პირველი და მეორე განაკვეთი

პასუხისმგებელი რედაქტორი მარიამ ორახელაშვილი
პასუხისმგებელი მდივანი რ. ნიკოლაძე.

ხელისმოკმეართა საუხრადღებოდ.

ამ ნომრით იწყება ჟურნალის ახალი საგამომცემლო წელი, მე-VI, 1928 წლის ოქტომბრიდან 1929 წლის ოქტომბრამდე. წინანდელი 4 ფორმის გარდა (64 გვ.) გამოვა ყოველთვიურად კიდევ 1-2 ფორმა დამატების სახით, როგორც „დაუსწრებელი კურსების“ მასალა. ამის გამო ჟურნალი ამ წლიდან ელირება წელიწადში 5 მანეთი, წინანდელი 4 მან. ნაცვლად. ერთ წელზე ნაკლები ვადით ჟურნალის გამოწერა არ შეიძლე. არ შეიძლე აგრეთვე „დაუსწრებელი კურსების“ მასალის ცალკე გამოწერა.

ხელისმოწერის პირობები შემდეგია:

1. გამოწერისას არა ნაკლებ 2 მანეთისა.
2. შემდეგი გადასახადი (1 მან.) არა უგვიანეს იახვრისა.
3. შემდეგი (1 მან.) – მარტში.
4. 1 მან. არა უგვიანეს მაისისა.

ჟურნალის წესიერი მიღებისათვის ვთხოვთ ერთიდაიმავე სკოლის მასწავლებლებს ერთად გამოიწერონ ჟურნალი.

წარსული წლების დარჩენილი ვალი უნდა ახალი გამოწერის წინ იყოს განაღდებული.

სარედაქციო კოლეგია.

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა .

გამოვიდა ქართულსა და რუსულ ენებზე 7 წლიანი შრომის სკოლის პროგრამები. ფასი 1 მ. 20 კ.

შეძენა შეიძლება განათლების სახალხო კომისარიატში, მეორე საფეხურის სკოლის ინსპექციაში (ოთახი № 4).

შეიძლება გაწერა ფასდადებითაც.

დაუსწრებელი კურსები

კლავოპიური თვითგანვითარებისათვის

№ 1

1928 წ.

„დაუსწრებელი კურსების“ პირველ გამოშვებაში შედის მასწავლებელთა პედაგოგიური მომზადების პროგრამა-მინიმუმის პირველი და მეორე დავალების გაშლა (პროგრამა-მინიმუმი მოთავსებულია „ახ. სკ.“ 1928 წ. № 7-8, გვ. 20).

1. შესავალი. პროლეტარული რევოლუცია და სახალხო განათლება.
2. სახალხო განათლების საბჭოთა სისტემა და საყოველთაო სწავლების პრობლემა.
3. საბჭოთა შრომის სკოლის მიზნები და ამოცანები.

პროლეტარული რევოლუცია და სახალხო განათლება.

1. პროლეტარიატის დიქტატურა, დემოკრატია და სახალხო განათლება.

ვ. ი. ლენინი, როგორც უღრმესი კომუნისტური აზრების განსაკუთრებით ბრწყინვალე გამომხატველი, რევოლუციას ყოველთვის სთვლიდა დამთავრებული და ერთადერთი ნამდვილი დემოკრატიის შესაველად; ამავდროს ამ დემოკრატიის დასასრულს და მის შემდეგს განვითარებას, თანახმად მარქსისა და ენგელსის თეორიისა, იგი ხედავდა სრულ უსახელმწიფოებრივობაში, ე. ი. მთელი იმ მასის დამთავრებულ თვითმართველობაში, რომელიც უკვე აღარ საჭიროებს არავითარ მთავრობას და არავითარ ჩინოვნიკურ აპარატს. ამ უსახელმწიფოებრივო კომუნიზმისაკენ მიმყვან გზად ლენინს მიაჩნდა დემოკრატია, მაგრამ საბჭოთა დემოკრატია;—არა დასავლეთ ევროპის ტიპის დემოკრატია, რომელიც არსებითად წარმოადგენს დახელოვნებულ მოტყუებას, არამედ ისეთი დემოკრატია, რომლისთვისაც, თანახმად თვით ამ ბერძნული სიტყვის მნიშვნელობისა, ერთადერთი ხელისუფლება არის ხელისუფლება მთელი მოსახლეობისა. ძალიან ხშირად ისინი, ვინც კომუნიზმის იდეებს ღრმად და ბოლომდე არ ჩაფიქრებიათ, პროლეტარიატის დიქტატურის და დამთავრებული დემოკრატიის ცნებათა შორის რაღაც წინააღმდეგობას ხედავენ და „ნამდვილად კი ეს წინააღმდეგობა მოჩვენებითია, იმიტომ რომ ეს არის მეორე სტადია საზოგადოების განვითარებისა, სტადია, რევოლუციის შემდეგი განვითარებისათვის საჭირო და აუცილებელი.

დემოკრატიის საკითხი მჭიდროდ არის დაკავშირებული ჩვენს საკითხთან—სახალხო განათლების საკითხთან.

ვლადიმერ ილიას ძე სთვლიდა, რომ მთელი მშრომელი მასა უნდა მართავდეს სახელმწიფოს და რომ ბოლოს, თავისივე თავის მართვა-გამგეობის პროცესში, იგი სრულიად უკუაგდებს ყოველივე სახელმწიფოს, მაგრამ იმავე დროს ლენინი ფიქრობდა, რომ ამას შეს-

ძლებს მხოლოდ კულტურული, მხოლოდ განათლებული მასა. ალბათ, ყველას ახსოვს ამხ. ლენინის ცნობილი ფრაზა, რომელშიც მოკლედ იყო გამოთქმული ეს აზრი. ეს ფრაზა მოყვანილი იყო ერთხელ „Правда“-ში, საბჭოების გადარჩევის გამო მოთავსებულ ერთ წერილში და შემდეგ შეიცავდა: „ჩვენ უნდა ჩავითრიოთ სახელმწიფოს მართვა-გამგეობაში მთელი მშრომელი მოსახლეობა. ვერავითარი პოლიტიკური უმცირესობა და ვერავითარი პარტია ვერ განახორციელებს ვერაოდეს კომუნიზმს. კომუნიზმი შეიძლება განახორციელებულ იქნეს მხოლოდ ათეული მილიონი ხელებით, მხოლოდ მას შემდეგ, როცა ეს მილიონები დაისწავლიან და შესძლებენ თვით გააკეთონ ყველაფერი“.

აი ფორმულა, რომელიც მოგვცა ლენინმა. კომუნიზმი შეიძლება განახორციელებულ იქნეს მხოლოდ მთელი მოსახლეობის მიერ, მისი დიდი უმრავლესობის მიერ მაინც, ათეული მილიონების მიერ. მანამ, სანამ ეს მილიონები არ დაისწავლიან თვით გააკეთონ ყველაფერი, ადგილი ექნება მხოლოდ კომუნიზმისათვის მოსამზადებელ წინასწარ მუშაობას და არა იმ რევოლუციის დამთავრებას, რომელიც ჩვენ დავიწყეთ.

აქედან ცხადია, რომ კომუნიზმის განახორციელებლად ყველაზე მეტად მნიშვნელოვანი აქტი იქნება ის, რომ ათეულ მილიონ მშრომელთ შეგვასწავლოთ ყველაფერი გააკეთონ თვითონ,—ე. ი. სახალხო განათლების პრობლემა არის კომუნიზმის განახორციელებისათვის წინასწარ სათანადო პირობების შექმნის მთავარი პირობა. თუ ეს ასე არის, სანამ არსებობს პროლეტარიატის დიქტატურა, როგორც ერთგვარი ფორმა ორგანიზაციული პროლეტარული უმცირესობის პოლიტიკური მეთურვეობისა დანარჩენ მოსახლეობაზე, მანამ კომუნიზმი წარმოუდგენელია და პროლეტარიატის დიქტატურის მთავარ ამოცანას შეადგენს მთელი მოსახლეობის მომზადება იმისათვის, რომ მან განახორციელოს კომუნიზმი, ე. ი. ისე მოამზადოს მთელი მოსახლეობა, რომ უკანასკნელმა შესძლოს ყველაფრის კეთება თავისი ხელებით.

ძირითადი, კაპიტალური ამოცანა პროლეტარიატის დიქტატურისა არის—საჭირო განათლების მიცემა მშრომელი მოსახლეობისათვის (გლებთა მშრომელი ფენების ჩათვლით), როდესაც იგი შესძლებს კომუნიზმის განახორციელებას და შემდეგ სრულ, დამთავრებულ უსახელმწიფოებრივო თვითმართველობას.

მე შემეძლო მომეყვანა ბევრი სხვა ციტატაც, რომლებიც ამტკიცებენ ლენინის აზრთა ამგვარ თანამიმდევრობას.

ჩვენ მტკიცედ ვუსვამთ ზაზს პროლეტარიატის დიქტატურას და ვამბობთ: სანამ გლახობა არ განათლდება, მანამ პროლეტარიატის დიქტატურა არის მშრომელთა მასების ორგანიზაციის ერთადერთი ფორმა. მშრომელთა მასების ორგანიზაცია რომ სხვანაირი იყოს, იგი რომ მოწყობილი იყოს არა პროლეტარიატის დიქტატურის, არამედ ნაადრევი დემოკრატიის—დამფუძნებელი კრების ტიპის—ფსევდო-დემოკრატიის—საფუძველზე, მაშინ გლახობის უფიცობის და მოუწყობლობის გამო უფრო შორს ვიქნებოდით კომუნისტური მიზნისაგან, ვიდრე ახლა ვართ. მაგრამ ჩვენ ვებრძვით მათ, ვინც პროლეტარიატის დიქტატურას, ე. ი. პოლიტიკურად მოუმწიფებელი გლახობის მასის პოლიტიკური მეურვეობის ფორმას—ფეტიშად აქცევს.

რა ვნახეთ წინა წლებში და რა არის საჭირო ვიცოდეთ და გვახსოვდეს ახლა? წინად ჩვენი საზოგადოებრივობის ქვედა აპარატს არ ესმოდა, რომ დრო არის ჩავაბათ პროლეტარიატის დიქტატურის აპარატში, ე. ი. საბჭოთა სახელმწიფოებრივ აპარატში, შეძლებისდაგვარად დიდი რიცხვი უპარტიო გლახობისა. ხშირად გაიგონებდი, რომ არჩევნების დროს სასოფლო საბჭოებში და სამაზრო აღმასკომებში ძალადობით გაიყვანეს კომუნისტები. ვინც ამას ჩადიოდა, ისინი ასე მსჯელობდენ: აბა სხვანაირად როგორ, თუ ასე არ იქნა, ხომ წაგვივა ხელიდან დიქტატურაო. მაგრამ როცა გლახობა პოლიტიკურად მომწიფდება, მოინდომებს იმ გზით სიარულს, რომელიც მას რევოლუციამ გაუხსნა და დაინახავს, რომ ეს გზა დაჭერილია ზევიდან დანიშნული პირებით, იგი დაკარგავს ნდობას და პატივისცემას პროლეტარიატის დიქტატურისადმი; დიქტატურას იგი ჩათვლის არა გლახობის ხელმძღვანელად, არამედ ისეთ ძალად, რომელიც გლახობას არ აძლევს განვითარების საშუალებას. აი რატომ ამბობენ, რომ საბჭოთა სახელმწიფოებრივი აპარატის დემოკრატიული ბაზის თანდათანობრივი განვითარება არის პროლეტარიატის დიქტატურის განმტკიცების ზომა. პროლეტარიატის დიქტატურა იმდენად უფრო მტკიცე იქნება, რადენად უპარტიო მშრომელთა მეტი რიცხვი იქნება ჩაბმული საბჭოთა ქვედა და ცენტრალურ აპარატებში; უკანასკნელში უნდა მოექცენ ნიჭიერი და მოწინავე პირები.

პროლეტარიატის დიქტატურა გაგრძელდება განსაზღვრულ ხანამდე, სანამ იგი საჭირო იქნება. შემდეგ კი უპარტიო მშრომელთა ბაზის გაფართოების საშუალებით იგი გარდაიქმნება სხვა რამედ—სახელდობრ დამთავრებულ ქეშმარიტ დემოკრატიად, როცა ლენინის სიტყვით „ყოველი მზარეული ქალი შესძლებს სახელმწიფოს მართვას“,

როცა ყოველი მოქალაქე სხვებთან ერთად მიმართულებას მისცემს თავის სოციალისტურ სამშობლოს.

ტყუილად არ ამბობდა ლენინი, რომ იქ, სადაც არ არის წერა-კითხვის ცოდნა, არ არის პოლიტიკური ცხოვრება; წერა-კითხვის უცოდინარი კაცი პოლიტიკის გარეშე დგას. გარემოში გარკვევა შეუძლია ბრმასაც, მაგრამ იგი ცუდათ გაერკვევა; წერა-კითხვის უცოდინარი კაციც შეიძლება იყოს გვარიანი საბჭოთა მოქალაქე, მაგრამ იგი მაინც დასახიჩრებული იქნება.

ამიტომ ჩვენ აქ გვაქვს ისეთი პრობლემა, რომელსაც აყენებს ერთსადაიმავე დროს საბჭოთა ხელისუფლებაც და გლეხობაც. საბჭოთა სახელმწიფოს მომავალი გარდაქმნისათვის ისეთ რამედ, რადაც უნდოდა ენახა იგი ლენინს და რადაც სურს კომუნისტურ პარტიას, ე. ი. ფართო, მსოფლიოში ერთადერთ დემოკრატიად, რომელსაც უშუალოდ სამუშაოში ჩაბმული ჰყავს მთელი მოსახლეობა,— ამ გარდაქმნისათვის აუცილებელი პირობა და საფუძველი არის სოფლის განათლება და წერა-კითხვის უცოდინარობის ლიკვიდაცია.

ოქტომბრის რევოლუციამდე რუსულ საზოგადოებაში ასეთი პრობლემები ისმებოდა: ერთნი ამბობდნენ, რომ გაბედულ მხნე უმცირესობას შეუძლია იმუშაოს ხალხისათვის, მოახდინოს რევოლუცია რაიმე ძალდატანებითი გზით და შემდეგ მოუწოდოს ხალხს თავისუფალი შემოქმედებისათვის; სხვები კი ფიქრობდნენ, რომ არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება წინ წაწევა, სანამ ხალხი არ მომწიფდება, მომწიფებაში გულისხმობდნენ საერთო კულტურულ დონეს, მასების საერთო განათლებას და ამტკიცებდნენ, რომ რუსეთს არ შეუძლია გადაახტეს დასავლეთ ევროპას, რაკი განათლებით მასზე ბევრად დაბლა დგას.

რა თქმა უნდა, ჩვენ უარყავით როგორც პირველი, აგრეთვე მეორე თეორია. ამის თქმა—ჯერ სახალხო განათლება და შემდეგ რევოლუცია—ნიშნავს ნამდვილ ოპორტუნისტულ მსჯელობას. ჩვენ უარყავით მეორე გზაც, იაკობინური, და ვთქვით, რომ ხალხს გარეშე შეუძლებელია ძალაუფლების ხელში ჩაგდება. ჩვენ სხვაგვარად დავსვით კითხვა. იმ ქვეყანაში, რომელსაც შეეხო კაპიტალიზმი, არსებობს პოლიტიკური დონის ბუნებრივი გრადაცია. არსებობს გლეხობის მასა, რომლისგანაც კაპიტალიზმის განვითარება გამოყოფს პროლეტარიატს, უკანასკნელი პოლიტიკურად უფრო განვითარებულია. პროლეტარიატს გამოეყოფა ავანგარდი - მუშათა კომუნისტური პარტიის სახით. იგი შეიძლება სავსებით იქნეს შეიარაღებული ევროპის კულტურით, რევოლუციონური ბრძოლისა და მშე-

ნებლობის მეთოდებით, ე. ი. მარქსიზმით. პარტიის ხელმძღვანელობის გარეშე მუშათა კლასი ვერ დაამთავრებს რევოლუციას, და მუშათა კლასის დაუხმარებლად გლეხობას არ შეუძლია რევოლუციის დამთავრება. კომუნისტური პარტია რომ მუშათა კლასს მოსწყდეს, იგი დაემსგავსება სხეულისაგან მოკვეთილ თავს; გლეხობისაგან მოწყვეტილი მუშათა კლასი ვერ შეასრულებს თავის მისიას. რევოლუცია ხდება ავანგარდის მიერ, რომელსაც ეხმარებიან და მხარს უჭერენ მასები, რომელნიც ხელმძღვანელობას ანდობენ და ავალენ კომუნისტურ პარტიას. მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ ასეთი მდგომარეობა ნორმალურად უნდა იქნეს ცნობილი. პირიქით, ასეთი მდგომარეობა ძალიან სუსტია, რადგან არავითარი გარანტია არ არსებობს, რომ პარტია ან მუშათა კლასი არ მოსწყდება მთავარ სხეულს, რომელზედაც დაყრდნობილია.

ამიტომ ჩემს პირველ დებულებაში ნათქვამიდან ასეთი დასკვნა უნდა გამოვიყვანოთ: ჩვენ დაინტერესებული ვართ მასში, რომ მოკლე ხანში მოვფინოთ ხალხში განათლება, რადგან რევოლუცია ნორმალურად მიმდინარეობს იქ, სადაც მთელი ხალხის მასამ ერთად და ცალკე ყოველმა მოქალაქემ იცის, თუ რა უნდა გააკეთონ. ბურჟუაზიულ სახელმწიფოებში გაბატონებული კლასები არ აძლევენ მშრომელთ საშუალებას მიიღონ ეს ცოდნა, ამიტომ უკანასკნელნი, ე. ი. მშრომელები ამ ცოდნის მიღებას სხვა გზით აღწევენ— ავანგარდის გამოყოფის საშუალებით. როცა რევოლუცია ხდება, საჭიროა ავანგარდს მივუახლოვოთ უკან ჩამორჩენილი მასები. ამას კი მივყავართ იმ დასკვნამდე, რომ სახალხო განათლება აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს რევოლუციის მტკიცე საძირკველზე დასაყენებლად.

2. სახალხო განათლება და ქვეყნის ინდუსტრიალიზაცია.

ჩვენ ამხანად ისეთ პერიოდში ვართ, როცა ყველაზე მწვავე პოლიტიკური ამოცანები—ამოცანები საბჭოთა წყობილების ორგანიზაციისა—საერთოდ უკვე გადაჭრილი და გადაწყვეტილია. პოლიტიკური რევოლუცია ჩვენს ქვეყანაში დასრულდა. ძალა-უფლება უდაგოდ ეკუთვნის მუშას, რომელიც გლეხობას ეყრდნობა. ლენინი თავის უკანასკნელ წერილში კოოპერაციის შესახებ ამბობს, რომ ასეთ პერიოდში ძალა-უფლებისათვის ბრძოლის საკითხები განზეა გადადებული და პირველ რიგში წამოყენებულია კულტურის საკითხები. ამ ცნობილ წერილში ლენინი ამბობს, რომ ჩვენი ხალხი (რომელმაც მოახდინა ასეთი გასაოცარი რევოლუცია და ჩაიგდო ძალა-უფლება

მსოფლიოს მეექვსედ ნაწილზე, მთელი მისი უსაზღვრო სიმდიდრით) შესძლებდეს ჩქარა და სავსებით კულტურის შეთვისებას—მაშინ ჩვენთვის არ იქნებოდა ძნელი კომუნიზმის აშენება.

კომუნიზმის დამყარების მთავარ სიძნელეს ლენინი ხედავდა მთელი ჩვენი მოსახლეობის არასაკმაო კვალიფიკაციაში, განსაკუთრებით კი იმ მშრომელი მასების მოუმზადებლობაში, რომელიც ძველი რეჟიმის უფიცობას თავს ვერ აღწევდა.

ბრძოლა კულტურისათვის—აი ამჟამად ჩვენს წინაშე წამოყენებული ლოზუნგი. მაგრამ ჩვენ კარგად ვიცით, რომ არის კიდევ ლოზუნგი, თითქოს უფრო მნიშვნელოვანიც — მეურნეობის აყვავების ლოზუნგი. სოციალისტური რევოლუცია—ეს არ არის უბრალო ბრძოლა ძალა-უფლებისათვის. ძალა-უფლებას იღებს პროლეტარიატი იმისათვის, რომ მოახდინოს მეურნეობის რეორგანიზაცია, შექმნას ქაოტიური მეურნეობის მაგიერ გეგმიანი—სოციალისტური მეურნეობა.

ამიტომაც სრულიად არ იქნებოდა მართალი ის, ვინც იტყოდა, რომ სამეურნეო საკითხებს არ უნდა ეჭიროს ის ადგილი, რომელზედაც აყენებს მას ამჟამად საბჭოთა ხელისუფლება და რომ ამის მაგიერ საჭიროა ზრუნვა ისეთ მნიშვნელოვან რამეზე, როგორც არის სახალხო განათლება. მაგრამ საქმე ისაა, რომ ბაზა (საფუძველი), რომელიც ჩვენ მივიღეთ მეფის მთავრობისაგან და აღვადგინეთ, უნდა გაფართოვდეს. გაფართოება კბ მოითხოვს ძირითადი კაპიტალის დახარჯვას. ჩვენ რომ პირველშივე ვერ შეგვძლებოდა დიდი თანხების გაღება კაპიტალური მშენებლობისათვის—მაშინ ყველა ჩვენი დასაწყისი დაილუპებოდა. თვით სახალხო განათლებაც, კიდევ რომ ხელოვნურად გადაგვედო მისთვის დიდი თანხები, მალე დარჩებოდა სრულიად უსახსროდ; რესურსებს ზრდის მხოლოდ მეურნეობა.

ასევე არ იქნებოდა მართალი ისიც, ვინც იტყოდა: სახალხო განათლება მოიცდის, მოდი ახლავე გავადვივით ჩვენი კაპიტალური მშენებლობაო.

ყველასათვის ცხადია, რომ ეს სწორი რა არის. ინდუსტრიალიზაცია გულისხმობს რაც შეიძლება მეტი ხალხის ჩაბმას მეურნეობის უმადლეს ფორმაში, სამანქანო ტექნიკაში—უბრალო კვალიფიციური მუშებიდან დაწყებული ინჟინერამდე, ეკონომისტამდე და სხვ.

ინტელიგენცია, რომელიც ჩვენა გვყავს, და კვალიფიციური ოსტატები, მაღალი კვალიფიკაციის მუშები—იხოცებიან, გადიან ტირაჟდინ. ინდუსტრია გაიზრდება—საჭირო გახდება შეცვლაც. ერთის მაგიერ საჭირო გახდება ორის, სამის დაყენება, მათ მოუხდებათ მუშაობა არა ისე, როგორც ძველად, არამედ უფრო გაუმჯობე-

სებულ მანქანებზე. გარდა ამისა, ჩვენ გვინდა მანქანებიც ჩვენვე ვავაკეთოთ. არა მარტო ისეთი მანქანები, რომლებიც ამზადებენ ქსოვილებს, არამედ ისეთებიც, რომლებიც ააგებენ თვით მანქანებს.

ჩვენ უნდა ვებრძოლოთ „მშვიდობიანი“ გზით დასავლეთ ევროპის ინდუსტრიას, რომელიც შეეცდება ჩვენს წინ წასწრებას. ვინ ვის გაასწრებს? თუ ის ჯაგვისწრებს წინ და ჩვენ უკან ჩამოვრჩით, ძნელი სათქმელია, რომ ჩვენი აღმშენებლობის საქმე და დასავლეთში რევოლუციის განვითარება წარმატებით წავა. ჩვენ უნდა წავუსწროთ მას წინ. ამისათვის კი განათლებაა საჭირო.

თუ ინდუსტრიის, ვაჭრობის და სხვ. წითელი მეთაურები ნაკლებად იქნებიან მომზადებული, ვიდრე ისინი, რომელთაც უშვებენ გერმანიის და ინგლისის უნივერსიტეტები, ჩვენ დავმარცხდებით.

ამავე დროს როგორ შეიძლება უმაღლეს სასწავლებლებში მუშაობის სწორად დაყენებაზე ლაპარაკი, თუ წინასწარ არ ვილაპარაკეთ ამ სასწავლებლების. კანდიდატებზე, რომელთაც უშვებენ მუშააკები და მე-II საფეხურის სკოლები. დაბოლოს, როგორ შეგვიძლია ვილაპარაკოთ ამაზე და არაფერი ვთქვათ წერა-კითხვის უცოდინარობის ლიკვიდაციაზე და I საფეხურის სკოლებზე. ყველაფერი ერთიმეორეზეა გადაბმული. ჩვენი კომისარიატი ამზადებს თვით შრომას—კვალიფიციურ შრომას—ყოველგვარი ღირებულების მწარმოებელს. ჩვენი კომისარიატი ყველაზე მეტად საწარმოო, ყველაზე მეტად სამეურნეო და ეკონომიური სახკომატაგანია და ჩვენ არ შეგვიძლია დავუშვათ, რომ ეს გარეწობა დავიწყებულ იქნეს თუნდაც ერთი წუთით. ამას ჩვენ იმიტომ არ ვამბობთ, რომ მშვიერი ვართ და გვინდა წინ წავწიოთ ჩვენი უწყება. ამას ვამბობთ მხოლოდ ქვეყნის სამეურნეო აღმშენებლობის სასარგებლოდ.

ხანდახან ვხვდებით საკითხის ამგვარად დასმას: არის სახ. კომისარიატი სამეურნეო და არის კულტურული; არის ისეთი, რომელიც გვაწვდის ლუკმაპურს, ფეხსაცმელს, სახლის სახურავს,—არის ისეთებიც, რომლებიც გვაძლევენ კულტურას. მაგრამ ჩვენ არ ვლაპარაკობთ კულტურაზე უილოსოფიური აზრით; მართლაც და ასეთ კულტურაზე ზრუნვა შეგვიძლია შემდეგისათვის გადავდოთ. ჩვენ ვლაპარაკობთ იმ კულტურაზე, რომელიც შედის თვით ინდუსტრიალიზაციის მოწყობაში. ახლანდელი ინდუსტრია მეცნიერულია, იგი წარმოუდგენელია მეცნიერების გარეშე. და რამდენი მანქანაც გინდა ჩამოგვიტანონ, თუ ჩვენ კვალიფიციური მემანქანე არ გვყავოლა, მანქანები უქმად იქნებიან გაჩერებული და ჩვენ ბრიყვებივით უნდა ვუაროთ მათ გარშემო.

უკვე არის შემთხვევები, როცა მიღებულია გამოწერილი რთული საბეჭდავი მანქანა, მაგრამ უქმად არის გაჩერებული, იმის გამო, რომ ჩვენ არა გვყავს შესაფერი მუშა და საჭიროა მისი გამოწერა გერმანიიდან. ეს ბევრჯერ გამეორდება, თუ ჩვენ სერიოზული ყურადღება არ მივაქციეთ ინდუსტრიისათვის საჭირო პირების მომზადებას.

3. ბურჟუაზიული, პროლეტარული და საკაცობრიო კულტურა.

ვლადიმერ ილიას ძემ ასეთი აზრი გამოსთქვა: კულტურა, პლიუს საბჭოთა ხელისუფლება და პლიუს ელექტროფიკაცია—ეს არის საკმაო ბაზა კომუნისმის შესაქმნელად. ლენინმა ისიც სთქვა, რომ კომუნისმი უფრო ადვილი განსახორციელებელია დასავლეთ ევროპაში; იქ ძნელი ასამოძრავებელია პროლეტარიატი, იმიტომ რომ ბურჟუაზიული ხელისუფლება უფრო ძლიერი და უფრო მოქნილია, ვიდრე ჩვენი თვითმპყრობელობა, მაგრამ როცა დასავლეთის პროლეტარიატი პოლიტიკურ რევოლუციას დაიწყებს, იგი უფრო ადვილად გადავა კომუნისმზე, იმიტომ რომ კაპიტალიზმმა უკვე მოამზადა იგი ღმისთვის და, გარდა ამისა, იგი ჩვენზე უფრო კულტურულიაო.

რით არის დასავლეთი უფრო კულტურული? კომუნისტური კულტურით? არა. ამ მხრივ, პირიქით, ჩვენ მოვითხოვთ ევროპის მოწინავე პარტიებისაგან, რომ ისინი გაბოლშევიკურდნენ. ბურჟუაზიული კულტურით — ამ სიტყვის ჩვეულებრივი მნიშვნელობით? მე პირადად ვფიქრობ, რომ დიდი და დაუმსახურებელი პატივისცემაა ბურჟუაზიისათვის, როცა თანამედროვე კულტურას ვუწოდებთ ბურჟუაზიულს. ნამდვილად კი თანამედროვე კულტურა არის ის კულტურა, რომელიც იზრდებოდა საუკუნეებით და ათეული საუკუნეებით და იქ, სადაც მას წმინდა ბურჟუაზიული ბეჭედი აზის — იგი დამპალია და უსარგებლო. არ შეიძლება ვუწოდოთ ქიმიას, ბიოლოგიას, მათემატიკას ბურჟუაზიული მკვნიერება. ჩვენ გვინდა ობიექტური ცოდნა, რომლის მეოხებით ადამიანი ერკვევა გარემოში და იმორჩილებს ზუნებას. ამ კულტურას კი არ უნდა ვუწოდებდეთ ბურჟუაზიულს, თუმცა იგი არ არის არც პროლეტარული, იმიტომ რომ მის მიერ არ არის შექმნილი.

ვლადიმერ ილიას ძე ენერგიულად მოითხოვდა, რომ ჩვენ მთლიანად შეგვეთვისებინა ეს კულტურა და ძალიან სწყინდა, როცა ლაპარაკს დაიწყებდნენ პროლეტარულ კულტურაზე. ეს არა იმიტომ, რომ არა სწამდა პროლეტარული კულტურა; იგი შიშობდა, რომ ასეთი

მსჯელობა არ დაგვიწყო: ბურჟუაზია ორთქლმავალით მოგზაურობს, ჩვენთვის შეუფერებელია, ჩვენ უნდა გამოვიგონოთ ჩვენი—პროლეტარული—მანქანა და სანამ მას გამოვიგონებდეთ, უარი უნდა ვთქვათ ორთქლზე. მართალია, ორთქლის შესახებ ასე არ უთქვამთ, მაგრამ წითელი არმიის შესახებ კი სთქვეს: ჩვენ არ გვინდა ბურჟუაზიული დისციპლინა, ბურჟუაზიული ორგანიზაციის ფორმა, ჩვენ გვსურს შევქმნათ შესანიშნავი პროლეტარული პარტიზანზინა, ე. ი. ბურჟუაზიული ჯარის ფორმის მაგიერ ლაპარაკობდენ ჯარის მეტად დაბალ ფორმაზე. ვლადიმერ ილიას ძეს სწორედ ამის ეშინოდა. ეშინოდა იმდენად, რომ გაშმაგებული შეებრძოლებოდა ყველას, ვინც ასეთ აზრს გაიოსთქვამდა. ძალიან საყურადღებოა ამ მხრივ მისი სიტყვა კომკავშირელების მეორე ყრილობაზე, სიტყვა, რომელიც ზეპირად უნდა იცოდეს ყოველმა განათლების მუშაკმა.

მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ ჩვენ ვფიქრობდეთ, თითქოს კომუნიზმისათვის საკმაო იყოს თანამედროვე კულტურა, პლიუს საბჭოთა ხელისუფლება. არა: თანამედროვე კულტურა საბჭოთა ხელისუფლებასთან კონტაქტის დაჭერის შემდეგ ვერ დარჩება ძველებური. ის ობიექტური ელემენტები, რომელიც მასში არის, გაიზრდებიან, ხოლო ის თვისებები, რომლებიც წარმოადგენენ ბურჟუაზიულ კულტურას და ბურჟუაზიას შეტანილი აქვს კულტურაში სპეციალურად თავისი კლასობრივი მიზნებისათვის,—მას ჩამოეცლება და დაეკარგება. ეს კიდევ ცოტაა. ჩვენ უნდა გავაკეთოთ მეცნიერების ის დასკვნები, რომელიც უნდა იქნეს გაკეთებული საზოგადოების ბუნებრივი განვითარების წესით და რომლებითაც დაინტერესებულია პროლეტარიატიც. ლენინი ამბობდა: „ნუთუ თქვენ ფიქრობთ, რომ მარქსი დასწერდა თავის „კაპიტალს“, რომ მას შესწავლილი არა ჰქონოდა მთელი ბურჟუაზიული კულტურა, რომ იგი არ დაყრდნობოდა დარვინიზმს, ფიზიოლოგიას, არქეოლოგიას, ეტნოგრაფიას, ენათმეცნიერებას და სხვა ათას დისციპლინას, რომელიც მან შეისწავლა იმისათვის, რომ დაეწერა თავისი უდიდესი შრომა? არა, ამის გაკეთება შეუძლებელი იყო. უფიცი ადამიანისათვის შეუძლებელი იყო „კაპიტალის“ დაწერა, მისი დამწერი უნდა ყოფილიყო მეცნიერი, მას უნდა სცოდნოდა, რაც მანამდე იყო გაკეთებული. წინათ კი ბევრი არის გაკეთებული, კულტურა მეტად ფართო და მდიდარია, მაგრამ მარქსი ამაზე არ შეჩერებულა: იმისაგან, რაც გაკეთებული იყო და რაც მან შეისწავლა, მარქსმა გააკეთა უაღრესად მნიშვნელოვანი დასკვნები, რის გაკეთებაც ვერ შესძლეს ბურჟუაზიულმა მეცნიერებმა: ნაწილმა ვერ შესძლო სიბეცის გამო, იმიტომ, რომ მისი ტვინი

დასახიჩრებელი იყო და ჭეშმარიტებას ვერა ხედავდა, ნაწილმა კი შეგნებულად არ გააკეთა. ბურჟუაზიულმა მეცნიერებამ უარყო მარქსიზმი, თუმცა იგი პირდაპირი დასკვნაა არსებული მეცნიერებისა. პროლეტარიატმა, რომლისთვისაც საჭიროა ეს დასკვნები, მიიღო ისინი როგორც ფორმა მარქსისტული მსოფლმხედველობისა. ამას კი ჩვენთვის, პედაგოგებისათვის, უდიდესი მნიშვნელობა აქვს.

რას წარმოადგენს სკოლა ყველა თავის საფეხურზე, დაწყებული ლიკპუნქტიდან და საბავშვო ბაღებიდან? ბურჟუაზიული კულტურის თუ საკაცობრიო კულტურის ფორმას, წარმოადგენს თუ არა იგი პროლეტ. კულტურის ძირითადი დასაწყისის მსგავსს რაიმეს? ჩვენ უნდა აღვიაროთ, რომ რევოლუციამდე რუსეთში არსებული სკოლები და ევროპის ახლანდელი სკოლა—ბურჟუაზიული სკოლაა, ზოგან კი უარესიც—ფეოდალურ-ბურჟუაზიული, ფეოდალურ-საეკლესიო სკოლა (რადგან ვიცით, რომ სკოლა ეწყობა ისე, რომ მან აღზარდოს გაბატონებული კლასისათვის გამოსადეგი თაობა). მაგრამ გაბატონებული კლასისათვის ხელსაყრელია, რომ მოსახლეობამ იცოდეს ელემენტარული მათემატიკა, წერა-კითხვა და ანგარიში. მხოლოდ მეტად ჩამორჩენილ და ველურ ქვეყანას, როგორც იყო რუსეთი, ეშინოდა უბრალო წერა-კითხვისაც, რადგან ფიქრობდა, რომ მუშა და გლეხი, შეიძენდენ თუ არა რაიმე ცოდნას, უთუოდ რევოლუციას მოახდენდენ. ამ თვალსაზრისზე არა დგანან უფრო გაბედული ბურჟუაზიული სახელმწიფოები, რომელთაც უფრო ესაჭიროებათ განათლებული მოსახლეობა. ამ სახელმწიფოებში სკოლები იძლევა ობიექტურ ცოდნათა განსაზღვრულ რაოდენობას, მაგრამ თან უმატებს განსაზღვრული რაოდენობის შხამსაც—სამღვთო სჯულის სახით, ისტორიის თავისებურად სწავლებით და აღზრდის საერთო ხასიათით; მთელი სკოლის ცხოვრება ამ შხამით არის გაჟღენთილი. ერთი სიტყვით, როცა ბურჟუაზია იძლევა რამდენიმე ცოდნას, ყოველთვის უმატებს მას საბრუებელის დიდ რაოდენობას იმ მიზნით, რომ საერთო აღზრდა მისთვის სასურველი გამოვიდეს. რამდენადაც ქვეყანა უფრო განვითარებულია, როგორც, მაგ., ამერიკა, იმდენად ამას ნაკლებად აქვს ადგილი. იქ სიმძიმის ცენტრი გადატანილია პრაქტიკულ რეალისტურ ცოდნაზე, მაგრამ არც იქ ივიწყებენ, რომ მოსწავლეს უნდა მიეცეს საბრუებელის განსაზღვრული რაოდენობაც. ეს საბრუებელი რომ არ მიუმატონ, მაშინ მუშა, რომელიც მიიღებს საერთო ტექნიკურ განათლებას, შეავსებს ამ ცოდნას ცხოვრებისაგან მიღებულ სოციალურ-პოლიტიკური განათლებით.

ჩვენ უგუნურები ვიქნებოდით, რომ იმის გამო, რაკი სკოლას პროლეტარული თვალსაზრისით ვუდგებით, ვადაგვეთვალე რებინა ელემენტარული მათემატიკა ან ელემენტარული ფიზიკა მხოლოდ იმიტომ, რომ ისინი ბურჟუაზიულია. ეს ობიექტური ნაწილი ჩვენ პირდაპირ უნდა გადავიღოთ ძველი სკოლისაგან და საკითხს მივუდგეთ მხოლოდ იმ მხრით, თუ რა მეთოდებით სჯობია მისი სწავლება. ჩვენ მაშინაც უგუნურები ვიქნებოდით, რომ გვეთქვა: სკოლა წინათ იყო კლასობრივი, ახლა უნდა იყოს არაკლასობრივი, წინად ცოდნას ეძლეოდა ერთგვარი პოლიტიკურ-ფილოსოფიური ტენდენცია, ახლა არავითარი ტენდენცია არ უნდა გავატაროთ და მასწავლებელს ვათქმევინოთ აბსოლუტურად ობიექტური ქემმარტება, რომელშიაც ექვი არავის შეუვა. ჩვენი წვრილ-ბურჟუაზიული პედაგოგები ხშირად ამას მოითხოვენ. ხანდახან გასაოცარი უვიცობით ამტკიცებენ, რომ სკოლა აპოლიტიკური უნდა იყოს, რომ ასეთი აპოლიტიკური იყო იგი წინათ, ჩვენამდე.

ეს მტკნარი სისულელეა. ყველამ, ვინც ფხიზლად და მიუდგომლად უყურებს საზღვარ გარეთელ სკოლებს, იცის, რომ ეს სკოლები წმინდა კლასობრივი პოლიტიკური სკოლებია, რომ ისინი მოზარდი თაობის გონების გაბატონებული კლასისათვის სასურველი მიმართულებით გასაწვრთნელი იარაღია.

4. კომუნისტურ აღზრდაზე.

რა არის მარქსისტული აღზრდა? ძველ საზოგადოებაში იყო აღზრდის ორი ხერხი: ერთი—ავტორიტარულ-დისციპლინარული და მეორე—როცა ზოგიერთ ბურჟუაზიულ სახელმწიფოებში ბურჟუაზიის ბავშვებისათვის მცირდება დისციპლინა და ტარდება საკუთარი ბრჭყალებით თავდაცვის საჭიროების პრინციპი. კარიერიზმის პრინციპი ძველ სკოლაში საკმაო აშკარად ტარდებოდა.

ჩვენ აქეთ არ მივისწრაფვით; ჩვენთვის ორივე პრინციპი მიუღებელია. ჩვენ არ გვინდა აღვზარდოთ ხალხი დისციპლინის ბორკილებში, მაგრამ არც ისეთი „თავისუფალი“ ხალხის აღზრდა გვინდა, რომლებზედაც დოსტოევსკი ამბობდა: „დაიღუპოს მთელი ქვეყანა, მე კი ჩაის დავლევა“. ამ კატეგორიის თავისუფალ აღზრდაში ჩვენ ვხედავთ ბურჟუაზიულ-ფეოდალური სკოლის პრინციპს, რამდენადაც მას სურს თავის ქვეშევრდომების ხელებზე დასტავოს ფეოდალური აბედები. ადამიანი თუ დისციპლინაში ჰყავთ—იგი მონად იქცევა; ეს იმიტომ, რომ ბურჟუაზიული საზოგადოება შიგნით ყალბია. ნამ-

დვილი, საზოგადოებრივ ინტერესებთან შეთანხმებული თვითდისციპლინა შესაძლებელია ნორმალურ საზოგადოებაში, ისეთ საზოგადოებაში, სადაც არ არის ინტერესთა წინააღმდეგობა საზოგადოებასა და ინდივიდუალობას შორის. ასეთი საზოგადოება არის კომუნისტური წყობილება, სადაც საზოგადოებასა და ინდივიდუალობას შორის არ არის წინააღმდეგობა, ასე რომ, როცა ასეთ საზოგადოებაში ხსნივთ დისციპლინის ბორკილებს—სულ ერთია, ადამიანი მაინც იმას აკეთებს, რასაც მისგან საზოგადოება მოითხოვს, რადგან სხვანაირი მისი ქცევა უაზრობა იქნებოდა.

მაგრამ ჩვენს პერიოდს, ე. ი. კომუნიზმისაკენ გარდამავალ პერიოდს, ეს თვისებები აქვს. ჩვენ ვერ უარვყოფთ, რომ ჩვენში არსებობს ექსპლოატაცია, არსებობს იმდენად, რამდენადაც არსებობს ახალი ეკონ. პოლიტიკა და დიდი უთანასწორობა, რომელსაც არ შეიძლება არ ექნეს ადგილი გარდამავალ ხანაში. არის დაჩაგრული და შეურაცხყოფილი ხალხი, არიან ისეთებიც, რომლებიც ხალხის ზურგზე სხედან. მაგრამ ჩვენ ამას ყველაფერს ვგრძნობთ და ვცდილობთ აღვზარდოთ ბავშვები სოციალური თავისუფლების მიმართულებით. არა ისეთ თავისუფლებაში, როცა ადამიანს ჩააგონებდნენ ხოლმე: „მთელი ძალღონე დასჭიმე და თვითონ დაიცავი თავისი თავი—ასეთია ცხოვრებაო“, არამედ ისეთ თავისუფლებაში, როცა ადამიანს ეუბნებიან: „საზოგადოების ინტერესები აბსოლუტურად ეთანხმება შენს პირად ინტერესებს; შეიძლება შენ ისეთ დროს მოგიხდეს ცხოვრება, რომ საჭირო შეიქნეს საზოგადოებისათვის თავის შეწირვა, იმიტომ რომ არჩევანი იქნება მხოლოდ ბრძოლასა და სიბნელეს შორის, სხვა გამოსავალი კი არ არის“. მაგრამ როცა ჩვენ ამ გამოსავალს ვნახავთ, მაშინ წინააღმდეგობა საზოგადოების და პიროვნების ინტერესთა შორის აღარ იქნება. გონიერად უნდა იცხოვრო; ამით მოგებული იქნება საზოგადოებაც და კერძო პიროვნებაც. ამას ეყრდნობა კომუნიზმი და ეს არის მისი არსი.

აი რატომ შეეძელით ჩვენ გაგვეტარებინან მაქსიმალური საზოგადოებრიობის და მაქსიმალური თავისუფლების ატმოსფეროში—თავისუფალი დისციპლინის და თვითორგანიზაციის პრინციპები.

ჩვენ გვკითხავენ: კი, მაგრამ, სად არის აღმზრდელიო? ჩვენ ვახდენთ მის გადამზადებას და მისი მთავარი თანამშრომელი ამ შემთხვევაში იქნება მოწაფე, ის ახალი მოწაფე, რომელიც ისწავლის მასწავლებლისაგან სახელმწიფო სამეცნიერო საბჭოს პროგრამის გატარებას. უმთავრესია—თვით მასწავლებლის აღზრდა, პიონერის იდეალისადმი ნდობის ჩაკონება. პიონერული მოძრაობა, რომელიც

იჭრება სკოლის ცხოვრებაში, დახმარებას გაუწევს ამ მიმართულე-
ბით და გამოდგება დასაყრდნობად იმისათვის, ვინც უნდა ავიდეს
ჰარმონიული აღზრდის სიმაღლეზე.

ჩვენში ძალიან მოიკოჭლებს სკოლის ასაკამდე აღზრდა და არა-
ვითარი ეჭვი არ არის იმაში, რომ კომუნისტური აღზრდა სწორედ
ამ ასაკიდან უნდა იწყებოდეს. სახალხო განათლების კომისარიატი
დაუღალავად იმეორებს, რომ ჯერ-ჯერობით მივიწყებული სკოლის
ასაკამდე აღზრდის საქმე უდიდეს კომუნისტურ ამოცანას წარმოად-
გენს. ჩვენ არ შეგვიძლია ჩავთვალოთ სკოლა ნორმალურად, თუკი ის
იყვანს 8 წლის ბავშვს; 8 წლიდან შეიძლება გაკეთდეს აღმზრდელო-
ბითი მუშაობის მხოლოდ ერთი მესამედი, რადგან 2 მესამედი უნდა
გაკეთებულიყო სკოლის ასაკამდე.

მე ნაწილობრივ მივუთითე უკვე იმაზე, თუ რა ელემენტებს
ხმარობენ საზღვარგარეთელი პედაგოგები, ახლა მინდა იმაზე მივუ-
თითო, თუ რა საწინააღმდეგო გავლენას ვატარებთ ჩვენს სკოლებში.
მე მინახავს ის მასწავლებლები, რომელნიც საზღვარგარეთიდან ჩვენ-
თან ჩამოვიდნენ. უნდა გამოვტყდეთ, რომ ჩვენ თვითონ გვიკვირს ის,
რაც მათგან გვესმის. ჩვენ ისე ვართ წელში გატეხილი ჩვენი სილატა-
კით, ელემენტარული ხელსაყრელი პირობების უქონლობით იმის ცხოვ-
რებაში გასატარებლად, რაზედაც მე ვილაპარაკე, — იმდენადა ვართ
ამით წელში გატეხილი, რომ თავი უფრო მეტად ჩამორჩენილად მი-
გვაჩნია, ვიდრე ეს ნამდვილად არის. რომ დავათვალიეროთ ჩვენი
საუკეთესო დაწესებულებანი, როგორც ამას შვრებიან ჩვენი სტუმრე-
ბი, შევხვდებით შეუდარებლად უფრო მაღალი ტიპის სკოლებს, ვიდ-
რე საზღვარგარეთ აქვთ. ერთმა მეტად ცნობილმა უცხოელმა პედა-
გოგმა მითხრა აფორიზმი, რომელიც შემდეგს შეიცავს: „თქვენ გაქვთ
სკოლები, რომლებიც შეიძლება ჩაითვალოს მთელ მსოფლიოში ყვე-
ლაზე ცუდად, მაგრამ არის ისეთი სკოლებიც, რომლებიც შეიძლება
საუკეთესოდაც ჩავთვალოთ“. მე მას დაახლოვებით ასე ვუპასუხე:
„ჩვენი ცუდი სკოლები იმიტომ არის ცუდი, რომ სახსარი არა გვაქვს.
კარგი სკოლები კი იმიტომ არიან კარგი, რომ აღებული გვაქვს სწო-
რი პრინციპი. თქვენ კი გაქვთ ყველა საჭირო თანხა, მაგრამ თქვე-
ნი პრინციპი არ არის სწორი. თუ თქვენ გაქვთ დიუის სკოლები,
სამაგიეროდ გაქვთ სხვა სკოლებიც. რომელთაც არ სურთ ასეთები
იქნენ. ჩვენ კი ჯერჯერობით არა გვაქვს სახსარი“.

ამიტომაც არის, რომ ჩვენი გავლენა უცხოეთის პედაგოგიურ
აზროვნებაზე ძლიერია.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ჩვენი მასწავლებელი, განსაკუთრებით ქვედა საფეხურისა, არას გზით არ არის ბურჟუა. მისი მდგომარეობა ირკვევა იმ ბაასიდან, რომელიც მასწავლებლობას ჰქონდა ამხ. ზინოვიევთან მაწავლებელთა ყრილობაზე. მასწავლებლები შეეკითხნენ ზინოვიევს:—„პროლეტარები ვარო ჩვენ, თუ არაო?“ ზინოვიევმა უპასუხა: „პროლეტარები ხართ, ერთი იმიტომ, რომ საკუთრება არა გაქვთ, და მეორეც იმიტომ, რომ თქვენი შრომის საფასური მუშის საშუალო საფასურზე ნაკლებიაო“.—მაშ გვიცანით პროლეტარებად და შეგვიშვით კომუნისტურ პარტიაშიო.—„თქვენ ხართ პროლეტარები, მაგრამ არა ხართ მრეწველობის მიერ დარაზმული ორგანიზაციულად. მრეწველობა პროლეტარიატს რაზმავს და ჰქმნის მის შინაგან პროლეტარულ არსს. თქვენისთანა დაშლილ დაურაზმავ პროლეტარებში კი არის ერთგვარი წვრილ-ბურჟუაზიული ნარევი. პროლეტარ-მასწავლებელს შეუძლია კავშირი დაიჭიროს პროლეტარიატთან, მაგრამ მას მაინც აქვს ეს წვრილ-ბურჟუაზიული ნარევი, რადგან იგი არსებითად წვრილი, მარტოხელი ხელოსანია“.

საუკეთესო, უფრო შეგნებული მასწავლებლობა, რომელმაც სძლია თავის არსებაში მეშხანობას,—ბუნებრივად ჩვენსკენ მოისწრაფვის; მაგრამ არის კიდევ უფრო დიდი ნაწილი, რომელიც წვალობს, იტანჯება, იმიტომ რომ გაჟღენთილია მთელი რიგი ცრუმორწმუნეობით, რომელსაც ასე ადვილად ვერ მოიშორებს. არის რელიგიური ცრუმორწმუნეობა, ინდივიდუალიზმი და სხვა ამგვარი სისულელე. ამასთანავე ისინი ხედავენ, რომ ჩვენი პედაგოგია ყველა საკითხს დიდად აშუქებს, ამიტომ ისინი დღემდე ყოყმანობენ, რაც საბოლოოდ ჩვენს სასარგებლოდ უდა დასრულდეს.

ა. ლუნაჩარსკი.

სახალხო განათლების სისტემა.

სახალხო განათლების სისტემა რუსეთში რევოლუციამდე.

1. სასწავლებელთა ტიპები. მეფის რუსეთში სახალხო განათლების სისტემა, სასწავლო დაწესებულებათა ტიპების მხრივ, ძალიან რთული და აწეწილი იყო. პირველდაწყებით სასწავლებელთა ტიპების რიცხვი მეტად დიდი იყო (30-მდე). უმთავრესი მათგანი: სოფლებისათვის—სამინისტრო, საერობო და სამრევლო სკოლები. მაღალი (повыш.) ტიპის სკოლები: ორკლასიანი სამინისტრო (5 და 6 წლის კურსით), ორკლასიანი სამრევლო და უმაღლესი პირველდაწყებითი. სასწავლებელი (4 წლის კურსით, ოთხწლიანი პირველდა-

წყებითი სასწავლებლის შემდეგ). ქალაქებისათვის იყო: ქალაქის პირველდაწყებითი, ქალაქის სამრევლო და საეკლესიო-სამრევლო სკოლები. მაღალი ტიპის—უმაღლესი პირველდაწყებითი სასწავლებელი გარდა ამისა კიდევ ბევრი სხვა ტიპის სკოლა იყო არარუსთათვის— „ინოროდცებისათვის“.

მოზრდილთა განათლებისათვის არსებობდა: საკვირაო სკოლები (სახ. განათ. სამინისტროს და მართლმადიდებელი საწმენოების უწყებისა), მოზრდილთა კურსები და სახალხო უნივერსიტეტები.

ამ სკოლების კურსი განისაზღვრებოდა პროგრამებითა და სახელმძღვანელოებით. სახალხო განათლების სამინისტროს პროგრამა სამაგალითო იყო და შეიცავდა მხოლოდ იმ ცოდნათა და ჩვევების მოცულობას, რომელიც სავალდებულო იყო მათთვის, ვინც ასრულებდა სკოლას და სურდა მიეღო სათანადო მოწმობა, სავალდებულო იყო მხოლოდ საღვთო სჯულის მთელი კურსი, სინოდის მიერ დატკიცებული პროგრამით. სასწავლო სამუშაოს შინაარსი განისაზღვრებოდა სკოლებში დაშვებული სახელმძღვანელოებით. ზოგიერთი ქალაქები, ერობები და სხვა დაწესებულებანი, რომლებიც სკოლებს თავის ხარჯზე ინახავდნენ, ხშირად თავის საკუთარ პროგრამებს ამუშავებდნენ და სასკოლო მთავრობის მიერ მოწონების შემდეგ ატარებდნენ მათ სკოლებში. ყველა სკოლაში ასწავლიდნენ: საღვთო სჯულს, კითხვას, წერას და არითმეტიკას. (ცნობებს ბუნებისმეტყველებიდან, გეოგრაფიიდან და ისტორიიდან მოწაფეებს აწვდიდნენ განმარტებითი კითხვის გაკვეთილებზე და ამ ცნობების კურსი განსაზღვრული იყო სასწავლო ქრესტომატიების შინაარსით.

კიდევ უფრო რთული იყო საშუალო განათლების სისტემა. ქალთა და ვაჟთა საშუალო სასწავლებელთა სისტემები ერთიმეორესაგან მკაფიოდ განსხვავდებოდნენ. ქალ-ვაჟთა ერთად სწავლება დაშვებული იყო გამონაკლისის სახით ზოგიერ საკომერციო სასწავლებლებში. საშუალო სასწავლებელთა სისტემას კლასობრივი ხასიათი ჰქონდა; იგი ემსახურებოდა სხვადასხვა საზოგადოებრივ ჯგუფს სხვადასხვა ტიპის სასწავლებლით და პირველდაწყებით სკოლების სისტემასთან არავითარი კავშირი არა ჰქონდა. მაღალი წრის მოხელეებს თავისი შვილებისათვის ჰქონდათ ლიცეი, ფავად-აზნაურობა, შეძლებული ბურჟუაზია და ინტელიგენცია სარგებლობდნენ გიმნაზიებით და რელიური სასწავლებლებით; სამხედრო პირთა შვილებისათვის არსებობდა კადეტთა კორპუსები, სასულიერო პირთა ბავშვებისათვის—სასულიერო სასწავლებლები, სემინარიები და ქალთა საეპარქიო სასწავლებლები. ვაჭრებიც ხსნიდნენ თავის შვილებისათვის საშუალო

სკოლებს—საკომერციო სასწავლებლებს, ქალებისათვის მოწყობილი იყო ინსტიტუტები და შვიდკლასიანი გიმნაზიები (დედოფალ მარიამ ფედორეს ასულის უწყებისა), გარდა ამისა არსებობდა კერძო და სახაზინო გიმნაზიები (სახ. განათლების სამინისტროსი) და საკომერციო სასწავლებელი (ვაჭრობა-მრეწველობის სამინისტროსი). ყველა ეს სასწავლებლები ინახებოდა სხვადასხვა წყაროდან მიღებული თანხებით და სხვადასხვა სამინისტროების გამგებლობის ქვეშ იყო. ვაჟთა სასწავლებლები, გარდა საკომერციო სასწავლებლისა, უმთავრესად ინახებოდა სახაზინო ხარჯზე; ქალთა სასწავლებლები კი—სასწავლო გადასახადით და საზოგადო დაწესებულებათა და კერძო საქველმოქმედო საზოგადოების თანხებით.

საშუალო სასწავლებელთა დამოკიდებულება უმაღლესთან სხვადასხვანაირი იყო: უშუალოდ უნივერსიტეტში შესვლის უფლება ჰქონდათ მხოლოდ იმათ, ვინც დაამთავრა ვაჟთა გიმნაზია ან ჩააბარა იქვე (ვაჟთა გიმნაზიებთან) გამოცდები სიმწიფის ატესტატზე. უმაღლეს ტექნიკურ და სხვა სპეციალურ სასწავლებლებში ყველა ტიპის ვაჟთა საშუალო სასწავლებლებიდან იღებდნენ საკონკურსო გამოცდით. ქალთა უმაღლეს კურსებზე მოხვედრა დამოკიდებული იყო ატესტატების კონკურსზე. ისინი, გარდა სამედიცინო და პედაგოგიური ინსტიტუტებისა, სწავლის ქირით ინახებოდნენ.

2. განათლების უწყებები. როგორც ზემოაღნიშნულიდან ჩანს, 1917 წლის რევოლუციამდე სახალხო განათლების სისტემის დამახასიათებელი თვისება იყო—მთლიანობისა და საერთო მიზნის უქონლობა. სახალხო განათლება უმთავრესად სამი უწყების გამგებლობის ქვეშ იყო: სახალხო განათლების სამინისტროს, მართლმადიდებელი სარწმუნოების უწყების და დედოფალ მარიამ ფედორეს ასულის უწყებისა, მაგრამ თავისი სასწავლებლები ჰქონდა სხვა სამინისტროებსაც. გარდა ამისა, სკოლის მატერიალურ, ორგანიზაციულ და სასწავლო მხარეებზე გავლენა ჰქონდათ საქალაქო და საერობო თვითმართველობის ორგანოებსაც, რომლებიც ინახავდნენ პირველდაწყებითი სკოლების დიდ ნაწილს. უმთავრესი ნაწილი არსებული სასწავლებლებისა იმყოფებოდა განათლების სამინისტროს გამგებლობის ქვეშ, რომელიც საკმაო მონაწილეობას იღებდა საერობო და ქალაქის პირველდაწყებით სასწავლებელთა შენახვაშიც.

3. მართლმადიდებელი სარწმუნოების უწყების სკოლები. მართლმადიდებელი უწყების სკოლები სამი ტიპისა იყო: 1) წერაკითხვის სკოლა, 2) საეკლესიო-სამრევლო და 3) საეკლესიო სამასწავლებლო. ეს სკოლები სინოდის გამგებლობაში იყო, რომელთანაც

არსებობდა განსაკუთრებული სასკოლო საბჭო. ყოველ ეპარქიაში, ყველა საეკლესიო სკოლის უფროსად ითვლებოდა ადგილობრივი ეპისკოპოსი. მასთან არსებობდა საეპარქიო-სამასწავლებლო საბჭო; საბჭოს ჰყავდა საეპარქიო მეთვალყურე — უმთავრესად საერო პირი, რომელსაც დამთავრებული უნდა ჰქონოდა სასულიერო აკადემია. მათგან იყვნენ საეპარქიო-სასწავლო საბჭოს სამაზრო განყოფილებანი და სამაზრო სარაიონო მეთვალყურეები; სარაიონო მეთვალყურეებად იყვნენ ადგილობრივი მღვდლები. ყოველ საეკლესიო სკოლას უშუალოდ ხელმძღვანელობდა — გამგ.ს თანამდებობაზე — ადგილობრივი მრევლის მღვდელი. სამრევლო-საეკლესიო სკოლებში ასწავლიდნენ სასულიერო სემინარიის და საეპარქიო სასწავლებლის ყოფილი მოწაფეები. წერა-კითხვის სკოლებში ასწავლიდნენ უბრალო წერა-კითხვის მცოდნე პირები და, ნაწილობრივ, ორკლასიან სამრევლო სასწავლებელში კურსდამთავრებულნი. საეკლესიო-სამრევლო და წერა-კითხვის სკოლების შესანახ თანხებს ნაწილობრივ ადგილობრივი მოსახლეობა იძლეოდა, მაგრამ უმთავრესად ეს სკოლები ხაზინის ხარჯზე ინახებოდა. 1907 წლამდე ხაზინა საეკლესიო სკოლებზე ხარჯავდა ათჯერ მეტს, ვიდრე სამინისტროს პირველდაწყებით სკოლებზე (10 მილიონამდე). საეკლესიო სკოლების ზრდა შეჩერდა მხოლოდ 1908 წელს, როცა შემოღებულ იქმნა საყოველთაო სწავლების ქსელი. არსებული საეკლესიო სკოლები ამ ქსელში მოექცა.

4. ერობების და ქალაქების როლი. ერობები და ქალაქები ფარავდნენ თავისი სკოლების ყველა ხარჯს, გარდა მასწავლებლის ჯამაგირისა — 360 მ. და საღვთო სჯულის მასწავლებლის 30 მანეთისა. მათ განკარგულებაში იყო სამინისტროდან გაცემული სასკოლო თანხები, ადგილობრივი სასწავლო ხელისუფლების ნებართვით ისინი ხსნიდნენ სკოლებს, იწვევდნენ მასწავლებლებს. ერობები და ქალაქები აწვდიდნენ სკოლებს სახელმძღვანელოებს და სასწავლო ნივთებს და ინახავდნენ სასკოლო შენობებს. საყოველთაო სწავლების შემოღებისათვის საჭირო დახმარების მიღების პირობად ერობებსა და ქალაქებს მოსთხოვეს სწავლის ქირის მოსპობა სკოლებში და ადგილობრივი მოსახლეობის გათავისუფლება ყოველგვარი სასკოლო ხარჯისაგან. ერობები აწყობდნენ მასწავლებელთათვის მოკლევადიან კურსებს, აარსებდნენ სხვადასხვა დამხმარე დაწესებულებას: მუზეუმს, ბიბლიოთეკებს, წიგნის საწყობებს და სხვ.

5. მასწავლებელთა მომზადება. მასწავლებელთა მოსამზადებლად არსებობდა სამასწავლებლო სემინარიები, ინსტიტუტები და სკოლები. დიდი უმრავლესობა სამასწავლებლო სკოლებისა ვაჟთა სახე-

ზინო სასწავლებელს წარმოადგენდა. უმაღლესი პირველდაწყებითი სასწავლებლის მასწავლებლებს ამზადებდა სამასწავლებლო ინსტიტუტები. გარდა ამისა, ზოგ უმაღლეს პირველდაწყებით სასწავლებელთან და პროგიმნაზიასთან მოწყობილი იყო მასწავლებელთა მოსამზადებელი კურსები. მასწავლებელთა მოსამზადებლად თავისი კურსები ჰქონდათ მოწყობილი აგრეთვე ერობებს და კერძო დაწესებულებებს. პირველდაწყებითი სკოლის მასწავლებლის თანამდებობის დაჭერის უფლება ჰქონდათ იმ პირებს, რომელთაც დაამთავრეს სასულიერო სემინარია, სამინისტრო გიმნაზიის 8 კლასი, საეპარქიო სასწავლებელი და მარიას გიმნაზიის 7 კლასი. მიუხედავად ამისა, მაინც მასწავლებლობის საგრძნობ ნაწილს, განსაკუთრებით განაპირა უბნებში, არაავითარი პედაგოგიური მომზადება არა ჰქონდა და მასწავლებლის წოდება მეტად მცირე გამოცდით ჰქონდა მიღებული.

ს. ს. რ. კავშირის სახალხო განათლების სისტემა.

მ. პოკროვსკის თეზისები.

I

ს. ს. რ. კ. სახალხო განათლების სისტემას სამი ძირითადი ამოცანა აქვს:

1. სოციალისტური მშენებლობის საფუძველზე სახალხო მეურნეობის განვითარება, კერძოდ შრომის ნაყოფიერების აწევა როგორც ქალაქში, ისე სოფლად.
2. მასების საზოგადოებრივ-პოლიტიკური აღზრდა კომუნისტურად.
3. ს. ს. რ. კ. ხალხთა ეროვნული კულტურის (როგორც საკაცობრიო კულტურის საფუძვლის) განვითარება.

სახალხო განათლების სისტემა უნდა იყოს ჩამოთვლილ ამოცანათა მიღწევა-შესრულების იარაღი.

II

ამ ამოცანათა მიხედვით, სახალხო განათლების სისტემის აგებას საფუძვლად უნდა დაედოს:

ა) საერთო განათლების შეერთება შრომის ნაყოფიერებასთან და საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობასთან.

ბ) სახალხო მეურნეობისათვის სხვადასხვა პროფესიის და კვალიფიკაციის მუშების რეალური მოთხოვნილება — საჭიროება. ყოველ

კონკრეტ შემთხვევაში გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ქვეყნის განვითარების ძირითად ტენდენციებთან დაკავშირებული ცვლილება მუშა-ხელის მოთხოვნილებაში.

გ) სისტემის შეფარდება ადგილობრივ მშრომელ ფენათა ყოფაცხოვრებასთან და შრომის პირობებთან; შეფარდება აგრეთვე კუთხის სპეციალურ მოთხოვნილებებთან. მთლიანი სკოლა ნიშნავს იმ პრინციპების ერთიანობას, რომელზედაც იგი შენდება და არა ყველა სკოლის ერთგვარად აგებას, იმისდა მიუხედავად, თუ ვინ სწავლობს შიგ, ან სად არის იგი მოთავსებული.

დ) მაქსიმალურად მჭიდრო კავშირის დამყარება სოციალურ აღზრდასა და პროფესიონალურ განათლებას შორის.

ე) სახალხო განათლების პრაქტიკულ აღმშენებლობაში მშრომელთა ფართო მასების და თვით მოსწავლეების ჩაბმა, როგორც აუცილებელი პირობა ამ მშენებლობის წარმატებისა; განსაკუთრებული მნიშვნელობა ამ შემთხვევაში აქვთ პროფესიონალურ კავშირებს, კომკავშირს და ახალგაზრდა პიონერებს.

ვ) გარდამავალი ხანის პირობებში ჩვენ ისეთი მდგომარეობა გვაქვს, რომ სასკოლო განათლების ყოველი შემდეგი საფეხური მოსწავლეთა სულ ნაკლებ და ნაკლებ რიცხვს იტევს.

ეს კი აყენებს მოთხოვნას, რომ ყოველ საფეხურს მიეცეს დამთავრებული სახე მისაღებ ცოდნათა და პრაქტიკულ ჩვევათა მხრით და იმავე დროს შენარჩუნებულ და დაცულ იქნეს საფეხურთა შორის თანამრმდეგობა.

III

ეს ამოცანები ერთნაირად არის დაყენებული ყველა სახის აღზრდა-განათლების წინაშე: სასკოლოს, სკოლის ასაკამდე, სკოლის გარეშე და თვითგანათლების. მაგრამ ორი უკანასკნელი სახის მიჰართ საკითხი უფრო მარტივია იმდენად, რამდენადაც აქ საქმე გვაქვს სწავლის მოსურნე მოზრდილ მოსახლეობასთან. ამ მასებთან მეცადინეობის წესი ცოტად თუ ბევრად განმტკიცებულია და ამიტომ სკოლის გარეშე მეცადინეობის სისტემა არ გამოიწვევს პრინციპიალურ დავას. ეს უმთავრესად იმით აიხსნება, რომ სკოლის გარეშე განათლების სისტემა შექმნილია ჩვენს მიერ; ძველ რეჟიმს ამ დარგში, გარდა საბიბლიოთეკო საქმის ჩანასახისა, არაფერი დაუტოვებია; საგულისხმოა, რომ ამ დარგში ყველაზე მეტ დავას იწვევს სწორედ საბიბლიოთეკო საქმე.

თვითგანათლების დარგში თვითონ ჩვენს მიერ თითქმის არაფერია გაკეთებული. ეს საქმე ჯერჯერობით ვითარდება თავისით, სტიქიურად, რაც არ შეიძლება ნორმალურად იქნეს ცნობილი, ვინაიდან წერა-კითხვის მცოდნე მოზრდილთათვის „დაუსწრებელ სწავლებას“ დიდი მნიშვნელობა ექნება და შეუძლია სავრძნობი როლი ითამაშოს.

IV

დიდ დავას არ იწვევდა აქამდე არც სკოლის ასაკამდე აღზრდის სისტემა; შეიძლება იმიტომ, რომ როგორც სისტემა, იგიც შექმნილია ოქტომბრის რევოლუციის მიერ; ამასთანავე იმ ასაკის თვისებათა მიხედვით, რომელსაც ეს სისტემა ემსახურება, პირველ თეზისში ჩამოთვლილი ამოცანები დაწესებულებას შეუძლია გადასწყვიტოს მხოლოდ ელემენტარულად. მიუხედავად ამისა, სკოლის ასაკამდე აღზრდის წინაშე დგას სამივე ამოცანა (მეორე ამოცანის ჩათვლით); საზოგადოებრივ-პოლიტიკური აღზრდა უკვე აქედანვე უნდა იწყებოდეს.

V

ყველაზე მეტ დავას იწვევს სასკოლო განათლების სისტემა, ამიტომ შემდეგ თეზისებში ლაპარაკი მასზე იქნება. ეს დავა აიხსნება, უპირველეს ყოვლისა, თვით საგნის სირთულით, მეორეც იმიტომ, რომ ეს სისტემა ჩვენ თავიდანვე არ აგვიშენებია, იგი დამზადებული დაგვხვდა და ჩვენ მოგვიხდა მისი გადაკეთება.

VI

სასკოლო სისტემის შესახებ აზრთა სხვადასხვაობის მთავარი მიზეზი ის არის, რომ ჩვენ, როცა ძალა-უფლება ხელში ჩავიგდეთ, დაგვხვდა მტკიცედ დამუშავებული სასკოლო სისტემა და ამ ძველი სისტემის ძირითადი პრინციპები აქამდე არ არის ჩვენს მიერ საბოლოოდ აღმოფხვრილი. ძველმა დრომ გვიანდებდა სამი სხვადასხვა ბურჟუაზიული სკოლა:

1) საშუალო სკოლა, 2) პირველდაწყებითი საეროობა და საქალაქო სკოლა და 3) პროფესიონალური სკოლა.

საშუალო სკოლა მარქსისტული ტიპის სკოლის იდეალურ წინააღმდეგობას წარმოადგენს. იგი იყო სკოლა შეძლებული მოქალაქეებისა, რომელნიც ცდილობდნენ მოემზადებინათ თავისი შვილები სახელმწიფო სამსახურისათვის და თავისუფალი პროფესიებისათვის და ამგვარად „გამოეყვანათ ისინი ხალხში“.

ეს სკოლა სრულიად მოწყვეტილი იყო წარმოების სწავლებას, ვინაიდან იგი ამზადებდა არა მწარმოებელთ, არამედ მომხმარებელთ. მხოლოდ რევოლუციის წინ, სულ უკანასკნელ ხანებში, ბურჟუაზიამ იგრძნო ისეთი სკოლის საჭიროება, რომელიც მოამზადებდა წარმოების ორგანიზატორებს და ამ მიზნით შეუდგა პროფესიონალური განათლების სისტემის შექმნას, რაზედაც ქვემოთ გვექნება ლაპარაკი.

საერობო სკოლის (და აგრეთვე საქარხნო და საქალაქო სკოლების) ამოცანა იყო მოემზადებინა მოსახლეობა მემამულის მეურნეობის და კაპიტალისტური მრეწველობის მიერ ექსპლოატაციისათვის. სხვა ყველაფერი, რაც ამ დანიშნულების საზღვარს ასცდებოდა, სასტიკად აკრძალული იყო და იდევნებოდა.

პროფესიონალური სკოლა ისახავდა თავის ამოცანად მრეწველობის და ვაჭრობის საკომანდო შემადგენლობის მომზადებას. ძალაუფლებურად იგი უფრო პრაქტიკულად იყო დაყენებული, ვიდრე საერთო განათლების ბურჟუაზიული სკოლა, მაგრამ სწავლების ტექნიკა გადაღებული ჰქონდა უკანასკნელისაგან. პროფესიონალურ სკოლას იგივე პოლიტიკურ-აღმზრდელითი ამოცანები ჰქონდა დასახული, რაც საერთო განათლებისას; მოწაფეთა სოციალური შემადგენლობა ორივე სკოლაში ერთგვარი იყო. პრინციპიალურად ახალი რამე, ბურჟუაზიულ სკოლის ძირითად ტიპთან შედარებით, პროფესიონალურ სკოლაში არა ყოფილა.

უმალეს სასწავლებლებზე ჯერ აქ არას ვამბობთ.

VII

ბურჟუაზიისაგან მემკვიდრეობით მიღებული სამი ტიპის სკოლისადმი ფართო პარტიული წრეების განწყობილება ერთნაირი არ არის.

პირველი მათგანი, ე. ი. ბურჟუაზიულ თავად-აზნაურული საერთო განათლების სკოლა იდეოლოგიურად სრულიად დრომოკმულია და პრინციპიალურად მომხრე და დამცველები მას არა ჰყავს.

პირველდაწყებით სკოლას, საერობოს და საქალაქოს, როგორც მთელისაგან მოწყვეტილ რგოლს,—როგორც „შავი ხალხის“—ბრბოს სკოლას,—არავინ არ იცავს. მაგრამ მისი ნამდვილად (მარქსისტული თვალსაზრისით) საერთო განათლების სკოლად გარდაქმნის მნიშვნელობა, როგორც ჰგავს, ფართო პარტიულ წრეებს არ ესმის.

სამაგიეროდ ბურჟუაზიულ პროფესიონალურ სკოლას ბევრი პრინციპიალური დამცველი ჰყავს. ბევრს ჰგონია, რომ ეს ის არის, რაც ჩვენ გვინდა, რომ საკმაოა მიეცეს მეორე საფეხურის სკოლებს პროფესიონალური ხასიათი და პირველ თეზისში აღნიშნული პირველი ამოცანა მაინც გადაწყვეტილი იქნება. ამგვარი ტიპის არგუმენტაციას იძულებული ვართ უპირველეს ყოვლისა მოვავიწყოთ, რომ წარმოებაში იმ მუშის მართვა-გამგებლობა, რომელმაც რევოლუციამოახდინა — ისე ადვილი არ არის, როგორც ძველი (რევოლუციისწინა დროის) მუშის. ახლანდელი მუშა არ დაემორჩილება ნახევრადწერა-კითხვის მცოდნე ბაღს მხოლოდ იმიტომ, რომ იგი ბატონისშვილია; პირიქით, ეს ბატონური თვისებები ახლა მინუსად იქნება მიჩნეული.

ახლა მუშების პოლიტიკური ხელმძღვანელობაც ძალიან ძნელია, თუ შენ თვითონ არ დგახარ დაზგასთან. გარდა ამისა, ჩვენი პროფესიონალური სკოლა რევოლუციამდე ყველაზე ცუდი სკოლა იყო ქვეყნად; თვით ბურჟუაზია არ იყო იმით კმაყოფილი და სულ ახალსა და ახალ სკოლის ტიპებსა ჰქმნიდა; ჩვეს კი სრულიად ვერ დაგვკმაყოფილდებოდა ბურჟუაზიის ამ ნახევარი მიღწევებით. მესამეცისა, რომ ყველგან ქვეყნად სპეციალურ განათლებას წინ უძღვის საკმაოდ ფართო საერთო განათლება. საკითხი საერთო განათლების ხასიათის სკოლის შესახებ არ იხსნება მისი პროფესიონალიზაციის გამო, იგი მხოლოდ გადადებულია:

რამდენ ხანს და როგორ უნდა ვასწავლოთ, სანამ პროფესიონალიზაციას შევეუდგებოდეთ? პროფესიონალური სკოლა მონოპოლიური ტიპად რომ მივიღოთ,—ამ კითხვაზე პასუხი მაინც უნდა გავსცეთ.

VIII

ყოველმხრივ მეტად რადიკალური პასუხი გაცა 1918 წელს. მთლიანმა შრომის სკოლამ კითხვაზე, თუ რამდენ ხანს და როგორ უნდა ვასწავლოთ. წარმოებისაგან მოწყვეტილი, სიტყვიერების სკოლის მაგიერ მან კატეგორიულად დააყენა საწარმოო შრომის სკოლა, მაგრამ დასტოვა იგი საერთო განათლების სკოლად (მარქსისტული გაგებით—პოლიტექნიკურად) და დაუთმო მას თითქმის იმდენივე დრო, რამდენსაც ბურჟუაზიული სკოლა უთმობდა თავის საერთო განათლების სკოლას. (9 წელი 10-ს მაგიერ).

1918 წლის შრომის სკოლა დამარცხდა მთელ რიგ მიზეზთა გამო, რომელთა შორის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიზეზად უნდა ჩა-

ითვალოს (მე-II საფეხურის სკოლისათვის) მეშჩანების პასიური წინააღმდეგობა „ბოლშევიკური ახალი წესების“ მიმართ (იმ მეშჩანებისა, რომელთაგანაც სავსე იყო საშუალო სკოლა).

I საფეხურის სკოლების დამარცხების მიზეზი იყო მათი უკიდურესი მატერიალური სიღატაკე, რაც საშუალებას არ იძლეოდა მოგვეწყო რაიმე საწარმოო პროცესი, გარდა კართოფილის გათლისა, იატაკების დაწმენდისა და სხვა ამგვარის. თუ ამას მივუმატებთ მასწავლებელთა საგრძნობი ნაწილის მიერ გაწეულ საბოტაჟს და გამოცდილი ხელმძღვანელების უყოლობას როგორც ცენტრში, ისე ადგილებზე, — ჩვენ მივიღებთ საკმაოდ სრულ ახსნას, თუ რატომ არ განხორციელდა 1918 წელს შრომის სკოლა, როგორც მასიური მოვლენა. მაგრამ მტკიცედ უნდა გვახსოვდეს, რომ ეს მოხდა არა იმიტომ, რომ ეს სკოლა უნიადაგო გამოდგა, არამედ იმის გამო, რომ არ მოხერხდა მისი განხორციელება.

IX

1918 წელს შრომის სკოლის დამარცხების ეს კლასობრივი მიზეზი, როგორც საჭირო იყო, თავის დროზე იქნა გაგებული.

დამარცხება გაგებულ იქნა უმთავრესად როგორც ტექნიკური დამარცხება: „ის არ გავაკეთეთ, რაც საჭირო იყო“. ამის შედეგი იყო გადახრა ბურჟუაზიული ტიპის ვიწრო პროფესიონალური სკოლისაკენ, რომელიც, წინააღმდეგ მარქსისტული შრომის სკოლისა, არ არის „უტოპია“ და ადვილად შეიძლება განხორციელებულ იქნეს. ამ გადახრის მკაფიო გამომსახველი იყო 1921 წლის იანვრის პარტიული თათბირი განათლების შესახებ, როცა მარქსისტული სკოლის პრინციპები შენარჩუნებულ იქნა მხოლოდ იმის მეოხებით, რომ ლენინი ჩაერია საქმეში. ლენინი მხოლოდ დათმობაზე წავიდა პროფესიონალური სკოლის მომხრეების მიმართ საერთო განათლების ხანგრძლივობის საკითხში და მიიღო იმ საერთო განათლების დროთ, რომელიც წინ უნდა უსწრებდეს სპეციალურ განათლებას, 9 წლის მაგიერ 7 წელიწადი, მაგრამ ამასთანავე შენიშვნა იქნა გაკეთებული, რომ დათმობა მხოლოდ დროებითია, გამოწვეულია ეკონომიური დაქვეითებით. ამგვარად, ჩვენი სასკოლო აღმშენებლობის პერსპექტივაში ცხრაწლედ იჩნება საერთო განათლების სკოლის ნორმალურ ტიპად 1921 წლის შემდეგაც. შენიშვნაში აღინიშნა აგრეთვე, რომ პროფესიონალურმა სკოლამ, რომელიც იღებს საფუძვლად განსაზღვრულ სპეციალობას, შეძლებისდაგვარად მაინც უნდა შეინარჩუნოს პოლიტექნიკური ხასიათი.

X

ცხრაწლიანი საერთო განათლების სკოლა მიზანია, პრაქტიკულად კი 1921 წლის შემდეგ ჩვენ გვაქვს სასკოლო განათლების ასეთი სქემა:

1) საერთო (პოლიტექნიკური) განათლება—შვიდწლედ, როგორც ნორმა ახლანდელი მომენტისათვის და ოთხწლედ, როგორც უახლოესი განსახორციელებელი ეტაპი სავადლებულო სწავლების სისტემაში.

2) პროფესიონალური განათლება—საქარხნო-საფაბრიკო, პროფესიონალური სკოლა, ტექნიკური (2—4 წელი შვიდწლედზე ან ოთხწლედზე).

3) სპეციალური უმაღლესი განათლება—უმაღლესი სასწავლებელი (3—5 წ.).

ეს სქემა წარმოადგენს რ. ს. ფ. ს. რ. სკოლათა სისტემის ძირითად ღერძს, მაგრამ იგი არ იტევს ყველა სკოლას. სქემის გარეთ რჩება (დროებითი ხასიათის დაწესებულებათა ჩაუთვლელად):

1) პარტიული სკოლები ყველა საფეხურების (პოლიტანბანის, საბჭ. პარტსკოლა I და II საფეხურისა და კომუნისტური უმაღლესი სასწავლებლები).

2) დღისა და საღამოს მუშაყაყები, როგორც უმაღლესი სასწავლებლისათვის მოზრდილ მუშაასა და გლეხთა მოსამზადებელი სკოლები.

3) საერთო განათლების ხასიათის საღამოს სკოლები მუშათა ახალგაზრდობისათვის და მოზრდილთათვის, პროფგანათლების საღამოს კურსები ახალგაზრდა და მოზრდილ მუშებრსათვის.

სქემის ფარგლებიდან გადასულ მეორე საფეხურის სკოლის მეორე კონცენტრზე იხ. ქვემოთ მე-XII თეზისი. გლეხთა ახალგაზრდობის სკოლის შესახებ იხ. თეზისი ქვემოთ.

XI

საერთო განათლებაში, რომელსაც შვიდწლედი იძლევა, უნდა ვიგულისხმოთ:

1) ტექნიკური წერა-კითხვის სწავლება (წერა-კითხვა, ამსიტყვის ვიწრო მნიშვნელობით—თავის აზრის გარკვეულად და თავისუფლად ქალაქზე დალაგების ცოდნა, მათემატიკის დასაწყისი და სხვ.).

2) მოწაფეების მიერ გაცნობა ბუნების კანონისა და მოვლენისა იმ მოცულობით, რაც აუცილებელია მარქსისტული მსოფლმხედველობის შესათვისებლად.

3) მოწაფეთა კომუნისტური განათლება და აღზრდა, რაც ჰქმნის მათგან ს. ს. რ. კ. შეგნებულ მოქალაქეებს და რაც დამყარებულია როგორც საზოგადოებათმეცნიერების მარქსისტულად შესწავლაზე, ისე საზოგადოებრივ ცხოვრებაში აქტიურ მონაწილეობაზე (უკანასკნელის ბავშთა მოძრაობასთან დაკავშირებით).

4) წარმოებითი წ.-კითხვის ცოდნა (პრაქტიკულად გაცნობა ყველა მნიშვნელოვანი წარმოებისა, ძირითადი სამუშაო იარაღების ხმარების ცოდნა, ნათელი წარმოდგენა მანქანების უმთავრეს ტიპებზე და სხვ.), ამასთანავე არ უნდა ვცდილობდეთ მოწაფისაგან კვალიფიციური მუშის გამოყვანას, რაც შეადგენს პროფესიონალური განათლების ამოცანას.

ყველაფერი ეს მიღწეულ იქნება არა მარტო წიგნების კითხვით და რაიმე სპეციალური კურსის გავლით, არამედ მასწავლებლის ხელმძღვანელობით ბავშვის მიერ გარემო სინამდვილის შესწავლით და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მონაწილეობის მიღებით კომკავშირისა და პიონერთა ორგანიზაციის ხელმძღვანელობის ქვეშ.

ამის მიხედვით სამრეწველო რაიონში მოთავსებული სკოლა — ბუნებრივად ეყრდნობა მის წინაშე მდებარე სინამდვილეს და ინდუსტრიალური განხრა უნდა მიიღოს. ქალაქში, მაგრამ არა ქარხნის რაიონში მოთავსებულ სკოლას აქვს სამსახურებრივი შრომის განხრა (საგანმანათლებლო მუშაობა, მუშაობა საბჭოთა დაწესებულებებში, სავაჭრო დაწესებულებაში და სხვ.). სოფელში სკოლას უნდა ექნეს სასოფლო-სამეურნეო განხრა, რომელიც ახლანდელი მომენტისათვის დიდად მნიშვნელოვანია. ამიტომ მასწავლებლის აგრონომიულად მომზადებას ამაყამად განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს.

XII

მე-II საფეხურის მეორე კონცენტრი ახლანდელ მის მდგომარეობაში წმინდა თეორიულ სკოლას წარმოადგენს, რომელიც არ ემსახურება მუშათა და გლეხთა ახალგაზრდობის ფართო ფენებს და არ ამზადებს მათ საქმიანობისათვის. მისთვის პროფესიონალური მიზნის მიცემა გადაუდებელ ამოცანას წარმოადგენს, თუმცა ამისი გადაწყვეტა, საქმის დიდი სიძნელის გამო, შეიძლება მხოლოდ თანდათანობით. ამასთანავე, არავითარ შემთხვევაში ადგილი არ უნდა ექნეს შვიდწლედის ყველა მოწაფის ავტომატიურ გადაყვანას რეორგანიზაციამხილ მეორე კონცენტრში: აუცილებელია მოწაფეების ფრთხილი და დაკვირვებულ შერჩევა, ერთის მხრივ, იმ აზრით, რომ უზ-

რუნველყოფილ იქნეს მათი მეშვეობით მუშურ-გლეხური ძირითადი კადრი და, მეორეს მხრივ, იმ აზრით, რომ მოწაფეებს მიეცეს ნება-ყოფლობით პროფესიის არჩევის სრული საშუალება. რეორგანიზაციაქმნილ მე-2 კონცენტრში სწავლების ვადა არ განისაზღვრება უთუ-ოდ ორი წლით, — იგი დამოკიდებულია იმ პროფესიონალურ განხრა-ზე, რომელსაც შეფარდებული აქვს ეს კონცენტრი. ზოგიერთ ცალ-კე შემთხვევაში შესაძლებელია უკანასკნელი გარდაიქმნას ტექნიკუ-მად. რეორგანიზაციაქმნილი მე-2 კონცენტრების განაწილება არ უნ-და მისდევდეს მექანიკურად ახლანდელი მე-2 კონცენტრების განა-წილებას: იგი (ეს განაწილება) დაკავშირებული უნდა იქნეს ამა-თუ იმ რაიონის საწარმოო მოთხოვნილებებთან.

XIII

პროფესიონალურმა განათლებამ უნდა მოამზადოს შეგნებულ-და პოლიტიკურად აღზრდილი კვალიფიციური მუშა შრომის ცა-ლკე დარგში.

ამასთანავე მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული, რომ ის ასა-კი, რომელშიც მოსწავლე ამთავრებს შეიდწლედს (14—15 წელი), არ აძლევს მას საშუალებას მიიღოს დასრულებული საზოგადოებრი-ვი განათლება, რადგან საზოგადოებრივ მოვლენებისადმი ინტერეს-და მათი გაგება ამ ასაკში მხოლოდ ილვიძებს.

ამგვარად კომუნისტური აღზრდის ხაზზე პროფესიონალური სკოლა უნდა იყოს საერთო განათლების სკოლის პირდაპირი განგრ-ძობა, რაც უნდა დაეტყოს პროფესიონალური სკოლის სასწავლო გეგმებს (ისტორიისას, საზოგადოებათმეცნიერებისას და სხვ.). უკვე ამის გამო პროფესიონალური სკოლა არ უნდა ისახავდეს ვიწრო პროფესიონალურ ამოცანას — ასე რომ მოიქცეს, იგი შექმნის ხელოვ-ნურად წერა-კითხვის უცოდინარობის რეციდივს შეიდწლედის მი-მართ. საერთოდ, ჩვენი პროფესიონალური სკოლა არ უნდა დარჩეს პროფესიონალურ ჩვევათა სკოლად, როგორც იყო ბურჟუაზიული სკოლა. თვით პროფგანათლების სისტემაში პოლიტექნიციზმის ელე-მენტები განუშორებელ შემადგენელ ნაწილს უნდა წარმოადგენდეს.

XIV

კვალიფიციური მუშის მოსამზადებლად სრულიად არ გამოდ-გება ძველი ბურჟუაზიული სკოლის მეთოდები, რომელიც ამზადებდა „მრეწველობის უნტერ-ოფიცრებს“. პროფესიონალური განათლება მჭიდროდ უნდა იქნეს დაკავშირებული წარმოებასთან, უბრალოდ რომ

ვთქვათ, იგი აგებულ უნდა იქნეს წარმოებაზე. თეორიული კურსი (გარდა ზემომოხსენებული საზოგადოებათმეცნიერებისა) უშუალოდ უნდა იქნეს დაკავშირებული მასთან, რასაც მოსწავლე ითვისებს დაზგასთან და მინდორში. ასეთ შემთხვევაში უმჯობესია, თუ სწავლა წარმოებს ნამდვილ საწარმოო დაწესებულებაში და არა ხელოვნურად შექმნილ სახელოსნოში, საცდელ სადგურზე და სხვ. ამიტომ მასიური პროფესიონალური სკოლის ნორმალური ტიპი არის ჩვენში საქარხნო-საფაბრიკო მოწაფეთა სკოლა—ჯერჯერობით ჩვენში ერთადერთი ნიმუში სკოლისა, რომელიც პრაქტიკულად უახლოვდება მარქსის პრინციპებს. ყოველი მასიური სკოლის ორიენტაცია ამ ტიპისაკენ უნდა იყოს მიმართული. პროფსკოლის განსხვავება საქარხნო-საფაბრიკო სკოლებისაგან იმაში მდგომარეობას, რომ 1) პროფსკოლა ამზადებს მუშაკებს უმთავრესად წვრილი მრეწველობისათვის, მაშინ როდესაც საქ. საფაბ. სკოლა ემსახურება მსხვილ მრეწველობას; 2) საქ.-ფაბ. სკოლის მოწაფეები არიან ამა თუ იმ წარმოების მუშები, პროფსკოლის შემადგენლობა კი შეკრებილია ისეთი ელემენტებისაგან, რომლებიც უშუალოდ არ მუშაობენ წარმოებაში.

საანგარანო-სავაჭრო სკოლა შენდება საქ.-საფ. სკოლის პრინციპებზე და ამზადებს სავაჭრო, სამეურნეო და საბჭოთა დაწესებულებათათვის მუშაკთა საჭირო კადრს (მეანგარანეებს, საქმის მწარმოებლებს, ნოქრებს და სხვ.). ეს სკოლა კრებს თავის მოწაფეებს იმ მოზარდთაგან, რომლებიც ზემოხსენებულ დაწესებულებებში ეწევიან ტექნიკურ დაბალ სამსახურს (შიკრიკები, გამყიდველები და სხვ.).

მსხვილი სასოფლო მეურნეობა საჭიროებს სხვადასხვა დარგებისა და სპეციალობის კვალიფიციურ მუშებს. ეს მუშები უნდა მოამზადოს მსხვილ საბჭ. მეურნეობასთან და კოლექტიურ მეურნეობასთან მოწყობილმა სასოფლო მეურნეობის მოწაფეთა სკოლამ, რომელიც თავის მშენებლობის ყველა პრინციპით სავსებით შეესაბამება საქარხნო-საფაბრიკო მოწაფეობის სკოლას.

არსებული სასოფლო-სამეურნეო პროფსკოლების ძირითად ნაკლულოვანებას ის შეადგენს, რომ ისინი არ არიან დაკავშირებულნი მსხვილ მეურნეობასთან არც თავის მუშაობით და არც თავისი შემადგენლობით, თუმცა მათ უნდა მოამზადონ მუშაკები სწორედ მსხვილი მეურნეობისათვის. ამასთანავე სასოფლო-სამეურნეო პროფსკოლების დიდი ნაწილი არ არის საკმაოდ ჩამოყალიბებული განსაზღვრული კვალიფიკაციის მუშაკთა მოსამზადებლად.

ამგვარად, სასოფლო-სამეურნეო პროფსკოლების ნაწილი უნდა გადაკეთდეს სასოფლო-სამეურნეო მოწაფეთა სკოლად;

მეორე ნაწილი—სოფლის ახალგაზდობის სკოლად, მესამე ნაწილი უნდა შეეთარდოს სასოფლო მეურნეობის არტელის, აგრო-პუნქტების და სხვა აგროდაწესებულებათა ოსტატების მომზადებას.

პროფესიონალური განათლების სხვადასხვა ტიპების განაწილება და ყველა საფეხურის განვითარება უნდა შეესაბამებოდეს რაიონის ძირითად სამეურნეო მოთხოვნილებას და ეკონომიური განვითარების ხარისხს; ამასთანავე მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ამ ეკონომიური განვითარების შემდეგი მიღწევები.

რაც შეეხება პროფესიონალურ სასწავლებელთა მოწაფეების შემადგენლობას, ეს სკოლები უნდა ემსახურებოდეს უმთავრესად მოსახლეობის მუშა-გლეხთა ელემენტებს, რამდენადაც: 1) ყველა სახისა და ტიპის პროფსკოლათა ქსელი ჯერჯერობით ჩვენში სუსტად არის განვითარებული და მათი რიცხვი სრულიად არ არის საკმაო; 2) ამ პირობებში კადრის შემადგენლობა უსათუოდ მომზადებულ უნდა იქნეს ისეთი ელემენტებისაგან, რომელნიც ჩვენთან სოციალურად ახლო არიან. ეს მოთხოვნა მით უფრო მკაცრად უნდა გატარდეს, რაც უფრო მეტად საპასუხისმგებლოა მოსამზადებელ მუშაკთა კატეგორია. 3) მუშათა და გლეხთა უმუშევრობის პირობებში პროფგანათლება წარმოადგენს მასთან ბრძოლის ერთ უმნიშვნელოვანეს საშუალებას.

XV

მასიური პროფესიონალური სკოლისა და უმაღლესი სასწავლებლის შუა საფეხურს წარმოადგენს ტექნიკუმი, იგი ამხადებს არა უბრალო კვალიფიციურ მუშაკებს, არამედ წარმოების საშუალო საკომანდო შემადგენლობას. მაგრამ, ჩვენს პირობებში, თავისთავად ცხადია, კარგი ტექნიკოსი უპირველეს ყოვლისა კარგი მუშა უნდა იყოს.

აქედან ცხადია, რომ ყველაფერი, რაც მასიური პროფესიონალური სკოლისათვის ითქვა წარმოებასთან დაკავშირებაზე, ეხება აგრეთვე ტექნიკუმსაც.

ჩვენში წარმოების საშუალო საკომანდო შემადგენლობის მომზადება ჩამორჩა მაღალი საკომანდო შემადგენლობის მომზადებას უმაღლეს სასწავლებელში. ტექნიკუმების ქსელის განვითარება სპეციალური განათლების უახლოესი ამოცანაა.

XVI

პროფესიონალური განათლების ყველა საფეხური სრულ მთლიან სისტემას უნდა წარმოადგენდეს, ისე რომ უმაღლესი ტიპებისათ-

ვის დასაყრდნობი იყოს მასიური სკოლა, უკანასკნელს კი უნდა შეედლოს მიიღოს სათანადო მეცნიერული მეთოდური ხელმძღვანელობა მასზე მალა მდგომი სკოლებისაგან. მხოლოდ ასეთ დაწესებულებათა ქსელს შეუძლია ნამდვილად და გეგმიანად ემსახუროს რაიონის სახალხო მეურნეობის საჭიროებას ადგილობრივ საეკონომიოსაგვემო ორგანოებთან მჭიდრო კავშირის მეშვეობით.

XVII

უმაღლესი სასწავლებლის მეცადინეობაც უნდა იყოს გამსჭვალული წარმოებასთან კავშირით. მაღალი კვალიფიკაციის მასიურ სპეციალისტთა მომზადების გარდა, უმაღლესი სასწავლებელი უნდა წარმოადგენდეს მეცნიერულად მომზადებულ ფართო მასშტაბის სპეციალისტთა კონტინგენტის ბუდეს. არცერთ ქვეყანას არ შეუძლია იარსებოს, თუ არ ეყოლა ასეთი კონტინგენტი, რომელსაც შეუძლია განახორციელოს საერთო სამეურნეო, კულტურული და სხვ. ხელმძღვანელობა. კაპიტალისტურ ქვეყნებში ბურჟუაზიას განსაკუთრებით მაგრად უჭირავს ხელში სწორედ ეს მეცნიერული განათლება, რომელიც აძლევს მას საშუალებას შეინარჩუნოს სახალხო მეურნეობაში საკომანდო ადგილები. უმაღლეს სასწავლებელთა სპეციალურ ამოცანას შეადგენს—საუკეთესო სტუდენტების გადარჩევა ამ კონტინგენტის შესავსებად, რისთვისაც შიგ მოწყობილ უნდა იქნეს სპეციალური სემინარიები, ლაბორატორული მეცადინეობა, ექსკურსიები, ექსპედიციები და სხვ. ცხადია, რომ ეს მუშაობა უნდა ხდებოდეს წარმოებასთან მჭიდრო კავშირის დაჭერით, თვით წარმოებაზე მუშაობით და პროლეტარულ მასებთან ურთიერთობის ნიადაგზე. მომავალმა სპეციალისტებმა უნდა შესძლონ პროლეტარულ მასებთან მიდგომა არა მარტო ტექნიკის საფუძველზე, არამედ აგრეთვე როგორც საზოგადო მოღვაწეებმაც. უკანასკნელი გარემოება კი გულისხმობს უმაღლეს სასწავლებლებში პოლიტიკანათლების და კომუნიზმის თეორიის სერიოზულად დაყენების საჭიროებას.

მ. პოკროვსკი.

როგორი უნდა იყოს საბჭოთა შრომის სკოლა.

სანამ საბჭოთა შრომის სკოლის მიზნებისა და ამოცანების შესწავლაზე გადავიდოდეთ, საჭიროა გავარკვიოთ და შევიგნოთ, რა არის პედაგოგიკა, როგორი ძირითადი მეთოდებით სარგებლობს ის, როგორც მეცნიერება, და რა ადგილი უჭირავს მას სხვა დისციპლინათა შორის:

პედაგოგია, ჩვეულებრივი განმარტებით, არის მეცნიერება აღზრდის შესახებ. მაგრამ რადგანაც აღზრდის მიზანი და შინაარსი დამოკიდებულია ამა თუ იმ გაბატონებული კლასის ინტერესებზე, ამიტომ სხვადასხვა კლასებისათვის შეუძლებელია არსებობდეს აღზრდის შინაარსის ერთნაირი გაგება.

აღზრდის საკითხების გაგება-ახსნაში ორი შიშართულება უნდა გავარჩიოთ: იდეალისტური და მარქსისტული. ბურჟუაზიული იდეალისტი-პედაგოგები აღზრდის პროცესს უყურებენ როგორც დამოუკიდებელ პროცესს, თავისებურს, სრულიად მოწყვეტილს და თავისუფალს ამა თუ იმ ეპოქის განვითარების პირობებისაგან. პედაგოგიკის ასეთ გაგებას ღრმა კლასობრივი აზრი აქვს, რადგან ბურჟუაზიისათვის მეტად ხელსაყრელია დაჩრდილოს და მიჩქმლოს თავისი ამ ქვეყნიური და მეტად კონკრეტული კლასობრივი ზრახვები იდეალისტური ფრაზებით—მარადიულ იდეებზე, შემოქმედებით სულზე, ზნეობრივობაზე და სხვ.

ამგვარად პედაგოგია, იდეალისტი პედაგოგების გაგებით, ემყარება უმთავრესად იდეალისტურ, წმინდა სუბიექტურ დასკვნებსა და დებულებებს. თუმცა ობიექტურად ყველა ხალხისა და ყველა დროის აღმზრდელობითი იდეები უშუალოდ იყვნენ დამოკიდებული ჰეგელმონი კლასის კლასობრივ მისწრაფებებზე, სუბიექტურად აღზრდა-განათლების კლასობრივ ხასიათს ბურჟუაზიული პედაგოგები აბნელებდნენ და ფარავდნენ.

მიუხედავად იმისა, რომ აღზრდადა მისი მიზნები სუბიექტურად აქვს განმარტებული, ბურჟუაზიული პედაგოგია რამოდენიმედ მაინც დასაფასებელია მით, რომ მან დაამუშავა დიდაქტიკური და მეთოდოლოგიური საკითხები, ახსნა და გადასწავილა პედაგოგიური პროცესის ცალკე ელემენტები, და გააღრმავა პედაგოგიური მუშაობის ტექნიკა. ზოგი პედაგოგიური პრობლემა სავსებით მეცნიერულ ნიადაგზეა დაყენებული და მათი გადაწყვეტის დროს ბურჟუაზიული პედაგოგია სარგებლობს ყველა მეცნიერული მეთოდით. მაგრამ მართალია ვ. ბლონსკი, როდესაც ამბობს, რომ „ბურჟუაზიულმა პედაგოგიკამ მეცნიერული თვალსაზრისით კარგად დაამუშავა პედაგოგიკის ცალკე საკითხები, მაგრამ არა პედაგოგია მთლიანად, როგორც მეცნიერული დისციპლინა“.

აღზრდის საკითხების იდეალისტურად გაგების წინააღმდეგ, მარქსისტული შიშართულება პედაგოგიკას განსაზღვრავს, როგორც მეცნიერებას, რომელიც სწავლობს აღზრდა-განათლების ფაქტებს მათი განვითარების, დამოკიდებულების და ურთიერთგავლენის პროცესში;

ამასთანავე თვით აღზრდა სავსებით დამოკიდებულია კონკრეტულ ეკონომიურ, პოლიტიკურ და იდეოლოგიურ ფაქტორებზე; იგი არის სპეციალურად მოწყობილი, წინასწარ გათვალისწინებული გეგმით, ზანგრძლივი ზეგავლენა ბავშვზე. ასეთი აღზრდა სახელმწიფოს მიერ ტარდება სხვადასხვა დაწესებულებათა მოწყობით (საბავშვო პალები, ტექნიკუმები, სკოლები და სხვ.).

ამ სპეციალურად მოწყობილ დაწესებულებებში ბავშვებს ეძლევა ისეთი ჩვევები და ცოდნა, რომელნიც არსებობისათვის ბრძოლაში მათთვის აუცილებელია; აქ მუშავდება განსაზღვრული; გაბატონებული კლასისათვის საჭირო მსოფლმხედველობა და ახალ თაობას ეძლევა ისეთი მომზადება, რომელიც ეხმარება ამ კლასს შეინარჩუნოს ძალაუფლება და განახორციელოს თავისი მიზნები. აქედან შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ საზოგადოების სამეურნეო და ტექნიკურ განვითარებასთან ერთად, ამა თუ იმ საზოგადოებრივი კლასის გაძლიერება-შესუსტებასთან და კლასობრივ ბრძოლასთან ერთად წარმოებს ბრძოლა აღზრდის ფუნქციების ხელში ჩაგდებისათვის. ახალგაზრდა, მოზარდი და თანდათან გაძლიერებული კლასი, გარკვეული სოციალური იდეების მატარებელი, აყენებს აღზრდის ახალ იდეებს თავისი თავის, როგორც ჰეგემონი კლასის, განსამტკიცებლად. რუსეთში რევოლუციამდე და თანამედროვე ბურჟუაზიულ სახელმწიფოებში სკოლის საერთო მიზანს შეადგენს—სარწმუნოებრივი, ზნეობრივი და პატრიოტული აღზრდა. ამ მიზნების გარდა ბურჟუაზიულ ქვეყნებს დასახული აქვთ გონებრივი და ფიზიკური განვითარებაც, მაგრამ ეს საერთო მიზნები სავსებით გაყენებულია კლასობრივი შინაარსით. რელიგიური, ზნეობრივი, გონებრივი და ფიზიკური აღზრდის „დოზები“ აღზრდის ობიექტების სხვადასხვა ჯგუფს შორის არათანაბრად ნაწილდება. დაბალ პირველდაწყებით სკოლებში მოწაფეები მოკლებული არიან ნამდვილ გონებრივ და ფიზიკურ განვითარებას; მათ უმთავრესად კვებავენ რელიგიური კანონებით, მორალის წესებით და დამკვიდრებული პატრიოტიზმით. სამაგიეროდ საშუალო და უმაღლეს სკოლებში, რომელთა მოწაფეები მომავალში უნდა გახდნენ სახელმწიფოს მოხელეები და მმართველები, — განსაზღვრულ ცოდნას, ფიზიკურსა და გონებრივ აღზრდას იღებენ, ხშირად პედოლოგიისა და პედაგოგიური ფსიქოლოგიის ყველა წესის თანახმად. აქ რელიგიურ და ზნეობრივ აღზრდას ბევრად ნაკლები ყურადღება აქვს მიქცეული, ვიდრე დაბალ სკოლებში, რადგან საშუალო და უმაღლესი სკოლის მოწაფე უამისოდაც საკმაოდ ერთგულია თავისი კლასის; ღმერთათ და ზნეობის მარადიული კანონებით მისი დაფრთხობა საჭირო არ არის,

რუსეთში (რევოლუციამდე) და თანამედროვე ბურჟუაზიული ევროპისა და ამერიკის სკოლებში არ არის მიზნების მტკიცე მთლიანობა. სკოლის მიზანიც იმდენია, რამდენიც საზოგადოებრივი და კლასობრივი ჯგუფია. ავილოდ რუსეთი რევოლუციამდე. იქ აღზრდის ფუნქციების ხელში ჩაგდებისათვის იბრძოდნენ შემდეგი ჯგუფები: თავად-აზნაურობა და მსხვილი მოხელეობა იღვწოდნენ და ატარებდნენ თავისი შვილებისათვის კლასიკური გიმნაზიის იდეას, ძველი ენებით; მუშებისათვის სამინისტრო პირველდაწყებით სკოლას, რომლის ლოზუნგი იყო: „ღმერთი, მეფე და სამშობლო“. სამღვდლოება არ ეწინააღმდეგებოდა კლასიკური გიმნაზიის არსებობის იდეას პრივილეგიური წოდების შვილებისათვის, მაგრამ სამინისტრო სკოლები მიაჩნდა ამბოხების ბუდედ და ცდილობდა მოექცია ისინი თავის გავლენის ქვეშ, რასაც თითქმის აღწევდა. საეკლესიო-სამრევლო სკოლებს, რომლებიც ექვემდებარებოდნენ უწმინდეს სინოდს, ხელმძღვანელობდნენ მღვდლები და დიაკვნები და მიზნად ჰქონდათ დასახული მოზარდი თაობის გონების დაბნელება (დაჩლუნგება). მოწინავე ბურჟუაზია, საერობო და საქალაქო თვითმართელობის ორგანოების მეშვეობით, იბრძვის, რომ განახორციელოს თავისი ბავშვებისთვის რეალური აღზრდა (რეალური და საკომერციო სასწავლებლები) და გაათავოთვოს პირველდაწყებითი სკოლის პროგრამები. ანარქიულად განწყობილი წვრილ-ბურჟუაზიული ინტელიგენცია მოითხოვს სრულიად თავისუფალ აღზრდას. ამ ბრძოლას გარკვეული ეკონომიური და პოლიტიკური საფუძველი ჰქონდა. ვაჭრულ-მრეწველური ბურჟუაზია ვითარდება, ლონიერდება ეკონომიურად, იბრძვის სახელმწიფოში პოლიტიკური გავლენის მოპოვებისთვის და ამისათვის ცდილობს ხელში ჩაიგდოს აღზრდის ფუნქცია, რა მიზანსაც ერთგვარად კიდევაც აღწევს. მაგრამ თავად-აზნაურობა და სამღვდლოება, როგორც ეკონომიურად ჯერ კიდევ ძლიერი წოდებები (ფეოდალურ-ეკონომიური წყობილება და ნატურალური მეურნეობა ჯერ კიდევ ძლიერი იყო) არ თმობენ თავის პოზიციებს განათლების დარგში. პოლიტიკური მიზნების ეს მრავალი სხვადასხვაობა შეიძლება გაყოფილ იქნეს ორ აღმზრდელობით სისტემად: ერთი სისტემაა გაბატონებული კლასისათვის, მეორე კი — დამოჩილებულისთვის.

იგივე არის ევროპაშიც. მიუხედავად იმისა, რომ ყველა სახელმწიფოში შემოღებულია საყოველთაო-სავალდებულო პირველდაწყებითი სწავლა და მიღწეულია საშუალო და უმაღლესი განათლების ადვილად მიღება, გლახებისა და მუშებისათვის მაინც მხოლოდ დაბალი განათლებაა მისაწვდომი.

პარმონიული და თავისუფალი აღზრდის იდეას, მოქალაქეობრივს და შრომის პრინციპზე აგებულ აღზრდის იდეას, — ყველა ამ მიმართულებას ერთი მიზანი აქვს: შეასუსტოს, მიაფუჩიჩოს კლასობრივი წინააღმდეგობანი და გადაარჩინოს კაპიტალისტური ქვეყანა მოახლოებული დაღუპვისაგან.

ამერიკაშიც ისეა დაყენებული საქმე, როგორც ევროპაში. ცნობილი ამერიკელი პედაგოგი დ. დიუი სკოლის ამოცანების შესახებ ასეთ ფორმულას იძლევა: „ჩვენს პირობებში სკოლამ უნდა შეასუსტოს და წაშალოს განსხვავება (კურსივი ავტორისაა) სხვადასხვა საზოგადოებრივ ჯგუფს შორის“; მეორე ადგილას იგი ამბობს: „დემოკრატიის იდეას შეადგენს კლასობრივი ინტერესების თავიდან აცილება და მათი შეცვლა საერთო დაინტერესებით „საზოგადოებრივ“ ცხოვრების გაუმჯობესებაში და სხვადასხვა საზოგადოებრივ ჯგუფს შორის კავშირის განვითარებაში“.

ჩვენი აღმზრდელოგითი ამოცანები.

ჩვენ ვიცით, რომ კომუნისტური საზოგადოების შექმნა შეუძლებელია, თუ არ აღორძინდა მრეწველობა და მიწათმოქმედება, ამასთანავე ისინი უნდა ავალორძინოთ არა ძველებურად. ისინი უნდა ავალორძინოთ თანამედროვე, მეცნიერების უკანასკნელ სიტყვაზე აგებულ საფუძველზე. თქვენ იცით, რომ ასეთი საფუძველი არის ელექტრობა, რომ მხოლოდ მაშინ, როცა განხორციელდება მთელი ქვეყნის ელექტროფიკაცია, მრეწველობისა და მიწათმოქმედების ყველა დარგების ელექტროფიკაცია, როცა ეს ამოცანა შეთვისებული გექნებათ, მხოლოდ მაშინ შესძლებთ იმ კომუნისტური საზოგადოების შექმნას, რომლის შექმნას ვერ შესძლებს ძველი თაობა.

თქვენს წინაშე დგას მთელი ქვეყნის სამეურნეო აღორძინების ამოცანა, მიწათმოქმედების და მრეწველობის რეორგანიზაცია, აღდგენა თანამედროვე ტექნიკის საფუძველზე, რომელიც დამყარებულია თანამედროვე მეცნიერებაზე, ტექნიკაზე, ელექტრობაზე.

თქვენ კარგად გესმის, რომ ელექტროფიკაციისათვის წერაკითხვის უცოდინარი ხალხი არ გამოდგება და ამისათვის მარტო წერაკითხვის ცოდნაც არ კმარა. აქ არ კმარა მარტო იმის ცოდნა, თუ რა არის ელექტრობა, საჭიროა ისიც იცოდეთ, თუ როგორ გამოიყენოთ იგი ტექნიკურად მრეწველობისთვის, მიწათმოქმედებისთვის და მრეწველობისა და მიწათმოქმედების ცალკე დარგებისთვის. ეს უნდა შეისწავლოთ თვით თქვენ და შეასწავლოთ მთელ მშრომელ მოზარდ თაობას.

აი ამოცანა, რომელიც დგას ყოველი შეგნებული კომუნისტის წინაშე, ყოველი ახალგაზრდის წინაშე, რომელიც თავს კომუნისტად თვლის და კარგად ესმის, რომ კომკავშირში შესვლით მან მიიღო თავზე ვალდებულება დაეხმაროს პარტიას კომუნისზმის შენებაში, დაეხმაროს მთელ ახალ თაობას კომუნისტური საზოგადოების შექმნაში. მან უნდა შეიგნოს, რომ მხოლოდ თანამედროვე განათლების საფუძველზე შესძლებს ის ამის შექმნას, და თუ მას ეს განათლება არ ექნა, კომუნისზმი მხოლოდ სურვილად დარჩება.

წინა თაობის ამოცანას შეადგენდა ბურჟუაზიის დამხობა. მაშინ მთავარი ამოცანა იყო ბურჟუაზიის გაკრიტიკება, მასებში მისდამი სიძულვილის გაღვივება, კლასობრივი შეგნების განვითარება, საკუთარი ძალების გაერთიანება—შემჭიდროების უნარის განვითარება.

ახალი თაობის წინაშე უფრო რთული ამოცანა დგას. არ კმარა ის, რომ თქვენ უნდა გააერთიანოთ თქვენი ძალები, რომ დაეხმაროთ მუშურ-გლეხურ ხელისუფლებას კაპიტალისტების თავდასხმის წინააღმდეგ ბრძოლაში, ეს თქვენ უნდა ჰქნათ. ეს თქვენ მშვენივრად გაიგეთ, ეს ყოველ კომუნისტს ნათლად აქვს წარმოდგენილი, მაგრამ ეს არ არის საკმარისი.

თქვენ უნდა შექმნათ კომუნისტური საზოგადოება. ამ სამუშაოს პირველი ნახევარი ბევრი მხრივ უკვე გაკეთებულია. ძველი დამხობილია, როგორც საჭირო იყო მისი დამხობა, ის ნანგრევებად არის ქცეული, როგორც საჭირო იყო მისი ნანგრევებად ქცევა. ნიადაგი გაწმენდილია და ამ ნიადაგზე უნდა შექმნას კომუნისტურმა ახალმა თაობამ კომუნისტური საზოგადოება.

თქვენს წინაშე დგას მშენებლობის ამოცანა, და თქვენ შესძლებთ მის გადაჭრას მხოლოდ მას შემდეგ, როცა შეიძენთ მთელ თანამედროვე ცოდნას, როცა გეცოდინებათ, თუ როგორ გადააქციოთ კომუნისზმი გამზადებული გაზეპირებული ფორმულებიდან, რეცეპტებიდან, მიწერილობა - პროგრამებიდან იმ ცოცხალ რამედ, რაც აერთიანებს თქვენს უშუალო მუშაობას, როცა კომუნისზმი შეიქნება თქვენი პრაქტიკული მუშაობის სახელმძღვანელოდ.

აი ამოცანა, რომლითაც უნდა იხელმძღვანელოთ განათლების, აღზრდის, მთელი ახალი თაობის ამალლების საქმეში. მილიონ მშენებელთა შორის თქვენ უნდა იყოთ კომუნისტური საზოგადოების პირველი მშენებლები, ასეთი მშენებელი უნდა იყოს ყოველი ვაჟი, ყოველი ქალიშვილი (ლენინის სიტყვიდან რ. ა. კ. კ. მე-III ყრილობაზე 1920 წ.).

ჩვენი სკოლა კლასობრივი უნდა იყოს.

ახლა ყველა მიწა, ქარხანა და ფაბრიკა მუშებსა და გლეხებს აქვთ გადაცემული. მუშები ამ უამად მოწოდებული არიან არა მარტო დაზგასთან სადგომად და გუთნის უკან გასაყოლად, არამედ იმიტოვისაც, რომ განაგონ მამულები და საწარმოო იარაღები—ფაბრიკები და ქარხნები. ამიტომ სრულიად ბუნებრივია მუშებში გაღვიძებული ლტოლვა მეცნიერებისაკენ. მუშები მიისწრაფიან მეცნიერებისა და სკოლისაკენ და ახლა ჩვენი ამოცანაა მივცეთ მათ ეს მეცნიერება და სკოლა.

ზოგი გვისაყვედურებს, რომ ჩვენ სკოლას კლასობრივ სკოლად ვაქცევთ. მაგრამ იგი მთელი თავისი არსებობის განმავლობაში ყოველთვის ასეთი იყო. თუ ახლა უმაღლესი საფეხურის სკოლის მასწავლებელთა მხრივ ჩვენ ვხედავთ საბოტაჟს; ეს იმას ამტკიცებს, რომ ამ მასწავლებელთ სურთ ჩვენი სკოლის მონოპოლიზირება, მათ სურთ აქციონ იგი კლასობრივი ბრძოლის იარაღად, გადააქციონ იგი მუშებისა და გლეხების წინააღმდეგ მიმართულ იარაღად. ან კირით არის გამოწვეული ეს ქლექტა, რომელიც უკვე მეხუთე წელიწადია გრძელდება, თუ არა იმიტომ, რომ მუშა-ხალხის მტრების მიერ სკოლა თავისი მიზნებისათვის იყო გამოყენებული? ძველი ტიპის სკოლებში ბავშს აუცილებლად უნერგავენ ეროვნულ ცრუმორწმუნეობას; ღვივდება სიძულვილი სხვა ეროვნების მუშებისადმი; ახალგაზრდა გონებას სულელური ცრუმორწმუნეობა აბნელებს. ბურჟუაზიულ ქვეყნებში სკოლები გაჟღენთილია სიცრუითა და ცილისწამებით ბურჟუაზიის სასარგებლოდ. სხვა ეროვნების მიმართ სიძულვილის ვრძნობას ბურჟუაზია საუკეთესოდ იყენებს თავისი მიზნებისათვის სწორედ ომიანობის დროს, რომელიც აძლევს მას აურაცხელ მოგებას.

ავიღოთ თუნდაც ჩვენი დრო. ჩვენ ახლა ათასობით გვყავს მილიონერები, რომლებიც წარმოიშვენ ომის დროს, როგორც სოკოები კარგი წვიმის შემდეგ. მათ ომი უნდათ, რომ გამდიდრდნენ, და ისინი სკოლასაც დაუფიქრებლად გამოიყენებდნენ თავისი იმპერიალისტური მიზნებისათვის. მაგრამ ჩვენ ეს არ უნდა დავუშვათ. ჩვენ ვამბობთ, რომ ჩვენი სკოლაც კლასობრივი იქნება, მაგრამ მას მხოლოდ და მხოლოდ მოსახლეობის მშრომელი ფენების ინტერესების დაცვა ექნება მიზნად.

საჭიროა მთელი ძალა, ენერგია და ცოდნა იქნეს გამოყენებული იმისათვის, რომ რაც შეიძლება მალე იქნეს აგებული შენობა ჩვენი მომავალი შრომის სკოლისა, და მხოლოდ და მხოლოდ ის შესძლებს დაგვიცვას მომავალში ყოველგვარი მსოფლიო შეჯახებისა და ისეთი ხოცვა-ჟლეტისაგან, რომელიც უკვე მეხუთე წელიწადი გრძელდება (ლენინი, ტ. XV, გვ. 417)¹).

„ყველაზე უმთავრესი—ეს არის ჩვენს პოლიტიკასთან განათლების დამოკიდებულების საკითხი. საგანმანათლებლო მუშაობის მთელ ხაზზე ჩვენ არ შეგვიძლია დავდგეთ ძველ თვალსაზრისზე განათლების აპოლიტიკურობის შესახებ და ვერ დავაყენებთ განმანათლებელ მუშაობას პოლიტიკის გარეშე.

ასეთი აზრი გაბატონებული იყო და არის ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში. სახელწოდება-კი—განათლების „აპოლიტიკურობა“, ან „არა პოლიტიკურობა“ არის ბურჟუაზიის პირფერობა, ეს სხვა კი არაფერია, ეს მასების მოტყუებაა. ბურჟუაზია, რომელიც ჯერ კიდევ ბატონობს ყველა ბურჟუაზიულ ქვეყანაში, სწორედ ამ მასების მოტყუებას ეწევა.

ყველა ბურჟუაზიულ სახელმწიფოში პოლიტიკურ აპარატს განათლებასთან მეტიმეტად დიდი კავშირი აქვს, თუმცა ამის პირდაპირ აღვიარება ბურჟუაზიულ საზოგადოებას არ შეუძლია. ამავე დროს კი ეს საზოგადოება მასებს წრთვნის ეკლესიის მეოხებით, კერძო საკუთრების მთელი ინსტიტუტის მეოხებით.

ჩვენი ძირითადი ამოცანა სხვათა შორის იმაში მდგომარეობს, რომ ბურჟუაზიულ სიმართლეს დავუპირისპიროთ ჩვენი სიმართლე და ვაიძულოთ იცნონ იგი“. (ლენინი, ტ. V XIII, ნ. II, გვერდი 178—179).

6. ლენინი.

სკოლის მიზნების საკითხზე.

სრული სიმართლეა, რომ სახელმწიფო სკოლას ყოველთვის უყენებდა გარკვეულ მიზანს. მიზანს უყენებს სკოლას საბჭოთა ხელისუფლებაც. ამის უარყოფა სინამდვილის წინააღმდეგ დავა იქნებოდა. ისიც უეჭვოა და, ალბათ, არავითარ დავას არ გამოიწვევს, რომ ბურჟუაზიული სახელმწიფო სახალხო განათლების სისტემის შექმნის დროს თავის კლასობრივ ინტერესებს იცავდა. შეიძლება შე-

¹) რუსულ ენაზე.

გვაჩეროს მხოლოდ ერთმა სახელმწიფომ—ამერიკამ, რომლის მიმართ, ამ მხრივ, შესაძლებელია დაგვებადოს ექვი. ამერიკის შესახებ ისეთი შეხედულების ვართ, თითქოს იქ სკოლა რალაც ჭეშმარიტ არაკლასობრივ აღზრდას ანხორციელებდეს. მაგრამ ამერიკის თანამედროვე სკოლის ახლო გაცნობა დაგვარწმუნებს იმაში, რომ თუ ასე ვფიქრობთ—ვცდებით. ზანგებისთვის იქ განსაკუთრებული სკოლების არსებობაზეც რომ არაფერი ვთქვათ, ამერიკის სკოლა გაქლენთილია არქიბურჟუაზიული შოვინისტური სულით. ავიღოთ მაგალათისთვის თუნდაც სახელმძღვანელოების ცენზურა, სკოლებზე მეთვალყურეობა. საკვირველი იქნებოდა, რომ ასე არ ყოფილიყო.

ბურჟუაზიული სახელმწიფო მიზნად უყენებს სკოლას—გამოადგეს ბურჟუაზიას კლასობრივი ბატონობის იარაღად

რა მიზანი აქვს პროლეტარულ სახელმწიფოს? პასუხი თითქოს ამგვარი უნდა იყოს: იგი უნდა გამოადგეს პროლეტარიატის ბატონობის იარაღად. მაგრამ ეს არ არის სწორი,—ასეთი პასუხი გამოწვეულია იმით, რომ საკითხი სწორედ არ არის დაყენებული. „პროლეტარული სახელმწიფო“ ისეთი ტერმინია, რომელსაც ბოროტად ხმარობენ. პროლეტარიატმა ძალა-უფლება აიღო არა იმიტომ, რომ მუშათა კლასი პრივილეგიურ მდგომარეობაში ჩააყენოს, არამედ იმისათვის, რომ მოსპოს ყოველგვარი ბატონობა, მოსპოს ყოველგვარი სახელმწიფო (იხ. ლენინი „სახელმწიფო და რევოლუცია“). ამიტომაც ტერმინი „პროლეტარული სახელმწიფო“ არ არის სწორი ტერმინი, და გაუგებრობას ბადებს. ამიტომ საკითხი ასე არ უნდა იქნეს დაყენებული, საკითხი ამგვარად უნდა დაისვას: „რა მიზნებს უყენებს სკოლას მუშათა კლასი?“

ეს მიზანი მუშათა კლასის საერთო ხაზით მიემართება; მიზნად არის დასახული ისეთი თაობის აღზრდა, რომელსაც შეეძლება მუშა კლასის მიზნების განხორციელება. როგორი უნდა იყოს ამიტომ ეს თაობა? იგი სავსებით უნდა იქნეს გაქლენთილი კოლექტიური მიზნებით, მას ნათლად უნდა ესმოდეს, თუ რისთვის იბრძვის თანამედროვე მოწინავე კლასი, ესმოდეს, რომ მუშათა კლასის იდეალები საზოგადოებრივი განვითარების გზაზეა და ამიტომ ეს იდეალები რეალურია და განსახორციელებელი. ახალი თაობა ნათლად უნდა ხედავდეს იმ გზას, რომელსაც ნიჰყავს მუშათა კლასის მიზნების განხორციელებისაკენ და უნდა იცოდეს ამ გზით სიარული.

ბურჟუაზიაც და მუშათა კლასიც სკოლას გარკვეულ მიზნებს უყენებენ, მაგრამ ბურჟუაზია სკოლას უყურებს როგორც კლასობრივი ბატონობის საშუალებას, პროლეტარიატი კი სთვლის მას ისეთი თა-

ობის აღზრდის საშუალებად, რომელიც ბოლოს მოუღებს კლასობრივ ბატონობას. ბურჟუაზიული სახელმწიფოს მიზნები ჩავრავს და ახშობს ბავშთა უმრავლესობის პიროვნებას, უბნელებს მათ გონებას, ისინი მიმართულია ახალი თაობის ინტერესების წინააღმდეგ; მუშათა კლასის მიზნები კი მიმართულია ბავშვის პიროვნების გაფურჩქნისაკენ, მისი გონების გაფართოებისაკენ, მისი შეგნების გაღრმავებისკენ და განცდებით გამდიდრებისკენ, ეს მიზნები სკოლაში ახალგაზრდა თაობის ინტერესების სასარგებლოდაა მიმართული. ამაში მდგომარეობს განსხვავება ბურჟუაზიისა და პროლეტარიატის მიზნებს შორის.

ბევრ პედაგოგს, როდესაც სკოლისათვის მიზნის დასახვის წინააღმდეგ ილაშქრებს, ხშირად მხედველობაში აქვს შემდეგი: ბავშვები, ახალგაზრდობა არ უნდა გახდენ გარეშე და მათი ინტერესების საწინააღმდეგო მიზნების იარაღად. და ამას არც შეიძლება არ დავეთანხმოთ. მაგრამ მუშათა კლასის მიერ დასახული მიზნები არ არის გარეშე მიზნები, ის არ არის ახალგაზრდა თაობის ინტერესთა საწინააღმდეგო რამ. ამიტომ, მე ფიქრობ, თავის საქმისა და ბავშვების მოყვარული ყოველი პედაგოგი თანდათან დარწმუნდება, რომ მან უნდა იმუშაოს არა შიშის, არამედ სინიდისის ქვეშ, იმ მიზნების განხორციელებისათვის, რომელსაც უყენებს სკოლას მუშათა კლასი.

ნ. კრუპსკაია.

არ არის სკოლა პოლიტიკის გარეშე.

პედაგოგები ხშირად ამბობენ, რომ განათლების საქმე პოლიტიკური საქმე არ არის. ჩვენ კი ვამტკიცებთ, რომ განათლების საქმე იყო, არის და იქნება პოლიტიკური საქმე და ის პედაგოგი, რომელიც ამბობს, რომ ის აკეთებს არაპოლიტიკურ საქმეს, გვაგონებს მოლიერის გმირს, რომელიც ბოლოს გაკვირვებით შეიტყობს, რომ იგი თურმე პროზით ლაპარაკობს. ასეთი პედაგოგი არ ფიქრობს, როცა იგი ლათინურ ენას ასწავლის, რომ იგი კლასობრივი პოლიტიკის საქმეს აკეთებს. საჭიროა, რომ ეს ყველამ გაიგოს, ვინაიდან მხოლოდ კომუნისტური სკოლა იძლევა ნამდვილ არაკლასობრივ, საკაცობრიო აღზრდას და რამდენადაც იგი უფრო კომუნისტურია (ჩვენი გაგებით), უფრო პარტიულია, იმდენად იგი უფრო ობიექტურია, უფრო ადამიანურია.

ის, რაც პედაგოგებს ეჩვენებათ სწორი, იდეალურად ობიექტიური პედაგოგიკიდან პარტიულ ცალმხრივ მუშაობაზე გადასვლად, პოლიტიკურად განვითარებული პირისათვის არის სკოლის დაბრუნება წმინდა ადამიანობრივობასთან, რადგან აქ ადგილი აქვს ისეთ პოლიტიკას, რომელსაც მიზნად აქვს დასახული აღგავოს ყოველგვარი პოლიტიკა და დაუბრუნოს ადამიანი თავის თავს. ასეთია კომუნისტური პოლიტიკა.

უეჭველია, რომ ყოველი სკოლა აკეთებს პოლიტიკას, კლასობრივ პოლიტიკას. სწავლება ნიშნავს ბავშვისათვის იმ გამოცდილების მიცემას, რომელიც მიღებული აქვს ამა თუ იმ საზოგადოებას. ეს გამოცდილება ყველა საზოგადოებას ერთნაირი არა აქვს. როგორ ასწავლიან ჩრდილო ამერიკაში წითელკანიანი ველურები თავის ბავშვებს და როგორ ასწავლიან მათ გვერდით მცხოვრები ფრანგები ან კანადელი ინგლისელები თავის შვილებს? სულ სხვა სარწმუნოება, სხვა წარმოდგენა ადამიანის ღირსებაზე, სხვა შეხედულება თავის თავზე და მსოფლიოზე.

ყოველი თაობა ითვისებს იმას, რაც მის დროში ქეშმარიტებად ითვლება. ჩვენ გვაქვს ბუნებასთან შეჯახებისაგან გამოტანილი უდავო გამოცდილება, მაგ., რომ ცეცხლი წვავს, რომ სიცივეში საჭიროა რაიმე ქსოვილით ან ტყავით შემოსვა და სხვ. მაგრამ აღზრდა მდგომარეობს არა მარტო ამ გამოცდილების გადაცემაში, არამედ ამ თაობის ცხოვრების განმტკიცებაში, განმტკიცებაში ისე, როგორც ეს ხელსაყრელია ტომისათვის, ფაქტიურად კი ტომის გაბატონებული ჯგუფისათვის. მოიგონეთ, მაგალითად, 1918 წლის მასწავლებელთა ყრილობა, რომელმაც გამოსთქვა აზრი—საჭიროა საღი პატრიოტიზმის გატარება სკოლებშიო. ეს ნიშნავს: ბავში ისე აღიზარდოს, რომ მას თავისი უყვარდეს სხვისაზე მეტად და, სხვასთან შეტაკების დროს, მზად იყოს თავი გასწიროს და მოკვდეს თავისისათვის. მაშასადამე, შენი ყველაფერი უნდა აქო, ბავშვის თვალში გამოაჩინო მშვენიერად, სხვისი კი მოაჩვენო ცუდად. ავადმყოფური პატრიოტიზმი პირდაპირ ამბობს: „შენ კარგ ენაზე ლაპარაკობ, სხვები კი „ნემცებია“ (მუნჯებია), მათი ენა ლაქლაქია“ და სხვ. ეგრეთწოდებული საღი პატრიოტიზმი კი ამას არ იტყვის; იგი სცნობს, რომ გერმანელებს და სხვებს—უცხოელებს—აქვთ თავისი კულტურა, მაგრამ ბავშს მაინც ეტყვის: „ეს შგნთვის უცხოა, შენ გაზრდილი ხარ ამ ტირიფების ქვეშ, შეთვისებული ხარ ამ რუსეთის ველთან და უნდა განვითარდე შენი „მშობლიური“ ეროვნების ატმოსფეროში“.

ასეთი მიდგომა ახასიათებს ძველი საზოგადოების საერთო მიდგომას განათლების საკითხისადმი. ბებერი ველური, რომელიც არავითარი საქმისათვის აღარ ვარგა, თავის გამოცდილებას უნაწილებს მის გარშემო თავმოყრილ ბავშვებს. რა ჭეშმარიტებისა და ცოდნის გადაცემა შეუძლია მას გარდა იმისა, რითაც თვით ცხოვრობდა? ქვეყანას უნდა უყურო ასე, უნდა იწამლო ამგვარად, დაასაფლაო ამ წესით, ბავშვის დაბადებისას დაიცვა ესა და ეს წესები და თუ ასე არ მოიქეცი—უბედურება მოხდება. რას ასწავლის იგი? იგი ასწავლის ჩვეულებებს, თავისი ტომის ცხოვრების წესებს და ადათებს. და რამდენადაც ეს მართალია მოხუც მამაკაც—როკაპების და კუდიანი დედაბრების მიმართ, იმდენადვე მართალია ბურჟუაზიული კათედრის ყოველი პროფესორის მიმართ, რომელიც ასწავლის შეუგნებლად (და თუ გონიერია—სრულიად შეგნებულადაც) თავის მეცნიერებაში იმ ტენდენციებს, რომლებიც საჭირო და აუცილებელ პირობას წარმოადგენენ საზოგადოების სიძლიერისათვის, იმ საზოგადოების, რომელსაც თვითონ ეკუთვნის და ემსახურება.

მაგრამ ეს მხოლოდ საქმის ნახევარია, მეოთხედიც კი. საქმე ისაა, რომ განვითარების უმაღლეს საფეხურზე საზოგადოება კლასებად იყოფა და ყოველთვის ერთი, ან რამდენიმე კლასი დგას უფრო მაღლა.

მაგალითად, ფეოდალები. როცა მიწისმფლობელმა დაინახა, რომ მისთვის უფრო ხელსაყრელია სამხედრო ტყუების მუშაობისათვის გამოყენება, ვიდრე მათი შექმა (შინაურ საქონელს იგი უკვე ასე მოექცა), იგი დაინტერესდა იმით, რომ მონა დაემორჩილებინა. მისთვის ძალიან საჭირო გახდა, რომ გაეთავისუფლებინა თავი მონაზე მუდმივი ძალდატანების ხმარებისაგან, საჭირო გახდა, რომ მონა ქვევიდან შეჭყურებდეს მას, სთვლიდეს ბატონად, კეთილშობილად. ამას განმტკიცება ესაჭიროება. ამის გამო აზნაური-ფეოდალები ზრუნავენ ისეთი აღზრდის სისტემის შექმნაზე, რომლის მეოხებით მათ შვილებს ძვალ-რბილში გაუჯდება ასეთი შეხედულება და ისინი აიძულებენ მონებს მორჩილებით ატარონ თავისი უღელი. თუ შენ კეთილშობილი ხარ, შენში უნდა იყოს კეთილშობილი მისწრაფებანი, ე. ი. ყოველგვარ მცირე წყენაზე და შეურაცხყოფაზე ხმაღს უნდა წაავლო ხელი, და თუ მონა ხარ,—შენ უნდა გასწავლონ ბატონის წინაშე ქედის მოხრა.

გაბატონებული კლასი არ იძლეოდა ისეთი სკოლების მოწყობის ნებას, რომელნიც მისი ინტერესების წინააღმდეგ იქნებოდნენ მიმართული. ასეთი სკოლა რევოლუციონური იქნებოდა და მას მაღე

დახურავდენ. თუ გაბატონებული კლასი სკოლას არსებობის ნებას აძლევდა, ეს იმას ნიშნავს, რომ ეს სკოლა მისთვის სასარგებლო იყო, და თუ იგი ეხმარებოდა ამ სკოლას, მაშასადამე, სკოლა მისთვის აუცილებლად საჭირო იყო. სკოლას რომ ხანდახან კლასთა ბრძოლა არ დასტყობოდა, იგი მხოლოდ მაღალი კლასის ტენდენციების გამტარებელი იქნებოდა. ავიღოთ მეფის რუსეთი. იხსნება მოსკოვის უნივერსიტეტი. რისთვის? იმისათვის, რომ განავითაროს ერთგული ქვეშევრდომი გრძობა და ჩინ-მენდლების პატივისცემა და მიაწოდოს თვითმპყრობელობას გამგონი, მორჩილი და გამოსადეგი მოხლეები. გამოჩნდნენ პროფესორები. მაგრამ ისეთებს, რომლებიც გაბატონებული კლასის ინტერესებს არ შეეფერებოდნენ, შეუბრალებლად სდევნიდნენ უნივერსიტეტიდან. ამასთანავე ჩვენ ვხედავთ, რომ უნივერსიტეტში სტუდენტები აარსებენ წრეებს, ხელით ატარებენ ლიბერალურ პროფესორებს და მთავრობა განსაზღვრული ხალხიდან მათ გარეკვას ვეღარ ახერხებს. ეს ნიშნავს, რომ მემამულეთა მთავრობასა და ბურჟუაზიას შორის ბრძოლა დაიწყო.

ბურჟუაზიამ წამოჰყო თავი და ამბობს: „ჩვენ გვინდა კარგი ექიმები, კარგი ინჟინერები, რომელნიც ხელს შეუწყობენ კაპიტალის განვითარებას. თქვენ ამახინჯებთ მეცნიერებას, ჩვენ კი, მოწინავე ხალხი—განათლებული მექარხნეები და განათლებული მემამულეები,—მოვითხოვთ: „მიეცით მეცნიერებას მეტი თავისუფლება“.

ჩაღდება ბრძოლა, და საზოგადოება თვითმპყრობელობის წინააღმდეგია. იგი ეძებს დახმარებას გლეხობაში და ახლად შექმნილ მუშათა კლასში, გამოჰყოფს თავისი წრიდან პროგრესიულ პუბლიცისტებს, გულწრფელ სოციალისტებს და ბექდავს მათ ბროშურებს. მათი მეოხებით იგი ეძებს და კიდევ პოულობს დამხმარეს—პროლეტარიატსა და გლეხობას—იმისათვის, რომ ბურჟუაზიულმა ლიბერალიზმმა შესძლოს თვითმპყრობელობის ბრჭყალების წინააღმდეგ გამკლავება.

თავის მხრივ თვითმპყრობელობა ცდილობს განამტკიცოს გლეხობაში ეროვნების, თვითმპყრობელობის და მართლმადიდებლობის იდეები, უგზავნის მღვდლებს, ავსებს სოფელს შავრანული ლიტერატურით; ცდილობს დაანახვოს ყველას, რომ მისი მდგომარეობა მტკიცეა, რომ გლეხი მის მხარეზეა. მთავრობა და ბურჟუაზია ურთიერთ ბრძოლაში დახმარებას მასებისაგან ეძებენ. და ამ ბრძოლის დროს სკოლას ერთი თავისაკენ იწევს, ზეორე თავისკენ.

თვითმპყრობელობის უფრო ჰკვიანი მოხლეები ხედავენ დათმობის საჭიროებას და ამბობენ: „თუ მეცნიერება ძალიან შევბოქვთ,

შეუძლებელი გახდება ჯარის მოწყობა, როგორც საქიროა, ხეირიანად გზების გაყვანაო. სევესტოპოლის კამპანიის შემდეგ მოხელეებმა აშკარად დაინახეს, რომ თვითმპყრობელობა ველარ იარსებებს, თუ არაფერი დასთმო. ამის გამო ისინიც სთმობენ ზოგ რაიმეს.

პოლიტიკური ბრძოლა მუდმივ წარმოებდა სკოლის მეოხებით და თუ სკოლა არ გახდა მხოლოდ ზედა ფენების მისწრაფებათა გამტარებელი, ეს იმიტომ, რომ გამოვიდა საშუალო კლასი და მეტოქეობა გაუწია თვითმპყრობელობას.

ამგვარად, სკოლა არის სახელმწიფოს მიერ თავის მიზნებისათვის მოწყობილი პოლიტიკური დაწესებულება, რომელიც სახელმწიფოს თავისი მიზნების მიხედვით აწყობს, ვინაიდან სახელმწიფო განსაზღვრული კლასის ბატონობაა. ამ ბატონობას ხელს უწყობს ეკლესია, პრესა და უპირველეს ყოვლისა კი სკოლა. მასწავლებელი უნდა იყოს ისეთი პირი, რომელიც საზოგადოებრივ გამოცდილებას ისე ასწავლის, რომ გაბატონებული კლასის ბატონობა უზრუნველყოფილი იქნეს.

თვითმპყრობელობის დამხობის შემდეგ რომ მიგვენდო სკოლის შექმნა იმ მასწავლებელთათვის, რომელთაც ბურჟუაზიული აღზრდა აქვთ მიღებული, ისინი მოაწყობდნენ ბურჟუაზიულ სკოლას და დარწმუნებული იქნებოდნენ, რომ ეს არის არა პოლიტიკური, არამედ ნამდვილი სკოლა.

მაგრამ მე მინდა ვთქვა, რომ არ არსებობს პოლიტიკის გარეშე მდგომი არავითარი სკოლა.

ა. ლუნაჩარსკი.

წაიკითხეთ და დაამუშავეთ ზემომოყვანილი მასალები და გვიპასუხეთ შემდეგ კითხვებზე.

1. რაში მდგომარეობს პროლეტარიატის დიქტატურის მთავარი ამოცანა?
2. რა მემკვიდრეობა მიიღო განათლების დარგში საბჭოთა ხელისუფლებამ თვითმპყრობელობისაგან და ბურჟუაზიისაგან?
3. განათლების დარგში რა მიზნები და ამოცანები აქვს ბურჟუაზიას? და როგორია მუშათა კლასის მიზნები და ამოცანები ამავე დარგში?

4. როგორ ესმოდა ბურჟუაზიას „სკოლა პოლიტიკის გარეშე“ და შეიძლება თუ არა საერთოდ არსებობდეს ასეთი სკოლა?
5. რა არის კლასობრივი სკოლა და არის თუ არა კლასობრივი ჩვენი სკოლა?
6. რას ამბობდა ლენინი აღზრდისა და განათლების შესახებ?
7. რაში გამოიხატება საბჭოთა პედაგოგიკის ძირითადი თვისებები: კავშირი ცხოვრებასთან და მასში მონაწილეობის მიღება, შრომითი დასაბამი აღზრდაში, კოლექტივისტური დასაბამი აღზრდაში, მარქსისტული მსოფლმხედველობის გამომუშავება?
8. საბჭოთა აღზრდა-განათლების ორგანიზაციის ძირითადი თვისებები?
9. რაში მდგომარეობს მარქსისტული განათლების ძირითადი აზრი?
10. რა არის მარქსისტული აღზრდა?
11. რა ტიპის სკოლები არის ს. ს. რ. კ. სისტემაში, რა მიზანი აქვთ დასახული და რა კავშირი აქვთ ერთმანეთთან?
12. დახატეთ სახალხო განათლების სისტემის სქემები რუსეთისა (რევოლუციამდე) და ს. ს. რ. კავშირისა?
13. რაში მდგომარეობს საყოველთაო სწავლების პრობლემა და რა მუშაობის ჩატარება შეგიძლიათ რაიონში მის განსახორციელებლად?